F

423

35,441 F

მოხილჳა

წმინდათა და სხჳათა აღმოსავლეთისა ადგილთა,

ტიმოთესგან

ქართლისა მთავარ-ეპისკოპოსისა.

სპეც-2000
შემოწმებულია

დაბეჭდილი

თფილისს.

სტამბასა შინა კავკასიის ნამესტნიკის კანცელარიისსა.

1852.

2-522

[illegible]

[illegible]

შედგენილი

[illegible]

ბრძანებითა

კავკასიის ნამესტნიკის კნიაზის მიხაილ სვორონცოვისა.

[illegible]

ტფილისი.

[illegible]

1852.

საქართველოს
პარლამენტის
ეროვნული
ბიბლიოთეკა

მათ ბრწყინჳალებას

კავკასიისა ნამესტნიკს, კნიაზს მიხაილ სჱმონის-ძეს ვორონცოვს,

მათისავე ბრძანებით აღბეჭდილი წიგნი ესე,

ემდჳნის უმდაბლესად.

10 მარტს 1852 წელსა
თფილისს.

რაოდენ მშჳჱნიერ-არიან მთათა ზედა ფერჴნი მშჳ-
დობისა მაუწყებელთა და კეთილისა მახარებელთა,

ისაია 52. მუხ. 7.

წინა-სიტყუაობა.

მწერალი წიგნისა ამის ტიმოთე, იყო ქართუელი, გუა-რით გაბაშვილი. ადიზარდა იგი კათოლიკოზ ბესარიონ-თან, რომელმანცა დაიპყრო საჭე ეკლესიისა განმგებობი-სა თურქთა ჟამსა, შემდგომად განდევნისა პატიმრად ტე-ნედოსისა ჭალაკში კათოლიკოზისა დომენტისა.

ოდეს, ვითარ, და სადა განვლო სარისხნი მონოზონე-ბისა, არა ჰსჩანს წერილთაგან. მხოლოდ ვჰპოვე მცირედთა საქმეთაგან უწმინდესისა რუსეთისა სინოდისა, სადაცა განვვლე მე ორი წელი მსახურებისა (¹), რომელ წარ-გზავნილ-იყო იგი იმერეთით რუსეთად 1738 წელსა ხარისხით ქუთათელ მიტროპოლიტისა, იმერთა მეფისაგან ალექსანდრე გიორგის-ძისა დესპანად წინაშე იმპერატრი-ცა ანნა იოანოვნასსა. მისრულმან სანკტპეტერბურღსა მიართუა არზა უწმინდესსა სინოდსა ივლისისა თთუესა 1738 წელსა და ითხოვა, რათა მიჰსცენ მას ნება ყსის-ხლოვისა მსხუერპლისა შეწირვისა (²).

სხვის საქმისაგან, სახელდობ თხოვის-მებრ ქრისტეფო-რე წილკნელ მიტროპოლიტისა (³), ჰსჩანს, რომელ ესე ქრისტეფორე 1764 წელსა, ევედრა არზით სინოდ-სა, რათა შემთხუევისა-გამო გარდაცვალებულისა ამავე წელსა ივლისის თთუეში ქალაქსა ასტრახანს ტიმოთე ქართუელთ მიტროპოლიტისა, მიჰსცენ მას მისი ადგილი.

(¹) 1843 და 1844.

(²) 1738 წლის არხივის № 360.

(³) საქმე 1761 წლის № 196.

ამა საქმეთაგან ჰსჩანს, რომელ პირველ მოგზაურობისა საბერძნეთად, ტიმოთე იყო რუსეთსა, ვითარცა მღვდელ-მთავარი ქუთაისისა და შემდგომად დაბრუნებისა რუსეთით, ვითარცა თჳთცა ჰსწერს (4), მიიღო მან კათედრა მთავარ-ეპისკოპოსობისა, რომელიცა იყო პირველი შემდგომად კათოლიკოზობისა; და ჟამსა განდევნისა ქართლით რუსეთად დიდისა კათოლიკოზისა ანტონისა ლათინთა ეკლესიისა თანხმობისათჳს, ესე იგი 1754-სა, ამანცა ტიმოთემ, ვითარცა თანა-აღზრდილმან მისმან, ლტოლჳა ჰყო საბერძნეთად და ვჰგონებ უნებლიეთ განეშორა ეპარხიასა თჳსსა, ანუ მიზეზითა მით წყენითითა, რომელ არა მას, უპირველესსა იერარხსა, მიენდო განმგეობა კათოლიკოზობისა, არამედ რუსისა არხიეპისკოპოსსა იოსებს.

შემდგომად პალესტინისა და საბერძნეთისა მოხილჳსა, უკუმოიქცა ქართლადვე 1757 წელსა, და დაშთენილმან უეპარხიოდ, ადირჩია სადგურად დავით-გარესჯისა უდაბნო და იწოდებოდა, ანუ უწოდებდა თჳთ თავსა თჳსსა, იერუსალიმელად (5).

რაოდენთა წელთა დაჰყო აქა, არა ჰსჩანს. მხოლოდ დღესცა არს მას მონასტერსა საფლავისა მისისა ქვა, თჳთ მისგანვე განმზადებული; და დღესცა მმათა ამა უდაბნოისა უწყიან მტკიცედ, რომელ მთავარ-ეპისკოპოსი ტიმოთე, რომელმანცა შეიმზადა თჳსდა ქვა საფლავისა, არა არს მუნ დასაფლავებული.

შემდგომად, წარსრული რუსეთად, მივიდა ასტრახანსა და გარდაიცვალა მუნ თთუესა ივლისსა 1764 წელსა.

---

(4) იხილე ამა მისისა წიგნისა გვერდი 42.
(5) გვერდი 9.

წიგნისამან ამას, აღწერილის მისგან, ჰსჩანს, რომელ იყო იგი კაცი განსწავლული; მოუსმინა კატიღორიას, დიალეკტიკა და კავშირი პროკლე დიადოხოსისა, მის ქამისა მეცნიერებისა წიგნნი და აღმოვსებისათჳს სიბრძნისა წყარონი. — დიდად იყო დახელოვნებული სამღრთოთა შინა და საეკკლესიოთა წერილთა და ჰმგონებ, თანამოწაფეცა კათოლიკოზისა ანტონი პირველისა.

ესწავა მცირედ ბერძული (⁶) და უწყოდა კარგად ენა თათრული (⁷).

წიგნი ესე, შემოწმებით ორთა სხჳათა ესე ვითართა თანავე, დაიბეჭდა თანხმად იმა მჴეცლისა დედანისა, რომელიცა ჰპოვე გარდაწერილი 1787 წელსა (⁸), თელავის სემინარიის რეკტორის დავით ალექსის-ძისა ჴელითა (⁹).

(⁶) გჳერდი 63.
(⁷) გჳერდი 44.
(⁸) ქორონიკონსა უოე.
(⁹) უკანასკნელსა ფურცელზედ ამის დედანისა, რომელიცა მკუთჳნის დეისტვიტელნის სტატსკის სოვეტნიკს თავადს ნიკოლოზ იოსების-ძეს ფალავანდოვს, ესრეთ იყო თჳთ მწერალისაგან მიწერილი:

ესე წიგნი გაბა-შჳლის ტიმოთე მთავარ-ეპისკოპოსისაგან გაკეთებული, მთა-წმინდისა და იერუსალიმისა და სხჳათა ადგილთა მოხილჳა, რომელი თჳთ ეხილჳა, ყოველივე აღეწერა და ესთა წიგნად ექმნა. ხოლო მე მაღალ-კეთილ-შობილმან ალექსის-ძემან, სრულიად კახეთის სამეფოს, თელავის-ქალაქს რეკტორმან, ფილოსოფიისა და ღჳთის-მეტყუელებისა მოძღუარმან დავით აღვჰსწერე წიგნი ესე გარდანუსხჳთ; და ვინცა ამისგან კითხჳთ და ამბის შეტყობით ირგოთ, ლოცუა-ჰყავთ ჩემ მშრომელისათჳს.

აღიწერა წიგნი ესე თთჳესა მარტსა, რიცხჳსა ია, ქორონიკონს უოე.

მაღალ-კეთილ-შობილი ალექსის-ძე რეკტორი დავით.

გუერდებზედ აქუნდა ამას უძუელესსა ჴელ-წერილსა, გარდანუსხულსა ოც-ოდენ წელ შემდგომად გარდაცუალებისა თჳთ ტიმოთესსა, — მტირედნი შენიშუნანი; და ესენიცა აქავე დაურთენ სხოლიოდ. სხუანი ესე-გუარნი, რომელნიცა ვჰგონე ჯეროვან-სასარგებლოდ მკითხუელთათჳს, განსამარტებელად და დასახსნელად რაოდენთამე სიძნელეთა, ჩემით დაურთენ.

ვიმედეულებ, რომელ მკითხუელნი ამა წიგნისა, ჩემთა ამათ შენიშუნათა, მიიღებენ არა განკიცხჳთითა ყურადღებითა.

პლატონ ეგნატის-ძე იოსელიანი.

10 მარტს, 1852 წელსა
ქ. თფილისს.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

შ ე ს ა ვ ა ლ ი.

სამარად საგონებელ ჩემდა იყჳნეს, თუ ვითარ არს საზღჳწვო იჳოსზენაჲსათჳს მორივჳა სიტკჳათა და კჳალად დახსნილობათა, და უდებად (1) ცხოვრებულთაგან არა შესამგზავს არს ტკივილთ-მოყჳარებით მოსწრავებას სამდჳთოსა რასმე და დჳთივ-შჳწნიერთა გამოცხადებათა მითხრობა; და არცა თუ კმა-ყოფად სიტკჳათა ქებისათა მიმოგონეთა ვერ შემძლეთა და უღონოებათა ენისათა და მრავალ-მღელჳარისა სოფლისა გულის-სიტკჳათა მომდებთა ესე ვითართა. ვითარცა არს სცოდნოდის გამოთქმად უზესთაესთათჳს, რათა არა ვითარცა ლაღსა და კადნიერსა განმზადებული რისხჳა და მჴრის-ხილჳა მოატკჳას თავსა; არამედ უმჯობეს, რათა დუმილით განვლოს ასპარეზი საწუთოსა, ვითარცა მე ესერა კადნიერად და ურიდად ხელ-ვჰყავ სამღრთოთა ლექსთა განმარტებად მონაზონებისა სახისა უღირსმან ტიმოთე იერუსალიმელმან; რამეთუ მიზეზ-დგმა ამათთჳს ესე, რამეთუ მაწჳწვდა შინაგანთა ჩემთა საყუარელი ძმობისა და ერთ-სულობისა ქჳწყანისაგანთა ჩჳწნთა, და კჳალად დავიწყებისათჳს მათგან მპყრობელობისა წმიდათა ამათ ადგილთასა. ამისთჳს მელმოდა, თუ ვითარ მეფენი საქართჳწლოსანი ჟამთა მათ შინა მეპატრონე და მპყრობელ-სრულიად

(1) სხჳა მანუსკრიპტში ანუ გელწერილში, უდებად. პ. ი.

იერუსალიმისა და პალესტინის ქმნილ არიან; და მაღალ და ძლიერ ყოფილ არიან ნათესავნი საქართველოსანი, და ესოდენ დაკნინებულ-არს; გარეშემონი ჩუენსა მჴყრო-ბელნი სიტყჳსა რაჲსამე ჩუენდა მოცემად არა მკადრე არიან. ამან და ესე ვითარმან მიზეზმან დუმილი აღმოი-სხნა, და ვიწყე მტირედთა რათმე წიგნაკთა მჩხრეკ-მსი-ტყუელობად, და მიგიძღუანენ თქუენ ბრძენთა და მეც-ნიერებით განმჭურეტთა სამღრთოთა და სამეცნიეროთა საქ-მეთა. ვითარცა სახიერთა მამათ-მოყუარეთა და მდუმრიად მომტევებელთა ხილულთა ანუ სმენილთა ცნობათასა. შე-დგომილთა სახისაებრობისა კაცთ-მოყუარისა ღუთისათა მამათა და ძმათა სავსებასა შორის საქართველოსათა დი-სად ხსენებულთა და ხარისხთა მეცნიერებისათა მდგო-მარეთა სამღუდელოთა და საეროთა ამა წიგნაკისა აღ-მომკითხველთა გევედრები, რათა მოჰყოთ ყური სიტყუა-თა ჩემთა ზედა, რამეთუ წარვედ იერუსალიმად და მთად წმიდად სამღუდელოთა მათ წმიდათა ადგილთა, და ვიხი-ლენით და აღმოვიკითხენით, ჯერმრავლობით ნაღუაწნი მამათა ჩუენთა ქართველთანი, და ფრიად განკჳრებულ ვიყავ მათთჳს; რამეთუ იგავადცა არა მესმენოდეს ესენი, რაოდენიცა მე აქა მათთჳს აღვწერენ, და აქა მოსრული ქართველი ვინმე რაჲსათჳს ამათთჳს არა გამოიძიებდა, და აღვწერენით, რაოდენიცა შევიტყუავით იერუსალემისა-თჳს და მთაწმიდისა და სხუათა მონასტერთათჳს, და ადგილთათჳს საწამებელისა წმიდათა მოწამეთასა და სა-დგურთათჳს ღირსთასა; და სხუათა მრავალთა ადგილთა ამბავნი ხილულნი, და ანუ სარწმუნოდ სმენილნი, აღ-ვსწერენ. სხუანი მამათა მიერნი საწავლანი დაკარგულნი საქართველოთა შინა, მოვიძიენით და აღვსწერენით, და

ზოგნი რამე ვიუგბილ-მეტყუელენ უსწავლანი, დჳრის ვერ განმცდელმან წუჩლისა და ზრახუა რაჲმე აღმოუთქუამისთჳს სავსად, რათა ჩემებრ უგბილთა სახმარად და საუნჯენი ზოგიმე უმაღლესი მადლის ჩემის რაჲმე ღუთის-მეტყუელებისათჳს და სამღრთოთა სჯულთათჳს ვისიტყუე და არა თუ თავით ჩემით შევაწყუე, არამედ ბრძენთა უზესთაესთაგანთა მეცნიერთა მიერ გამოკულეულთანი, რამეთუ ვიყავ მრავალთა ქუეყანათა მხილუელ და მრავალთა ბრძენთა და ფილოსოფოსთა თანა-მოზრახე და ამათ მიერითა კითხვთა და განმარტებითა და კაცთა სულიერთა და სარწმუნოთა სულთა უწყებითა აღვსწერენით. მაშინ ესენი სარწმუნოდ და ქრისტესმი სასოებად განვმარტენ მშჳდობისათჳს და სიყუარულისა და ეგრეთ წარუგზავნე საქართუელოსა. ამისთჳს გევედრებით უფალნო ჩემნო ქრისტეს-მოყუარენო საქართუელოსაგანნო, რათა მიმთხუევისათჳს და აღმოკითხვისა შენდობისა თქუენ მიერისა წილ ყუედრება არა მოვიდო; ამისთჳს ვიშიშ და წმიდასა ცხოვრებასა თქუენსა შემოვავედრებ მცირეთა ამათ სიტყუათა ჩემთა, რათა არა უგულებელს ჰყოთ. უკეთუ სულთა შესამატი სიტყუა იხილოთ, შენდობასა ჰყოფდეთ სიყუარულისათჳს მისისა, რომელმან სისხლითა თჳსითა საუკუნო ხსნა მოგუანიჭა, და უკეთუ ცთომილად საგონებელი რამე იხილოთ, პირუელად ღრმად განუჩხრიკეთ მეცნიერთა, და კუალად უკეთუ ცდომილვე იყოს შენდობასა ვითხოვ; რამეთუ არავინ არს უცდომელ თჳნიერ ღუთისა და მე მას ჟამად, სარწმუნოდ ირწმუნეთ, არავინ უწყოდი უმეცარი და ცოდვილი ჩემებრ; ყოველთა უკუნესი ვიყავ, რამეთუ მას ჟამსა შინა უბრძნესნი საქართუელოთანი საზღურით და მიდმოგონებით

განმარტებდეს სწავლისა სიტყჳსათა და ეგრეთა სწავებდეს ერთა, და უმეცარნი სამღრთოთა მცნებათაებრ მდაბლად მდჳმარეობდეს და ორნივე ესე სასყიდელსა მოისთჳლიდეს; ხოლო მე ორთავგანვე დაკლებულ ვიქმენ, ნუ უკუჱ კეთილად აღმოვსთქჳ და დუმილით სიმდაბლისაგანცა გამოვეხჳ. აღვსწერენით მინდობილმან ღირსებათა თქ̃ჳნთამან, რათა ნაკლულევანებისათჳს მომტევებელ მექმნეთ და შენდობა ცისკროვნებისაებრ გარდამოადინოთ; ერთტომობისათჳს მომტევებელ იქმნეთ; თჳსებრიობისათჳს მოწყალე იქმნეთ; სიმკოდოვნ საარებულებს ჩემი ილმოთ, რათა თქ̃ჳნცა ესრეთთა მმათ-მოყჳარეთა, ნათელმან ნათლისაგანმან განიჭოსთ სიმრავლე მზე-გრძელობათა და მენ წიაღმტკედ ინახად აბრაამიანთა ტაბლათა მსუფევეთა, უფალმან გასჳასთ სასმელი მაუკჳდავებელი, და ადგილნი მწჳანედნი გაუნჯნესთ სასუფეველსა მკჳდრობისა მისისასა, რომლისა არს დიდება უკუნითი უკუნისამდე. ამინ.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

მიმოსჳლა თფილისით ათონისა მთადმდე.

მარადის სასურველად და საწადელად დავიდევ თუალთა გონებისა ჩემისათა, უღირსად ცხოვრებულისა ამის თავისა ჩემისათჳს ლტოლვა ვინაჲმე. ჴუალად და ტჳრთ მძიმეობა ბრალეულობათა ჩემთა სამარად-ხსენებად, რათა მომივიდოდეს. ამისთჳს მწირობად და უცხოებადმი წარსულის ჴელ-ყოფად ვისწრაფდი და აღხუალად წმიდად ქალაქად იერუსალიმად თაყუანის-ცემად ცხოველს-მყოფელისა საფლავისა უფლისასა, და მთად წმიდად და მთად სინად, მოხილვად საცხოვრებელთა მათ და სენაკებთა წმიდათა მამათა ჩუენთა და ალაგებსა მას წმიდასა, პირ-მიწა-დადებად კვარცხლბეკსა მას ღმრთისა განგებათასა და მათ შინა ცხოვრებულთა მამათა შევრდომად ადგილის-მცველთა წმიდათა მამათა ჩუენთასა. რათა განცდითა და კურთხევითა მათითა რუდუნებული და უდები ცხოვრება ჩემი მირულებული ცოდჳთა განვადჳმო და მით საარებული თავი ჩემი ნუგეშეულ ვყო და ვირჩიო მე მივრდომა სახლსა ღმრთისა ჩემისასა, არამედ სასურჳ საწადისა ამის ჩემისათჳს, ჯერეთ მოცალეობა და ჟამნი არა მომეცნეს.

ხოლო წელთა 1755, ოდეს განაგებდა საქართუელოსა ცხებული ქრისტეს-მოყუარე მეფე თეიმურაზ და პირმშო სახელოვანი მე მათი ღმრთის-მსახური მეფე საქართუელოსა უფალი ირაკლი, მომხსენებელ ვიქმენ მეფობისა მათისა და ვიჯმენ მუნით და მათ მიერითა საბოძჳრითა და ქარტითა განმტკიცებისათჳს უცხოებად შორს მგზავრობისა ჩემისა კმა-საყოფელი აღვიღეთ და მოვიწიენით სამცხეს ქალაქსა ახალციხესა, სახლსა ფაშა ათა-

ბაგისასა (²), და ჰსცნეს რა მისჳლა ჩემი, კაცნი მო-გეგებნეს და განგუმზადეს სავანენი და საზრდონი ჯე-რისაებრნი.

ამისა შემდგომად მიგუწოდა ფაშამა სადგურად და სრად თჳსსა და გუთავაზა წესისაებრ მათისა თჳთო ფე-რითა ნუგეშითა, და კუალად სხუასა ჟამსა მივედით და ვზრახვიდით გზისა სვლისათჳს უმჯობესისა და იგი ზდჳთ დაამტკიცებდა მგზავრობასა ჩუენსა, და აღგუწერნა თურქ-თა ენათა ზედა ეპისტოლენი კონსტანტინოპოლედ, ერთი ხელმწიფისა სულთანთან (³), და ერთი ვეზირთან და კარის კაცთა თანა სხუა შეწყნარებისათჳს ჩუენისა და პატივისა და წარმოგჳატანა ბეგი ერთი თათარი და წიგ-ნები კმა-საყოფელი და წარმოვედით ახალციხით და მო-ვიწიენით მონასტერ-ყოფილსა ზარზმას (⁴) და გარე-მო სოფლებსა მისსა; დღე-სასწაულსა ამაღლებისასა მუნ

(²) ამა ჟამსა იყო ფაშად სულეიმან ფაშა, გუარით გურჯი აზნაური ნიბამე და შემდგომად დიდისა სამსახურისა [illegible] ტყუეობიდამ აღზრდილი ფაშად ახალციხისა.—ესე ბრძანებითა სულთანის ოთმან მესამისა მოშთობილ-იქმნა მეგობრო-ბისა მიზეზით მის დროს გურიისა მთავართანა, რომელსა ეწო-დებოდა სჳმონ. პ. ი.

(³) ოთმან III, რომელიცა მეფობდა 1754-განა 1757 წლადმდე. პ. ი.

(⁴) ადგილი ესე უპყრიეს დღეს თურქთა; მდებარებს ახლოს ყუელის ციხისა, რომელსაცა მყუელად ბერძენნი უწოდებდეს Тирокастра, და რომელიცა მოვიხსენე წიგნსა შინა ჩემსა აღ-წერილსა რუსულად: Историч. состоянiе Грузiи подъ властiю царей Магометанъ. Тифлисъ. 1849—стр. 13.— ახლოს ამა ციხისა მთასა შინა, არს მონასტერი, რომლისა-თჳსცა ჰსწერს ვახუშტი, რომელ იყო იგი მის დროსცა გა-უქმებული. შენობანი ამა მონასტრისა დღესცა იხილვებიან

განვისუენეთ და გარდავვლეთ მთა აჯარა და ვვლეთ ორის დღე და მოვიწიენით მდინარედ ჭოროხად და მიერიდგან ზღჳს ნაპირს ყასაბასა ბათომს და დაგჳყოვნდა მუნ დღენი ათორმეტნი მიებსა ნავისასა და მოწყალებამან ღუთისამან ინება ჩავა ბორიასს კეთილი და გუეპოვა ნავიცა მარჯუეჲ; შთავსხედით მმადლობელნი მწირთა ხელის-აპყრობელისა ღუთისანი, დღესა მეერგასესა მოსულისა სულისა წმინდისასა და დავაგდენით საზღუარნი საქართუელოსანი, და ზღუათა შინა და წყალთა მრავალთა; შევვედრენით სულნი ჩუენნი უფალსა, და ვვლეთ ას ორმოცდა ათი მილიონი დღე და ღამე, და გამოვლეთ ირიზა ძუელადგან თქმული საქართუელოს საზღურად, და მოვიწიენით ყოვლად-ქებულსა ტრაპეზუნტას ტასტასა და სამყოფსა ბერძენთა მეფეთასა, ადგილსა შემკობილსა თჳთო-სახითა სიკეთითა, ზღჳთა და მთითა და გარდავსედით რა ზღჳთ, წარვავლინეთ არხიდიაკონი ჩუენი წინაშე მიტროპოლიტისა მოკითხუად და მასცა ებოძნეს მღუდელი მომკითხავი ჩუენი, და მიგუძღუა ზღჳსაგან დამაშურალთა სრასა რასმე ტურფად ნაგებსა და ბაღთა და ზღჳსა ჭენებისა ღადოთასა ამოდ შესაქცევსა; განვისუენეთ მუნ რა მცირესა ჟამსა, ადვედით ხალუად ყოვლად-სამღუდელოჲსა ანანია ტრაპეზონელისა, ვინა წინა

მართლიდ. ამა ადგილისაგან წარსრული გამასხმედიანებული ქართუელი ვიხილე ათონის მთასა. ამან, მრავალთა ქრისტიანეთა წმიდათა ადგილთაგან კურნებისა გამო განლჯმებულმან, დაუტევა მამული თჳსი, მოილოცა იერუსალიმი, შევიდა ათონისა მთასა და ქართუელთა მონასტერსა შინა მიიღო ქრისტიანობა და დაჰჴსდვა მუნ მორჩილად სახელით პეტრე. დღესცა განაგებს იგი მუნ მეწისქჳლისა თანამდებობასა. ბ ი.

მოგჳეგებს კაცი ყოვლითა უკჳე ქცევითა პატიოსანი და შემკობილი უცხოთ-მოყჳარების მადლითა მდიდრად ადჳსილი და ფრიად კეთილად შეგჳტკბო და ზედას ზედა გჳწყჳევდა ტრაპეზსად, და ინებს ჩჳენ მიერ მსხჳერპლის შეწირჳა ხარისხისა თჳსსა საყდარსა წმინდისა გრიგოლი ნოსელისასა. რამეთუ აჲა სოფია ტრაპეზუნტისა და სხჳანი მრავალნი ეკლესიანი თურქთა დაუპყრიეს, და ვიყჳენით მუნ მღჳდელთ-მთავრისა მიერ და ერთა ქალაქისაგანთა ფრიადსა პატივსა და ნუგეშინის-ცემასა შონა, მთხოველნი ჩჳენ უდიერსთაგან მსხჳერპლისა შეწირვისა და აიაზმისანი, და უცხოებასა ჩჳენსა ჯეროვნად შეიწყნარებდეს და ადვედით დედად მონასტრად და მოგჳეგებნენ სულიერი დედა წინამძღჳარი; და სხჳანი დანი და დედანი ჯჳარ შემოსილნი კრებულნი გალობითა და კეროვნებითა შეგჳმდჳნენ და თაყჳანის-ვცემით ტრაპეზთა და ადგილთა მათ წმინდათა, რამეთუ იყჳნეს გამოკაფულ კლდისაგან ეკლესია და ხელოვნად შემკობილ სადგურნი და სენაკნი მონასტრისა მის, მეფისა ალექსი კომნინოსისაგან ([5]), რამეთუ თჳთცა მუნვე ესახა დედით და ძეულით და შეგჳმდჳნენ საეროდ ტრაპეზსად და დაგჳგეს სანოვაგენი და გჳმასპინძლებდენ ამოდ და ფრიად ვიდრემე სარგებელ გჳექმნა ხილჳა მათი და მიერიდგან წარმოვედით დაუყოვნებელად სადგურადვე ჩჳენდა

([5]) ამა ალექსის კომნენის. ტრაპეზუნტის იმპერატორისა შჳლი იოანე მოვიდა საქართჳელოს, შეირთო ცოლად ქალი ალექსანდრე მეფისა. ესრეთ ჰსწერს ბერძენთა მეისტორიე ხალკოკონდილა, pag: 2.6 Ioannes abiens in iberiam, uxorem habuit regis iberiae Alexandri filiam.

ამად ჟამად დაჲყოვნდეს მუნ ჟამნი ერთისა თთჳსა-
ნი და გუეშოვა ნავი მარჯუე და ადვილით შენდობისა
ადებად მიტროპოლიტისა, რამეთუ ფრიადცა გუმნდა
განშორებაჲ მისი და ადმდებელთა ლოცჳათა მათთასა,
გუებოძა საგზალნი გზისათჳს და შთამოვედით ნავად
და ვვლეთ ზღჳთ და განვვლეთ ქალაქი ტრიპოლი და მი-
ვერ მივიწიენით ქალაქად უნიჯად, შუენიერსა მას ადგილ-
სა და ქრისტიანეთა მოგჳყჳანეს და დაგჳსადგურეს სა-
სახლესა და ტაძარსა წმინდისა ნიკოლოზისასა და შე-
მოვრბეს ერნი და გუამასპინძლეს და შეგჳწყნარეს კეთი-
ლად და ხმელით გზაჲ ადვირჩიეთ და გუბოძნეს საგზალ-
ნი და ცხენნი გზისათჳს; და წარმოვედით მივრიდგან
მავალნი ორ დღე და მოვიწიენით ნეოკესარიად ქალაქსა
და ეკკლესიასა გრიგოლი საკჳრველ-მოქმედისასა და თჳთ
თჳალითა ჩუენითა ვიხილეთ საკჳრველება ქმნილი მის
მიერ; რამეთუ ქალაქსა მას მოსდის მდინარე დიდი, რო-
მელსა უწოდენ მჱელსა და განრყჳნიდა ნაშრომთა მათ-
თა; ხოლო ერნი ევედრნეს წმინდასა გრიგოლის
მისთჳს; თჳთ წარვიდა რა ხილვად მისა მდინარე შორს
განაყენა და კუერთხი შთაყსჳა, რათა იმიერ არდარა წარ-
მოვლოს მდინარემან და ეტყოდა სახელითა უფლისა
იესო ქრისტესითა; ნუღარა გარდახდები ამიერ სა-
ზღჳრით, და არს კუერთხი იგი ხე დიდ ვიდრე დღეინ-
დელად დღედმდე, და ვითარცა შემჳნებული, ეგრეთ განა-
დრეკითა წარვლის მუნიდკან მდინარე იგი და ხიდი, რო-
მელიცა ადუგიათ მას ზედა. წყალი, ვინათგან წარივლტის
უქმად, მდგომარედ იხილუების და დამესა ერთისა მუელისა
მას ხიდსა თანა განვათიეთ და თჳთ ხარისხი ეკკლესია
ტჳალად ქრისტიანეთავე უპყრიესთ და წარმოვედით მი-

რით და მოვიწიენით კომანად კუკუსოდ სომხითისა, და ვიხილეთ საფლავი წმინდისა მამისა ჩჳენისა იოანე ოქროპირისა, რაჟამს მუნ ექსორია ჰყჳეს და მუნვე აღე-სრულა და არს იქიდგან მცირედ განშორებულად ქალაქი დიდი კუკუსო სომხითისა, რომელსა აწ თურქნი თოხა-თად (6) უწოდებენ, დამუნ მჯდომარებს ყოვლად-სამ-ღჳდელო ნეოკესარიისა და ფაბლაღონიისა; მივიწიენით რა, განცნობეთ მისჳლა ჩჳენი მიტროპოლიტსა მათსა და მიგჳმდჳნენ და დაგჳასადგურეს სრასა ეკლესიისასა, და ვიხილეთ ყოვლადსამღჳდელო ნეოკესარიელი უფალი გერასიმე და ფრიად ვიდრემე კეთილად განგჳსჳენა და მმებრივად შეგჳტკბო და დავყავით მუნ დღენი რაოდენ-ნიმე და გარე ქალაქისა აღვედით და ვიხილეთ მონასტე-რი, აღშენებული თეოდორა დედოფლისა მიერ ფრიად პატიოსანი. ჟამი იყო აგჳსტო ათხუთმეტი; ერნი შე-მოკრბენ და დაგჳაწჳეს მსხჳერპლი საიდუმლოჲსა და ფრიად შეიწყნარებდეს უცხოებასა ჩჳენსა.

აქა ვემიებდით გზასა იერუსალიმად აღმყჳანებელსა და იყო მუნ ქარვანი დიდ-მალი, წარმსჳლელი ზმირო-ნად (7) და აღვემზადენით წარსჳლად და აღვიღეთ ლო-ცჳა მღჳდელთ-მთავრისა და წარვემართენით, რამეთუ იყო სამეოცის დღისა სავალი გზა და ვვლენით რა დღენი გა-მოვვლეთ ქალაქი ამასია, ხარისხი წმინდისა ვასილი ამა-სიელისა, რომლისა ხსენებასა ვჰყოფთ აპრილის ოც და ექუსსა და გამოვვლეთ ქალაქი ზილოა და სამწყსო კესარია

(6) აქა მოკლეს დიდი მოურავი გიორგი სააკაძე. **Жизнь Великаго Моурава К. Георгія Саакадзе. Тифлисъ. 1848. стр. 83.** პ. ი.

(7) ქალაქი სმირნა ანუ იზმირი. პ. ი.

კაბბადუკიისა, და ოცდა ხუთი დღენი უშენნი თურქმანნი ვლენით და მოვიწიენით ქალაქსა ლჳკაონსა, სადა ეწამა წმინდა ფილიმონ, რომლისა ხსენებასა ვჰყოფთ ნოემბრის ოცდა ცხრასა, და ქალაქსა მას ახლოდ ახლავს მონასტერი წმინდისა ელენესი, რამეთუ ამას მონასტერსა შინა, აღზრდილ-არს ამფილოკე იკონიელი. და ამას მონასტერსა იყო აბანო ბუნებით ცხელთა წყალთა ვრცლად მომდინარე, ვითარ წისქჳლსა კმა-ეყოფოდა საბრუნავად და მუნით ვლეთ და მოვიწიენით სამწყსოს იკონელ-ეპისკოპოზისასა, სადა წმინდანი მოწამენი კვირიკე და ივლიტა ეწამნეს, და იყო მუნ მღჳდელთ-მთავარი იკონიისა დიონოსიოს და ქრისტიანეთა დიდად შეგჳტკბეს და საგზლითა და საზომჳრითა აღგჳავსნეს და მიერიდგან წარმოვლეთ; გზასა ზედა ვიხილეთ კამარანი რაჲმე და მუნ ისხდენ მოლანი თურქთანი და იკითხჳდენ წიგნსა, და ვჰკითხე რა მათთჳს, მეტყოდნენ ვითარმედ ასრადინ მოლის საფლავი არისო მუნ და მას წმინდად ესჳძნო და განვკჳრდი ცრუჲსა მის და მასხარისა მოსაობასა და მიერით ვლეთ და მივიწიენით მახლობელ, სადა წმინდამან მამამან ხარიტონ მონასტერი აღაშენა, რამეთუ ქართჳელნიცა მრავალნი ცხოვრებულან მუნ, და მივიწიენით უშად და მიერ გულა-ყასაბად, სადა იყო მონასტერი მთავარ-ანგელოზთა და მუნ განვეყარენით ქარავანსა, და განვჳსჳენეთ ქრისტიანეთა-თანა, და მიერ წარვედით ქალაქად ფილადელფიად, მუნ, სადა დჳთისმეტყჳელი იოანე მიუწერს შჳდთა ეკლესიათა ასიისათა: ეფესოს, ზმირნს ანუ არტირას, სარდეს, ფილადელფის, ლაოდიკიას. ამა ფილადელფიას მავედით და მოგჳეგებნენ ქრისტიანენი და დაგჳასადგურეს სრასა ეკლე-

ხიისასა და კეთილად შეკჳტებს და ვიხილეთ ძუელი ეკლესია ღუთის-მეტყუელისა იოანესი. ესრეთ მცირედნი სუეტნი დია დაშთომილ იყვნეს და ახლოსღა მუნ კოლასეს შინა არს ეკლესია მთავარ-ანგელოზისა.

ესე არს ხონას, რომლისა სახსენებელსა ვდღესასწაულობთ სეკდემბრის ექუსსა. რამეთუ სასწაული ესე არს: წარმართთა მდინარე დიდი გამოჰსთხარეს და მიუგდეს მონასტერსა მთავარ-ანგელოზისასა, რათამცა წარეღუნა; ხოლო ქრისტიანენი შეკრბეს ვედრებად მთავარ-ანგელოზისა და მოიწია რა მდინარე ახლოს, მონასტერსა არღარა მომართა, არამედ განხურელა ქუეშე ქუეყანა და მას შინა განვლო წყალმან მან. ვიდრე დღეს აქამომდე ესრეთ მოსდის წყალი იგი, და მუნ ახლოს არს ქალაქი იგი, რომელსა შინა ეწამა წმინდა მარიანა და წარმოვედით მიერ, და მოვედით შჳდთა მათ ეკლესიათაგანსა ღუთის-მეტყუელისასა სარდეოს, სადა იჯდა წმინდა მამა (8) ევთიმი სარდიისა ეპისკოპოზი და იყო სრულიად ადოხრებული, ვიდრე მცირედნიღა ნაქცევნი თუღა დარჩომილ-იყვნეს და კაცნი სრულიად არღარა იპოებოდნეს და განვათიეთ ღამე ერთი მუნ და ხუალისა ვლეთ და მოვაწიენით ქალაქად უასაბად, ქრისტიანეთა თანა განვისუენეთ და მუნით წარვედით ქალაქად მაღნისიად, ძუელოთა მეფეთა სამყოფსა და შემკულსა მთითა და ბარითა, და ეფესოსა ეპისკოპოზი ნათანაილ მუნ მჯდომარე იყო და ძუელი საეპისკოპოზო კოდრატე მოციქულისა და მღუდელ-მოწამისა მაღნისიისა, რომლისა ხსენებასა ვჰყოფთ სეკდემბრის 27, და მუნ ეწამა წმინდა მოწამე

(8) ხსენებასა მისსა ვდღესასწაულობთ დეკემბრის 26.

ჵ. ი

ხარალამპი, რამეთუ მღუდელი იყო მუნებური, რომლისა ხსენებასა ვჰყოფთ ფებერვალის 10 და მუნ განვათიეთ ქრისტიანეთა-თანა ჟამნი რაოდენნიმე და მიერ წარვიგზავნენით ზმირინად შჳდთა მათ ეკკლესიათაგანსა, სადა მჯდომარე იყო წმინდა პოლიკარპე ზმირინისა ეპისკოპოსი და ბუკოლე. ესე პოლიკარპე დაიწუა ცეცხლისა მსახურთაგან დასაბამითგან ხუთი ათას ექუსას ორმოც-და სამსა (9) და ხსენებასა მისსა ვჰყოფთ ფებერვლის 23.

და ვიხილეთ ქალაქი ესე მჯობი ყოველთა ქალაქთა, ესრეთ ვითარცა ედემისა შინა სამოთხე; პარად-პირადობა შენებულებათა და საწყუთოთა ედემებრიობითა გარდაემატა; ერთა-კერძო თეთრი ზღჳა ადჳსილი მრავლითა ხომალდითა და ნავითა და ანგანი ადმართებულ იყჳნეს ვითა ზენი მაღნარისანი და ერთა-კერძო მთანი და მირსა ველნი და ჭალანი, ბაღჩა-ბაღითა და წალკოტითა ადჳსილ, და ზეთის-ხილთა ტევნარიანობა დახშირებულ და ნარინჯ-თურინჯთა კჳპაროსთა და ალვის-ხისა მაღნარნი. ნიავწლილ სულთა ბერჳსა სასუნოსელნი გალადნეს. შევედით შინაგან ქალაქსა, ვიხილეთ სრანი და პალატნი უცხოთ ჩინელთაებრ სვროებულნი, ესრეთ ვითა მაისისა ველთა ასფურო-დელოებნი; და მივჰმდჳნენ სასახლესა იერუსალიმის მეტოქისასა და არხიდიაკონი ჩუენი ვასხელით მიტროპოლიტსა ზმირინისასა უფალსა ნეოფიტეს, და მასცა დიაკონი თჳსი ეროზა და მივჰმდჳნენ სრასა მთაწმიდელთა ქართველთა მონასტრისასა და მუნ დაგუა-

(9) ზმირნა ქალაქი, ხამეოფო იოანე ღმრთის-მეტყუელისა, რომლისა მოწაფე იყო თჳთ წმინდა პოლიკარპე და გჳრგჳნი მოწამეობისა მიიღო ქრისტესთჳს ღრმასან მოხუცებულმან წელსა 166. პ. ი.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

სადგურეს;(10) აჰასა შემდგომად წარვედით და ვიხილეთ ყოვლად-სამღჳდელო კაცი დიდად პატიოსანის, რითა და პალატითა მდიდარი და ვიამბორეთ და მოგჳკითხნეს და იყჳნეს მუნ სხჳანი ორნი ეპისკოპოზნი ჯმნილნი სამ-წყსოთაგან,და შევედით ეკკლესიად კათოლიკედ წმინდისა ფოტინე სამარიტელისასა და განვიცდიდით თჳთო სა-ხეობასა სამკაულსა უცხოთა ეკკლესიისათა, და გჳწჳა პა-ლატად მღჳდელ-მთავარმან მან და განგჳმზადა სერი ბრწყინვალე და პატივს-გჳცა ჯეროვნად და დავადგერით

---

(10) 1849 წელსა ვიხილე აქა აზნაურითგან ქართველი დაუ-ბრკოლებელად და კანონიერად მოუბარი ქართულად, რომელ-საცა შეემოსა მონაზონებისა სახე 17 წლითგან ცხოვრებისა თჳსისა. ამას ჰყოლოდა ბიძა გაქრისტიანებული ტრაპეზუნტს. სადაცა შრომობდა აზნაურთა შინა მუშაკობითა და ლტოლჳლი ისმირად შიშისათჳს მაჰმადიანთა, მიიმალა მუნ ქართველთა მო-ნასტრის მეტოქსა და აიმულა ძმის-წული თჳსი, რათა მიელო-მასცა ქრისტიანობა. — ესრეთ ბიძა მისი, შემდგომად ქსნილი პროიღუმენად ესვე მეტოქისა, 1822 წელსა წარვიდა მთაწმინ-დას, რომელსაცა გარე ედგა თურქთა ლაშქარი ბრძოლისა ჟამსა ბერძენთათა აღმშფოთებულთა და შეპყრობილი გზასა ზედა მოკლულ-იქმნა და მთაგდებულ ზღჳსსა. ამა ღირსსა კაცსა ეწო-დებოდა თეოდორე. ძმის-წული მისი დაჰშთენილი ობლად, ხო-ჭჳდილმან ბიძისამან ქრისტიანობისა-გამო მოკლულმან, უფრო განამტკიცა სიყუარულსა ზედა ქრისტესსა. თურქთა წარიქცი-ეს იგი თჳსდა მსახურად და შემდგომად 10 წლისა მსახურე-ბისა, განჰსყიდა იგი მომსყიდველთან მისმან სამოსის ჭურჭლა-კის ვაჭარმან სომეხმან. მოჰხსნა მას თავის-უფლება და წარვიდა პირველსა ბიძისა თჳსისა სადგომს სმირნასავე და აქა შეიმო-სა ამანცა სახე მონაზონებისა და ჰგიეს მუნ მოღჳაწედ. სა-ხელი ამისი ნეოფიტე მცოდნე ბერძულისა წიგნისა და წერი-სა დიდად ჰსწუხდა უმეცრებისათჳს ქართველთა ენისა მწიგნო-ბრობისა. ბ. ი.

იზმირს ჟამ რაოდენმე და იყო მიმდემი განკრძალჳთ ქრისტიანეთაგან ეკკლესიათა შინა სჳლაჲ და მხურჳა-ლედ ვედრებაჲ; ხოლო მე ზიართა მათ სამღჳდელოთა და საეროთა სამარადისოდ ლოცჳსა განვეკჳრჳე და ვიხილე მუნ აკადემია საფილოსოფოსო და იეროთეოს ფილოსო-ფოსი მონაზონი ვინმე ასწავებდა მრავალთა მუნ შჳლი-საგანთა; რამეთუ იყჳნეს იზმირს ბალიოზნი საფრანგე-თისანი და იყო ქალაქი სავანედ მრავალთა დიდ-ვაჭარ-თა უცხოთა, რამეთუ ნავნი იერუსალიმად წარსრულ იყჳნეს. ჟამნი იყჳნეს ნოემბრისანი და გუასწავეს ვი-თარმედ, ქიონიად გეპოვოსთ ნავნი წარმსჳლელნი იერუ-სალიმად და ადვიდეთ ლოცჳსა მღჳდელთ-მთავრისაგან და ჴშთვსხედით ნავსა წარსჳლად ქიონიად, რამეთუ შო-რევდა ას ოდენ მილიონ.

მივიწიენით ჴავითა კეთილითა ქიონიად,(11) ქალაქსა ისი-დორე ქიონელისასა, რამეთუ დიოკლიტიანემან აწამა ისი-დორე მუნ, რომლისა ხსენებასა ვჴუოფთ მაისის ათო-თხმეტსა. ამას ქალაქსა თურქნი საყისად უწოდებენ, რომელ-არს დანამასტაკი, რამეთუ სხჳსაგან არა იშოვე-ბის თუ არა მუნ; რამეთუ არს ესე ჭალაკი ზღჳსსა შინა და ვიხილეთ ქალაქი დიდად პატიოსანი, სახლნი ქჳთა თლილითა შენებულნი და მტკიცედ მოზღუდჳლნი, რა-მეთუ არა რა შიში იყო დაწჳთა ცეცხლისათა და დაგჳა-სადგურეს ქართჳელთა მონასტრისა მეტოქესა სახლსა და მივედით და ვიხილეთ დიონისიოს ყოვლად-სამღჳდე-ლო ქიონელი და პატივის-ცემით შეგჳწყნარნა. რამეთუ ნავნი წარსრულ იყჳნეს მუნ და დავჴშთით ქალაქსა შინა

(11) ქ. ი. ხიოსის ჭალაკი.

და განვიცდიდით პირადობასა ქალაქისასა. გჳრწმუნდენ ქრისტიანენი, ვითარმედ ექუსასი არს ეკლესიას დღეს ქალაქსა ამასა და ბაღითა და ხეხილითა აღჳსილი იყო ჭალაკა იგი და ვიხილეთ მენ ექსორიის ქმნილი ვლახთ მეფე კონსტანტინე. რამეთუ გჳწეცხოვა ქცევა და სამეფურნი ზრდილობანი მისნი და გჳკითხვიდა საქართველოსათჳს და სხუათა მრავალთა საუბართა შევექცევოდით.

ამისა შემდგომად იწყეს კუალად სჲამბოლად და წარგზავნეს სამეფოდ თჳსად. ამად ჟამად მოიწია დღესასწაული ტაძრად მიყვანებისა და მოამზადეს ეკლესია წმინდისა ბიკტორისა, და მოაკრეს ხალსად ნაკერნი ფარდანი კედელ-ყურეთა, და სხუად მრავლად შეამკჳეს. და ალმებითა ხალასობა და შეფერება საყდრისა ვითარ აღვჱსწერო. არა თუ იგი საყდარი, არამედ მრავალნი ერთი მეორისა უსაკჳრველესად იყუნეს შემკობილ. ვარ მხილველი მოსკოვისა და პეტერბურღისი, რომელთა შორის თავ-წარსხმულად ჰყუავის ქრისტიანობა დღეს, და მენ არა მიხილავს ესრეთ შემკობილნი ეკლესიანი. რა საკჳრველად თუალითა მარმარითა აღმართებულ იყუნეს სუეტნი და ზედ კამარანი მოჭრილნი ყუავილებად და ნახჩებად კედელთა ზედა მდგომარე იყუნეს სერაფიმნი და ხერუვიმნი მარმარილისანი, და კამარეთა ზედა ფრთე აღპყრობილნი ანგელოზნი მტკრთუჱლნი სანთლისა ოქრო-ცურვილისანი; კედელთა ზედა ნახენი მომადლოდ აღმოკუანილნი და შიგ ხატი და წინ ხომლის რტოული სასანთლე და ქუემედ მძიმედ ნაკერნი ფარდანი ოქრონაშენი. სხუანი სასანთლენი ოქრო-ცურჳელნი შერივით საჭერნი ხელთა, და სხუანი შების თავთა ფარნები ჭიქისანი ფერად-ფერადნი და სხუანი სალამანდრონი,

წინ-სამღთოლნი ქორ-კანდელნი და ხომლნი ჭიქასანი. უცხოები სირაქლემისა კჳერცხნი ფერადის ჭიქასა და ქაშანურისანი იყჳნეს, და კამარებად ჩამოკიდებულნი ეკკლესიისა კამარათა შინა და აღანთებდნენ რა, მგზავსი იყო ნამდჳლ ირისისა; იატაკნი ეკკლესიისანი ფერადისა მარმარისანი ჩაწყობით მიჯანდრაკულნი; საკურთხეველისა იატაკნი და ტრაპეზისანი და კედელნი ფერადისა ქაშანურისანი და ზარისხი მაღალი საჯდომელი ეპისკოპოზისა. სალხინებელი ტრაპეზისა, ესოდენ მეუცხოვა, რომელ ვერ შეუძლე აღწერად; უცხო რამე ხრახნილები და ზედა გჳრგჳნნი ოქრო-ცურვებულნი და ზედ ჯიღითა და თომარითა რაითმე მგზავსითა განდგმულ და მორთულ. სრულიად მათნი ეკკლესიანი ესრეთ იყჳნეს. კანკლისა სიუცხოვე ვითარდა აღვჰსწერო; კარის ბჭენი და გარეთ ეზონი ფერადითა ქჳთა ჩაწყობილნი; ხოლო მგალობელნი მათნი არა გალობდენ ბერძულად, არამედ ნოტითა იტყოდიან. ამას საყიზის შუა კუნძულსა შინა არს მთა მაღალი და მას შინა მონასტერი დიდებული, რომელსა აიამონა ეწოდების. დღესა ერთსა ვიწყეთ აღსჳლა მუნ, და მოგჳართჳნეს ჯორნი და იღუმენიცა მათი თანა გჳახლა; რამეთუ შორევდა ჟამისა ორისა სავალ, და განვვლეთ რა შუა გზასა მონასტრის ბაღნი და ვენახნი იყჳნეს და სულიერი სახილავი იხილვებოდა, რამეთუ მონაზონნი მამანი ხუნიდენ და ბარჯდენ და ნერგსა ასხმიდნენ და აღვვლეთ რა აღმართი მთათა შინა, ნაძჳ-ფიჭჳნარიანობა იხილვებოდა და ტევრთა მათ შინა გამოსჩნდა ბრძენითა დაბურვილი მონასტერი ბრწყინჳალე და გჳწტყოდნენ, ვითარმედ მდიდარ-არს მონასტერი და მეცლითა სიმდიდრითა გარდაცემულ.

ოდეს მისულა ჩუენი ჴსცნეს, ჭჳრეს ზართა მლოცუ-რად მონასტრისათა, და მოგჳეგებნენ მამანი ორას ორ-მოცდა-ათნი სანთლებითა და კეროვნებითა და მოგჳარ-თჳს კჳრთხით და მდინარე და შეგჳმღჳნენ კმევითა სურნელთათა და მგალობელნი გალობდენ ტკბილად, და შევედით ეკკლესიად და თაყუანის-ვეცით წმიდათა მათ და ადვედით ხარისხად, და მაშინ იწყეს შეგჳწყალენი და მომადლებისათჳს ჩემისა ჴსოვჳს მრავალ-ჟამიერობა მე-ფეთათჳს ჩუენთა და ისმოდაეკი მრავალ-ჟამიერი ხმა ამოდ გჳვზიარა და უამბორეთ მამათა და ძმათა და მი-ვჳმდჳნენ სადგურად და ვიკითხეთ აღმაშენებელი მისი, რამეთუ გჳცტყოდნენ კითარმედ კონსტანტინე მეფემან მონარხმან აღაშენა.

აწ მონასტრისათჳს ვიტყოდეთ: ისტავნი ეკკლესიისანი ფერადისა არდავანისა ქჳსავან ესრეთ ჩაეწყოთ, ვერა ხორასნელი ორხუა ვერ შეეფერებოდა. საყდარი არის რჳა-კუთხე და იგჳრდივ ოცდა-თორმეტნი არ-დავნის ფერადნი სჳეტნი უდგას. კედელნი არდავნისა და ბალდამის ქჳსა ფერადისა ხონჩურებ ჩაწყობილი, არა თუ კირითა და ღორღითა, არამედ ტყჳვითა ჩასხმუ-ლი და სპილენძით შემერწილ, თჳისის სხჳს ფერით არშიებითა ვიდრე მოხრილს კამარადმდე; ხოლო გუმ-ბათნი და კამარანი ელუარის სოფელს კენჭითა, სხუანი ჩაგულ-ქანდებულნი. ხატნიცა ბრწყინვალეს სოფლის კენჭით იყუნეს; მისი ელუარება და კამკამნი სამყაროსა დღისა ცისასა და ღამისა ლაჟუარდისნსა ფერსა უდრიდა. რაჟამს ჰქიქისა და ვერცხლისა ხომლნი ადანთიან, მგზავ-სი იყო მთოვარისა ვერცხლისა სახისა, და ვარსკულავ-თა ხელმწიფებად და მნათობად ღამისა მნათთა. ხანა-

თურით რა გავსჭურიტე, ფერადისა წითლისა და ყუავილისა თჳილისა მინისა სინათლე მთიებთა შუქთ-მკომარეობასა ესახებოდა. კარის ბჭეთა იატაკთა რა გავხედი, მეგონნეს ვითარმედ ოქსინითა მოფარდაგებითა გამოსაჩუენებელად. ვიხილენ რა გავკჳრდი: ქუანი იყუნეს ჩაწყობილნი; მეუცხოვა სიკეთე მისი, და თაყუანის-ვეცით ცერსა ნათლის-მცემელისასა, რომლითა შეეხო თავსა მაცხოვრისასა და არს თავი მოციქულისა ფილიპესი, თავი მოციქულისა ტიმოთესი, თავი დიდისა ევთიმისა, თავი ევგენიასი, თემო წმინდისა გიორგისა, ფეხი ხარიტონისა და სხუანი მრავალნი ნაწილნი· ამა მონასტერსა ვიხილე სასწაული საკჳრუელი, რამეთუ ერთი შავი არაბი განსაქურდავად შესრულ-არს ეკლესიასა, ზეთი აუხდა, მოეჭკიდება ცეცხლი და სრულიად დამწუარა. ტალი მკლავი მორჩენილ-იყო ქურდისა არაბისა და იქ მდებარედ ვიხილეთ.

ამა მონასტრისა აღშენებისა მიზეზსა ესრეთ გუეტყოდეს, რამეთუ მჯდარა ვინმე მონაზონი დაყუდებული მუნ და აწ სადა ტაძარი ჰსდგას, მუნ უხილავს ნათელი. მრავალ გზის წარსრულ-არს დაყუდებული იგი და უხილავს მუნ ხატი ყოვლად-წმინდისა, და სმენია ესე მეფესა კონსტანტინეს და ამისთჳს აღუშენებია მონასტერი იგი. ეს ხატი აწცა დიდის სასოებით უჩუენიათ მუნ და გუეტყოდენ მამანი, ვითარმედ ქართუელი არა ოდეს გჳხილავსთ და არცა ენა გუასმიესთ, აწ შეჰსწირეთ მსხუერპლი საიდუმლოისა; მე ჯარი მოვასხენე, არამედ ფერიად მევედრებოდეს და შევჰსწირეთ უდარისითა ბაგითა საიდუმლო და მათცა ვაწირვინეთ მეფეთა ჩუენთა წარსამართებელად და განგჳმზადეს ტაბლა.

მშუენიერი და განვათიეთ რა მუნ ჟამნი რაოდენნიმე, კუალად ქალაქად საყისად სადგურად ჩუენდა მოვიწიენით, ლოცჳს მომღებნი მათნი და მმადლობელნი ღჳთისანი.

აქა ყოფასა ჩუენსა მოვიდა ამბავი რაჲმე საკჳრუელი, რამეთუ წმინდა სვირიდონ საკჳრუელ-მოქმედი მრთლივ წაუსუენებიათ კჳპრიით და მოუსუენებიათ ქალაქის კერკურას, სადა იჯდა წმინდა არსენი კერკურისა მთავარეპისკოპოზი, და მუნ სვირიდონ მრთლივ მგზავსი ცხოველისა, მდგომარე-არს ანაფორით და ქუდ-ბარტყულით. კაცმან ვინმე ჩააცუა მკრ-თვასი შესამოსელი და ხუალისად იხილეს ახალი იგი მდებარედ ტრაპეზსა ზედა და თჳთ ძუელივე შეემოსა. კუალად თურქნი შემოადგნენ და იხილეს სვირიდონ, მოსურიდა თურქთა მათ და წარიოტებდა. ამისთჳს დღესასწაულსა დიდსა აღასრულებენ მუნ. კუალად მოგუესმა ვითარმედ, ქალაქსა მას კერკურას, მხმობელმან იზახა ვითარმედ, შეიწრდა ქალაქი ესე საზრდოსაგან და უცხოებად მოსრულნი ნურღარა დაადგრებიან, წარვიდენ აქედამ; ამისთჳს შეიწრდენ მრავალნი ქურივნი და ობოლნი წარსუელისათჳს; ხოლო იხილეს ღამესა მას, რამეთუ სვირიდონ არღარა იყოფების მუნ და მრავალი ეძიეს და ვერ ჰპოვეს; ვინაჲცა მწყემსმან მან ვინმე ცხოვართამან იხილა მთათა შინა წმინდა სვირიდონ, დავარდა და თაყუანი-სცა. ხოლო სვირიდონ ეტყოდა ვითარმედ ქალაქით გამომდევნეს, რამეთუ მეცა მწირი ვარ და უცხო, კჳპროსიდამ მოსრული, სადაცა ეგენი ქურივნი და ობოლნი წარუელენ, მეცა წარვიდე მიერ, და წარვიდა მწყემსი იგი და უთხრა მღდელთა მათ. ხოლო მათ მხმობელი აზახეს, ვითარმედ უცხოებით მო-

სრულნი ნურღარა სადმე წარჰვლენ, რამეთუ სფირიდონ არს მეოხ მათდა. ამისთჳს წარვიდეს და შთამოასხვენეს სფირიდონ და არს მუნ მდგომარე სასოებით მიმავალთა მეოხად და შიშითა და ლიტანიობითა სახილველი.— კუალად გჳთხრობენ ვითარმედ, აწ წარსრულან წელნი ქვესნი, რამეთუ იყო აქა სულიერი მამა მონაზონი სახელით იოაკიმ, დიდი მოწყალე გლახაკთა, სნეულთა და უცხოთა შემწყნარებელი, რამეთუ ტყვეთა გამოიხსნიდა და საპყრობილეთა შინათა ზედას-ზედა მოიხილჳდა და ნუგეშინის-ცემდა, და უხვებით გლახაკთა და დავრდომილთა საიფასნეთა განუყოფდა, და არა დასცხრებოდა ქველის-მოქმედებისაგან არა ოდეს და უკეთუ გარდასხდის დღე ერთი და არა მისცის გლახაკთა შესწუხნის ფრიად და სცრემლეოდის. ხოლო გარდაცვალებასა მისსა საკვირველად უდიდება ღმერთის, რამეთუ მიცვალებულსა რა მარჯვენესა ხელსა ჯვარი გამოსახჳა, და ხილვად მისსა მრავალნი ურიანი და თურქნი შემოკრებულან და უხილავთ საკვირველი ესე ხილვა.

ამად ჟამად ვერ მპოვნელთა ნავისათა მუნ, რათამცა წარვიმართენით იერუსალიმად, უმჯობესად აღვირჩიეთ დაზამთრება მთა-წმინდად და მოვივაჭრეთ ნავი და მივანდევით თავი უფალსა და წარვედით გამომსალმებელნი ქრისტიანეთანი და გამოველეთ მიტილინი და მივიწიენით ბოხჩადად ([12]), სადაცა ქართლისა კათალიკოზი დო-

---

([12]) ბოხჩადა ეწოდება ტენედოსის ჭალაკსა, სადაცა თურქთა პატიმარ-ქმნილ კათალიკოზი დომენტი დ̃ საიდგანცა გამოიხსნილ-იქმნა დიდის-საფასის მიცემითა.—ათონისა მთასა ჩუენ ქართუელთა მონასტერში ვჰპოვე სახარება ბერძული მდიდრად ვერცხლით შემკული, რომელსა შინა თავს

მენტი ქჳსორიად ცხოვრებულ იყო და მოგჳწყვენინენ ქრისტიანენი და გჳკითხვიდენ ამბავსა მისსა და მენი-დგან მთავსხედით ნავსა, რამეთუ ადგჳდგა დელჳატა

ეწერა ესრეთ: «შეჲწყალე წმინდაო ესე სახარება სასიოსა ჩვენ-
«სა კარის-ღმრთის-მშობლის ლავრისა სასახლე ხელისა ჩემისა
«და განმასხნება ჲჳს მართლ-მადიდებლისა ქრისტიანეთა ეკკლე-
«სიის ურჯულოთა ნათესავთა მონებისაგან.—მე უღირსმან კა-
«თალიკოზმან დომენტი, ჟამსა ტყუეობისასა ჩემისა ზანხადს,
«და თქუენ წმინდანო მამანო, მეუფენო წმინდის დიდის-
«აღრჩეულისა საკანისა ლოცვა-ყავთ ჩემ-ცოდვილისათჳს»

ხსენებათა ამა დროთა მოთხრობათა ცნობისა მსურველნი წარიკითხვენ რუსულად აღწერილსა ჩემ-მიერ წიგნსა: *Истор. взглядъ на состояніе Грузіи подъ властію царей Магометанъ стр. 82 и 83.*

სინოდის არხივთაგან (Дѣло о пріѣздѣ въ Россію Груз. Патріарха Антонія. 1756 № 350) ვსხნანნ გრამატანი. წარდგენილნი მუნ განდევნილისა საქართველოდამ კათალიკოზისა ანტონი I-გან და მოწერილნი სინოდისტრუქგან ანტიოხიისა და პართენისაგან იერუსალიმისა პატრიარხისა. შორის მათი 1 სექდემბრისამ 1749 წელსა სტამბოლით აუწყებს ანტონის I, «რომელ ბიძასა მისსა კათალიკოზს დომენტის 1739 წელსა მარტის 20 უსესხნია 4300 ლევი სტამბოლში (ლევი ანუ პიასტრი არის მაური ჩვენებური, ანუ ნ კოპეიკი თეთრი ფული) და აქამდე არ მიცემულა ეგე ვალი. ამაზედ თჳთ იერუსალიმისა პატრიარხმან მელეტიმაც მოიწერა იმერეთშიაო და თუმცა გამოეგზავნათ აქა ფულიო, მაგრამ დიდად მცირედო. ოდეს განთავისუფლდა დომენტიო, მაშინ წერილიც მიჴსცა ტენედოსში; მაგრამ გაგზავნილმან იმერეთში (? კაცმან ვერა მიიღორა. მხოლოდ ხსჳს სარწმუნოებისა კაცისა ხელითა და უგანათლებულესისა მეფისა დავითის იოანეს მსატვრისა კელითა გამოგზავნა მან 17 კაცი ტყუე ურია და ერთი თასი ოქროსი, რომელნიცა გაიყიდნენ 4,400 ლევად.—ესე ფული არა ეყოფა ვალსაო; ამისთჳს, რომელ მან დომენტის ქმართა ფრანციის ვაჭართა ფული 5,500 ლევი და მათ წარიღეს და გირაოებიც

ძვრიადი და მივაწიენით ლემენად ჭალაკად [13] კჳრია-კესა მღჳდელ-მთავრისა ლემენისა პართენისა და შეგჳ-ტკბო ძვრიად და სადგური განგჳმზადა და ქრისტიანე-თაცა პატივ-გჳცეს და პირისპირ განვსჭჳრეტდით მთა-წმინდასა და ვიხილეთ ყაენისა შჳლი ცხჳრ-მოკჳცთილი თამაზისაგან: მენ დაეყენებინათ თურქთა. ხოლო ნე-

---

აშა ვალისა მათთანვე დარჩნენო. — ესრეთ ითხოვდა პატრი-არხი ანტიოქიისა, რათა გამოიხსნას სული განსჯჳჭნებულისა მისის ბიძისა.

მეორისა გრამატით, მიწერილი პართენისაგან იერუსალი-მისა პატრიარხისა ჲ სეკდემბერს 1755 წელსა ჳსთხოვს ან-ტონის 1 ესრეთ: წერილი მოიტანესო ქრისტეს საფლავისა არხიმანდრიტმა ხჳთონმან და მამა აკაკიმან და ითხოვეს რომ ქალაქის თფილისს გარდაცჳალებულა ჯჳარის-მამა არხიმანდრი-ტი აბბრონი და მოიძებნესო თუ დარჩა მას რამე, და გარ-და ამისა ითხოვენ რომ ვალი აღებული კონსტანტინოპოლე-ში დომენტისაგან კათოლიკოზისა გარდაიხადონო. ამაზედ წერილიც მოგჳრთმევია კელითა დანიილ არხიმანდრიტისათ. ამა ვალში ჩუენ არა რა მიგჳღიათ, გარდა ძუელის ბისონი-სა, რომლისაც მარგალიტი გაიყიდა 300 ლევად და მესამედი არ ადგა ვალისათ. — ინებეთო ეს ფული არ დაეკარგოს სი-ღარიბესა შინა მყოფსა ქრისტეს საფლავსა. გჳგზავნით არ-ხიმანდრიტს სჳმეონს შეწევნისა მოსაგროვებლად ქართლში და მამა აკაკის ჯჳარის-მამად. — მეფენი ქართუჱლთანი ადრე ყოველთჳს გჳგზავნიდეს შეწევნასა, და აგერ 25 წელიწადიათ აღარას გზავნიან სანუგეშოდ წმინდის ქალაქისა და არცალავინ თქუენგან მოსულათ. პ. ი.

(13) ლემნოს ჭალაკა, სადიდამაც ჳსჩანს მთა ათონისა მშუჳნიერად. პ. ი

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ბამან ღ̂უთისამან მოგ̂უცა ჭაერი და შთავსხედით ნავსა და მივედით მთა-წმინდად მმადლობელნი ღ̂უთისანი, რომელმან დაგჳცჳ̂ნა უცხოებასა შინა ჩ̂უენსა ზღჳსა ღელ̂ჳათა და ხმელთა ამბოხებათაგან. მისსა დიდება-ამინ.

მისჳლა მონასტრად საქართჳელოჲსა კარისა ღჳთის-მშობლად.

I.

აღვედით მთა-წმინდათ კოშკსა, და ზღჳთ ნავთ-საყუდელსა რომლისამე მონასტრისასა დამესა მას და წარვავლინეთ კაცნი მონასტერსა ქართჳელთასა და კაცნობეთ მისჳლა ჩჳენი. მესწრაფელ აღვკმაზათ ჯორნი და წარმოემართათ და აღვსხედით და წარვემართენით მონასტრად და გამოჩნდა ციხე და შენებულება მონასტრისა, და იხილჳებოდა ვითა ქალაქი მთასა ზედა დაშენებული; და მოვიახლენით რა, შექმნეს რეკა ზართა და მოგჳეგებნენ სკევოფილაკი თეოკლიტე და წინამძღჳარი ნათანაილ და უმრავლესნი დიდნი მამანი და ძმანი, ვგონებ სამასნი ოდენ და მოგჳართჳეს მდინარე და კჳერთხი და შევედით ეკლესიად და თაყჳანის-ვეცით ჯერისაებრ და იტყოდენ შეგჳწყალენსა მეფეთა ქართჳელთათჳს და ვიამბორეთ ურთიერთარს. შიგნითი ეკლესია ასე გჳეუცხოვა, კნინღა აიამონის ეკლესია დაგჳავიწყა. რომელმან ხელოვანმან მოქსოვა ათრანგნი ხავედნი, ვითა ამა ეკლესიასა იატაკნი ჩაწყობილ-იყო ფერადითა ისპითა და ეშმასა ქჳთა. რამეთუ აღუშენებია გიორგი მთაწმინდელსა მეფისა ბაგრატ კურაპალატის საფასითა და გუმბათის ჩამოსწჳრივ სინათ მოხჳეჭილს ნახჩზედ ეწერა: გიორგი მღჳდელ-მონაზონი ქართჳელი. სხჳასა ამას ვიტყოდით, ვითა რუკა მეჯანდრაკესა აჩჳენებს სჳლასა, ეგრეთ მუნ იატაკნი აჩჳენებენ დღესასწაულსა, სადა საკჳრთხნი ჰურნი ჯერ-არს დადგომად, სადა საპანთლეთა დადგომა, სადა მღჳდელთა და დია-

ეროვნული ბიბლიოთეკა

კონთა დგომა, სადა ისოდის მღჳდელთა განწყობა. კედელნი აქუნ მარმარილოსა წმინდისა და ქაშანურისანი; კანკელი უცხო ყუავილებითა და ხრახნილებით ოქრო-ცურუჱბულნი; სალხინებელი საკურთხეველისა, ხარისხი წინამძღურისა ოქრო ცურუჱბულნი; უცხონი ივანჭარანი ოჯთო სახისა მინისანი ყუავილებად მოჭრილნი; დიდი ჰოლიელეო და ხომლნი და ქოო-კანდელნი ჭიქისანი და ვერცხლისანი უცხონი, რამეთუ განსაკჳრუჱბელ იყო მშუჱნიერება ტაძრისა მის და გზოსა ტაძრისასა სამარხო ლუსკუმა ღირსთა მამათა ჩუჱნთა: ევთიმისი, იოანესი, მამისა იოანესი და გიორგი მთა-წმინდელისა, კანდელთა ნთებითა ჰატიოსნად შემკული. ხოლო გარეთნი მრჩობლ-კეცნი კარის-ბჭენი და გალავანნი, და სხჳა ზოოგი შენებულება აღუშენებია თორნიკესა: იტყჳან ამისსა ქსნის ერისთავი იყო ([14]). ესე თორნიკე უოფილა

([14]) თორნიკისთჳს აღვჳსწერე მცირედ въ кр. исторіи Груз. церкви изд. 2-е стр. 62 .— ამისთჳსვე ვიტყჳ ამასცა, რომელ მოიხსენებს მას ბერძენთ მეისტორიე ზონარასი Tom. 2. Pag. 251, რომელიცა ჳსცხოვრებდა 12 საუკუნეში და იყო ახლოსი მედროვე მისი. ხიტუჳსა-მებრ მისისა ოდეს ლეონ პატრიკი განაგებდა ივერიასა ანუ საქართუჱლოსა მაშინ განუხდგა აღმოსავლეთისა ნაწილი ივერიისა ესე იგი არტაანი და სხჳანი ბერძენთა უფლებისაგან. და ოდეს ბერძენთა, დროსა მეფობისა მათ ზედა კეისრისა კონსტანტინე მონომახისსა (მეფობდა 1042—1054), ჳსცნეს ესე და დაჳსწამეს მას ბოროტ-მოხმარება ჴელმწიფებისა მისისა ქართუჱლთა ზედა, განაშოშჳლეს იგი მთავრობისა პატივისგან და აიძულეს, რათა შემდგარ-იყო მონოზონად.

Is Leo cum iberiam gubernaret, affectate tyrannidis accusatus magistratuque spoliatus, rursusque vitam monasticam agere iussus erat.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

სპასალარი ქართლისა სახელოვანი და ძლიერი ბრძოლასა შინა. ამისსა შემდგომად უჯმნია მსოფლიოთა დიდებათაგან და მოსულ-არს დის-წულისა თჳსისა ევთიმი ქართველისად და მონაზონ ქმნილა. თორნიკეს აქეთ არიან წელნი წარსრულნი 748 (15). ამას ჟამად მეფე ცხოვრებულა ქართველთა ზედა დავით მეფე, და ბერძენთა ზედა მიხაილ. იყო რა იგი წლისა შჳდისა და განაგებდა სამეფოსა მას აგჳსტინა დედა მიხაილისა თეო-

---

ამისა მსგავსადვე ჰსწერს კედრინი, მეისტორიკე ბერძენთა, რომელიცა ჰსცხოვრებდა XI საუკუნეში.

ამან თორნიკე მრავალი დაჰსდვა ღუაწლი აღშენებაზედ ათონის მთასა ქართველთა მონასტრისა და მისსავე დროსა გარდამოღებულ იქმნა ბერძულითგან ქართულად დაბადება. — 1849 წელსა, ჟამსა ყოფნისა ჩემისა ათონის მთასა, მოვჰსთხოვე მონასტრისა ძმათა დაბადება ესე დაწერილი ორნაწილადი ტყავზედ 1078 წელსა და მოვიტანე თფილისს გარდასაწერად. — ერთი გარდაწერილი აქვს თფილისს ამა ნამდვილიდამ ეგზემპლარი ახლავს აწ უგანათლებულესსა მინგრელიისა მთავარს დავითს ლევანის-ძეს დადიანს და მეორე ეგზემპლარი უქაზითა საქართველო-იმერეთის სინოდის კანტორისა 7 დეკემბრისა რიცხჳთ 1851 წელსა № 3238 გარდავეცა დასაცველად საკათედროს სიონის ეკკლესიასა შინა.

არა არს საეჭჳო, მიხედჳთ ისტორიისა, რომელ თორნიკე იყო მთავართა შჳლი ანუ მთავართაგანი არტანუჯის ქვეყანისა, ქვეყნად საქართველოს ნაწილისა, რომელიცა მისს დროს ეპყრათ ბერძენთა.

თჳთ წმინდა ევთიმი მთარგმნელი, ახლო ნათესავი თორნიკისი იყო ქვეყანით არტანუჯით და ძე მთავართა ამა საქართველოს ნაწილისა, როგორც ჰსჩანს ცხოვრებიდამ მისისა.

პ. ი.

(15) წელიწადი ესე დაუსჳამს მწერალსა შეცთომით. რადგან მოგზაურობა მისი იყო წელსა 1755-სა და ჟამსა თორნიკისა

დორა, მაშინ სპარსნი ამხედრდეს და მიიწივნენ ვიდრე ბრუსადმდე. დედოფალმან თეოდორა სხჳა ღონის-ძიებას ვერა ჰპოვა: თორნიკ ყოფილი იოანე მონაზონი ქართჳელი აწჳეს სპასალარად კონსტანტინოპოლედ. არა ენება მას წარსულა, არამედ მამისა ევთიმის შენდობით წარვიდა, და აღხადეს მონაზონების სახე, და შემოსეს მხედართა და მოერთო სპანი საბერძნეთით და საქართჳელოთ და ბრძოდა სპარსთა და მძლე ექმნა მათ და დევნა უყო ვიდრე შუა სპარსეთადმდე. და იავარ ჰყო იგინი და განმარჯჳებული შემოიქცა კჳალად კონსტანტინოპოლედ და კჳალად აღვიდა მთა-წმინდად და იქმნავე მონაზონ.

აწ ამას ვიტყოდეთ, განვიცადე რა მშჳენიერება ხეხილთა, ვენახთა და წყარო-წყალთა და ედემერობა ადგილისა მის. ამას მონასტერსა შინა ნათლის-მცემელის ტაძარია ევთიმისაგან აღშენებული ოთხს მწჳანე არდავნის სჳეტზედ. ოდეს წმინდას ათანასის ლავრიდამ გამოვიდნენ, მაშინ აღაშენეს სხჳა გუმბათიანი ტაძარი პორტაიტისა, განახლებული აშოთანის მიერ მუხრანის-ბატონისა.

აწ პორტაიტისა ღჳთის-მშობლისათჳს ვიტყოდეთ, რომელ არს კარისა ღჳთის-მშობელი; რამეთუ იტყოდენ

ცხოვრებისსა კეისრობდა საბერძნეთს მიხაილ VI ხასელწოდებით სტრატიოტიკე და რომელმანცა იმეფა წელსა, 1056-გან ვიდრე 1057-დმდე ამისთჳს წელნი წარსრულნი თორნიკედამ იქმნებოდა მოგზაურობისა მისისა წელსა, არა 748 არამედ 694; ხოლო დღედმდე ჩჳენისა 1852 წლისა იქმნება 796 წელი.
პ. ი.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ვითარმედ ჟამსა თეოფილე მეფისა ბერძენთასა, რომელ სძულობდენ თაყუანის-ცემასა ხატისასა, და კერპთ-მსახურებად შერაცხდენ, და დევნულებას აღძრეს ფიცხელი ხატთათჳს, მაშინ მალე მსრბოლი წარივლინა მეფისა მიერ ქალაქსა ნიკიას საქმისა რაჲსათჳსმე, და მისრული იგი შევიდა დავანებად დედაკაცისა ვისიმე ქურივისა სახლსა, რომელსა აქუნდა დაფარჳთ ხატი ყოვლად-წმინდისა. ხოლო იხილა რა მალე მსრბოლმან ხატი იგი, განრისხდა და იხადა მახჳლი, ჰსცა პირსა ხატისასა, და გარდამოეცა სისხლი და აღუვსო წიაღი კაცსა მას; ამისთჳსცა შეშინებული ივლტოდა მიერ, და ქურივმან მან შეშინებულმან, ნუ უკუე საცნაურ იქმნას, აღიღო ხატი იგი, და შთაასვდო ზღუად. ხოლო ამისა შემდგომად გამოჰსჩნდა ხატი იგი ზღჳსა შინა პირის-პირ მთა-წმინდისა, რამეთუ იხილვებოდა მოებარის ცეცხლისა სახედ მრავალ-ჟამ; ამისთჳს შემოკრბეს წმინდანი მამანი მთა-წმინდისანი და იტყოდეს, რამე იყოს მთებარე წყალთა მათ შინა; ამისთჳს შთაყარნეს ნავნი, და მიივლტოდეს ხილვად მისსა, და რაჟამს მიიახლნეს ნავნი მთებარესა მას, შორის განივლტოდის ბრწყინვალება იგი მათგან და იყვნენ მჭუნვარე. ამისთჳს მაშინ ისმა ხმა რაჲმე, ვითარმედ გაბრიელ ქართველი-არს გამომყვანებელი ხატისა ყოვლად-წმინდისა ღირს; მაშინ მივიდნენ მონასტერსა ქართველთასა და იკითხჳდენ, თუ ვინ არს გაბრიელ; ჰსმენეს და ჰპოვეს მთათა შინა დაყუდებული მონაზონი გაბრიელ და შთასუეს ნავსა და მიახლოვდენ რა, ცეცხლ-მგზებარეცა იგი მოეახლებოდა, და მოვიდა გაბრიელ და აღმოასუენა ხატი ყოვლად-წმინდისა ზღუათა შინა. იტყჳან ფერხითა ვიდოდაო. და პასიექსა სამ-შაბათსა

ჰყჳჱს ლიტანია და ვედრება და დარჩა მონასტერსა ქართჳჱლთასა და დაასჳჱნეს ტაძარსა მონასტრისასა. ესრეთ გჳთხრობდენ და თქმულისაებრ მათისა აღვსწერეთ. კჳალად იტყოდენ ვითარმედ, ხატი იგი მიფარულ-იქმნა და მიებათა შინა ვერ მპოვნელი, აღვიდეს სენაკსა გაბრიილისსა და აუწყეს უჩინო-ქმნა ხატისა მის; ხოლო გაბრიილ ეტყოდა, ვითარმედ არა არს ნება ყოვლად-წმიდისა, რათამცა დაკრძალულსა შინა ესჳჱნოს ხატი მისი; არამედ მოავლინა ხატი თჳსი, რათა კართა ზედა დასჳჱნებულთა ყოველნივე ევედრებოდენ და თაყჳანის-ჰსცემდენო, და წარმოასჳჱნეს სენაკით გაბრიილისით და დაასჳჱნეს კარის-ბჭესა შინა; ამისთჳს კარისა ღჳთის-მშობელი ჰწოდეს (16). ამისა შემდგომად მოუჭედია მმამედ ათაბაგსა და ამირ-სპასალარსა სამცხისასა ჯაყელცისის ჯჳარელსა ყჳარყჳარე ათაბაგისა-მესა ქაიხოსროს დედის იმედის მეხრან-ბატონის ასულის-მესა (17); მე

---

(16) სრულსა და ყოვლადსა მოთხრობასა ესე ვითარისა აღწერასა მხურჳალნი წარიკითხჳჱნ მამათა-ცხოვრებაში რუსულად: Четьи Минеи 16 Августа და ახლად დაბეჭდილსა რუსულად წიგნში: Сказаніе о Чудотворной Иверской иконѣ Божіей Матери соч. Графа М. Толстаго М. 1847.

პ. ი.

(17) ზედა წერილი ხატისა ამის არს ესე:
«დედოფალო დედაო კაცთ-მოყჳარისა ღჳთისა, ყოვლად
«უბიწოო ქალწულო მარიამ, შეიწყალე სული პატრონისა ჩუ-
«მისა დიდისა ყჳარყჳარას შვილისა ქაიხოსროსი და მე მონა
«შენი და ყოვლითურთ უღონო-ქმნილი საბრალო ამბროსი
«გმადლობ, რომელმან ღირს-მყავ უღირსი ესე მოჭედჳასა და
«შემკობასა წმინდისა ხატისა შენისასა პორტაიტისა და შეი-
«წირე მცირე ესე ჩემ-ცოდჳლისა მიერ კადრება და დაიცევ
«ნეშტი ცხოვრებისა ჩემისა უცოდჳლად და ჟამსა საწყალობე-

ეგრე ვჰგონებ წმინდისა ქეთევან დედოფლის დის-წულსა და კარზედ ხატისათჳს გუმბათიანი მცირე ტაძარი აღუგია აშოთან მუხრან-ბატონსა. თჳთონაც შიგ ხატია და მე მისი იესე თან უხატია მაღლა.

ამან იმრავალ-იმოწყალევა ჩემ-ზედა და მიკრდომა ჩემი ჯერ იჩინა სახიერებისა გარდამატებულებითა, და მე ტიმოთე უღირსად მდაბალი ღირს-ვიქმნებოდი სამარად ხიარად მათ-თანა, ზოგად ცხოვრებულებასა და ლოცჳსა და აღსარებასა ბაგეთასა, ზიარ და უკლებელად პურის-მტედ და ინახით ჯდომასა მონასტრისათა მათ. ესე ახარებდა სულსა ჩემსა და მშჳდობასა შევწირჳდი დჳთის-მშობლისა მიმართ ქალწულისა სასოჲსა ყოველთა ქრისტიანეთასა და უმეტეს ნათესავისა ქართუელთასა, და განცხოვრებულ-იყო გონება ჩემი, ამისთჳს თუ ვითარმე ცოდჳლი და უმეტეს საქართუელოთა კაცთასა ბრალეული მიმიწოდა აქა და გზათა სულასა შინა შორეულთა, და ზღჳათა ღელჳათაგან უვნებელად განმარინა, და არა უღირს იჩინა ბრალეულისა ამის აქა აღმოწოდება, და ღირს მაჩინა ღირსთა მამათა ჩუენთა ქართუელთა ჴორნახულსა და ტკივილ-მოუჳარებით და რუდუნებით ნაღუაწსა მონასტერსა აღრაცხუა ჩემი, რომლისაგან გა-

---

«ღისა სულისა ჩემისა განსჳლისასა შემეწიე და უჩინო ჰყუჳცნ
«ყოვლადნივე ცოდჳათა ჩემთა ჴელით-წერილნი და დამადგინე
«ცოდჳლი საყდართა მისა და ღუთისა შენისათა და ყოვლად-
«წმინდისა თანადაუსაბამოჲსა მამისა მისისა და ყოვლად-წმინდისა
«სულისა, აწ და მარადის და უკუნითი უკუნისამდე. ამინ.»

ხსჳათა ძიებათა და ყოვლადსა გამოკჳლევით ათონის-მთის ქართუჳელთა მონასტრის აღწერასა, შემზადებულსა რუსულსა ენაზედ, ვიმედეულებ მალე დაგბეჭდო. პ. ი.

ნათლადა საქართჳელოჲსა წიგნთა თარგმანებითა. უკეთუ უნარჩევესისა მასისა სათნო იყო აქა მოგრდომა, რაოდენ უმეტესად ჰსთნდეს მეფეჲსა სულიერთა საქართჳელოთა მამათა აქა აღმოსულთა, რომელთა სრულიად დავიწყებიესთ დიდებული ესე ადგილი და არდარავინ არს მოწადე აქა მოსულად; რამეთუ აღმოვიკითხევდი რა მუნ წერილთა შინა მჳელთა, ეწერა, ვითარმედ მამა ევთიმი ქართჳელი სნეულობდაო მწოლარე ცხედარსა ზედა და ეჩუენა დედოფალი ღმრთის-მშობელი და ეტყოდა: რასა ურჳელ-ხარ, ევთიმი, და მიმგებელი ევთიმი ეტყოდა: სნეულ-ვარ ყოვლად-წმინდაო დედოფალო მმაიითა რათამე სენითა. ამისა შემდგომად დედოფალი ეტყოდა ქართულითა ენითა მზრახჳელი: აღსდეგ ევთიმი და იწყე ქართულად, რათა განიკურნო ცხედრისაგან სალმობათასა, ზრახჳად, მაშინ მჴსწრაფოლ აღსდგა ევთიმი და დავიწყებოდეს ენაჲ ქართული, არამედ ესოდენ კრცელად იწყო ქართულად ზრახჳა და რიტორებად, ვითა ომიროს უსწრობდა სიმარჯჳთა ენისათა, და მაშინ განმარტა ლექსი ქართული, და იწყო თარგმანებად წიგნთა მრავალთა. იხილე თუ რაოდენი ცხადი სასწაული ჩჳენებულ-არს ქართჳელთა შეწევნისათჳს და სიყუარული წმინდისა ღმრთის-მშობლისაგან, მისდა წილ-ხდომილთა ერთათჳს; ვითარ იგი ზემორე ხატისათჳს გესმა. რამეთუ არა მივიდა სხუასა მონასტერსა, არამედ ქართჳელთასა ხელითა გაბრიილ ქართჳელისათა ([18]).

([18]) გაბრიილ ქართჳელი იღუწიდა პირჳელ მთასა ზედა მწჳერჳალსა დიონოსიატის მონასტრისსა, რომელიცა შორავს ქართჳელთა მონასტრიდამ მთით კერძო ექჳსის საათის საკალით.

კუალად მომეხსენების წერილი ქართლის-ცხოვრებასა შინა, იტყოდეს რა, ვითარმედ მეფემან სპარსთამან აწჳა ლაშქრად ქართუელნი და რაჟამს ვიდოდეს გზასა სპანი, დამესა ერთსა დაკლულ იქმნა მეფე სპარსთა; ამისთჳს ცილი შესწამეს ქართუელთა, ვითარმედ მათ ჰყუეს, და შეიპყრეს ერთ-ბამად ქართუელნი, და ენებათ წარკუეთა თავთა. მაშინ ლერწმოანით გამორბოდა კაცი ვინმე,

---

ხოლო მოკლეით ზღჳსა პირით და განვლეით ათანასი ათონელისა ლავრისა 18 საათით. —ამა უკანასკნელისა გზით აღსრული მაღალსა ტყიანსა მთასა და მოშლილ ეკლესია საფლავისა წმინდისა პეტრე ათონელისა. მთავდ უფსკრულსა წმინდის ანნას სკიტისა, და აქედამ მივედ ზღჳთ დიონისიატის მონასტერსა. ძმათა მონასტრისა არა ესებდათ, რათა მიმელო შრომა აქა, ნახჳსათჳს და კურთხევისა მიღებისა მოღუაწებასა შინა დაფუძნებულისა ამა მონასტრისა მთასა სქემოსანისა ილარიონისა, რომელიცა სამხოლოებსა თჳსსა მთისა წუერთა ზედა ჰგიეს უნახავად ძმათა, ან. გარნა ღუთისა სახელითა ვაიძულე ნებისა მოცემა, და ვსრეთ წარვემართე გზად. აღვლე მთა ტყიანი ფრიად მაღალი და შემდგომად ორის საათის ვლენისა მივედ სენაკისადმი მისისა და მივიღე მისგან კურთხევა.

მამა გაბრიილ არის გუარით იმერელი აზნაურთაგანი; იყო მოძღუარი იმერთა მეფისა სოლომონ მეორისა და შემდგომად გარდაცუალებისა მეფისა ტრაპეზონტს, სადა დღესაც ჰსჩანს საფლავი მისი შემკულად, წარვიდა რუსეთად და იხილა პეტერბურღს მეუღლე მისი დედოფალი მარიამ კაცია დადიანის ასული. აქედამ განიზრახა ათონისა მთად და ჰგიეს მუნ განმხოლოებულად დიდსა მოღუაწებასა — მისგან ვჰსცან, რომელ ადგილი სამხოლოებისა მისისა იყო სადგური დიდისა გაბრიილ ქართუელისა. აქა არს ეკკლესია მცირედი და ორი სენაკი ერთი მის ილარიონისა და მეორე მორჩილისა მისისა საბა ბერძნისათჳს. ამა მთისა სამწუერვალესა გარე-არტყია ორი აწუდილი მაღლად უკეთ მთას და გარემო ეკკლესიისა ჰსდგას ორი მშუენიერი კაკლისა ხე, მის ილარიონისაგანვე დარგულნი, რომ-

სისხლითა შესჳრილი და მახჳლი წჳდილი ხელთა მისთა და იტყოდა, ვითარმედ მე ვჰყავ საქმე ესე; შეიპყრეს კაცი იგი, და ჰკითხვიდეს, ვითარმედ ვინ უწყოდა მენი, და ანუ ვინ გითხრა და გაიმულა; რასათჳს სასჯმნოდ აღიარე და გამოსჳჱლდ; ხოლო სპარსი იგი კაცი იტყოდა, შემდგომად მოკჳლისა მეფისა დავიმალე ღერწამსა ამას შინა, რამეთუ დედაკაცი ვინმე მჴსგავსი ცეცხლითა შემოსილისა უწყალოდ მგმერდა მე და მდევნიდა და მეტყოდა: განვედ ამიერ; რასათჳს შენ წილ მონანი ჩემნი უწყალოსა სიკჳდილსა მიეცემიან მწარითა სატანჯჳლითა. გამომდევნა მე; ხოლო განუტევნეს ქრისტჳანენი მეწევნითა ყოვლად-წმინდისათა.

ჰჳალად მის ქრისტჳანეთა-მონასტრისათჳს ცხადი სასწაულისა ჩჳენება. რამეთუ მოვიხილევდი რა მონასტერთა შენებულებასა, ბერჯლნი ზედან ხითა იყჳნეს ნახეკარ მომწჳარნი, ხოლო ვიკითხევდი მე მათთჳს; მეტყოდნენ, ვითარმედ ორის წლისა ჟამი-არს ვინათგან ესე იქმნა, და მაჩჳენებდეს მონაზონსა ვისმე, ვითარმედ ამან განაღო კარი ღამე საღოცავად საყდრისა პორტატისა; ხოლო განღმასა კარისასა, დედაკაცი ვინმე მოადგა კარსა ბრწყინჳალედ მოსილი, და ბერი ეტყოდა და ვინ ხარ შენ, და დედაკაცი ეტყოდა, განმიტევე ამიერ, რამეთუ ვერა მალ-მიმს აქა დგომად, რამეთუ იწჳს

მელოთაცა უდის მშჳენიერი, ცივი და ფრიად გემოვანი წყალი წყაროსი. დიდის სიამოვნით ვიხილე მწჳანე ნიახურის მწჳანილისა, რომელსაცა უწოდა მან ბერძულად მ ა კ ე დ ო ნ ი ს. შემთხჳევით ვჰსცან, რომელ ამა მწჳანჳლსა ხომეხნი უწოდებენ მ ა გ დ ა ნ ო ზ ი, მამასადამე ლექსიცაგე ბერძულითა-
ჳ, ი.

მონასტერი ესე, წარვედ და აუწყე მონაზონთა; ხო-ლო მიიხედა რა, ცეცხლი მოსდებოდა და კვამლი ადვი-დოდა; დაიწყო ბერმან მან დადადებად და რეკად ზარი-სა და შემოკრბენ და ახლად მოდებული ცეცხლი მალიად დაავლიეს; ამისთჳს არს ნახევარ მომწვარ, რამეთუ ყოვ-ლად-წმინდამან ცხადად დაიცვა სასო და მცველი ქარ-თველთა მონასტერი.

კვალად მონასტრისათჳსვე ვაწყოთ თხრობად, რამე-თუ სასნეულო და ამისკერძონი გოდოლნი და სენაკნი განუახლებია მეფესა ალექსანდრე ქართველისა, რუისის საყდრის კარზედ რომ მეფე ალექსანდრე ჰსწერია (19). გოდოლნი და გალავანი დადიან-გურიელთა; საზოგად-ცხოვრების ტრაპეზი თავისის ხომლით და განწყობილო-ბით აღუშენებია მუხრანის-ბატონს აშოთანს (20); ქუდ-

(19) დღესცა ჰსჩანს ამა რუისის ეკკლესიის შესავალის კარ-ზედ ხუცურად ესრეთ:

ქ. ადიდენ ღმერთმან მეფობა დიდის ალექსანდრე-სი, რომლისა მიერ კვალად აღეშენა საყდარი ესე. ადიდენ ღმერთმან და სული მისი კურთხეულ-იყავნ.

მეფე ესე ალექსანდრე I, იყო აღმაშენებელი მცხეთისა და სხვათა ეკკლესიათა, შემუსრვილთა თემურლანგისაგან. გარდა-იცვალა იგი წელსა 1442. პ. ი.

(20) პალატი ესე სიძველისაგან დააქციეს ჩემს მისვლის დროსა ათონის მთაში (1849). აშოთისაგან იყო არა აღშენე-ბული, არამედ დახატული ძირიდგან თავადმდე. ქვეშე მისსა დიდრონნი სარდაფნი საკუჭნაოდ. ნაცვლად მისსა პროიღუმენ-მან პროკოპი მოხუცებულმან თჳსითა სარჯითა იწყო აღშენე-ბა ერთი ორად დიდის ტრაპეზისა. ვჰგონებ აწ შესრულებულ იყოს. კარისა შესავალისა მარცხნივ, ეხატა სრულ-ტანად თჳთ აშოთან მუხრანბატონი. სრულსა ამბავსა მოვიხსენებ ცალკედ აღწერასა ჩემსა მონასტრისა ჩემისა, რომელსაცა მალე დავ-ბეჭდავ რუსულად. პ. ი.

ბაქნი, მკერჴლისა, ჭონისა, მაზმნისა, კალატოზისა და ხუროსი, და სხჳსათა ქართველთაგან აღშენებულნი, სადა აწ მონაზონნი ჰსხედან და მუშაკობენ. აქ ხატია კათოლიკოზი ნიკოლოოზ, მგონიეს ბატონის შჳლი იყოს, და არს მუნ სენაკი გაბრიილ ღირსისა შეყუენებულისა ქართველისა, და კუალადცა ჰსცხოვრებენ სულიერნი დაუდებულნი მუნ ღუაწლსა და მონაზონებასა შინა. ხოლო მონასტერსა მას შინა ჰსცხოვრებდენ კაცნი მონაზონნი ფილოსოფოსნი: მელეტი, იაკობ და ფილოთეოს. ვინაცა მელეტი მაღალ-მხედსა მას განეგდო შორს რიტორთა ელლენთა ღრმა-ცილობასა; ესოდენ სულიერისა ღმრთისა სათნოებასა აღსრულ-იყო და ივლტოდა კაცთა სილჳსაგან, ვითა ქურციკნი მონადირეთაგან; სამარადისოდ ჰზრახჳდით და გამოვიკჳლევდით სამეცნოთა და სასჯულიეროთა მმეცნართა ამათ, რამეთუ ღრამმატიკა და ლოღიკა და ფისიკა საფილოსოფოსო თურქთა ენასა ზედა იპოებოდა და ზოგს რომელსამე ბერძულად და უფრო ვრცელად თათრულებ ვჰზრახებოდი, რამეთუ წიგნის საცავსა მონასტრისასა არს ძუელი წიგნი ქართული მრავალი; განმარტებაჲ დაბადებისა, კუალად წიგნი საშჳენელი სამოთხე, ღრმად თქმული სოფრონის მიერ იერუსალიმელისა, და კუალად სხჳანი მომღჳრის ამბა იოანესი ბრძნისა თქმული, რომელიცა თორნიკ ყოფილს იოანე მონაზონსა ქართველსა და მმასა მისსა ვარაზ-ვაჩეს აღუწერინებია. სხჳა წიგნი ომილია [21] და სხჳანი მრავალნი წიგნნი იპოებიან მუნ [22], და ვიყავ შჳებულ-

[21] ომილია ნიშნავს ქადაგებასა (Homilia).

[22] სხჳათა წიგნთა შორის, ვჰპოვე მუნ ცხოვრებაჲ ეფთჳმი

ცხოვრებულ, და სასწად-ყოფასა შენ და იყჳნეს მქმნელთა განწესებასა მონაზონთასა შემტკბო. ტრაპეზობა სულიე-რი და წინამძღჳრისა ჯდომა საზენაოსა ხარისხსა და მონაზონთა კუნკულ-მაზარიანთა მსახურება და გოდრითა ნამუსრევისა შეკრება, და წმის ყოფასა წინამძღჳრისასა ექჳსანთა დიდთა ჟღერება და ხარისხსა კითხჳა წიგნთა, და ამაღლება ყოვლად-წმინდისა ნაწილისა, და მგალობელ-თაგან გალობა ღირსა-არსისა და კურთხევა მონაზონთა და განწესება მათი სასწადი იყჳნეს უფროს ოქროსა და ანთრაკთა, და აღრიცხვიდენ მჴდასს მონაზონსა გარეთ მო-დაწჳსა, თუ შენ მყოფს და კჳრიაკეთა კჳრიაკედმდე მრავალნი უცხოებასა და მწირებასა შინა მყოფნი შე-მოკრბებიან და საზრდელსა და სათვასესა განუყოფენ მათ.

ათონელის ტყავზედ ნაწერი ჲ სხჳათა. წიგნის ამის თავზედ ხუცურად ესრეთ დაუწერია ტიმოთეს:

> ღმერთო მაღალო ჲ ხატო დიდებულო პორტაიტი-სა. შეიწყალე ცოდვილი ქუთათელ-ყოფილი ჲ არ-ქიეპისკოპოზი ქართლისა ტიმოთე, რომელიცა მო-ვიწიე მთასა ამას მონასტერსა ქართველთასა. ქრო-ნიკონი იყო უმგ. 1755.

ამავე ეწერა ესეცა:

> ღმერთო ჲ პორტაიტისა ღჳთის-მშობელო, შეი-წყალე უღირსი მონა უფლისა თვილელ-ეპისკოპო-ზი ელისე, რომელი მოვაწიე მთასა ამას წმინდასა. ქორონიკონი იყო ტკზ. ამინ.

წელიწადი ესე იქმნებოდა ქრისტესით 1640. ამ დროს მე-ფობდა ქართლის მეფე როსტომ. ამასვე ელისე აღაშენა ეგუ-დერი თვილისის სიონის ეკკლესიის, მიდგმული სამხრეთით. ბჭჳთით იყო იგი საგინა-შჳლი. პ. ი.

მონასტრისა ამის საგანძურსა ჰსძეს მრავალნი ქარ-თჳელთაგან შეწირულნი ეკკლესიის სამკაულნი და შესამოსილნი, და კერძოდ სმეს თორნიკის საჭურველნი: ზუჩი, ჯაჭჳ, აბჯარი და ხმალი ([23]), რაჟამს იგი მონაზონებასა შინა შეემოსნა და შებმა უკუ სპარსთა და განიოტნა იგინი; რამეთუ შემდგომად იოანესსა და მამასა მისისა ეფთჳმისა და გიორგისა მთა-წმინდელთა, ცხოვრებულან მუნ ღირსნი მამანი: გიორგი ოლთისელი, წინამძღჳარი იოანე ნინო-წმინდელი, იოანე რუხასძე მე-საბჲს თუხარელი, კლიმა მეუდაბნოე, ვასილი ულუმბიელი და ღირსი მღჳდელი იაკობ მხატვარი ქართჳელნი.

ამა მონასტერისა შინა არს სამარადისოდ მოხსენება მწუხრად და ცისკრად, და თჳთ დღესასწაულსა მამანებისასა ერთობით შემომწირველთათჳს; მოხსენება მეფეთათჳს ბაგრატოვანთა, დედოფალთა, ერისთავთა და თავადთა დადიან-გურიელთა და მცირეთა კაცთა-თჳსცა; ვისცა რამ შემოუწირავს, არა დაჰსცხრების მოხსენება მათი მარადღე ([24]). მათთჳს ნეტარება, ვინცა აქა დაწერილ

([23]) ჯაჭჳსა დიას მცირედ და შთენილა და მონასხევი მისი არს ერთი მტკაველისა ოდენი სიგრძით და სიგანით. სხჳანი იარაღისაგანი არღა ჰსჩანან გარდა ხმლისა. პ. ი.

([24]) დიდსა ეკკლესიასა შინა ათონისასა ჰკიდოვე ბერძულად აღწერილნი ძჳელნი ჩინოდიკნი ანუ დიპტიხნი, რომელნიცა აქუსს წიგნად არიან შეკრულნი. მათ შინა მოიხსენებიან ძჳელნი ქართჳელნი სახელნი მამათა და დედათა, რომელთაცა მოხსენება უთხოვიათ ლოცვათა შინა. ამა წიგნთა ნაწილ-ნაწილად წარიკითხვენ დღე-ყოველ ჩამოლოცვასა ჟამსა, შემდგომად მცირისა სერობისა მწუხრად. ამისთჳს კრულად ვიტყჳ ჩემსა აღწერაში. პ. ი.

არიან, და ამათთჳს შური შემშურდა მათთჳს და მეფეთა ჩუენთათჳს. თეიმურაზისა და ირაკლისთჳს საუკუნო მოხსენება დავაწერინე. და ამისა შემდგომად მის ლისა ჟამსა ჩუენსა, მან მოიწია დღესასწაული შობისა და განგჳმზადეს ხარისხი და ბისონი უცხოდ რამ გულქანდებული და გჳრგჳნი მანიაკისა და გუაწუევდენ მწუხრელისა შეწირვად. ხოლო მე ვითარცა ცოდვილსა კაცსა, თავი მეუღირსებოდა, და უარსა ვჰყოფდი; არამედ გულსმოდგინებასა მათსა ნება ვყავ და იყო დამის-თევა მიმწუხრი, ვიდრე მზისა აღმოსულადმდე; და კუალად მოწევნასა დღესასწაულისასა, რომელ-არს ნათელთა განცხადებისა წინა-დღით მოამზადნეს თალარნი, და შუა მისსა ფავარა წყლისა მჩქეფარე, და ფავარის მის თავსა ზედა შთამოაცუცს მფრინველი ვერცხლისა ოქრო-ცურვილი, და მფრინველი იგი ნიკარტით და ფრთეებით აღმოუტევებდა ნაკადსა წყალთასა; და მოვიდა წინამძღუარი დიდებულითა მით კრებითა, და აკურთხეს მან დიდი აიაზმა და იყო დამის-თევა მწუხრით ცისკრადმდე და განთიად ჰკრეს დიდთა ზართა და შეიმოსნეს წინამძღუარნი და მამანი და გამოასუენეს ხატი პორტაიტისა ლამპრებითა მრავლითა, დროშებითა და ფანრებითა თჳთო სახითა და განვედით ზღუად დელესა მან წყლისასა, და მოიტანეს დიდი საიაზმე ბადია დიდი მჯრ-ფასი, შემოწირული ქართველთა და კახთა მეფისა ლეონის მიერ და ზედან ქოლგა მძიმედ ნაკერი აშოთან მუხრანის-ბატონის მიერ შემოწირული (25) და დაჰკიდეს ფარდა მძიმე სჳმონ ქართველთ ბატონის მიერ შემო-

(25) დღესცა არის მან. პ. ი.

წირული; ორი სახარება დიდი მერანს დაასუენეს; ერთი დიდი სახარება მმამეს თუალით შემკული პეტერბურღთა იმპერატორის მიერ შემოწირული (26), და მეორე მონანქრის სახარება მეფის ბაქარის ვახტანგის მიერ მის ქართველთ ბატონის შემოწირული, და იწყეს კურთხევად წყალთა და წინამძღვარი დიდებულისა მონასტრისა ჯუარსა შთაასუენებდა წყალსა შინა, და მდგომარე იყვნენ გუნდ-გუნდებად და მწყობრად განწყობილნი მონაზონნი, და განშორებულნი და დაყუდებულნი მთით და ნაპრალით კლდით გამოსულნი სილქად ნათელთა, ესოდენ იყო ვით მინდორი ვერ იტევდა და მსგავს იყო ხილვა მათი ზეცისა განწყობილთა სპარაზენთა რჩეულთა მხედრობათასა და აღსრულებისა შემდგომ ზღუდეებით მონასტრისათ და ბურჯებით იყო დიდი ზარბაზანთა ცემა (27), ხმა ჭექისა და სიხარულისა მონაზონთაგან ესე-ოდენ, ვიდრემდე იძრვოდა ადგილი და წირვისა შემდგომ ტრაპეზობა და სერი დიდებული დღესასწაულისა მის დღითა-სასა.

---

(26) დიდის პეტრე პირველისაგან არის წარგზავნილი. სიმაღლე ამა სახარებისა მშვენიერად მოჭედილისა არის 1 ადლი, და სიმძიმისა-გამო დღესასწაულისა დღეთა გამოასვენებენ საკურთხეველით თაყუანის-ცემის გალობისა ჟამსა ორნი დიაკონნი. პ. ი.

(27) ზარბაზნები არის აქუსთ აწ. თურქთა შემდგომად უკანასკნელისა ბრძოლისა ბერძენთა თანა წარიხუნეს იგინი სრულიად. პ. ი.

მისჳლა მონასტრად ათანასი ათონელისა.

2.

ხოლო ამისა შემდგომად წარვედით მონასტრით ქართჳელთა, მოხილჳად და თაყჳანის-ცემად წმინდისა მონასტრისა ლავრისა ათანასი ათონელისა, მთა-წმინდელთა უპირჳელესისა მონასტრისა, და იყო სავალად სიშორე გზისა საათისა ექუსისა სავალი. წარმართებულნი მივიწიენით გზასა ზედა, სადა იყო აიაზმა ათანასი ათონელისა (28) და ეკკლესია მცირე; რამეთუ გჳეტყოდენ იგინი ამისთჳს ვითარმედ წმინდა ათანასი, რა მოიწია ტრაპეზუნტით მთა-წმინდად, იწყო შენებად მონასტრისა ლავრისა, და შემოაკლდა საფასე და საზრდო მონასტრისათჳს; ამისთჳს განიზრახა განსჳლა მონასტრით სოფლად, რათა აღშენებისათჳს ღჳთის-მოყჳარეთაგან საფასე მოირეწოს. ხოლო წარმოსრული, მოიწია რა კლდესა ამას, სადა აწ აიაზმა ამოდის, ეჩჳენა ნათლით შემოსილი დედაკაცი ვინმე, და ეტყოდა ვითარმედ: ჳკუნ იქეც მუნვე, რამეთუ სავსებით გჳეშოვოს საზრუნავი შენი. არამედ ათანასი დაკრთა და ჩჳენება რამე არა კეთილი ჰგონა და ეტყოდა: ვინმე ხარ შენ? ხოლო ჩჳენებული იგი დედად ემმანუილისად დაამტკიცებდა თავსა თჳსსა; ამისთჳსცა ათანასი მიუგებდა: უკეთუმცა ჭეშმარიტ-არიან სიტყჳანი შენნი, მიჩჳენე მე აწ სასწაული რამე და ანუ ხმელსა ამას კლდესა აღმოაცენე წყალი. მაშინ კჳერთხი გამოუღო ათანასის, ჰსცა კლდესა და აღმოეცენა წყალი და არს მომდინარე დღეს-

---

(28) ათანასი ათონელი, რომლის დღესასწაულობს ეკკლესია ივლისის 5, იყო მ. მღჳარი წმინდისა ეუთიმი ქართჳელისა თარგმნელისა, ქართჳელთ მონასტრის აღმაშენებელისა. პ.ი.

მომდე სარწმუნოებით მიმავალთათჳს მკურნალი და თაყ-ჳანი-ჰსცა ათანასი გამოჩინებულსა მას და უკუნ-იქცა რა, სავსედ ეპოვნეს საგანძურნი და საჭურჭლენი და ადა-შენა წმინდა მონასტერი ლავრა (²⁹). და ვითარ მივე-წიე-ნით მონასტრად ლავრად, ჰსცნეს რა მისჳლა ჩუენი, ჰკრეს ზარსა და მოგჳეგებნენ მამანი ლამპრებითა და კმევითა და მოგჳართჳეს კჳერთხი და მდინარე და შე-გჳმძღჳნენ ტაძრად და თაყჳანის-ვეცით ტრაპეზსა და ლუსკუმასა ათანასი ათონელისასა და სიმრავლესა მამათა და ძმათასა, და განვიცადეთ ეკლესიისა მშჳენიერებაჲ, უცხოდ და დიდებული; კედელ-ყურენი იყჳნეს მრთლიად ქაშანურისანი; გუმბათი სოფიას კენჭით ჩაწყობილი; ია-ტაკი ქჳთა სამარაგდოჲთა და მარმარილოთა წითლითა პარიზულითა ფერად-ფერადათ დახახჩებულნი; ხომლნი და ქორ-კანდელნი მრავალნი ვერცხლისა, თუჯისა და ჭიქისანი და კანდელთა სიმრავლე და სასანთლეთა სი-უცხოვე. რამეთუ ადუჳავებულისა მინისა სანათურით მზე-შემოსრულის ნათელი ესრეთ ნათობდა, ვითარმედ ედე-მებრივთა შუქ-მკრთომარეობათა ბაძჳდა. გარეთ მონას-ტრის ადგილთა მშჳენიერება და წყარო-წყალთა და ხე-ხილთა სამოთხეანობა, რადა მოგჳითხრა.

ლუსკუმას ათანასისას ჰქონდა ჯარსა მოქცეული ნა-ქცევი და ვჰკითხჳდი რა მისთჳს, გჳთხრობდენ ვითარმედ

---

(29) ამა წმინდის ათანასხისთანა მოვიდა ქართლით კურა-პალატთა ძე იოანე და მონაზონ იქმნა იგიც ლავრასა; ხოლო ძე მისი ეფთიმი მძევლად მოიყჳანეს ბერძენთა მეფისა. ჰსთხო-ვა იგი იოანე და მიჰხცა მეფემან და მონაზონ იქმნა იგიცა ლავრასა, ამათ აოიდეს შეხდობაჲ და აღაშენეს მონასტერი ქართჳელთა და ძესა თჳსსა უწოდა იოანემან ეფთიმი. დ. რ.

კაცთა ვიეთმე უკეთურთა შეგჳასმინეს სულთანს, ვითარმედ მჳფლთა მეფეთა საგანძური მუნ არს და წარმოავლინეს თურქნი და ჰსმებნეს ვითარმედ ვერა რა ჰპოვნეს, ჰგონეს ვითარმედ საივლავსა ათანასისსა იქმნების დამარხულად სიმდიდრე, და ვითარ შლად და ქცევად ხელჰყჳფის, და დაჰშთა ნაქცევი ესე. და შეგჳმდჳნენ სრასა მონასტრისასა, დიდებულად დაგებულსა და შემოკრბენ მამანი და განვიცადენ წინამძღჳარი და სკეოფილაკი და მამანი კაცნი დიდად პატიოსანნი და სრულნი სულიერითა ქცევითა და განკჳრდით მონასტერსა მისსა. სიდიდე-არს ვითა ქალაქი დაფუძნებული მირსა მთისა ათონისასა ადგილსა მაღალსა, და მუნ განვათიეთ აღება, კრება ([30]) და კჳრიაკე მარხჳსა თევდორობადმდე, და იყო სენაკი ღირსისა იოანე შეუენებულისა კუკუზელისა.

ამისთჳს გჳფტუოდენ ვითარმედ მეფესა ბერძენთასა ჰყჳანდა სიუცხოვისათჳს ხმისა მისისა. მაშინ ზეგარდამოსა მადლისა მიერ განბრძნდა და საცთურისაგან სოფლისათა იჳმნა და იდუმალ განივლტოდა და შეიმოსა სამოსელი საგლახაკო და მიჳიდა ლავრად და ევედრებოდა მათ, რათა ჰყონ მონაზონ, და ჰგონებდენ მონაზონნი იგი ვითარმედ-არს მდაბიო ვინმე და განარჩინეს იგი მწყსად და მოვნად თხათა მონასტრისათა. ხოლო იგი დამორჩილებული მწყსიდა და ამოებდა. განიპყრნის ხელნი განთიად მწუხრადმდე და ილოცჳდის გალობითა ხმისა კილოისათა. ხოლო თხანი მსმენნი ხმისა მის, იგინიცა უზმად მდგომარე იყჳნეს ვიდრე მწუხრადმდე, ამისთჳს დამჭლნეს და განხმეს თხანი იგი. ვინაჲცა

([30]) ესე იგი ხორცთ-აკრება. პ, ი.

მხილველნი იგი მონაზონნი განკჳრვებულ-იყვნეს, თუ ვითარ რამე არს, და იდუმალ უკანა შეუდგეს მას ხილვად და ვითარ იხილეს ლოცვაჲ და გალობა მისი და თხათა მათ მდგომარეობაჲ, ეგრეთ უზმოდ მჴსწრაფელ აუწყეს წინამძღვარსა და მიიყვანეს იოანე, და ჰკითხეს თუ ვინ არს. ამისთჳს ვერდარა დამმალველი იოანე გამოუცხადებდა წინამძღვარსა საქმესა თჳსსა ყოველსავე და ევედრებოდა, რათა მეფისაგან შენდობაჲ ითხოვონ მისთჳს, რათა მუნ მონასტერსა მკჳდრ იქმნას. ამისთჳს აღვიდა წინამძღვარი იგი კონსტანტინოპოლედ და ევედრებოდა მეფესა, რათა რაჲცა ითხოვოს მეფისაგან მიეცეს. მაშინ აღუთქუა მეფემან ეგრეთ-ყოფა, და გამოუცხადა იოანე ქმნულისათჳს. სმენასა ამას ზედა ფრიად შეწუხნა მეფე, რამეთუ უყუარდა უცხოსა ხმისა მისისათჳს; არამედ ნება ჰსცა წინამძღვარსა.

ამისა შემდგომად მოიგო რა იოანემ უზრუნველი ცხოვრებაჲ, შეიმოსა საქმეჲ და გარეგან მონასტრისა ადაშენა ეკუდერი მთავარ-ანგელოზისა და აღიგო სენაკი მცირე და მისცა თავი თჳსი მლიურსა მოღუაწებასა და იტყოდენ ამასცა, ვითარმედ დამის-თევვითა რა განათუნებდა იოანე და ცრემლითა ლოცვასა შესწირვიდა, მირულებულსა ხელთა შინა ედგა დრაჰკანი ერთი. აღდგა რა იხილა და განკჳრვებულმან აღიღო და მუნვე ტაძარსა მას შესწირა; ხოლო აწ დრაჰკანი იგი შუა განუკვეთიათ ნახევარი რუსეთად წაუღიათ, და ნახევარი მუნვე ჰსძეს, და უამბორეთ ლუსკუმასა სამარხოსა მისისა (31) და

(31) წინაშე საფლავისა მისისა ჰსძეს დღესცა რგინისა კუერთხი, რომელსაცა ხმარობდა იგი გზად მავალი. აქავე ჰკიდავს

წარმოვედით კჳალად მონასტერად და ვიხილეთ თავი დიდის ვასილისა, თავი მიხაილ სჳნადელისა და სხჳანი მრავალნი ნაწილნი. რამეთუ მონასტერსა ამას შინა არს სამწირუელოთ ოცი, და სავსე არს ყოვლითა სიმდიდრითა სულიერითა და ხორციელითა.

კურთხევით შევიდოდით ტრაპეზად და მჯდომარე იყვნეს სამარად მონაზონნი ხუთასნი მწყობრნი ღ̃თისა ცხოველისანი, და სავსე იყო საერო იგი ტრაპეზი სანოვაგითა მრავალ-ფერითა, და ტაივა-მწჳერნი და მაზანნი თჳთო-ფერნი ნუგეშად მმათა და წდევა ღჳნისა წესისაებრ, და იყჳს მამდემი წიგნისა კითხვა ტრაპეზსა მას, და აჳლარუნებდენ დიდსა ქებასა წმის-ყოფისათჳს წინამძღჳრისა; დამე მდგომარე იყვნეს ცხრასა ჟამსა ლოცვად და დიდების-მეტყუელებად და განკჳრუებულ ვიყავ მათსა მას ცხოვრებასა, და ვმადლობდი მრავალსა მოწყალებასა ღ̃თისასა, რომელმან მე მივრდომად ღირს-მყო და ხილვად მათდა. იხილე საკჳრუელება ღ̃თისა, თუ ჟამსა უჭსჯელოთასა, ვითარ დაცულ-არს მონასტერი ესე და უვნებელ!

აწ ვიტყოდეთ მთა-წმინდისათჳს. ევროპიისა რასმე ადგილსა ზღჳათა შინა მსგავსად კუნძულისა არს მთა-წმინდა, არამედ ხმელითაცა აქვს სავალი. ახლოს არს ქალაქი დიდისა ალექსანდრესი და ზედ მოაბია სტითია ადგილი არისტოტელისა. ამა მთასა წმინდასა პირველ

ჯუარი დიდი რკინისა ყელ-საკიდავი. კედელზედ წინაშე ლუსკუმისა ანუ ხათლავისა ხატი წმინდა ათანასი და გუერდით ახლავს მორჩილი თჳსი ევთიმი ქართუელი, რომლისა ხატზედა ჰსწერია ბერძულად: ევთიმი ივერი. პ. ი.

ქრისტეს მოსჳლისა ეწოდა აპოლონია, რომელსა ზედა აღმართებულ იყო აპოლონ კერპი, ვინაცა მოვლიდა რა ყოველსა სოფელსა, მოციქულმან პავლე აქაცა განვლო, ვითარცა იტყჳს საქმე მოციქულთა თავი 17. ტროადით მოვიდა სამათრაკს და გამოვლო აპოლონია, და მოვიდა თესალონიკედ (32), და მიერ ბერიად და ბერიით ათი-ნად. რამეთუ მისჳლითა თჳსითა აკურთხა მოციქულმან წინათვე, რათა იქმნას ადგილი სამღჳდელო აღსავსე სა-კჳრველებითა და საყოფელად წმინდათა, სასწაულებითა და ნიშებითა ადგილსათჳს წმინდისა და მთისათჳს რჩეუ-ლისა. რაოდენნი მონასტერნი, დასაყუდებელნი კელიანი შენ არიან და რაოდენნი ღირსნი კაცნი, დაწყებით ვიდრე მოაქამდე ჰსცხოვრებენ ღჳთისაგან დაფარულსა ამას ად-გილსა. დღესცა ცხადი სახილჳელი საფარჳელი ყოვლად-წმინდისა იხილჳების მუნ, რამეთუ თურქნი შიშისათჳს ფრანგთა და ქრისტიანეთასა, მტერესა მჳელსა ნაქცევსა სიმაგრეთასა არა უტევებენ; და მთად-წმინდად დიდნი მონასტერნი ოცნი თოფითა და ზღუდეებითა ციხისა უმაგრესისა გალავნითა არიან, და არცაღა თუ მიხედჳან. საფარჳელსა ზეგარდომასა დაუფარავს იგი. მთა და ტყე-ნიგჳზითა, წაბლითა და თხილითა და ვენახითა, აღჳსილ-ნი; კაცნი ვითა ირემნი ბუდობენ მუნ და საშუალ ათო-ნი, მთა მაღალი მგზავსი კავკასიისა, ყინჳთა აღსავსე, მადინებელი მდინარეთა. ამა მთისა კალთანი სავსე არიან მონასტრითა მრავლითა და ეკკლესიითა ურიცხჳთა. რიც-ხჳსა იტყჳან ათას ხუთასსა ოდენ. ზოგნი დიდნი მო-

(32) თესალონიკით ათონისა მთამდე არის 4 დღისა სავალი ჯორით. ამა გზით მეცა შევედ ათონად. პ. ი.

ნასტერნი ზოგად ცხოვრებულთა სამყოფნი; სხჳანი მცირედნი მონასტერნი კმა საყოფელითა ბაღითა, ვენახითა, მწირის მონაზონითა, წიგნითა და შესამოსლითა სავსე. უკეთუ ვინმე ზოგად ცხოვრებულთა-თანა დგომად ვერ შემძლეა, მონასტრისაგან მცირედ მონასტერს მოიყიდის და მას შინა იცხოვრებს. სხჳა სენაკები არს დაყუდებულთა წმინდათა კაცთა, სხჳა განშორებულთა მმოვართა და ესრეთ აღსავსე არს ადგილი იგი ღმრთისა კაცთა ღირსთაგან.

ამასა შემდგომად ლოცვა̃ ავიღეთ მამათაგან და ჯორნი წჳვ-მაგარნი დაყუდებულთა ადგილთა სავალად გზობმეს და წარმოგვატანეს თან წინამძღუარი კჳპრიანე, და წარმოვედით ლავრით, და მივიწიენით იმიერ ათონად, ადგილს და საყოფელსა კაცთა წმინდათა დაყუდებულთასა და მივედით ეკკლესიასა და სენაკსა წმინდისა მამისა ჩუენისა პეტრე ათონელისა და ნაწილი და ლუსკუმა მისი მუნვე არს აწ (33), რომლისა ხსენებასა ვყოფთ იანვრის 12 და მიერ მივიწიენით დაყუდებულთა ეგუტერსა წმინდისა მოწამისა არტემისასა, პართენიოს სულიერისა დაყუდებულისა და მართლ-მადიდებელთა კჳრიაკე მუნ აღვასრულეთ და მიერ წარვედით დიდთა მათ დასაყუდებელთა ადგილთა (34) სამთა შესაკრებელთა მათთა, სამთავე ეგუტერთა წმინდის ანნა დედისა ღმრთის-მშობლისათა, კლდეთა რათამე ფრიად მაღალთა და საშინელთა; ზე წარმოსდგომია მთა მაღალი ათონი და ქუეშ ზღუა

(33) ლათინთა წარიპარეს ყოვლადი გუამი დიდის ამის მეუდაბნოჲსა შიშჳმლად მოღუაწისა. პ. ი.

(34) ამა ადგილთა ეწოდების სკიტი. პ. ი.

და მთა შუა, კლდე ქარაფნი და ჰარეზნი მაღალნი, ვითა საშავარდენონი, სახილჳჱლად საზარელნი და კლდე კიბიან აღმოჭრილნი და ძლივ ჩავაწიეთ მას ზედა და მივიწიენით შესაკრებელსა ტაძრისა წმინდისა ანნასა დაყუდებულთასა (35), და მიმორა ვიხილვიდით სენაკებსა დაყუდებულთასა, იყჳნეს კლდეთა ზედა მიკრულ; ვითა მერცხალნი და შავარდენნი ბუდეთა აღაგებენ, ეგრეთ ნაპრალსა კლდეთასა სენაკნი მათნი და განცჳფრებულ ვიყავ ცხოვრებასა მათსა, და კჳალად უშინაგანესსა ადგილსა არს მღჳმარეთა დაყუდებულთა ადგილი, რომელსა უწოდიან კაივსოკალივა. სავსე კაცთაგან ანგელოზებრ ცხოვრებულთა და იყო მუნ დაყუდებული ქართჳჱლი ჯავახი ღირსი ანთიმოს, შორად მყოფი სენაკებს, ფრიად მოღჳაწე და მშრომელი, არამედ შიშჳჱლი და უპოვარი, და არა ჰქონდა კარი სენაკსა მისსა, არამედ დახშოქჳთა და მიგჳმღჳნენ და დაგჳასადგურეს ეკლესიისა მის სავანედ და მოელოდენ ბერსა ვისმე განმგესა და მმართებელსა მათსა, რამეთუ სხჳად რადმე ადგილად წარსრულ იყო. მუნ ცხოვრებულნი წმინდისა ანნასნი დაყუდებულნი იყჳნეს ორასნი ოდენ, და მე ეგრეთ ვჰგონებდი, ვითარმედ ამათი განმგე და ზედა-მეურნე ამათსა უმეტეს შეჳძბჳლი და შესამოსლითა უმჯობესითა შემოსილ-იქმნების და ვგონებდით რა უფროს ამათსა. შემ-

(35) ამა ადგილსა დავჰყავ მეცა ერთი ღამე, იმა სენაკთა ზღჳათა ზედა დაკიდებულთა, რომელნიცა ჭეშმარიტად ემსგავსებიან მერცხლისა ბუდეთა. სენაკისა ჩუენისა და ზღჳსა საშუალ იდგა ხე ლეღჳსა დიდი და მრავლად მსხმოიარე, გარნა ეგრეთ არა სრულიად მწიფესა ნაყოფისა. თთუე იყო მაისისა 22. ვ. ი.

დგომად მწუხრისა მოიწია მონაზონი ვინმე მოხუცებული და ჩუენთჳს საზრდო სავახშმო ტჳრთით ზურგსა მოეკიდა და მითხრეს, ვითარმედ ამათი მამა არს ესე და განვკჳრდი სიმდაბლესა მისსა და ვეამბორეთ ხელსა და მოვიკითხეთ. რამეთუ ემოსა სამოსლად ყოველივე, ანაფორა, კუნკული და ბარტყულა აქლემის ყელისა, არამედ ჯუბა თეთრის შალისა, რამეთუ დაყუდებულთა მათცა ესრეთ მოსიესთ, და განვათიეთ სულიერთა მათ თანა, ორი დღე და რამეცა იყო უამე სენაკთა მათთა მოხილვისა და მათისა განცდისა, რამეთუ არა რა მსოფლიო და საწუთოსა ამბოხებათაგანი რამე იხილუებოდა მათ თანა და ვადიდებდი შემკრებელსა და აღმაორძინებელსა მათსა ყოვლისა. მთა ღ̃თისა ჭეშმარიტად და საფუძუელნი ღ̃თისანი მთათა შინა წმინდათასა. ამას ვასახენ ვითა საწუთოსა სიცრუეთაგან და სოფლისა სახივთა და ამაოებათაგან ლტოლჳლნი, აქა ნავთ-საყუდელსა ნათელთასა მოივლტიან ზეცისა მიმსგავსებულსა სამოთხესა სულთა საშუებელსა და უცხო-ქმნილნი ხელოვანთაგან მავნებელთა ვითა დედალი რამე კატა ანუ ქათამი და მაღლიცა არა იპოება მთასა ამას შინა წმინდასა; არამედ არიან მას შინა მონაზონნი სამღდელო-ქმნილნი გუნდებად და ბანაკებად განწყობილნი ზეცისა ძალთა აღხარისხებულნი, რამეთუ ამათ აღიყუანებს გერმოობითთაგან კაცთა და საყოველთაოსა მიმართ და სამარად-მყოფთა მიწთომილ იქმნეს.

ცე სამღთო ვითარმე არს და სასურუელ და კეთილად ითქუა მათთჳს. ეგა ვითარი კეთილი არცა მოვიდა კაცთა მიმართ, არცა მოვიდეს ოდესცა, რამეთუ სამარად დაუდუმებელსა მსხუერპლსა ბაგეთასა და ღუაწლთა და ტკივილთა-

მოყუარებისათ შეჱსწირჳედნ მრგჳლივ დასაწყჳსლის წი-ნაშე საბაოთისა, და გალობენ გალობასა ახალსა მლევი-ხასა მომნიჭებელისადმი მათდა უფლისა, რომელმან გა-ნარინნა ესენი საცთურთაგან სოფლისათა და საკიცხე-ლად შეარცხჳნა წუთიერი ქორწინებათა გემოთა ამაოთასა, შთამხდელთა ჯოჯოხეთისათა. ესე მხედარნი მეუფისა დიდისანი, რომელნი იტყჳან მარად: მრწამს მე ხილვად კეთილი უფლისა ქუეყანასა მას ცხოველთასა, დაუთმეთ უფალსა, მხნე იყავნ და განმლიერდინ გული ჩუენი.

აწ მივითხრა ადგილთა მშუენიერებისთჳს, თუ ვითარ ნუგეშად ჱბოძებიათ მათ ღმთისაგან. რამეთუ სოფელსა შინა განვიცადენ რა მთა-წმინდა და ადგილთა მშუენიე-რებაჲ მისი, ედემისათჳს ტკბილ-საშუებელთა ვასახე. ვი-თა მთა იგი მაღალი ათონი მეანჳარე, ვითა სუეტი რაჲ-მე გამომჭჳრვალი, სახედ ყარყუმისა და კუდთა სიშავე ესახებოდა; სენაკთა იქით და აქეთ განკარგულნი შენება მეუდაბნოთა მათ მიმო-დადებითა კლდეთა შინა და უღაღ-თა მთათა მიიჭირვოდეს; ვითა თქუა მეფსალმუნემან: მთა-ნი მაღალნი ირემთა. ესე ნამდჳლ მონაზონნი ლტოლჳლ-ნი სოფლით აქა სახედ ირემთა და ქურციკთასა იყოფე-ბიან გარე-ქცევითა ვითა ირემნი და გუელთა მოისარნი ჩუენთა, ვითა ირემნი და პირითა აღწობენ და უჩინო იქმენ და თვერხითა დასთრგუნჳესნ, და ირემთა კუდთა სი-მეშკითა სუნთა სიმყრალესა ცოდჳათა ჩუენთასა წარიო-ტებენ. ითქუა: კლდენი შესავედრებელად ყურდღელთა ვა-სახენ შესრულთა კლდეთა და ნაპრალთა და ხურელთა ქუეყანისათა, ზე ხელ-აპყრობილნი და ქუე-მოხოველნი მამანი მიმდემსა ლოცჳსა შეჱსწირჳედნ სოფლისა მშჳდო-ბისათჳს და ეკკლესიათა ერთობისა და კეთილად დაცვისა

მარილ-მადიდებელთასა და კჳალად ჭურ-რჩეულობითნი-ცა ზრახჳანი ვასახენ მათ მთათა შინა და ქჳაბთა ქჳე-ყანისსათა, ხალენებითა და თხის-ტყავებითა ჭირჳეულნი და მჭრ-ხილულნი, რომელთა ღირსვე არა იყო სოფელი ქსე.

და კჳალად მშჳენიერებისათჳს ადგილისა რჩეულისა და წმინდისა, რაღა მოგითხრა, რამეთუ ველთა და ჭა-ლაკთა ედემებრივთა ზე მთისა მისგან ათონისა მჩქება-რენი წყალნი გეონისა ანუ ევფრატისა სახედ მომდინა-რენი, მწჳანეა ქჳვრჯლთა ჩრდილ-ფურცელოვანთა ბურ-ვილთა მთათაგან და ბაღჩა წალკოტთა მას ზედა ჩამო-ჩქერებანი აზავერდებულს ადგილს და მწჳანჯლოვანსა და კლდეთა და ღადოთა და კბოდეთა მიმოკჳეთებული მჩქე-ბარეთა დუღილთაგან წყალთასა და სტჳენისაგან აედონ-თა და მივრინჳელთასა ყურთა ხმა გაეზიარა; ველთა ხე-ხილთა სიხშირე, კჳპაროსთა და ალვას-რტოთა ნაზობა ედემისა შესწორებულ იყო. მთა გორიანი ზეთის-ხილთა და ფიჭჳ-ნაძჳანობა და უდადჯთა და დაფნთა და პორ-ტოგალთა ნარინჯ-თურინჯთა სუნნი ამონი ხათავეფურ-სა მუშკსა და კინამოსა უსწრობდეს და ნიავ წჳლილთა ბერჳასა მან სამოთხისა სახე შემოიღებოდა; კორდნი და ველნი სავსე იყჳნეს თჳთო ფერითა ასფოდელოვები-თა; მტილნი განვრცომილ იყჳნეს, ვარდთა,იათა და ე-რამილთაგან; შროშან ნარგიზელობა, ზამბახთა, ზაფრა-ნათა და სოსანთა სავსე, ტაბლად და წიაღად აბრაა-მიანებად რა დაისახებოდა· შიგ განკარგჳთ მონასტერნი და კელიანი მამათანი და ნაპირსა ახლოდ ზღჳათა და-დოთა ამონი დელჳანი და მჭეველსა წყალთასა მჩქება-რეობა ფრიად ვიდრემე საწადად განიცდებოდა; ნავით

მომავალნი მონაზონნი ბერძთა სმეტაქთა იალქანთასა ზორიოს მიმოტაცებულნი თჳალთა მხილჳელთასა განაცჳფრებდა და მენავენნი მონაზონნი, მსგავსნი მფრინჳელთა, შემომქონნი სანუკჳართა და საზრდელთა, რომელთა მოაქჳნდა მჭელეულები ნაშრომი ზღჳთ მომზიდავნი, ემსგავსებოდა ფუტკართა ცჳლ-გოლეულთა მემუშაკეთა; რამეთუ სულიერთა მათ ესე ვითარი ნუგეში მზადისა მიერ, კეთილ-ნაზავთა ამათ შინა იპოებოდა. მისა დიდება საუკუნეთა უკუნისამდე. ამინ.

შესჳლა მონასტრად ვატოპედისა.

3.

მოვიწიენით ზღჳსა მონასტერსა დიდებულსა ვატოპედს თჳთ დღესასწაულსა მას ყოვლად-წმინდისა ხარებისასა და იყო შეკრებულ მონაზონთა სიმრავლე და ქულბაქნი განეწყოთ კარსა მონასტრისასა მომავალისათჳს სავაჭროდ და მოგეგებნენ სკევოფილაკი და მმანი და შეგჳმღერნეს მონასტრად წესისაებრ და ვიხილეთ მონასტერი და ტაძარი მჯობი ყოველთა მონასტერთა მთა-წმინდელთასა, და არა რაჲ ნაკლული მათგან, და თაყუანის-ვეცით ტრაპეზსა და ნაწილთა ([36]). მუნ იყო თავი გრიგორი ღმრთის-მეტყუელისა და სხუათა მრავალთა ნაწილნი. მუნ იყო ხატი იგი მაცხოვრისა, რომელსა თეოფილე მეფისა მეუღლე იდუმალ ინახვიდა. მუნ კარის-ბჭესა შინა არს ხატი ყოვლად-წმინდისა, კედელზე სახით. იტყჳან მისთჳს: დიაკონი ვინმე გულ-მწყრალი ქმნილა, აღუღია დანაჲ და უცია სახისათჳს ყოვლად-წმინდისა და მჰსწრაფელ მოვარდნია ჴელი, და აწცა მუნვე ჰსძევს ჴელი იგი განხმელი. აღუშენებია მონასტერი ესე

([36]) მონასტერსა ამას შინა არს დაცული ძჳრ-ფასად საუნჯედ ნაწილი სარტყელისა ყოვლად-წმინდისა ღმრთის-მშობელისა. იგი ჰსძევს ოქროს მშუენიერად ნაკეთ ყუთში ხავერდით შიგნიდამ მოდებულში. სიგრძე ამა სარტყელისა არს ორი მტკაველი, სიგანე მისი სამი გოჯი. ნაწილი ამა სარტყელისა ერთ-გუარის ფერისა იპოვება ზუგდიდსა მინგრელიის მთავარის სასახლის ეკკლესიასა. მართმეული იმპერატორის ალექსანდრე I, მთავარის გრიგორი დადიანისაგან, — წარმოიგზავნა მისვე განსუენებულის იმპერატორის ალექსანდრე I-გან ზუგდიდადვე. ჰგონებ 1810-სა წელსა, ვითარცა საუნჯე და საკუთრება მინგრელიის ერისა. პ. ი.

მეფესა ბერმენთასა არკადის. ხოლო დღესასწაულსა ამას მწუხრად ჰკრეს დიდსა ზარსა, და შემოკრბენ მამანი და წინამძღჳარნი და იყო ღამის-თევა ვიდრე მზისა აღ-სჳლამდე. მორთჳა სადღესასწაულოდ ტაძრისა მის რადა მოვითხრა: მშჳენიერისა საყდრისა ქჳაფენილისა ქჳთა იასპითა და ფერადებითა სამარაგდოთა და უცხოთა ოთხთა მათ სჳეტთა მთებარეთა, რომელიცა აღმაშენე-ბელთა რომით მოუღიათ და სამყაროდ ცისკროვანსა მას ეკკლესიასა აღუნთნეს ხომლნი და ქორ-კანდელნი და კანდელნი და აღამკნეს და უცხოდ ხალასად ნაკერნი ფარ-დანი კედელ-ყურეთა ეკკლესიისათა მოაფარნეს და მოა-კრეს საქადაგებელი ხარისხი პატიოსნად და განაწყჳნეს დას-დასად. ოქრო-ცურჳებულნი სასანთლენი მჰსგავსი იყო ვითა ჰსმლისაგან შჳენებულისა ქორწინებად სიმა-სადმი. ეგრეთ შჳენოდა ეკკლესიას: ათხუთმეტნი წინა-მძღჳარნი და ოთხნი დიაკონნი შემოსილ იყჳნეს თევა-ხა მას უცხოთა რაჲთმე შესამოსლითა; და დიაკონთა მხართა გინგილა ზედა მეუაიაშნი იაყაშად დაცუდჯლნი დიდნი საფარებელნი მხართა ზედა მოედჳათ. მარჯჳნივ სასაკმევლე, და მარცხენესა ხელსა საგუნდრუკენი ოქრო-ცურჳებულნი გუმბათიანი და ეგრეთ აკმევდენ. პურის კურთხევისათჳს სინი დიდი ოქრო-ცურჳებული და შუა სინისა ვერცხლისა ბოსჯლიანი ხე ამოსული ხუთ-ფურ-ცლოვანი; ერთი პურისა სადგჳი, ერთი ღჳნისა, ერთი ზეთისა, და ერთი ხჳარბლისა, და რაჟამს კმევისა ჟამი აღარა იყჳს სხჳასა ჟამსა მაზარიანთა მონაზონთა ხელითა სატჳრ-თავი ფერთიანი საკმევი ეტჳრთათ, და მით მურსა და შტახს-სა აკმევდენ დაიყო მუნსაათი მკჳრელი ორდანოსა და კრევდა ამოდ და მკალობელნი გალობდენ ხმათა კეთილითა ვრცლად.

განთენდა რა და აღსრულდა ლოცჳა, ჟამი წირვისა მოიწია. დიდი ფილოსოფოსი ევგენიოს, კაცი ქჳჩუანისაგან ჰენეტიკოთასა, განჵსწავლული სიბრძნითა და ენითა ელლინებრითა და სახითა რაჲმე და რომაელებითა უცხოჲთა და ქცევითა პლატონურითა, რომელისა მჳჩლია მათ ფილოსოფოსთა სიბრძნენი არა რად შეერაცხა; და იტყოდენ მისთჳს ევროპიასა შინა მჯრად სამე პოვნილსა ვისმე შესადარად მისსა, და ახლდენ შკოლისაგანნი ყრმანი მოსწავლენი ას ოცოდენ. ხოლო მე მდინარითა იაზმასა ვასხურებდი ერთა. მაშინ ხმა მიყო ბრძენმან ევგენიოს, ვითარმედ, დესპოტი! აწ ჟამი არს მის ცრემლისა შეწირჳსად; მჵსწრაფლ აღვედ და დავჵსდეგ განწესებულსა ადგილსა ხარისხისასა და აღვიდა ხარისხად და განმარტა ხელი და იწყო დღესასწაულისათჳს სიტყჳსად, ვითარმედ შემოკრებულნი საკჳრჩლისა დღესასწაულისათჳს მდუმრიად მივეგებოდეთ, რამეთუ არა არს ამისთჳს გამოთქჳა კაცობრივთა სიბრძნეთაგან ანუ თქმად გამოუთქმელთა მათ, არამედ გაბრიელის თანა ვიტყოდეთ, გიხაროდენ მიმადლებულო! უფალი შენ თანა. ესე ოდენ მესწავნეს ენანი ბერძულნი, ესენი გავიგონენ ხოლო იქადაგა ორისა ჟამისამდე.

შემდგომად წირვისა აღვედით ტრაპეზად. დასხდენ წინამძღჳრისა თანა გუნდნი მონაზონთა მრავალი და საერო ტრაპეზობა ბრწყინჳალე, და ზურგით მონასტრისად ზარბაზანთა და თოფთა ცემა მლიერად დღესასწაულისა მისისა. ხჳალისა შენდობისა მიმღებელნი მათგან აღვედით შკოლად ფილოსოფოსისა ევგენიოსისად, რამეთუ მახლობელ იყო შკოლა და სულიერი დაყუდებული და იერუსალიმელი მონაზონი გერასიმე კაცი სავსე

მეცნიერებითა, მეგობარი იყო უცხოებისა ჩუენისა და მოგზაურ და მოენეცა იყო ჩემი. ხოლო ჰსცნა ჩემი ევგენიოსმა მოსულა, მომეგება წინა და დიდად ჰპატივს გვცა და შეგვითჳსა და უცხოთ-მოყუარებისა ჩუენისა წესითა უმაღლესად დიდებულ-გჳყო, და განგჳმზადა შკოლასა შინა თჳსსა სადგური და განჭჳათიეთ მის თანა დღენი რავდენნიმე და ზრახვთა და კითხვა-მიგებითა და მოწლითა მით საუბარითა მისითა განვნათლდებოდით. ხოლო შკოლისაგანნი ზარსა ჰსცემდეს შემოკრებისათჳს შკოლისაგანთა და მოკრბიან პალატად. ბრძენი ევგენიოს შუასა ადგილსა მჯდომარე იყო და მაწჳწვდნენ და დავჰსჯდი მათ თანა. ხოლო ორსავე მხარესა ზედა მსხდომარე იყუნეს სტოლზედ შკოლისაგანნი, და აღდგიან ერთი მარჯუენით მხრით და ერთი მარცხენით, და იწყიან სიტყჳს გებად ურთიერთ-არს მეტაფისიკურისა ღუთის-მეტყუელებისათჳს რიგით, და ზედას-ზედა ფილოსოფოსი განუახლებდა მათ და განუმარტებდა და დასასრულსა დასხდიან და სხუა წარმოსდგის და უქის მათ სიბრძნე და ჰერიფრასეულებ ქებას შესახის მაღლსა ღუთის-მეტყუელებისა მათისასა, და ამისა შემდგომად კუალად ორნი იმიერ და ამიერ წარმოსდგიან და იწყიან სიტყჳს-გებად ურთიერთ-არს ღუთის-მეტყუელებისათჳს განგებულებისა, და განუმარტებდა მათ ევგენიოს და დასხდიან რა კუალად, ერთი ვინმე წარმოსდგის და პერიფრასეულებ ქებას შესახის მაღალსა მას ღუთის-მეტყუელობასა მისსა. და ამისა შემდგომად სხუათა და სხუათა სასიბრძნოთათჳს წარმოსდგიან მრავალ გზის და მე ამათ ყოველთა მეგობარი ჩემი გერასიმე გამომთარგმანებდა, და ნეტარ თუმცა ეგე ვითარი ხმა მასმინა ოდესმე.

ქსრეთ აგემებდა სასმენელთა ჩემთა. აღუშენების შკოლა დიდად კრცელი და პატიოსანი ადგილსა რასმე მაღალსა. მრავალი უცხო სასახლე და სრა შენ არს მუნ, და შე-მოკრებულან მოსწავლენი საბერძნეთით, საფრანგე-თით და რუსეთით და ყოველთაგან ქუეყანათა, და ასწა-ვებენ უფროსნი უმცირესთა მათ და მათი ზედა-მხედუე-ლი ბრძენი ევგენიოს-არს. ხოლო საფასესა და ხარჯსა ქუეყანა მიჰსცემს და რომლივე განჩენილი პატრიარხთა-გან. აქუსთ და გამოგუწსალმნენ და წარვედით მიერითგან.

მისჳლა მონასტრად სიღმენოდ [37].

4.

შკოლით მივედით მონასტერსა სიღმენოს ამაღლებისა ეკკლესიასა და წესისაებრ მონასტერთასა შეგჳძღჳნენ მამანი ტაძრად და თაყჳანის-ვცით ტრაპეზსა და უამბორეთ ძმათა და მამათა. ნაწილი იყო წმინდისა იაკობ სპარსისა და წმინდისა პროკოპისა, და შემდგომად მიგჳძღჳნენ სადგურად. ვკითხევდით რა, ვის მიერ აღშენებულ-არს, მოგჳთხრობდეს, ვითარმედ აღაშენა მონასტერი ესე პულხერია ასულმან არკადისამან და ადგილი არს კეთილი, მთითა და ველითა შემკული და ზღჳსა ზედა გარდაკიდებული, ვითარ სამჭედურითა თევზთა იმჭირჳდენ და განვკათიეთ ჟამნი რაოდენნიმე და დიდი იგი გალობა ანდრია კრიტელისა მუნ ძმათა-თანა ვიდღესასწაულეთ. მუნ მყოფნი მამანი გჳწტყოდეს, ვითარმედ გრიგორი თესალონიკელი, აწ რომელსა წმინდასა მარხჳაში მეორეს კჳრას სახსენებელსა ჰყოფენ მისსა, ამა მონასტრისა წინამძღჳარი ყოფილა, და მიტროპოლიტად თესალონიკისად უკურთხებიათ. წინა აღმდგომი იყო რომის ეკკლესიისა, რაჟამს იგი ცილობა შემოსულ-არს, ვითარმედ ფერის-ცჳალების ბრწყინჳალება არა ზეგარდამო იყოო, არამედ მსოფლიო. ამა ცილობათა შინა წინა-აღდგომია მათ და შეუნდობელი უმყოფებიათ. ამისთჳს იგინი შეურაცხ-ჰყოფენ და ბერძენნი ამათ შეიწყნარებენ.

---

(37) ე ს ფ ი ღ მ ე ნ ი,—ნიშნავს ადგილსა შეიწრებულსა მთათაგან. ესრეთცა არს ადგილი მონასტრისა ამის. პ. ი.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

მისჳლა მონასტრად ქილანდრად.

5.

მივედით მონასტერსა დიდებულსა ქილანდრას, ტა-
ძარსა ყოვლად-წმიდისა ტაძრად მიყჳანებისასა და
ჩჳეულებისაებრ მონასტერთასა ჰკრეს ზარსა და შემო-
ჰკრბეს მამანი სერბნი და ბულღარნი, რამეთუ მუნ ბერ-
მენნი არა იმყოფებიან და არცა ენა უწყიან ბერძული.
და შევედით მდინარითა და თაყჳანის-ცემით ნაწილთა:
ფერხი იყო მარიამ მაგდანინელისა და ნელსაცხებელი-
საგან ნაწილი, რომელი ჰსცხო უფალსა, და მიმორა-
ვიხილვიდით განვკჳრდით ქჳთ-ხუროებულებასა მისსა,
რამეთუ ფერადნი მარმარილონი, ბუნებით ყჳავილოვნად
და ნახჩებად გამოყჳანილ იყჳნეს მუნ ეკლესია დიდად
პატიოსანი, არა რათ ნაკლულევანი სხჳათაგან, ვითა მათ-
ნი ადვჰსწერენით და გჳჩჳენებდენ სახესა ყოვლად-
წმიდისასა, რაჟამს იოანე დამასკელსა ხელი მოჰკჳეთეს;
ხოლო მოკჳეთილი იგი ხელი წინა დაუდჳა სახესა ყოვ-
ლად-წმიდისასა იოანემ და ევედრებოდა მხურჳალედ
განკურნებისათჳს, და კჳალად მოება ხელი იგი მეოხე-
ბითა ღჳთის-მშობელისათა. ესე საბა არხიეპისკოპოზ-
მან სერბიისამან, აღმაშენებელმან ამა მონასტრისა ქი-
ლანდრისამან, საბას ლავრით აქა მოსცჳენა. რამეთუ
იოანე დამასკელი საბას ლავრის მონაზონი იყო, და
თჳთ იგი ლავრა საბასი სერბთა მიერ აღეშენა, და მი-
გჳყჳანეს სადგურად, და კეთილად განგჳსჳენეს მშჳენიერ-
სა სრასა მონასტრისასა.

და ვკითხჳდით რა ვის მიერ აღშენებასა მისსა, გჳე-
ტყოდენ, ვითარმედ სჳმეონ სერბთა მეფისა ძე საბა,
მოვიდა აქა მთად-წმინდად მონასტერსა რომთასა და

ჭსთნდა ადგილისა სიწმინდე და მონაზონთა ცხოვრება და თჳთცა მონაზონ-იქმნა. ხოლო სჳმეონ მამა მისი მოუწერდა, რათა წარვიდეს ხილჳად მისა; არამედ საბამან არა ინება წარსჳლა მთა-წმინდით, ამისთჳს თჳთ მეფე სჳმეონ მოიწია ხილჳად მისა თჳსისა და იგიცა მონაზონ იქმნა, და აღაშენეს მონასტერი ესე ქილანდრისა მათ და უკანასკნელ ხელი დაასხეს საბას სერბიის არხიეპისკოპოზად. ხოლო ესე საბა არს, რაჟამს წმინდამან მამამან არსენი სერბიის არხიეპისკოპოზმან იჯმნა მწყემსობისაგან და მოადგილედ თჳსად ესე საბა აკურთხა, რომლისა ხსენებასა ვჰყოფთ ოკდომბერსა 28, და მუნ მონასტერს იყო ვინმე ეპისკოპოზი ჯმნილი სამწყსოსაგან და შეეტკბო მონოზონებასა მუნ.

კჳალად გჳწუთოდენ სასწაულსა მონასტრისათჳს. ვითარმედ თურქნი მოვიდეს ოხრებად მონასტრისა და აქა რა მოიწივნენ, ვერდარა ჰპოვეს მონასტერი, რამეთუ საღმრთომან ნისლმან და ალმურმან დაჰფარა და შიში და ზარი დაეცა მათ და ივლტოდეს, და ჟამ-რავდენმე დაჰკადგერით მუნ. რამეთუ გერასიმე მეგობარი ჩუენი თანა გჳახლა, და შემდგომად ლოცჳსა მომღებნი მათნი წარმოვედით კჳალად შკოლად ევგენიოსისა თანა და მიერითგან გჳჩნება მოხილჳაჲ თჳთოეულთაჲ მონასტერთა, და აღვედით შკოლით შუა მთად-წმინდად პანზრად მონაზონთა, რომელსა ეწოდების ქარეა (38), და არს

(38) კარეა. აქა არს ვრცელი ყოვლისა ათონისათჳს შკოლა, სადაცა ასწავებენ ვრცლად ღჳთის-მეტყუელებასა საბეროდ განმზადებულთა მორჩილთა. სახლი დიდ-შენი ორ-ეტაჟიანი შესრულებულ-იყო იმავე. ჩემისა მუნ ყოფნისა. წელსა (1849).
პ. ი.

ეკკლესიაჲ დიდი. იტყჳან ვითარმედ დიდმან კონსტანტი-ნე აღაშენაო, რომლისა გუმბათი დაუქცევია უსჯულოსა ივლიანე განდგომილსა. რამეთუ ესე შესაკრებელი ადგი-ლი არს ყოველთა მთაწმინდელთა მამათა და თჳთოეულთა მონასტერთა ხარისხი იმა დიდსა ეკკლესიასა შინა მო-ცჳალებისასა არის და საერთო კრებაჲ მამათა მუნ იქ-მნების. მუნვე გჳტყოდენ, ვითარმედ დღესასწაულ-სა მიცვალებისასა, სენაკთ გარედამ ბერი ვინმე მოვიდა ღამის-თევად და დაუტევა სენაკს მონაჲ თჳსი, და აღდგა შუა-ღამე მოწაფე ბერისა, დაიწყო ეკუდერის ლოცვად, და იხილა ანგელოზნი მდგომარენი და განჰკრთა შე-შითა დიდითა. მაშინ ანგელოზნი ეტყოდეს: ნუ გან-ჰკრთები, არამედ ზოგად ვილოცოთ; და იწყო ბერმან ჩჳეულებისაებრ: «უპატიოსნესისა ქერუბიმთასა» თქმად, არამედ ანგელოზნი ეტყოდეს, ვითარმედ პირჳელად ჩუენ ვიწყოთ. ხოლო ანგელოზთა იწყეს გალობად: ღირს-არს ჭეშმარიტად და უპატიოსნესი კუალად პირმანვე იწყო, რამეთუ მუნადმდე ღირსარსი არავის სმენიეს და მიერითგან იწყეს ღირს-არსისა თქმაჲ წინა უპატიოს-ნესისა.

და იყო ბაზარი და ქუჩა და ქულბაქნი მუნ მრავალ-ნი მონაზონთა და მოხელეთა; და რაჲცა რა გინების, ვი-თა ქალაქთა შინა მოიყიდი. ხოლო სულიერთა მათ სა-ჴმარება ხორცთა მუნ მოებაზარ-მოვაჭრეულებინათ და კრება შემოკრებას სამარად შაბათთა. რამეთუ მონასტერ-ნი საქრისტიანოთა შინა მრავალ-არიან სხუათა ადგილ-თა, არამედ ბაზარი მონაზონთა არა სადა სმენილ-არს. მჯდომარე არს მუნ ეპისკოპოზი მთა-წმინდისა ერისო-სი, ბრძანებასა ქუეშე თესალონიკის მიტროპოლიტისასა.

და არს მუნ მჯდომარე თურქი ვინმე ბრძანებასა ქჳეშე წინამძღუართსა მათისავე ხარჯითა, რათა თურქნი არა შემოვიდენ მუნ, და მეშფოთეთა და უკეთურთა საშიშრად. და ვიხილეთ მუნ განშორებული სახელით ფოტი, ფრი-ადის მოღუაწებასა შინა მყოფი, შიშჳელი და უპოვარი. ერთსა ხისა დრუსა შინა ზის. არის ოცდა-ათი წელი ვი-ნათგან მოსრული არს მუნ. რამეთუ ჴსთლის კოვზთა და მით მოირეწს საზრდელთა, დიდათ განკაფული მოღუაწე-ბითა გჳეტკოდენ მისთჳს, რამეთუ ხილჳად მისსა მო-ვიდა უცხოებად მოსრული ვინმე მონაზონი და თან მოი-ყჳანა ერისკაცნიცა, არამედ თჳთ წინა წარვიდა და ერის-კაცნიცა შორს დააყენა, და თჳთ ამბორებად ჴელთა რა მივიდა, ეტყოდა მას ფოტი: შენ მოვედ, არამედ ერის-კაცთა ჲათ ნუ აწჳევ აქა მოსულად. იხილეა დღრსებს მისი, ვინა უწყოდა, რამეთუ შორს იყჳნეს ერისკაცნი იგი. რამეთუ ესე ვითარნი სხჳანიცა არიან მუნ. დიდება განმამლიერებელსა მათსა, და ყოველთა შესრულთა წესთა მონაზონთასა; დიდება შემკრებელსა და აღმაორძინებელ-სა მათსა უფალსა, რომელმან მონაზონნი სახსად სოფ-ლისა დაადგინნა; დიდება, რომელმან წინასწარვე გჳაუწყა მონაზონთა ცხოვრება ვითა მელქისედეკ და ილია, და ანუ ეზრასიცა იგი წინასწარ-მეტყჳელისა თქმული ვი-თარმედ: ესენი არიან, რომელნი შეიმოსნეს სამოსლი-თა მოკჳდავთათა და შეიმოსნეს უკჳდავებასა შინა და აწ გჳრგჳნოსან იქმნეს, და კუალად ესენი არიან, რომელნი დედათა თანა არა შეიგინნეს, რამეთუ ქალწულნი არიან ესენი, რომელნი შეუდგნენ კრავსა მას სადაცა ვიდოდეს. (ეზრა 2. 25 ამოკალ . . .)

მისჳლა მონასტრად ყუთულამიშად (39):

6.

მივედით მონასტერსა ყუთულამიშას, ტაძარს ფერის-ცვალებისასა, რამეთუ მუნვე ქარესსა არს, და მოგუეგებნენ ძმანი და მამანი წესისაებრ მონასტერთასა, და ჰკრეს ზარსა და შეგჳძღუნენ შიგან ტაძარსა და თაყუანის-ვეცით ტრაპეზსა და ნაწილთა წმინდათასა. ფერხი იყო ანნასი დედისა ღმრთის-მშობელისა: იგინი ესრეთ გჳეტყოდეს; ნაწილი ევსტატისა, და ნაწილი ხარალამპისა და განვიცადეთ მონასტერი არს მომცრო პატიოსანი. ესე აღუშენებიათ ვლახთა მეფესა იოანეს. ხოლო მონასტერი არს ვაკესა ზედა, შემკული ბაღითა, წყლითა და მთითა და გარემშემო ახლავს მონასტერსა კელიები მრავალი, და აღმღებელნი ლოცუათა მათთა, წარვედით მუნით ფილოთეოსად.

---

(39) კოტლომუში. — ესრეთ იწოდა შემდგომად თურქთა ენითა თავის-უფლებისათჳს, რომელიცა მიენიჭა მცირეს დროს ენგიზართა აღასაგან მუნ ყოფილისა: ყურთურმუშ ნიშნავს თურქულად თავის-უფლებასა. — ხოლო დაფუძნდა მონასტერი იმპერატორის ალექსი კომნინისაგან წელსა 1125 წელსა.
პ. ი.

მისჳლა მონასტრად ფილოთეოსსა.

7.

მივედით მონასტერს ფილოთეოსს, ტაძარსა ხარებისა ყოვლად-წმინდისასა და მოგუეგებნეს მამანი და მმანი, ჰკრეს ზართა და შეგჳმძღჳნენ წესისაებრ მონასტერთსა და თაყუანის-ვეცით ტრაპეზსა და ნაწილთა. რამეთუ არს მუნ ხელი იოანე ოქროპირისა, და ნაწილი წმინდისა გიორგისა, და ნაწილი წმინდისა იოანე მოწყალისა და ისიდორე პელიოსიოტელისა. ხოლო არს ესე მონასტერი აღშენებული (40) დავითიან,სოლომონიან,ბაგრატოვანთა მეთაგანისა ქართლისა და კახეთის მეფის ლეონის მიერ, ბატონის თეიმურაზის პაპის მამისა, რამეთუ წარმოუგზავნიათ და თჳსითა საფასითა აღუშენებიათ სა-

(40) დავითიანობისათჳს პატრიარხი იერუსალიმისა წინა-აღგჳდგებოდა დიდი გმობა არს-ო. წერილ-არს-ო: მოკლებასა მთავართა იუდასთა მოვიდეს-ო მოლოდება წარმართთა. რამეთუ ოდეს ქრისტე იშვა, აღხოცილ-იყო მთავარი იუდასაგან. უკუეთუ მისვე ნათესავისა კჳალად მთავრობს. არღარა სადამე მოსრულ-არს მოლოდება წარმართთა ქრისტე, და ფრიად ნაცილი არს-ო სიტყუა ესე და გმობაო.
ტიმოთე.

ამა გუარ-შთამოობისათჳს ჰსწერს იმპერატორი საბერძნეთისა კონსტანტინე პორფიროსანი წიგნსა თჳსსა (de administr. imperii cap. 45) აღწერილსა 915 წელსა ქრისტესით. კეისარი ესე ჰსწერს, « რომელ ქართუელთა მეფენი ჰგონებენ გუარ-შთამოებასა თჳსსა წარმოსრულად მეფისაგან და წინასწარმეტყუელისა დავითისა ცოლისაგან ურიისა ». ამა სამეფუელოსა ზედა მჱლადვე ქართუელთა მეფეთა ჰქმნეს ღერბი თჳსი, რომლისა აღწერასა და თჳთ სახე ნაკუეთსა მისსა წარიკითხვენ და იხილვენ მსურველნი რუსულად დაწერილსა ზემოგან წიგნსა: *Историч. взглядъ на состоянiе Грузiи подъ властiю царей Магометанъ. Тифлисъ. 1849 стр. 66.*
პ. ი.

სენებელად საუკუნოდ და თავს-მდებ ყოფილა სულიერი ვინმე ფილოთეოს, ამისთჳს სახელად უწოდეს მონასტერსა მას ფილოთეოს, რამეთუ აღმაშენებელნი (41) მეფენი: ლეონ და ძე მისი ალექსანდრე პალატის შინა სახიან მტკრთჳლი მონასტრისა მის. მეფე ლეონ ხატია ტანითა მომაღლო, მოხუცებული, მწითური ცხჳრკავი, თმითა და წჳერითა სპეტაკი, მოსილი გჳრგჳნითა და პორფირითა. ხოლო ალექსანდრე მეფე ჭაბუკითა მცირე, მშჳენიერ-სახილავი, თმითა მოშავო, მოსილი იგიცა გჳრგჳნითა. წელნი არიან მას აქეთ გარდასრულნი ორას ოცდა ხუთი და არს მას მონასტერსა შინა მათ მეფეთა მოხსენება სამარადისოდ მწუხრად და ცისკრად. და ესრეთ ნეტარება მივეც მათ, და სხჳსათაცა ესე ვითარსა, ვინცა სულსა თჳსსა მოხსენებასა დაუუნჯებენ. და უკეთუმცა აქა არა დაეწესებინათ მოხსენებაჲ თჳსი, საქართჳლოთამცა შინა აღხოცილ-იყო სრულიად ვინაობაცა მათი. რამეთუ ამან ღჳთის-მსახურმან მეფემან ლეონ განაახლა და ხელ-ახლად აღაშენა აოხრებული თურქთაგან საფლავი ქრისტესი და გოლგოთა, რამეთუ არს მათ მეფეთაგან შემოწირული კახეთს სოფელი ხოდაშენი. შენ არს მონასტერი ესე ადგილსა მთასა ტყიანსა, ხეხილნარითა და ვენახითა, წყარო-წყლითა და ჭავითა კეთილითა შემკული (42).

(41) ესენი არა იყჳნენ აღმაშენებელნი, არამედ განმაახლებელნი. ამათ აღუშენებიათ მხოლოდ მრთლივ დიდი და ვრცელი პალატი სატრაპეზო, რომლისა სიგრძე არის 32 ბიჯი, და თჳთ აქა ხატიან. პ. ი.

(42) ძჳელი ხოდაშენი იყო მთათა შინა და აწ გაოხრებულია. დღესცა სჩანან მონასტრისა ამის დიდნი შენობანი და

მისულა მონასტრად კარაკალოსად.

ზ.

მივედით კარაკალოსა ტამარსა წმინდათა მოციქულთასა პეტრეს და პავლესა. ჰსცნეს რა მისულა ჩუენი, მოგუეგებნენ ძმანი და მამანი და შეგჯმღუნენ გალობითა და კეროკნებითა წესისაებრ მონაზონთასა და თაყუანის-ცემით ტრაპეზსა და ნაწილთა. არს მუნ თავი მოციქულისა ბართლომესი, სხუა ნაწილი პროკოპისა, მერკურისი, იოანე მოწყალისა და მარინასი. ესე მონასტერი აღუშენებია მთავარსა რომთასა კარაკალოსს და მისსა შემდგომად განუახლებია ვლახთა ბატონსა. თჳთცა აქა მოსრულა და მონაზონ ქმნილა. სახელად პახუმი უწოდებიათ, და დაყუდებულა ტყეთა შინა და კუალად განშორებულა, და აწ საფლავიცა არა უწყიან, თუ სადა მიიცუალა უდაბურთა შინა.

ამის შემდგომად გუმბათი და პალატი დაქცეულა და განუახლებიათ და ტყჳვით გარდაუჭედიათ არჩილ მეფესა იმერთასა, გიორგის ძმასა მისსა და ვახტანგ ქართუელ მეფესა და აშოთანს, და არს დღითი დღე მო-

---

თჳთ ეპკლესია ვრცელი. 1730 წელსა მეურნეთა ბერძნისა არხიმანდრიტთა დაუტევეს ადგილი ესე ლეკთა შიშისა-გამო და აღაშენეს მთისა კალთათა საყდარი და კოშკი, სადაცა არს დღეს სამყოფო მათი და ყმათა ამა მონასტრისა. არხიმანდრიტი ეკსარიოს, ერთი ესე ვითართა მეურნეთაგანი იმყოფებოდა ხოდაშენს განმგედ ხოდაშენისა შეწირულობათა 15 წელს, და აწ პირუელობს ფილოთეოსის მონასტერში ათონისა მთასა. მრავლად შემინებული ქართლსა და კახეთსა, ამშუენიერებდა მონასტერსა თჳსსა, სადაცა დავჰყავ მასთან ერთი ღამე.

პ. ი.

ხსენება მათი; და არს მონასტერი პატიოსანი მთასა და ტყიანსა ადგილსა, წყლითა და ჭავითა კეთილად შემკულსა.

აწ კომიტრისათჳს ვიტყოდეთ (რომელ-არს საძჳალე მამათა). რამეთუ გარეთ მონასტრისა აქჳს მცირე ცადაქნილი პალატი ვითა სახლი, და ზედ საყდარი ადგს. მიიცჳალების რა მონაზონი, დაფლჳან და შემდგომად სამისა წლისა აღმოიღებენ ძჳალთა და სახლსა მას შინა დააწყობენ და ზედეთ ეკკლესიასა შინა სამარადისოდ შაბათთა წირჳა არს გაჭსწყდების და მოხსენება მათი. ესე კომიტრისა წესი ყოველთა მონასტერთა არს.

მისჳლა მონასტრად პავლესსა.

9.

მივედით მონასტერსა პავლესსა, ტაძარსა წმინდისა მოწამისა გიორგისასა. გჳჱტყოდენ, ვითარმედ მეფეთა მე პავლე მონაზონ ქმნილ-არს, და აღუშენებია მონასტერი ესე და აქა დაყუდებულა, და ამისთჳს პავლეს მონასტერს უწოდენ. ადგილსა კლდესა მაღალსა ტაძრია მშჱნიერი და პალატნი და სენაკნი ფრიად პატიოსანნი. და არს მას შინა ნაწილი: ფერხი წმინდისა გრიგორი ღჳთის-მეტყჳჱლისა და მოგჳთაგან მოღებული მური. ამისა შემდგომად დამჳჱლებულა რა, განუახლებიათ მეფეთა ბულღართა, რამეთუ რუსთა ენითა ილოცჳჱნ მუნ და არს მღჳდელთ-მთავარი მუნ ვინმე რუსი, ადგილისათჳს წმინდისა მონაზონებისა ცხოვრებისა შემტკბობი.

შესჳლა მონასტრად დიონოსიოსსა.

10.

მივედით მონასტერსა დიდებულსა დიონოსიოსსა, სახელსა ზედა აღშენებულსა შობისა წინა-მორბედისასა, და ჵსცნეს რა მისჳლა ჩჳენი, ჵკრეს ზართა და მოგჳეგებნენ მამანი და მმანი და წესისაებრ მონასტერთასა შეგჳმღჳნენ და თაყჳანის-ვეცით ტრაპეზსა და საშინელისა მას თავსა იოანე ნათლის-მცემელისასა, და ვიხილეთ დიდად საწადი თაყჳანის-საცემელი იგი. რამეთუ ფრიად შეუმკჳათ მჳწლთა მეფეთა. უზის შუა კეოვასა ზედა, იაგუნდი ერთი ტრედის კჳწრცხის-ოდენი და სხჳა დიდ-დიდი ლალები და მარგალიტნი, და არს ხელი წმინდისა სტეფანე პირჳწლო-დიაკონისა, და მკლავი იოანე მოწყალისა და არს მუნ ხატი იგი ყოვლად-წმინდისა, რაჟამს კონსტანტინოპოლეს სკჳთნი და ხადან შემოადგეს და ლიტანიად განვიდა პატრიარხი გერმანე და აღიპყრა ხატი იგი და ოცდა ხუთი მუხლი აკატისთო წარმოჵსთქუა, და იხსნა ვედრებითა ღჳთის-მშობელისათა ქალაქი იგი წარმართთა მოსჳრისაგან. იგი ხატი მეფესა ალექსის კომნინს შემოუწირავს, და არს მონასტერი მომცრო და მშჳწნიერი, პალატი დიდი და პატიოსანი და მიგჳმღჳნენ მამანი და დაგჳასადგურეს, რამეთუ ვიკითხვდით რა, ვითარმედ ვის მიერ აღშენებულ-არს, გჳწტყუოდენ ვითარმედ, დიონოსი ვინმე სულიერი მამა მჳწდრებელ-იქმნა მეფეთა ქართჳწლთა და მათ აღაშენეს და სახელი თუ რომელი მეფე იყო, ვერ შევიტყევ ([43]); ესე

([43]) დიდად მსუროდა წერილთაგან ამა მონასტრის შემეტყო ვინაობა ამა მეფისა. გარდ[illegible]ითხჳთ [illegible]ლთა ბერძნულთა

ოდენ შევიგენ; ქართჳელთ მონასტერი ევთიმისა და გი-
ორგისა აღშენებული, და ესე ორივე ერთი საწინა-
მძღჳრო ყოფილა და საზრდოც და ხარჯიცა ერთი ყო-
ფილა. მცირედნი ჟამნი არიან, ვინაჲთგან ესენი განთჳ-
სულან და მუნ ყოფასა ჩემსა იყო მონაზონი ვინმე შე-
ყენებული და ეგრეთ ვგონებდი თუ არს ბერძენი; ხო-
ლო იგი ქართულად მეზრახებოდა და ვჰკითხჳდი რა, თუ
ვინ ხარ მამაო, ხოლო იგი მეტყოდა, ვითარმედ ქარ-
თჳელი ვარ სოფლისაგან ყსისტყუისა, ყმა საყდრისა სამ-
თავისისა. ოხრებასა ქართლისასა ლეკთაგან დატყუჱვებულ
ვიქმენ და მომიყჳანეს კონსტანტინოპოლეს და მიყიდა
თურქმან ვინმე უპეთურმან და წარმიყჳანა სახლად თჳსად
და ჰაიძულებდა დატევებასა სჯულისასა და მე შორის
განუდგებოდი სიტყუასა ამას და მქენჯნიდა და მრავალ-
სა სატანჯჳელსა მიმცემდა, და სახჳნელთა ხართასა შე-
მაგდო ოთხისა წლისა ჟამსა. და მეტყოდა ვითარმედ,
უკეთუ იქმნე მაჰმადიანი, განგათავისუფლო და მოგცე
საფასეცა; ხოლო მე უარის-მყოფელად წადილისა თჳსი-
სა მიხილვიდა. რამეთუ მგჳემდა უწყალოდ და სიქადულ-
სა მექადო და, და ვეტყოდი: მაცადე დამესა ამას და სიტყუჳა

სიგელთა ვჰსცან მხოლოდ, რომ მონასტერი ესე დაფუძნდა ბერძენთა კეისრისაგან ალექსი კომნინისა, რომელმანცა უბოძა მას გრამატა ოქრობეჭდიანი (ხრიზოვული) წელსა 137?. იმპერატორი ესე მოიხსენებს აქა: «ნებითა ღჳთისა მეფე ჲ თჳთ მპყრობელი აღმოსავლეთისა, იბერთა ჲ პერატორი-სა ალექსი დიდი კომნენი». ესე ალექსი კომნენი იყო ნამდჳლ იმპერატორად ტრაპეზუნტისა ჲ ეპყრა დროთა მათ ლიმანა, აჭარა ჲ სხჳანიცა ირისეხა გარემო ადგილები, ქართჳლთა სავანენი.—ვჰგონებ, ამა მიზეზით უწოდებენ მონასტერსა ამას აღშენებულად ქართჳლთა მეფისაგან. პ. ი.

გიგო ხჳალისად და წარველ და მოვიყიდენ სანთელნი, და შეველ ეკლესიად და ადჳანთენ და ვევედრებოდი ყოვლად-წმინდასა ღ̃თის-მშობელსა ცრემლითა და ვე-ტყოდი: ტყჳ̃ს-ქმნილისა ამის და გლახაკისა და უცხოება-სა შინა მყოფისა ხელის-ამპყრობელო, შენ უწყნი და შენ იცნი უწყალო ტყჳ̃ობა და შეჭირჳ̃ბა ჩემი, და-მიხსენ მე ტყჳ̃ობისა ამისაგან და მწარისა და შემწე მეყავ მე. ვევედრებოდი რა ამას, მიმერულა, და აჰა ვი-ხილენ ორნი მოხუცებულნი ნუგეშინის-მცემდეს და მე-ტყოდენ: მხნე იყავ თეოდორე, და ნუ გარდახდები სა-რწმუნოებისა შენსა; რამეთუ ცოდჳათათჳს ქ̃ჳ̃ანისათა მიუშ̃ჳბს ღმერთი განსაცდელსა და ტყჳ̃ობასა; არამედ ღმერთი მოწყალე-არს მჳ̃ედრებელთა თჳსთა ხსნად ჭირ-თა და მწუხარებათაგან. განვიღჳძე რა, მადლობა შევჰსწი-რე ყოვლად-მლიერსა ღმერთსა, წარმოველ და ვეტყოდი მე თურქსა: ასოეჳლად დამჭერ; ესე ნებასა შინა შენსა არს, და დატევება ჩემგან ჰსჯულისა არა იქმნების. ამისთჳს უმეტეს უწყალოდ იწყო გჳ̃ემად ჩემდა და აღვდეგ დამე-სა მას და წარვველ მდინარისა ნაპირსა, და ზღჳსა მახლობელად ტყეთა შინა იყო ნაქცევი რამე ეკლესია და მას შინა დავიმალე და მოვიდნენ თურქნი იგა კარ-სა ნაქცევისა მის ეკლესიისასა და მიხილეს მე და ვერ შეეძლეს შინა შემოსჳლად ადგილისა მის კარსა; ძალმან რამე საღ̃თომან არა უტევა, და გარედამ მიხმობდენ; გამოველ გარე. ვიდრე დღედმდე სამად, იდგნენ მუნ. ხო-ლო მე შეურ̃ცხებული ადვსდეგ, რამეთუ მაქჳ̃ნდა მცირე რამე ცულაკი და მწადდა მით ცემაჲ თავსა მათსა. ხო-ლო შუა ადგილად რა მივიწიე, მიპყრა ხელი ძალმან რა-მე საღმრთომან, და არა მიტევა გარეგან განსულად.

ამისთჳს ვერღარა შემოსრულნი შინა წარვიდეს. ხოლო მე მოვიხილვიდი თუ ვინ არს, რომელმან განმზიდა და არავინ ვჰპოვე. და გამოვედ მუნით და ნაპირსა ზღჳსასა მოვედ და მომხედნა ღმერთმან, რამეთუ დამხუდა მუნ ნავი ქრისტიანეთა; შთამსხეს მათ და გამომიყვანეს მთად-წმინდად და მივედ სენაკსა ვისმე ბერისასა და ვმსახურებდი. ხოლო ღამესა ერთსა ვსდეგ რა გარეთ, მესმა ხმა რაჲმე, რამეთუ მეტყოდა: თეოდორე, თეოდორე, ამიერიდგან წარვედ მონასტერსა დიონოსისსა, სადა მუნ ყოვალმან დაგიფაროს; და ვიკითხჳდი გზასა მონასტრისასა და მოვაწიე აქა. და იღუმენსაცა ჩუენებაჲ ეხილუა მისულისათჳს ჩემისა, რათა აღმკუეცოს მე მონაზონად და მოვიწიე რა, იღუმენმან მსწრაფელ მონაზონ მყო და დავემკჳდრე სენაკსა რასამე მარტოსა, და მუნ ვარ მე მდაბალი მმადლობელი ღუთისა.

და კუალად გჳთხრობდეს ვითარმედ, არიან აქა სხუანიცა ქართუელნი მამანი და ვიხილე გაბრიილ მონაზონი იმერელი ღუანკითელი (44) და ლეონტი დადეთელი,

(44) მცირესა დაბასა, რომელსა ძუელად ეწოდებოდა აპოლონია და აწ ერისო და რომელიცა შორავს ათონისა მთიდამ 6 საათის სავალით არს კათედრა სამღუდელ-მთავრო, განმგე ერისოჲსა ეპარხიისა და მთისა წმინდისა. ჩემს აქა, დაბასა ამას ყოფნასა ეპისკოპოსმან იოანნიკი მიამბო, რომელ ესე გაბრიილ მონაზონი იძულებითა მთაწმინდისა მამათა აღყუანილ-იქმნა ეპისკოპოსობისა პატივსა 1768 წელსა ამ ერისოჲსა ეპარხიისათჳს. და რადგან არა ინება მისულა კონსტანტინოპოლედ, ამისთჳს გალ-დასხმულ-იქმნა კარეასა და აღასრულა ცხოვრება თჳსი ერისოს შემდგომად 10 წლის ეკკლესიის განმგეობისა, ესე იგი 1778 წელსა. დიდსა ეკკლესიასა ერისოჲსსა მიჩუენა მე მან საფლავიცა მისი. პ. ი.

და სერაფიმ ქართჳელი, ფრიადისა მონაზონებისა შემ-
ტკბობელნი და კადიდე ქართჳელთა ხელის-აღმპყრობელი
და ყოველთა მხსნელი წმინდა ღჳთის-მშობელი. და
ფრიადცა სარგებელ-მეყო ხილჳა და ამბავი მათი.—კჳა-
ლად ვიტყოდეთ. ჴსჩანს მონასტრიდამ უდაბურისა კლდესა
შინა მცირე რამე ეკკლესია და მეტყოდენ მისთჳს, ვი-
თარმედ ეგჳპტერი არს და წლითი-წლად აღვალთ და
მსხჳერპლსა შევსწირავთ მუნ. დღესა ერთსა აღვედით
რა, ვიხილეთ კრიალოსანი მათისა კედელსა ეკიდა და
დავკჳრდა, თუ ვისიმე იყოს. ამისა შემდგომად მწყემსი
ვინმე მოვიდა და გჳტყოდა: მოვნასა ცხოვართასა ვი-
ხილე ახლო ეგჳპტერისა მის კლდეთა შინა მონაზონი
ვინმე მონმითა მოსილი მიცჳალებულ-არს, ვინ არს იგი?
ხოლო ჩჳენ უმეცარნი ამისნი აღვედით მჴსწრაფლ, და
წარვედით და ვიხილეთ მიცჳალებული; ხელთა მათისა
იგი კრიალოსანი ეტჯრთა და მეორისა ხელითა ქარტა
ეტჯრთა, და აღმოუღეთ ქარტა, რამეთუ იყო რუსული და
გჳცვოვა აღმომკითხჳელი რუსულად, რამეთუ ეწერა ეს-
რეთ: «მე მდაბალი რუსი ვარ ეპისკოპოსი, რამეთუ მი-
«მისათჳს და ხჳაიშნისათჳს დღისა განკითხვისა დაუტევე
«ეპისკოპოსობა და აქა მთად-წმინდად მოვიწიე სინანუ-
«ლად და ვინცა იხილოთ გჳამი ჩემი სიყჳარულისათჳს
«ქრისტეს-მიერისა მიეცით მიწა მიწასა» და აღვიღეთ
შიშითა დიდითა და შევმურეთ ჯეროვანად, დავასჳცნეთ
სამარხოსა მამათასა.—იყო კჳალად მუნ მცირისა ათონისა
კლდეთა შინა შეყენებული ვინმე მონაზონი კეთილი გრი-
გორიოს კაცი სასლავერდლო. ამისა შემდგომად აღვი-
დეთ ლოცჳა მმათაგან და წარმოვედით სხჳად მონას-
ტრად გრიგორიოსსა.

მისჳლა მონასტრად გრიგორიოსსა.

11.

მივედით მონასტერსა გრიგორიოსსა, ტაძარსა წმინდისა ნიკოლოზისსა, ზღჳსა ზედა გარდაკიდებულსა. ჰსცნეს რა მისჳლა ჩჳენი, მოგჳეგებნეს წესისაებრ მონასტერთასა მამანი და შეგჳძღჳნენ ტაძრად და თაყუანის-ცემით წმინდათა ნაწილთა. მთლივ მკლავი და ხელი ანტონი რომაელისა (45) იყო მუნ, და სხუანი წჳრილნი ნაწილნი. გამოვედით ვიხილეთ მონასტერი და ეკკლესია მცირე და ადგილი კეთილი, ზღჳსა ზედა გარდაკიდებული. ვკითხეთ რა ვის მიერ აღშენებულ-არს? გჳტყოდენ ვითარმედ, გრიგორი ვინმე შეუგნებულმან იყო შენობად მონასტრისა, საფასითა ბულღართა მეფეთათა,(46) ამისთჳს გრიგორიოსს უწოდნენ, არამედ სახელსა ზედა წმინდისა ნიკოლოზისასა არს აღშენებული და შეგჳტკბეს კეთილად და გჳცხოთ-მოყუარეს. ხოლო შემდგომად არა მცირედისა, აღვიღეთ ლოცჳა მათგან და წარვედით მონასტრად სჳმონ-პეტრესსა.

---

(45) ესე შეცთომით დაუწერია ანუ ტიმოთეს ჲ ანუ გარდამწერალსა. ნაწილნი არიან არა ანტონისა, არამედ ანასტასია რომაელისა, რომელსა დღესასწაულობს ეკკლესია 29 ოკდომბერსა. პ. ი,

(46) დიდად მომეწონა მცირისა ვეცხლისა კანდლისა მჭედლადგან შეწირულისა ზედა-წარწერა: «ესე არს ლოცჳა კეთილმსახურისა მარიამ პალეოლოღისა მოლდავიისა მთავრინასი».— იგი ჰკიდია მნათებარედ წინაშე ყოვლად-წმინდისა ღმრთისა დედისა ხატისა. პ. ი.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

მისულა მონასტრად სჳმონ პეტრესსა.

12.

მივიწიენით მონასტერსა კეთილ-პატიოსანსა სჳმონ პეტრესსა, რამეთუ ტაძარი არს აღშენებული სახელსა ზედა უფლისა ჩუენისა იესო ქრისტესსა, და აღვედით კლდესა ზედა მაღალსა და მოგუეგებნენ მამანი და ძმანი წესისაებრ მონასტერთასა; მოგუართუეს მდინარე და შეგჳმღუნენ შინაგან ტაძრისა და თაყუანის-ვეცით ტრაპეზსა და წმინდათა ნაწილთა. იყო მუნ თავი პავლე აღმსარებელისა, და მთლივ ხელი და მკლავი მარიამ მაგდანინელისა, და შეგჳმღუნენ სადგურად და მიმო-რა ვიხალჳდით ესრეთ მაღალსა კლდესა ზედა, არს ზღუა და მას შინა ხომალდნი უფსკრულსავით ჩანდეს. მონასტერი და ეკკლესია კეთილად ნაშენი, და ვკითხვედი რავის მიერ აღშენებულებასა მისსა, მათ მითხრეს, ვითარმედ სერბთა ბატონსა იოანეს ესუა ასული უტყუჳ და მიესმა ამა ადგილსა შეყენებულისა სჳმეონის ღირსება, აწჳა კურნებად ასულისა თჳსისა და განჭკურნა უტყუებისა მისგან და მისთჳს აღუშენა აქა მონასტერი ესე. ხოლო ეწოდება სჳმონ ბერისა სახელი და პეტრა ქუასა ჰწოდების, და შეგჳტკბეს კეთილად და აღვიღეთ ლოცუაჲ და წარმოვედით მუნით ქსიროპოტამად (17):

---

(17) სიგელისაგან თჳთ იოანესსა, რომელსა ეწოდებოდა უგლელეში, ჩანს რომელ ცხოვრებდა იგი წელსა 1623. გარნა სხუათა წერილთაგან ისილუება დაფუძნება მონასტრისა რავდენისამე საუკუნითა უძუელეს.

მისჳლა მონასტრად ქსიროპოტამად (18).

13.

მივიწიენით მონასტერსა ქსიროპოტამს დიდებულსა მას ტაძარსა წმინდათა ორმეოცთა სევასტიელთასა. ჴსცნეს რა მისჳლა ჩჳენი, ჰკრეს ზართა და მოგჳეგებნენ მამანი ძდინარითა და კჳერთხითა, და შეგჳძღჳნენ წესისაებრ მონასტერთასა, და თაყუანის-ცემით ტრაპეზსა და ძელსა მას ჭეშმარიტსა, რომელი შემოსწირა რომანოზ მეფემან ბერძენთამან აღმაშენებელმან (19), და არს მუნ ფერხი წმინდისა მოწამისა პროკოპისა და ნაწილი ორმეოცთა და მოგჳართჳს ომფორი და მოხსენება აღმაშენებელთა მეფეთა გარდავიხადეთ. ხოლო იყო მაშინ თჳთ დღესასწაული წმინდათა ორმეოცთა. მონასტერი და ეკკლესია დიდად პატიოსანი, და იატაკთა ქჳთა მარმარილოთა ხუროებულებს ჩინელთა ხუროვნებასა ჰელოვნებათასა გაასტყუდებდა და მეტყრთა კჳერთხი სრულიად ქარჯსა მერასად მოჭედილი, და შეგჳძღჳნენ საკანედ და განგჳსუჳენეს სულიერად და ხორციელად. და

(18) ლექსი ესე ნიშნავს ხმელსა მდინარესა: ადგილი ესე არს ნაკადად წჳმისა წყალისა და ამისთჳს, ოდეს არა მოდის წჳმა, ჰსჩანს ხევი ხმელი ანუ უწყლო. პ. ი.

(19) ესოდენისა სიდიდისა ძელი ჭეშმარიტი არღა სადა იპოვვების. სიგრძე მისი არის მტკაველზე მეტი და სიგანე ორის თითის სიგანისა, ფერით მოშავო, მჴსგავსი ყოვლად იმა ნაწილისა, რომელიცა ასჳენია კახეთს ალავერდის ეკკლესიის ტრაპეზზედ. თჳთ ესე ალავერდისა ძელი ჭეშმარიტი არის ესოდენ დიდი, რომელ შეინიშნა ევროპასაცა. ამისთჳს მოიხსენებს ფრანცუზისა მწერალი წიგნსა: **Dictionnaire des origines, decouvetes ete. Tom. 11. pag. 418, (Paris 1777),**

პ. ი.

ჰკითხჳდი რა, მიითხრეს ამა მონასტერისა შენებისა მიზეზ ქმნილ-არს ღირსი პავლე დაყუდებული მემეფეთა(50). ხოლო შემდგომად ორთა ამათ მონასტერთა აღშენებისა პავლე წარსრულ-არს კიევსა და მუნ მიცვალებულ-არს პეჩერის მონასტერში. სახე ვნახე მისი უხრწნელი და უშასაკო ყოფილა. გაბრიელ ქართველი და პავლე ერთად ესახნეს და აღმდებელნი ლოცვათა მათთანი წარმოვედით მონასტრად რომთასა.

---

(50) ამა მონასტრისა წიგნთ-საცავში ანუ ბიბლიოტეკაში ვჰპოვე ბერძნული სახარება ტყავზედ დაწერილი 1436 წელსა, რომელზედაც აწერა რუსულად: ***Изъ книгъ Парѳенія Небозы.***

ეხე პართენი ნებოზა იყო რუსი და შემდგომად გრძელ-ჟამითისა მოგზაურობისა აღმოსავლეთისა ქუეყანათა შეისწავა ენაი ბერძნული და მაღალისა ღირსებისათჳს მისისა დაიდგინა მიტროპოლიტად ნაზარეთისა და ექსარხად ყოვლადისა გალილიისა. მერეთ გარდაცვალებისა იქმნა მიტროპოლიტად ლაოდოკიისა, და აქა ქალაქსა კიზიკსა განაჩინა წირვა და ლოცვა ხლავენურისა ენითა. ხოლო წელსა 1683-სა, ოდეს პატრიარქმან კონსტანტინოპოლისა დიონისიმ განათავისუფლა ეპარხია კიევისა უწყებისაგან თჳსისა და შთააბარა იგი მოსკოვისა პატრიარხსა, დაუტევა მან ეპარხია თჳსი და წარვიდა მოსკოვსა. დიდმან პეტრე, ოდეს დაიპყრო აზოვი და განაჩინა მუნ ეპარხია, მიუბოძა მას იგი და ამან არა მნებებელმან ამა ადგილისა, მიიღო ეპარხია არსანდელისა, სადაცა მსურვალი წარხულისა, გზაზედ გარდაიცვალა წელსა 1703.

... აქავე ვიხილე ძუელი ხატი წმინდისა დიდისა მოწამისა დიმიტრისა, რომელიცა ესვენა კონსტანტინოპოლეს აიასოფიოს ტაძარში და აქედამ მოუსვენებია იდუმალ თურქთაგან მოხუცებულთ მისს ჟამის პატრიარქის სინკელის გრიგორის.—ესრეთ ვხსენ ზედა-წარწერისაგან. პ. ი.

შესჳლა მონასტრად როშთასა (51).

14.

მივედით მონასტერსა როშთასა, ტაძარსა წმინდისა მოწამისა პანტელეიმონისსა მთასა შინა ფრიად მაღნაროვანსა, წყლითა და ვენახითა მდიდრად შემკულსა. მოვეგებნენ მამანი და ძმანი და შეგჳმძღჳნენ ტაძრად. შევედით რა, თაყუანის-ვეცით ტრაპეზსა და ნაწილსა წმინდისა პანტელეიმონისსა, და იყო ეკკლესია ფრიად მჭ̃ცლი და დასხატულობა უცხო, და შეგჳმძღჳნენ სავანედ და ვკითხვიდი ვის მიერ აღშენებულობასა, და გჳტყოდენ, ვითარმედ ესე აღაშენა სერბთა ბატონმან ლაზარემ, და აღშენებისა შემდგომად არა მრავლისა ჟამისა წარმართთაგან ქრისტეს აღსაარებისათჳს მოწამეობისა გჳრგჳნი მოიღია. და პატივ-გჳცეს, და უცხოს-მოყუარებისა პატივითა შეგჳტკბეს. ხოლო ამისა შემდგომად აღვედით ლოცჳსა მათი და წარმოვედით ქიენოვს.

---

(51) რუსსიკო, ე. ი. რუსთა მონასტერი. ჩემს მუნ ყოფნასა (1849) შესრულებულ-იყო ახლად აღშენებული მშჳენიერი და ვრცელი ეკკლესიის სახელსა ზედა წმინდისა მიტროფანესსა. პ. ი.

მისჳლა მონასტრად ქსენოივს.

15.

მივიწიენით მონასტერსა ქსენოივს ტაძარსა წმინდისა მოწამისა გიორგისასა, ზღჳსა ზედა ფრიად ნაშჱნისა და კეთილად შემკულსა წყლითა და ტყითა; და ჰსცნეს რა მამათა, მოგჳეგებნენ წესისაებრ მონასტერთასა და შეგჳძღჳნენ ტაძრად და თაყუანის-ვეცით ტრაპეზსა და ვიხილეთ მონასტერი მომცრო, არამედ ხულოვნად შენებული. ბჭენი ტაძრისანი იყჳნეს უცხოსა წითლისა იასპისა ქჳსა, რამეთუ ფრანგნი ოცთა და მეტთა ვითარმედ ქისისა თეთრთა აძლევდნენ და არა განუიდეს. ხოლო სადგურად რა მივედით, ვკითხეთ აღმაშენებელი მისი; გჳეტყოდენ, ვითარმედ ესე მონასტერი აღაშენა წმინდამან მამამან ჩუჱნმან ქსენოფორე, და შემდგომად განუახლებია ვლახთა ბატონსა მატთეუს.—შემდგომად არა მრავლისა ჟამისა, აღჳდეთ ლოცუა და წარვედით (52).

---

(52) აქა არს წყარო მყავისა წყალისა, რომელსაცა წამლად ხმარობენ მთაწმინდის ძმანი სკურნებელად ზაფრისა.

ჳ. ი.

შესვლა მონასტრად დუქარიოდ (53).

16.

მივიწიენით მონასტრად დიდებულსა დუქარიოსს, ტაძარსა წმინდათა მთავარ-ანგელოზთასა. ჰსცნეს რა მოსულა ჩუენი, შეკრბენ მამანი და მოგუეგებნენ, და ჩუეულებისაებრ მონასტერთასა შეგჳძღუნენ ტაძრად და ვიხილეთ ტაძარი დიდი და კეთილი შენებულება და თაყუანის-ვეცით ტრაპეზსა და ნაწილთა. რამეთუ იყო თავი დიდისა დიონოსიისა ვისმე ღირსისა, და ვარშამანგი წმინდისა დიმიტრისა, და გამოვედით და შევედით სადგურად და შემოჰკრბენ მამანი, და ვკითხჳდი შენებულებასა მონასტრისასა ვის მიერ. ხოლო იგინი მეტყოდენ, ვითარმედ ადგილსა ამას პირუელად ეპუტერი მცირე მთავარ-ანგელოზთა შენებულა და მდგარან ორნი მონაზონნი აქა და ყრმა ერთი მოჰსწავლე მათ თანა. დღესა ერთსა ბოსტნისათჳს ჰსთხრიდა ყრმა იგი მიწასა ბარითა და იხილა ქუაბი სპილენძისა დაბურჳლი მიწათა შინა. აღჰსდგა რა, იხილა სავსე დჰრაკნითა. მოუწოდა ყრმამან მან მონაზონთა მათ და უჩუენა საუნჯე დიდძალი და აღიღეს მონაზონთა საივასე იგი და დაკრძალეს. ხოლო შეაპყრეს ყრმა იგი, რათა რა განაცხადოს, და მოაბეს ქუა მძიმე და შთააგდეს ზღუად. ვინაჲცა დამესა მას საკჳრუელებითა მთავარ-ანგელოზისათა, უმჰსჯავროდ დასჯილი იგი ყრმა, ზღჳთ გამოყუანებულ-იქმნა ქჳთურთ ყელსა ბმულითა, და შიგან ეპუტერისა იპოვა ყრმა მძინარედ. ხოლო ცისკრისა ჟამსა, გარეშემოთაგან ლოცუად შემოჰკრბენ სენაკებით მონაზონნი. მოიწინეს რა

(53) დოხარია ლექსი ესე ნიშნავს პალატსა სასიამოვნოსა პ. ი.

მკუტერად, რათა კანონი ცისკრისა აღასრულონ, იხილეს ყრმა მწოლარე მშინარედ შინაგან მკუტერისა, და დალტობილი სამოსელი წყლითა, და მობმული ქუა დიდი ქედსა მისსა. და განაღჳძეს ყრმა და ჰკითხჳდენ თუ ვინ არს და ვითარ რამე შემთხუევის. ხოლო ყრმა იგი უმჰსჯავროსა მას დაჰსჯასა თჳსსა უკლებულად განუცხადებდა მამათა მათ. ამისთჳს მამამან ნეოფიტე მუნ მისრულმან უბადრუკნი იგი მონაზონნი უნებლიეთ მოაყუანინა და მძიმესა კანონსა შთაყარნა, და სხუაგან ექსორიებით დასაჯნა და პოვნილითა მით საფასითა აღაშენა მონასტერი ესე. ხოლო ყრმა იგი, მთავარ-ანგელოზთაგან აღმოყუანილი. იქმნა მონაზონ, და იქმნა ფრიად რჩეულ და უკანასკნელ წინამძღუარ მონასტრისა ამის, სადაცა ეწოდა კარნაკა. ხოლო ყელსა ნაბამი იგი ქუა თუალითა ვიხილეთ და ვადიდეთ მცუელი და მფარუელი ჩუენი წმინდანი მთავარ-ანგელოზნი. შემდგომად არა მრავლისა ჟამისა აღჳდეთ ლოცუა და წარმოვედით სხუად მონასტრად.

შესჳლა მონასტრად კოსტამონად (54).

17.

მოვედით მონასტრად კოსტამონად, ტაძარსა წმინდისა მოწამისა მთავარ-დიაკონისა სტეფანესსა, და ჰსცნეს რა მისჳლა ჩუენი, მოგუეგებნენ მამანი მცირედნი ვინმე და შევედით და თაყუანის-ვეცით ტრაპეზსა, და განჳ-ხილვდი რა, მონასტერი არს მცირე და კეთილი ადგილი მთა. და ვკითხეთ ვის მიერ აღშენებულობა, და იგინი მეტყოდეს: კოსტას მიერ მეფისა მისა დიდისა კონსტანტინესსა, და განჳსუენეთ ტრაპეზად მათდა, და შემდგომად მცირედისა ჟამისა აღვდეთ ლოცუა და წარვედით მუნით.

---

(54) კოსტამონი ჰწოდა წაბლისა ტყისაგან ხშირისა გარემო ადგილისა. კ ო ს ტ ა ბერძულად ნიშნავს წაბლსა ჲ მ ო ნ ი უდაბნოსა. შ. ი.

შესჳლა მონასტრად უზოგრაფოვად (55).

18.

მივედით მონასტრად უზოგრაფოვად, ტაძარსა წმინდისა მოწამისა გიორგისსა, მთასა შინა ფრიად მაღალსა. ჰსცნეს რა მისჳლა ჩჳჱნი, მოგჳჱგებნენ მამანი და ძმანი ბოლღარნი და სერბნი და წესისაებრ მონასტერთასა შეგჳძღჳნენ ტაძრად და თაყჳანის-ვეცით ტრაპეზსა და ნაწილსა წმინდისა გიორგისსა და წმინდისა დიმიტრისსა, და განვიცადეთ ტაძარი მცირე, არამედ კეთილად შემკული და გამოვედით და დაგჳსადგურეს სრასა ფრიად კეთილსა გარდაგებულსა. და ვკითხჳდი ვის მიერ აღშენებულებასა მონასტრისასა; გჳჱტყოდენ, ვითარმედ იუსტინიანე ბერძენთა მეფისა ძმის-წულთა ეჩჳჱნა გამოცხადება რაჲმე საღმრთო, ვითარმედ მთად-წმინდად ადგილსა მას რომელსამე აღმიშენოთ მონასტერი. და მოიწივნეს რა აქა, იხილეს ქჳაჲ და ზედა ჯჳარი მარმარილოსი, და შთაყარნეს საფუძჳჱლნი და იწყეს შენებად. და განჯსჳჱნეთ ჟამ-რავდენმე, აღჯლეთ ლოცჳაჲ და წარვედით მონასტრად სხჳად.

---

(55) ზოგრაფი დაფუძნდა მეფობასა ლეონ ბრძნისა წელსა 911. ზოგრაფი ნიშნავს მხატჳარსა, ჲ მიეცა სახელი ხატისაგან წმინდისა გიორგისა, ნამდჳლ სახედ მისსა მუწლად მშჳჱნიერად დახატულისა პალესტინეს ჲ მუნიდგან აქა მოღებულისა სასწაულით. პ. ი.

მისჳლა მონასტრად პანტოკრატორად (56).

19.

მივიწიენით მონასტრად პანტოკრატორად ტაძარსა ფერის-ცჳალებისასა, მონასტერსა, ზღჳსა ზედა გარდაკიდებულსა, და კეთილად შემკულსა წყლითა და მთითა. ჰსცნეს რა მისჳლაჲ ჩჳენი, ჩჳეულებისაებრ მონასტერთასა შემოკრბენ მამანი და მოგჳეგებნენ და შეგჳმღჳნენ და თაყჳანის-ვეცით ტრაპეზსა და ნაწილთა: რამეთუ იყო ფერხი ანდრია მოციქულისა, თავი დიდისა იოანნიკესი და სახარება იოანე გლახაკისა, რომელსა ჟამადმდე მიცჳალებისა თჳსისა აქჳნდა, და იყო ფარი წმინდისა მოწამისა მერკურისი. არს მონასტერი მცირე და პატიოსანი. ესე აღუშენებია მეფესა ბერძენთასა ალექსი კომნინსა, და შემდგომად პატრიარხთა განუსხლებიათ და შეგჳმღჳნენ სავანედ და შემოჰკრბენ სულიერნი მამანი და ვიყავით კითხჳა-მიგებასა შინა საწადელსა და ღჳაწლ-მრავლობისაგანთა მათ კიდეგანობა არა მენება. არამედ შემდგომად დღეთა რაოდენთამე ლოცვსა ადმდები მათგან, წარვედით მონასტრად სტავრონიკიტად.

---

(56) ლექსი ესე ნიშნავს ყოვლისა-მპყრობელსა, რომლისა სახელზედ აღეშენებიათ მონასტერი ესე. პ. ი.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

შესჳლა მონასტრად სტავრონიკიტად.

20.

მივედით მონასტრად სტავრონიკიტად, ტაძარის წმინდისა მამისა ჩჳენისა ნიკოლოზისსა, მთითა და ველითა, წყლითა და ვენახითა კეთილად შემკულსა და ერთკერძო ზღჳთ მოზღუდვილსა. ჰსცნეს რა მისჳლა ჩჳენი, შემოჰკრბენ მამანი და წესისაებრ მონასტერთასა შეგჳძღჳნენ ტაძრად და თაყჳანის-ვეცით ტრაპეზსა და ნაწილთა. რამეთუ უბისაგან თავისა ნათლის-მცემელისა იყო, ხელი და მკლავი ელევთერი მღჳდელ-მოწამისა. და ვიხილეთ ტაძარი მომცრო. და შეგჳძღჳნენ სადგურსად მამანი და სკეოფილაკი, და ჳცხოს-მოყჳარების შეწყნარებით შეგჳტკბეს. ხოლო ვკითხჳდი აღშენებისათჳს მონასტრისა. გჳთხრეს სულიერთა მათ, ვითარმედ დიონოსიოს პატრიარხი კონსტანტინოპოლისა, მოვლიდა რა მონასტერთა, ჰსთნდა ადგილი ესე და იწყო შენებად ამა მონასტრისა. ხოლო ჰსთხრიდენ რა საძირკჳელთა გამოჰსჩნდა ღრუ ქჳშე კლდისა შთაჰხედეს მირსა, მონაზონი ვინმე შეყენებული, შემოსრული ხჳრელით მჯდომარე იყო. ხოლო იგი ეტყოდა მას: ცოდჳლი ბერი ნიკიტა ვარ. და ჰრქჳა პატრიარხმან: რასა მუშაკობ მამაო და იგი ეტყოდა ჯჳარსა ვჰსთლი. ამისა საკჳრჳელისა ხილჳსათჳს უწოდეს მონასტერსა მას სტავრონიკიტა. სტავრო ბერძულებ ჯჳარია და ნიკიტა ბერის სახელი.

დავასრულეთ დიდთა მონასტერთა მოხილჳა. ამისთჳს წყალობისა მომცემელისა ღ̂თისა მამართ ჩჳენდა ნიჭ-მრავლობისათჳს მადლობასა აღჳავლენდი. ხოლო ამა მონასტერთათჳს ესე აღვჰსწერენით. ვინაცა წჳრილთა მონასტერთათჳს და მრავალთა სენაკებთა და ეკუტერთათჳს,

და შეუყენებულთა ძმათათჳს ვინმცა უძლო აღწერად თჳთოეულად. ნამდჳლ თავი მეუღირსებოდა ბაგითა უღირსითა ამბორებად წმინდათა მათ, მწიკულევანითა ფერხითა დათრგუნვად ადგილთა მათ წმინდათა. ჵ ჭეშმარიტად ესე ადგილი სახე არს მშუჵნიერებისა ზეცისა სუფევისასა და საწუთოთა შინა ხილჳა უსაცთუროთა; და ცხოვრება მათი არა ქამიერ და წუთებრივი; არამედ მლიერებითა სამარადისოთა შემოსილნი მამანი სანეტარონი, სახედ ზეცისათა მათ ბანაკებად და გუნდებად განწყობილნი, განშორებულნი ქორწინებითა მლიითა შებორკილებათაგან და ქჳეყ-მეთრევთა ამათ ამაოთა დამტევებელნი ივრთითა მონაზონებისათა, და ბეჭთ-საშუალითა ჯუარისათა ზე აღფრენილნი და მომლოდნენი აღფრენად ზეცისა მის სუფევად, სადა არს ოხრა დღე-სასწაულთა ხერუვიმებრი და საშუებელისა უოხჭონისა გულის-სათქმელისა მას უფროს ოქროსა და ანთრაკთა, და უტკბოსა უმეტეს გოლეულთასა. ჵგებენ შესწულად სასუფეველსა, დადებენ და გალობენ: უფალმან მწყსოს მე და არა მაკლდეს ადგილსა მწუანჳლოვანსა, მუნ დამამკჳდრა მე წყალთა ზედა განსასუენებელთასასა ზეცისათა, მათ გამომზარდნეს ჩუჵნ.

ამა მონაზონთათჳს და სხუათა ადგილთა წესთა ბრწყინუალებისათჳს ტობიას მიმართცა ანგელოზი რაფაილ გამოჩინებული მომესხენებისა, რაჟამს ეტყოდა: (·) მე გაუწყო, რომელნი იქორწინებენ და მემაობასა დააგრებაანო, ვითარმედ ცხენი და ჯორი, რომელთა თანა არა არს მეცნიერება და შემდგომი. ამისთჳს გამოისაჭურნეს თავნი თჳსნი სასუფეველისათჳს ღუთისა. ამა მო-

(·) ტობის 5 15.

ნაზონთა დაუტევეს მამაჲ და დედაჲ და აგარაკნი, და აღიღეს ჯვარი ძლევისა და შეუდგნენ უკანა ქრისტესა, მწყემს-მთავრისა მის ჭეშმარიტისა. და ამათ არვესა მას ზეცისათასა კარი განეღის, ვითარცა თჳთ იტყოდეს: ამან მეკარემანცა განუღის და ცხოვართა ხმისა ჩემისა ისმი-ნიანო. ვითა ამათმან განცდამან ესენი გონებად მომიღო ცხადი და ნამდჳლი. რამეთუ სისრულესა შინა სულიერ-თასა ჭეშმარიტად ესენი აღიხვენ სიტკბოებასა მას მხუ-რვალებისა ღვთისასა გულთა შინა მათთა და კეთილითა მით აღტაცებითა გონებისათა ფრინვენ გულნი იგი მათ-ნი ღვთისა მიმართ და იტყჳან: და ვჰსთქუ, ვინცა მცნა მე ფრთენი ტრედისანი, აღვფრინდე მე და განვსვენო უდაბნოთა შინა, მოველოდე ღმერთსა მაცხოვარსა ჩემსა სულ-მოკლებისაგან და ნიავ-ქარისა; და შესმინენ: ვითარ-მედ სურინ სულსა ჩემსა შენდამი ღმერთო ძლიერო და ცხოველო, ოდესმე მოვიდე და ვეჩვენო პირსა შენსა. ეჰა მთა ღვთისა, მთა პოხილი და შეყოფილი, ნეკტარი-თა მით ცრემლთა მათთა ნაკადისა წმინდისა მდინარე; მთა ესე რომელ ჰსთნდა ღმერთსა, და რათა უფალმანცა დაიმკჳდროს იგი. ხოლო ღირსნი ესე მთიით წმინდით გამო მამანი, ვასახენ ვითარცა ვარსკვლავი განთიადისა ღრუბელთა შინა, და ვითარცა მთოვარე სისავსესა ჟამ-თასა და ვითა აფროდიტი შორის მწყობრისა სამყარო-თასა, და ვითარცა შროშანნი თანა-წარსადინელსა წყალ-თასა, ანუ ნორჩი ლიბანისა დღეთა შინა ველისისათა, და სარო ამაღლებული სისწორესა ღრუბელთასა, და ვი-თარცა აღმოცენებს ნაძვსა ლიბანთა შორის. ხოლო აღ-ვილთა ედემებრიობისათჳს და პირადობისათჳს მკულე-ბათასა, რაჲ ვინმე ჰსთქუას. ქვეყანათა სამოთხეობა ვა-

ეროვნული ბიბლიოთეკა

სახენ მას, რომელთა შინა მშჳდთა დამკჳდრებასა სა-უფლო ნეტარება მეტყოდა ჩუენ. ხოლო მე ჭჳრობად ამათთჳს ტკივნეულითა სულითა, ათასსა მადლობასა აღ-ვავლენდი მწირობათა შინა ჩემთა უფლისა ჩემისა, რო-მელმან ღირს აღმრაცხა სულიერსა მას მწყობრსა ღუთი-სა ცხოველისასა.

—

აღვასრულეთ რა მოვლა მონასტერთა, და კუალად მი-ვიწიენით მონასტერსა ქართუელთასა, იყო მწუხრი ბაია-ობისა, და შემოჰკრბენ მამანი და იწყეს რეკა ზარისა, და მწუხრად ვიდრე აღმოსავლადმდე მზისა აღრიპ. ნა (57) გარდავიხადეთ დიდებული. ხოლო დიდსა მას შჳდეულსა და პასქასა სამარადისოდ ეკკლესიასა ვსდევით მიმ-დეთა მათ ჩიართა ლოცუასა და ღამის-თევასა. შაბათსა მოიღეს გარდამოხსნაჲ მშიმედ შემკული ორი: ერთი

(57) ნიშნავს ღამის-თევასა, რომელიცა დიდთა დღესასწაულ-თა დღეთათჳს იწყება 5 საათსა მწუხრისას და დაბოლოვდება წირვთა დილით მზისა აღმოსავლაზედ. ერთი ღამის-თევა დაიწყება დიდის მწუხრითა არა კითხვთა, არამედ გალობითა. მერე შეუდგება ცისკარი ერთისავე განგრძელებულისა გა-ლობითა. ჩემსა ყოფნასა ივერიის მონასტერში (1849 წ.) ერთი ღამის-თევა განგრძელდა 12 საათსა და შევესწარ ორ-თა დღესასწაულთა: მაისის 13, დღესა წმინდათა მონასტრისა აღმაშენებელთა იოანესი, ექუთჳმისი, გიორგი მთაწმინდელისა და გაბრიელისა ქართუელთა, და სულის წმინდის მოსულისა დღესასწაულსა. სამღრთო მსახურება თხოვითა ჩემითა და მო-სახსენებლად მშობელთა ჩემთა და ნათესავთა აღასრულა, მო-სრულმან აქა ორის დღით წინა სულისა წმინდისა მოსულისა დღესასწაულისა, ეპისკოპოზმან ქრისტოჲსა და მთისა წმინდისა იოანიკემან.

მარიამ დედოფლისაგან ქართჳელთასა შემოწირული, და მეორე ბაგრატ მუხრან-ბატონისა და დაჰფინეს. ვითარ მოგითხრა, თუ მათ იგი ეკკლესია ვითარ აღამკჳეს ბრწყინჳალითა შესამოსელითა, მურასითა საყდრის იარადებითა, სახარებანი დიდ-დიდნი მძიმედ თჳალითა მოჭედილნი, ბარძიმი თჳლებითა მძიმენი მუდარ-ბარანი და მორთულ საყდარი ფარდებითა, და სერაფიმ-ქერაფიმნი ოქრო-ნაცურჳებულნი, ჯჳარებითა და ხატებითა და ალმებითა შინა ტაძრისა და გარეგან დიდის ორღანოს მკჳრელის საათებითა ბრწყინჳალესა მას ტაძარსა, ვითა სძალსა სასძლოთ შემკულსა. ხმანი ელლინთა ყრმათანი ისახებოდა მგალობლად საბაოთისა და ორღანოთა ხმათა ზედა მისა ტურფად რამ გაეზიარა, და ეგრეთ გარდავიხადეთ დედოფალი და უფალი დღე-სასწაულთა ერთოშაბათი, და იყო ბურჯებით მონასტრისათ ზარბაზანთა ცემა ძლიერი და ტრაპეზობა უხჳებით სადმრთოთა სპარაზენთა მათ მონაზონთათჳს სერი ბრწყინჳალე.

ხოლო შემდგომად თომას კჳრისა, ევგენიოს ბრძენსა ებოძა წიგნი მისჳლად. ფრიად მთნდა ესე და ადგედ ქარესად ბაზარსა მონაზონთასა, და მიერ შკოლად ევგენიოსისად. მივედ და ვიხილე მრავალ-განთქმული იგი სიბრძნითა და მოგჳკითხა უცხოებისათჳს ჩჳენისა, და სავანე გჳყო ახლად შემზადებულსა მას სრასა თჳსსა და დავყავით მის-თანა ჟამნი არა მცირედნი, და სამარად განვიცდიდი სიმრავლესა მას შკოლისაგანთათა, მჯობესსა პერიპატიულთასა და იყჳნეს საღჳთის-მეტყჳელოთა და საფილოსოფოსოთა ზედ-მიწევნილ, რომელსაცა მე ვერ ვისმენდი, თარგმანი გამომიცხადებდა, და გარდამოიღო და მომცა ცხრისა შემთხჳევითისა სქიმა, სრულიად და

ვკითხჳდი ევგენიოსს ღუთის-მეტყუელებისა-მღით თხრობისა მისთჳს საუფლოსა მის ამაღლებისა ქრისტეს ხორცთასა სადაობისა. ვინათგან გარეშემოუწერელისა თანა ერთ-არს ხორცი ქრისტესი, ხოლო იგი მეტყოდა, ვითარმედ გამოუთქმელთა გამოთქმა ზღუევა მეცნიერთა, არამედ ესრეთ გურწამს და აღვირებთ უთქმთა ამათ ლექსთა, ვითარმედ: « ღმერთი გარე-შეწირილისა კაც-
« სა შორის ესრეთ არს, ვითა გონება სულსა შორის,
« რამეთუ სული ერთსა ადგილსა-არს, ხოლო გონება გარე-
« შეუწერელად მიიწთომიეს განუჭრელისა თჳსებისა ურთი-
« ერთ-არს მქონები, გინა ესე სახედ, ვითარცა გუამი
« ერთსა ადგილსა მდგომად, თუალი ცათა და ქუეყანა-
« თა მჰსწრაფელ მოვლის; ეგრეთუე სიტყუა ღუთისა
« გუამოვნებით მისდა შეერთებულისა კაცისა უმწუერვა-
« ლესისა მყოფობისათჳს უსაშუალოდ და განუშორებე-
« ლად ღუთაებით გარე-შეუწერელ-ჰგიეს », და კუალად ჰგმობდა პორფირიოსსა და თავხედად სახელ-ჰსდებდა; რამეთუ იყო ერთ-სულ ორიგენისა და ერთსა შკოლასა აღზრდილნი, ელლინობისაგან იქმნა ურია და ურიაობისაგან იქმნა ქრისტიანე, და ქრისტიანობისაგან სრულიად უღმრთო.

კუალად ვჰკითხევდი თუ ვითარ და რაჲსათჳს ქართუელთა შპანიად ეწოდების და შპანელთა ქართუელი. ხოლო იგი უძუელესისა ბრძნისა მიერ მელეტიოსისა წიგნისაგან (58). აღმოიკითხჳდა და იტყოდა « ვითარმედ

---

(58) მელეტიოს იყო ბერძენი ჵ ღეოღრაფიის მწერალი; გარდაიცვალა იგი წელსა 1714. ესე ჰსწერს, ვითარმედ სახელი ქართუელთა იბერი ეწოდათ ისპანიისა მდინარესა ე. ი. ებრო მდინარე. პ. ი.

« ჟამსა ალექსანდრე მაკედონელისასა შპანელნი მრავალ-
« ნი მისრულან ქართლად, და კჳალად ჟამთა ქართლისა
« აოხრებისათა, ქართჳელნი მეფენი და დიდებულნი წარ-
« სრულან შპანიად და მათნი მეფენი და მთავარნი ნათე-
« სავნი არიან ქართჳელთა და მდინარესაცა მათსა ქარ-
« თჳელითა ეწოდების. ხოლო მე მასმიოდეს, ვითარმედ
« ალექსანდრე მაკედონელმან აღიღო ქართლი და მცჳე-
« ლად ივრანგნი განაწესნა ქართლად და აწ აზნაურნი
« დანაშთომნი მუნითგან არიანო და შეეწამა ესენი ერთად».
მერედ ვკითხვდი გიორგიანობისათჳს, თუ რაჲსათჳს ივრანგნი და მრავალნი სხჳანი ქართლს გიორგიანად უწოდენ და თურქნიცა გურჯად. ხოლო იგი მეტყოდა, ვითარმედ წერილ-არს ამისთჳს « მეფენი საქართჳელოსანი
« დროშათა ზედა სახესა წმინდისა გიორგისასა აღმარ-
« თებენ და ამისთჳს უწოდეს გიორგიანად (59) და კჳალად
« ცხადთა სასწაულთათჳს წმინდისა გიორგისსა ქართლსა
« ქმნილთათჳს » და სხჳასა მრავალსა სიტყჳს-გებასა შინა ვიუწყნით, რომელი არა მალ-იდების აღწერად.

ამად ჟამამდე კონსტანტინოპოლად მზა ვიქმნებოდი წარსჳლად, რამეთუ არა მეცნიერ ვიყავ პატრიარხისა,

---

(59) ამაჲვე ყოვლად თანხმად ამისა ჰსწერს ლათინურად კლუვერიოს ნემეცთა გეოგრაფიისა მწერალი, რომელიცა ჰსცხოვრებდა 1595 წელსა. აჰა მისი ნამდჳლი თქმულობა :

Putant vulgo nomen a s. Georgio, quem patronum agnoscunt et cujus imaginem in vexillis gerunt, sortitos

Cluverii introductio in Geogr. lib. v. cap. 16. nota Bunonis.

პ. ი.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

არამედ ევგენიოსისა ფრიად მეგობარი იყო პატრიარხი, და აგჳწერა შეწყნარებისათჳს ჩუენისა უცხოებისა ესოდენ ვრცელი ეპისტოლე უზესთაესი ჩემეპრთასა. ევგენიოს მრავალ-ფერად ნუგეში და მეგობარი იყო ჩემი, და პატრიარხი იყო მეგობრისა ჩემისა მეგობარი, და ფრიად კიდრემე ურჩუელი-ვიყავ და გულ-მოტკივარ განშორებისათჳსცა მისისა, და გამომსალმებელი მისი, წარმოველ შკოლით და მოვიწიე მონასტრად ჩუენდა, დავყავით ჟამნი რაოდენნიმე, და ვეძიებდი საუნჯეთა წიგნთასა ქართულად, რამეთუ მრავალნი წიგნნი იყჳნეს ქართულნი. ესოდენნი ქართულნი არა იპოებიან. მაგრამ ვინ აღწერდა ამათ, და არცა მამისა მაკარისა წიგნიარს (60) საქართუელოთა შინა.

ესრეთ ნება-დართჳთა და ლოცჳსა აღებითა მათ მამათათა, აღვემზადენით აღსულად კონსტანტინოპოლედ, რამეთუ ფრიად მწუხარე ვიყავ დატევებისათჳს მთაწმინდისა. გუეწვოვა ნავი მარჯუე და წარმოვედით მონასტრით ქართუელთასა გზით ზღჳთ. და მოჰბერა რა

---

(60) წმინდა ესე მაკარი იყო ზედ-წოდებით ეგჳპტელი, დიდი მეუდაბნოე, მოღუაწე და მკუდართა აღმადგინებელი, რომლისა დღესასწაულსა მოიხსენებს ეკკლესია 19 იანვარსა, რომელმანცა 60 წელი განვლო უდაბნოსა და 90 წლისა გარდაიცვალა 391 წელსა შობიდგან ქრისტესსა. მართლ-მადიდებელთა ეკკლესიასა აქუს სიქადულად 50 მისნი სწავლითნი სიტყუანი მოღუაწეობითისა ანუ ასკეტიკურისა ღუთის-მეტყუელებისა. ამა წერილთაგან ტიმოთეს მთავარ-ეპისკოპოსსა ქართლისას გარდამოუწერია ქართულად მოკლედ თარგმნილის წიგნისაგან 16 მოკლენი მუხლნი სხუათა და სხუათა მისთა სწავლათაგან,—თჳსსა დროსა ესეც მრთელსა წმინდისა მაკარისა წიგნთან დაიბეჭდება. პ. ი.

ნოტომან ქარმან გამოვლეთ სამოთრახე და ნიმრო კუნ-მული, და მოვიწიენით ქჳემოს ტროადს, აწ რომელსა თურქნი ბაღაისარს უწოდენ, ზღჳასა მას იწროდ მდგომა-სა ვითარ ნახევარ მილიან სიგრცესა, რამეთუ გაღმა გა-მოღმა ჰსდგას ციხენი და მომავალთა განიკითხჳენ თურქ-ნი. და მუნ წინა აღმდგომი ქარი აღგჳდგა და ამოვედით და ხმელით მივედით ეპისკოპოსის გალიპოლელისა უფლი-სა ნეოფიტესა, და მუნ განვათიეთ ღამე იგი და აღვე-დით დილისად და ვვლეთ ნავითა და მივიწიენით ადგილ-სა მას, სადა ზღჳასა შინა, აჲასოფიას ქჳს ტრაპეზი (61) შთავარდნილა: ვენეციელთა რა აღიღეს კონსტანტინო-პოლი, ყოველნივე სამკაულნი ეკლესიისანი წარიხჳნეს, და ქჳს იგი ტრაპეზისა ჩამოსხმული საკჳრჳელი იუსტი-ნიანე მეფისა მიერ გამოდნობილი შთავარდა ზღჳად, და აწ ნავით მიმავალნი იხილჳენ, რომელ ადგილსა მას აღ-მოდის ზეთი სუნნელი რაჲმე და გამოვვლეთ მარმარა ჴალაკა და მივიწიენით საუდარსა და ქალაქსა ერაკლი-ოსსა. ამას ქალაქსა ეწამნეს ორმეოცნი დედანი და ამო-ნა მოძღჳარი მათი, რომელთა ხსენებასა ვჰყოფთ 1 სეკდემბერს, და მივედით თჳთ მასვე ეკლესიასა, რაჟამს იგი მოციქულმან ანდრია სტაქოს და აკვილა მოციქულ-სა ხელი დაასხა ეპისკოპოსად.

იქიდამ მოვიწიენით სილიმვრიას, სადა ესჳენა წმინ-და დედა ჩჳენი ქსენი, რომელსა ვდღესასწაულობთ იან-ვარსა 24-სა და კჳალად აღათონიკე მოწამე და მუნვე არს საწამებელი და თჳთ სახლიცა წმინდისა ქალწულისა დირსისა პარასკევასი. და მიერ მივიწიენით ნაპირსა

(61) იტყჳან ყოვლადღის ოქროსი იყო ჩამოსხმული. პ. ი.

კონსტანტინოპოლისასა, საყდარის წმინდის სტეფა-ნესისა, და მუნით ცხენით წარვვლენით.

განვლეთ ბარუთხანა სამეფო და დემირ-ყაფისი და სრა იგი დაუთბაშად წოდებული, და მივიწიენით კონ-სტანტინოპოლად, და განვიცდიდით რა სიდიდესა ქა-ლაქისასა, უცხოდ რამ აღგჳჩნდა შენებულება და სიუ-ცხოვე დედა-ქალაქისა და იხილჳმბოდა აჲა სოფია, ვი-თა მთა მაღალი და ადგილის პატიოსნება, და მთა-ბარობით შეზავება და ზღჳსათა მუნ შეერთება, და პი-რის-პირ აზია და ევროპა, და მათ ზედა ქალაქი მთათა ზედა დაშენებული უპატიოსნესი, დედა ყოველთა ქა-ლაქთა. ტყუჳობისა მისისათჳს განვიცდიდი რა, ცრემ-ლით აღივსებოდეს წიაღნი ჩემნი, და ვიგონებდი თუ ვითარ ცოდჳსანი კაცთანი, ვითარცა რისხჳსა მოაწევენ ქჳეყანასა ზედა; თუ ვითა კონსტანტინოპოლი ქრის-ტიანობათა დასაწყისი, დედა ქალაქად სამეუფოდ მეფეთა ქრისტეს მოყუარეთაგან ჴორნახული, და ნაღჳაწი ზე-გარდამოსა წამის-ყოფითა, აღშენებული დიდთა მამათა ჩჳენთა ხარისხი და მსჯულისდებათა და წმინდათა კრე-ბათა შესაკრებელი, და თჳთო-სახითა კეთილითა სამ-ღჳროთა და საეროთა შემკული, ვითარ ცოდჳსათა ჩჳენ-თათჳს მიეცა აგარიანთა და საბარბაროსთ მთავრობა ი-მონებს ეკკლესიათა ღჳთისათა, და ქჳაბ და სავანე ავა-ზაკთა ქმნილ-არს ვენახი დჳწილი სორექი უფლისა და მომეხსენა მისთჳს გოდება იერემიასი: «ხელი განირთხა მაჴარჳცბელმან ყოველთა ზედა გულის-სათქმელთა თჳსა-თა, რამეთუ იხილნა წარმართნი შესრულად სიწმინდესა შინა მისსა, რომელთასა ამცნებდა არა შესჳლად ეკკლე-სიად» და დავით მეტყუელი «ღმერთო შევიდეს წარ-

მართნი სამკჳდრებელსა შენსა და შეაგინეს ტაძარი წმიდა შენი ». და ამათი მოხსენებელი სულთ-ვითქმადი და მყოვარ-ჟამ განვიცდიდი, სიდიდით და პატიოსნად დაავუმნებულობასა სამეუფოსა ქალაქისასა.

რამეთუ ესეცა უცხოვე არს, შავისა ზღჳთა ვითა მდინარე იწროდ ზღჳა შეერთჳს ბარისა ზღჳსა თეთრსა. ამ ვიწროს მომდინარეობისათჳს ექსნოპონტოდ ელლინურად ეწოდების, ესე იგი არს, იწრო ნაპირი ზღჳსა, და ზედა მთა ვიზანტია, და ზედა ქალაქნი მლიერად ანაგებნი ადგილსა მშჳენიერსა და მაღალსა, შიგან გაკარგჳთ სრაით სამეფოათა და გარმა ანატოლიისავე ოქრო ქალაქი ([62]) და შუასა ზედა გალატა, და ზედამობმით მრავალნი უბანნი და მივიწიენით სტავრაკ მდიდრისასა სოფელსა ბებექს და დაგჳსადგურეს მუნ.

წარუვლინენით მოსაკითხავად მდჳდელი პატრიარხსა უფალსა კირილეს, და მჭსწრაფელ ენებს მისჳლა ჩჳენი, და ადვემართენით და წარვედით და მივიწიენით და შემოვჳძღჳნენ წინაშე პატრიარხისა და მიუძღჳნეთ თაყჳანის-ცემა და ამბორი მარჯჳენისა და განწესებულსა ადგილსა დაგჳსუჱა და ამოდ მოგჳკითხჳდა. და კეთილად ვიდრემე ფრიად შეგჳტკბო და ზედას-ზედა გჳკითხჳდა ამბავსა, და თჳსსა სრასა შინა განგჳმზადა სადგური, და პურის-მტე იყო მარადის გჳცრდით თჳსით, და ესრეთ

([62]) ბერძულად მჳწლად ეწოდებოდა ხრიზოპოლი ჭ აწ სკუტარი. სადაცა იყო დიდისა კონსტანტინესგან აღშენებული ტაძარი წმიდისა ეფემიასი, რომელსა შინა იყო 4 მსოფლიო კრება სარკიდონისა. აწ მეკლესიისა ამის მჳწლისა, მოჩანან მხოლოდ საძირკჳელნი.

პ. ი.

სიმდაბლე შეეტკბო: ჴელითა თჳსითა გჳბოძის ჰანოვაგე და მრავალ-ფერად მით მითავაზებდა, და ახლოს მჯდომარე ვიყავ სამარად, და სამღჳდელოთა მისთა-თანა სულიერად ვიშჳებდით; რამეთუ იყჳნეს დიდებულად ცხოვრებითა, ესრეთ რომელ არა ვიყავ მხილჳელი ეგე ქოთარისა არცა ქალაქისა და არცა არხიეპისკოპოსისა.

ხოლო განჳათიეთ კჳრიაკე ერთი, და ამისა შემდგომად წარვედით ხილჳად პატრიარხისა იერუსალიმისა და ვიხილეთ და თაყჳანი და ამბორი ხელსა მიუძღჳანეთ. იყო კაცი პატიოსანი და განსწავლული სიბრძნითა მრავლითა, და გჳბრძანებდა მრავალსა რასამე და სიტყჳს-გება-ისა ვჰყოფდით სხჳათა და სხჳათა ამბავთათჳს.

ხოლო ქჳეყანისა ჩჳენისა კათოლიკოსისათჳს იტყოდა: ვითარმედ « ჟამსა კონსტანტინე მეფისასა იქმნენ-
« ნით ქრისტიანენიო და წარმოგავლინაო მეფემან კონ-
« სტანტინე წმინდა ევსტატი პატრიარხი ანტიოქიისა,
« და პირჳელი საკათოლიკოსო საყდარი ამან აღაშენე-
« ბინაო და ყოვლისა საქართჳელოსა კათოლიკოსი არ-
« ხიეპისკოპოსი მან აკურთხაო. ამისა შემდგომად მეფე
« ბერძენთა ირაკლი წარვიდა სპარსეთად საომრად და
« საქართჳელო მან დაიპყრაო, და ფოტის მიტროპო-
« ლიტი აფხაზეთს მან გააკათოლიკოსაო, და ქართლისა
« კათოლიკოსი მარტო ქართლისა და კახეთისა და ალვა-
« ნისა მწყემსად დარჩაო; იმერეთი მაშინ წაერთოო.
« ამისა შემდგომად მეფემან ქართჳელთა ვახტანგ
« ბერძენთა მეფის კონსტანტინე მონომახის (63) და-
« მოწმებით, მცხეთა აღაშენაო, და კათოლიკოსი დასჳაო,

(63) იმპერატორი კონსტანტინე IX მონომახი მეფობდა 1042—1054. პ. ი.

« და პირუელი ძუელი კათოლიკოსი, დაჩაგრაო; ამისთჳს « სამნი არიან კათოლიკოზნიო: პირუელი ქართლი-« საო, და მეორე აფხაზეთისაო და მესამე ძუელიო. « ამისთჳს ხრისანთოს პატრიარხმან, ყოვლისა სოფლი-« სა ეპისკოპოზნი რა აღწერნა თჳთოეულად, ძუელი « არხიეპისკოპოსი ქართლისა და ახალი ერთად აღწერაო ». ამ გუარსა მრავალსა რასმე გჳბძანებდა.

ამად ჟამად კუალად განვემზადენით მთა-წმინდად, რამეთუ ჟამობა იყო ივრიალი მუნ, და აღვავლეთ ლოცუა-ორთაგანვე პატრიარხთა და შთავსხედით ნავსა და მი-ვიწიენით სამწყსოსა ერაკლიის მიტროპოლიტისა გერა-სიმესასა თექირდაღს და დავადგერით სასახლესა სინის მონასტრისასა, და განვისუენენით ჟამნი რავდენნიმე. ამის შემდგომად წარმოვედით ჰავითა კეთილითა, ზღჳთა გზათა მათვე ზედა, რომელი წინად-მოგუწერე და ვყვე-ნით დღენი რავდენნიმე და ივლისის 5 წმინდისა მამი-სა ჩუენისა ათანასი ათონელისასა, წყალობითა ღუთი-სათა მივიწიენით ლავრად მონასტრად მისსა მთად-წმინ-დად (64). და შევედით მონასტრად და იყო დღესასწა-ულთა ოხრა დიდებული და სიმრავლე მონაზონთა ური-ცხჳ. და შემდგომად დღესასწაულისა აღვედით მონას-ტრად საქართუელოთასა, და ვიყოფოდი მუნ და დავყა-თიეთ მონასტერსა ჩუენსა ჟამნი რავდენნიმე და წარ-ვედით მიერ შკოლად კეთილ-მეგობრისა ჩუენისა თანა ძავმენოსისა და ვიყოფოდი მუნ მრავალ-დღე, საწადსა მას სავანესა. მაშინ სხუა ვინმე ბრძენი მოსულოდა სახელით კჳპრიანე, განსწავლული მრავლითა ჴსწავლითა და თურქთა ენისა იყო ჴსწავლული. რამეთუ ღრამმატიკა

(64) მეორედ მიხულა ათონის მთად. პ. ი.

და არისტოტელისა წიგნნი თურქთა ენასა ზედა ეთარგმნა კეთილად და ენითა მით ვიზრახებოდით, დაგამოვიკჳლევდი რაცა მენების. რამეთუ აღმოეკითხა წერილთა შინა ჩუენთა, რომელი ბერძულისაგან შპანთა ენასა ზედა ეთარგმნა: ქართუელნი მთარგმნელნი ჰსწერენ: ქართუელთა უწოდეს შპანიად (65), ამისთჳს ვკითხჳდი ევგენიოსს. ხოლო იგი განგჳმარტებდა: არის ძუელთა წერილთა შინა მდებარე, ვითარმედ ქართუელნი მისულან შპანიად და დამკჳდრებულან და უწოდეს მეფესა შპანიისასა ქართუელი და კუალად სპანიელნი წარსრულან საქართუელოთა შინა, და მუნ დამკჳდრებულან.

---

(65) ორ-ჯერ ვჰკითხე და სხუად მითხრა, ამისთჳს ორ-ჯერ აღვჰსწერე სპანიისათჳს. — ტიმოთე.

ამისთჳს იხილე ზემორე გუერდ. 101.—ნამდჳლისა ესე ვითარის მოთხრობისათჳს მეცა აღვჰსწერე ვრცლად მცირესა წიგნსა ჩემსა დაბეჭდილსა რუსულად: *Грузины и различныя ихъ наименованія. Тифлисъ 1846. стр. 22.* ბრძენი ევგენიოს, რომელიცა მიუთხრობდა ტიმოთეს ძუელთა სიტყუათა ქართუელთათჳს, უეჭუელად იგულისხმებდა შემდეგთა მწერალთა:

პლინიოს ჰსწერს: რომელ დასავლეთისა ივერნი ანუ ისპანელნი არიან გარდასახლებულნი ივერიისაგან აზიისა. ესრეთ ჰგონებდა, იტყჳს იგი, თჳთ მწერალიო ვარრონი. **Plin. lib. III. cap. 1.**

დიონოსი ჰსწერს: « ივერნი აზიელნი არიან გარდასახლებულ ივერიისაგან ევროპისა ».

სტრაბონ იტყჳს: « ოქროსა მადანნი არიან ივერიასა შინა აზიისსა და ივერიასაცა შინა ევროპისსა. ნუ თუ ამა მიზეზით ორთავე ერთი და იგივე მიიღეს წოდება ». « **Fortasse iberi eodem nomine vocantur, quo occidentales, ab auro, quod apud utrosque reperitur ». Strab. IX.**

პ. ი.

ამისთჳს ქართუელთა და სპანიელთა სახელნი ურთი-ერთარს ენაცვალებიან. ესერა მესმა, მომეხსენა ქართლში იგი თქმული, ვითარმედ აზნაურნი (66) ქართუელნი საფრანგეთით არიან მოსრულნი.

ამისა შემდგომად შკოლით ევგენიოსისით წარმოვე-დით მონასტრად ჩუენდა, და მოვემზადენით კუალად აღსულად კონსტანტინოპოლედ, და ადგილიდ ნავსა, საფარუელითა ყოვლად წმინდისათა და ლოცჳთა მით მამათათა. და მოვერა ნოტომან ქარმან ამოდ და ჭავითა კეთილითა კუალად მივიწიენით კონსტანტინოპოლედ; და სახლთა გარდავხედით სტავრაკის-შჳლის გიორგისასა პროთო-სპათარისასა ბუღდანის მეფის ვექილისასა. და ფრიად პატივ-გუეცა, და უცხო-მოყუარებითა და ღუთის-მსახურებითა კეთილი ნუგეში გჳბოძა და ვეზრახებოდი საურავისა ამის ჩემისათჳს, ვითარმედ ქუეყანისაგან ჩე-მისა ამისთჳს ვარ წარმოსრული, რათა იერუსალიმად მი-ვიწიო. არამედ გზისა შიში თათართა მიერ არა მიტევებს ჩუენ წარსულად. ხოლო იგი მეტყოდა, ვი-თარმედ რაჲსათჳს არა იხელით ქუეყანისაგან თქუენ-ისა აქა კარსა ზედა მოწერილი წერილი. ხოლო მე მაქუნდეს ახალციხის ფაშა-ათაბაგის მაჭმადისწიგნი (67)

---

(66) ამით მოიხსენებს ვახტანგის და ვახუშტის ქართლის-ცხოვრებთა შინა მოთხრობასა, რეცა აზნაურნი იყუნენ ნეშტნი იაზონისა სპათა, რომელნიცა დასტოვა ქართლსა ალექსან-დრე მაკედონელმან.

აქა ამისთჳს ვიტყჳ მხოლოდ ამას, რომელ ლექსი აზნაუ-რი არს სომხური და ნიშნავს კაცთა თავის-უფალთა, განთა-ვისუფლებულთა, არა ხარჯისა მიმცემთა. პ. ი.

(67) წინათ მოხსენებული სახელი ათაბაგისა (იხ. გუერდი 14)

გზისა მოცემისათჳს და შეწყნარებისა კარზედ მოწერი-
ლი ვეზირისა თანა და სხუათა დიდებულთა და მივართჳ
რა, აღმოიკითხა და განჰკჳრდა ესე ვითარსა ჩემთჳს გულს-
მოდგინებით მონაწერსა და იტყოდა: არა იქმნების
უზესთაესი ამისა და წარიდო და მიართო ვეზირსა და
სხუათა კარის-მოხელეთა. აღმოიკითხა რა, ეთქუა: მალი
წიგნისა მის წარმოაჩენს ვითარმედ, სახმარად პატი-
ვის-საცემი თურმე ვინმე არის და სტუმარი ხელმწიფი-
სა ჩუენისა და მოვიდეს აქა, რათა ვიხილოთ და პატივს-
ვცეთ და მაწუევდეს მე წარსულად, გარნა არა ვინებე,
არამედ ვმიზეზობდი უძლებად ყოფასა და არღარა მი-
ვედ. განგჳმზადეს სასახლე მდიდრად გარდაგებული ნა-
ტითა და ხუზნითა და დღით-დღე საზრდოსა ბოძები-
თა და მეტყოდენ ვითარმედ, სადაროსა ჴელმწიფისასა
რაოდენს ითხოვ თეთრსა, მოგეცემის. არამედ მე არა ვი-
ნებე საფასითა მათითა გზისა ჩემისა წარმართებასა და
შევედრებოდი გზისა წიგნისათჳს, რომელსა ივარმან უწო-
დენ.

და დავათიეთ თთუენი შჳდნი კონსტანტინოპოლეს
ივრიადსა პატივსა და ამოდ ცხოვრებასა, რამეთუ უფროს-
ღა პატრიარხთა თანა ვიყოფებოდი კირილესთანა კონ-
სტანტინოპოლისა, და უფროსად ბრძნისა სანატრელისა

არს შეცთომა ჩემის ხიისა უკანასკნელთა ათაბაგ-ფაშათა. ხია
ეხე ახალციხისა თურქთა განმგეთა, შევისწავე დასახელებითა
კაცისა ბრძნისა და განსწავლულისა 87 წლისა ჴასაკისა მქო-
ნისა სომეხთ-კათოლიკეთ ეკკლესიისა უფროსისაგან პავლე
შაჰყულოვისა, რომელმანცა მასწავა თფილისს ენაჲ ლათინუ-
რი. — შემდგომად გამოძიებისა, ვჰპოვე რომელ სულეიმან
ფაშამან მიიღო განმგეობა თჳსი 1758 წელსა. პ. ი.

პატრიარხისა იერუსალიმისა ძუელისა პართენისა, კაცი-სა ბრძნისა, ადგილობით ათინელისა, და ცხოვრებით იერუსალიმელისა. რამეთუ მომღჳრაჲდა მოგიგე ჩემთჳს, და მარად შენდობასა აღმოვივსებდი წმინდათა ბაგეთაგან მისთა და იყჳნეს ნუგეშად და მეგობრად ჩემდა მიტროპოლიტი ხალკიდონისა იოანნიკოს, კიზიკოსისა გერასიმე, ნიკომიდიისა გაბრიილ, ნიკიისა იერემია. და სხუანი მღდელთ-მთავარნი და სამღდელონი, და ერნი უცხოვებასა ჩუენსა შეიწყნარებდეს კეთილად, და განვიცდიდით მათისა ცხოვრებასა, და ვჭჳრეტდით ქალაქისა სიდიდესა და სიუცხოვესა; და მომეწყინა რა, შთავსხედ ნავად და მივიწიე სასახლესა ჩემსა, და ბაღსა მრავალ-ფერითა შადრევანითა და მჩქეფარითა ფავარითა, და ბაღსა ედემურებ დასხმულსა. და განჳსუენით რა, და მომესურჳს რა, კუალად ნავითა ადვილი სამეფოდ ქალაქად ხილვად სასურველთა მათ ჩემთა და ვიუბნით მრავალი რამე და შევექცევოდით, რომელთა თჳთოეულად ვერ უძლებ აღწერად. მაშინ ებოძა ვეზირსა ფირმანი ძლიერი, რომელ-სა ეწერა ესრეთ და სხჳა მრავალი:

«გიბრძანებთ მაღლისა ჴელმწიფებისა ჩუენისა ბრძა-
«ნებითა, ჩუენ დიდად ამაღლებული ჴელმწიფე, მრავლი-
«სა საპატრონოსა და ძლიერებისა მპყრობელი ხონ-
«თქარი (68) და ამა ფირმანსა ბრძანებისა ჩუენისასა
«ვუბოძებთ ამას და ვუბრძანებთ ყოველთავე იერუსალიმსა
«მიმავალთათჳს გზათა ზედა ფაშათა, ენგიჩართა, სარ-

---

(68) ამა დროსა მეფობდა თურქთა ზედა სულთანი ოთმან III. იხ. ზევით გჳრდი 14.

«დალთა, ვოივოდთა (69), ყადთა და ერთობ ყოველთა
«მორჩილთა ბრძანებისა ჩჳენისათა. ესე ტფილისის
«ქჳეყნის რომანი ტიმოთე თავისის მოსამსახურითა
«ჩჳენის ამაღლებულის კარისა სტუმარ-იქმნა, იერუსა-
«ლიმს წარსჳლისათჳს დასტური ვუბოძეთ; სადაცა მოი-
«წიოს პატივი და სამსახური მიეცით; არავინ რა სთხო-
«ვოსრა; არავინ რა აწყინოს; თორემ ერთის თეთრის ზია-
«ნი ათასს ქესად ვერ აღგებას; გზაზედ სადაცა შიში იყოს
«თოფ-იარაღიანნი გზის-მცჳელნი გაატანოთ; მშჳდო-
«ბით მივიდეს და მოვიდეს. ესე ჩჳენი ბრძანებაა ასე
«იცოდეთ». ამისთჳს დიდი მადლობა ვჰკადრეთ ჴელ-
მწიფობისა მოხელეთა და გამოვემზადენით და დავე-
თხოვეთ პატრიარხთა. ხოლო პატრიარხმან კონსტან-
ტინოპოლისამან გზისათჳს ესრეთი გჳბოძა წიგნი:
«კირილე, წყალობითა ღჳთისათა პატრიარხი კონსტან-
«ტინოპოლისა და ყოვლისა სოფლისა, მოგიწერთ ყო-
«ველთავე ეპისკოპოსთა, მღდელართა და წარჩინებულთა;
«მადლი და წყალობა და კურთხევა განმრავლდინ თქჳენ
«ზედა. ამას საყოველთაოსა ეპისტოლესა მოგიწერთ
«ამა პირსა ზედა. ესე ყოვლად-სამღდელო ტიმოთე
«საქართველოსა მიტროპოლიტი, მამა და თანა მწირჳე-
«ლი ჩჳენი თჳსის ქჳეყანიდამ წმინდად ქალაქად იერუ-
«სალიმად წარმოსრულ-არს თაყჳანის-ცემად ცხოველს-
«მყოფელისა საფლავისა. ჩჳენ ესე წიგნი უბოძეთ, სა-
«დაცა მოიწიოს, მოეგებენით და კეთილად შეიწყნარეთ,

(69) ვოივოდა რუსული ენაა. ქართულად მოურავი ეწოდების.

ტიმოთე.

« ვითარცა მამა და მღჳდელ-მთავარი, უცხოთ შორით
« გზით მოსრული, და უმეცარი ენისა ჩჳენისა და აღ-
« სარება მოახსენეთ და წირჳა-ლოცჳა ამისგან სასოებით
« მიიღეთ, და იერუსალიმად მიმყჳანებელსა გზასა კეთი-
« ლად მიუძღჳთ, ზღჳთ თუ ხმელით, და არა რა დასა-
« ბრკოლებელი შეამთხჳოთ ».

ეგრეთჳე სინოდთა მათ მიტროპოლიტთა ყოველთავე გჳბოძეს, თუ სადმე გზათა ზედა შევხჳდებოდით, სამ-წყსოსა მათსა წიგნი შეწყნარებისა. და კჳალად აღვი-ღეთ წიგნი იერუსალიმის პატრიარხისა და მივედით დი-დად ამაღლებულსა ეკლესიასა კონსტანტინოპოლისასა. და იყო მუნ გჳამი წმინდისა ევფემიასი, და ნაწილი ღირსად ხსენებულთა მათ თეოფანია დედოფლისა, და პულხერია არკადის ასულისა, და მცა ვიქმნებოდი წარ-სჳლად.

აწ მცირედი რაჲმე კონსტანტინოპოლისათჳს მოგი-თხრა, რამეთუ ჭაეროვნებასა და სიკეთესა პირად-პირა-დობასა ქალაქისა მის შორად განვგდო მშჳენიერება ყო-ველისა სოფლისა ალაგთა, მათ შორის დედა ქალაქთასა. არა სადა იპოვების აზია და ევროპა ერთად შეკრებუ-ლი ვითა აქა, და მათ შორის მდინარედ წარმოქანებული შავით ზღჳთ იწრო ზღჳა მჩქეფარე ჰერეულთა კჳეთე-ბითა მომდინარე, და ზედან დაფუძნებული კონსტანტი-ნოპოლი მთათა ზედა ხელითა საბაოთისათა, და მთანი იგი სავსედ შემოსილნი ნაძჳთა და კჳპაროსითა ლიბა-ნისათა. იწროსა მას ზღჳასა მომდინარესა გაღმართ და გამოღმართ ქალაქი შენ-არს, ზღუდენი და გოდოლნი და კლდე-ყურეთა უცხო დაფერადად მოფარდაგულნი სრათა სანათურთა, ჯამნი აღუშაებულნი თჳთო-სახენი

ედემს ესახებოდა; პალატთა, სტოვათა და ბაზართა ქალაქისათა ბურჯლობა, ზოგნი იყჳნეს ბრპენისანი ოქრო-ცურჳებულნი, ბურჯლნი ზედა სრათა და წყაროთა ვითა მზე ქალაქსა უშუქ-მკრთომარეობდეს, და ზოგნი კეც-ქაშანურითა ფერითა; სხჳანი მეწამულნი წითლისა მადრიბულისაებრ, ელჳაზედ იჭირჳებოდეს. შიგ ხომალდნი ალჳსა სტოებრ მდგომნი კეკლუცად მოეზავებოდეს ქალაქსა ტევრთა შინა კიპაროსთასა შლილსა და ამათ შინა სრათა საჴელმწიფოთა ელჳანი გამოკრთებოდეს, და გარემოს ფიჭჳნართა ნამჳთა მადნარიანობა ფარდად გარე მოეხჳა შენებულებათა; ხოლო დედა ქალაქი ესე ვიმეცენ: ვითა მთიები ვარსკჳლავთა შორის ვაგჳანენ; ვითა ვარდი ყჳავილთა შორის სამოთხისათა; ვითა იაკინთე ქჳათა შორის სამარაგდოვანთა; ვითა ირისე დრუბელთა შორის და ვითა აგჳსტოს კეისარი მეფეთა შორის. — ეგრეთ აღჳრაცხენ.

წარსვლა კონსტანტინოპოლით იერუსალიმად.

ხოლო მე ფრიად მიმნდა და ურჩიეულ-ვიყავ განშორებისათჳს კონსტანტინოპოლისა. რამეთუ საწუთოისა ჭირ-მრავლობითა და მჴრ-ხილულობითა მისრული მყ̂ნ, მათ აღარ მოვიჩ ცნებდი. რამეთუ უჭჭრეტდი რა დიდებულსა მას ქალაქსა. თუალი და გონება ჩემი ურთიერთარს უსწრობდეს განკჳრვებასა ხილჳსა მისისასა. ამისა შემდგომად წარმოვედით ოქრო-ქალაქსა. ამა ქალაქსა შინა ეწამა ქალწულ-მოწამე ევფემია, რომლისა ხსენებასა ვჰყოფთ სეკდემბრის 16. ამა ქალაქსა აწ უსკუდარად უწოდენ სამწყსოსა ხალკიდონისასა, და კეთილად შეგჳწყნარეს ქრისტიანეთა, და შევედი ეკკლესიასა მას ხალკიდონისასა, სადაცა კრება იქმნა, და შემოკრბეს ეკკლესიასა ოცდა ათნი მამანი მყ̂ნ ყოვლსას ჩუენსა, მოვუწამა, ვითარმედ განამეს პატრიარხი კირილე, და დასწყუდა კალინიკე.

მესწრაფლ აღვედ ნავითა და მივედ კათოლიკე ეკკლესიად და ვიხილე, რამეთუ მღდელთ-მთავარნი და მდიდარნი ერისანი შემოკრებულ-იყვნეს და კალინიკეს ხელთა დაასხმიდეს. ვკითხე, თუ რისათჳს განამეს კირილე; მომიგეს იგინი, ვითარმედ ძტუოდაო, რამეთუ ფრანგთა და სომეხთა ნათლის-ღება არა აქუსთო; მეორედ ჴელ-არს ნათლისცემაო, და ჩუენ ამისთჳს წინა-აღუდევით და განვჴადეთ; არა ოდეს გუესმენოდა ესე.

ამისა შემდგომად აღვედით ლოცვა პატრიარხისაგან და წარმოვედით და ხალკიდონით ვქლეთ და გამოველეთ

ნავით ვენახსა მას თანა ქჳრივისასა ზღჳს პირსა (70), რომლისა მიზეზისათჳს ექსორია იქმნა ოქროპირი. და კჳალად გამოვკლეთ მთა იგი, რომელსა შინა განშორებულ იყო წმინდა მამა ავქსენტი, და მივედით ზღჳათა შინა კუნძულთა მონასტერსა ხალკისასა, რომლისა წინამძღჳრისათჳს თეოდორე სტუდიელი მიცჳალებასა მოიხსენებს წიგნსა თჳსსა. მონასტერნი ესე, აღშენებულნი ბერძენთა მეფეთაგან ვიხილეთ და გამოვკლეთ ზღჳთ სამწყსოსა ხალკიდონისსა მჳწლთა მეფეთა სამეუფოსა მას ქალაქსა ნიკომიდიას, სამწყსოსა წმინდათა მამათა

---

(70) საცნობელად მკითხჳელისათჳს ამა ადგილისა ვიტყჳ, რაჲ არს მოთხრობა ესე. — ოდეს დედოფალმან ევდოკია, არკადი იმპერატორის მეუღლემან, მოინდომა მოპოვება ვენახისა ერთისა ახლოს კონსტანტინოპოლისა, მაშინ მფლობელმან მისმან ქჳრივმან დედაკაცმან არა ინება განჰყიდჳა მისი. ამისთჳს დედოფალმან ბრძანა წართმევა მისი თჳსდა სალხინოდ. იოანნე ოქროპირმან, ქჳრივთა და გლახაკთა და ობოლთა მოწყალემან, ჰსთხოვა დედოფალს, რათა შეიწყალოს ცრემლნი ქჳრივისა მის და კჳალადვე მიჰსცეს მას ვენახი იგი. გარნა დედოფალმან არა ინება. მაშინ იოანნე ოქროპირმან ქადაგებასა შინა თჳსსა დიდსა ეკკლესიასა ხმა-ჰყო, ვითარმედ აწ-ცა არს იეზაბელი, ცოლი მეფისა აქაბისა, რომელმან მიჰსტაცა ვენახი სახურჳწლი არა მდიდარსა წინაბოთეს. განრისხებულმან დედოფალმან აიძულა ქმარი თჳსი არკადი, რათა ჰქმნან კრება და განაძონ იოანნე ოქროპირი პატრიარხობისაგან კონსტანტინოპოლისა. — ესრეთ განდევნილი პატრიარქი ცხოვრებდა მცირესა ჟამსა აქა, სადაც იტყჳს ტიმოთე და შემდგომად უკუნ-ქცეულ-იყო თჳსსავე ხარისხსა.

პ. ი.

ჩჳენთა გიორგი და ანთიმე ნიკომიდიელთასა. მოგჳეგებნენ ქრისტიანენი და კეთილად შეგჳწყნარეს და გჳაწჳეს ჟამისა წირჳად მონასტერსა და საფლავსა წმინდისა მამისა პანტელეიმონისსა, და მოძღჳრისა მათისა ერმოლაოს მღდელ-მოწამისასა. და ჩჳენ ამისთჳს ვერ მკადრე ვიქმნებოდით და ფრიად ვიშიშჳოდით, თუ ვითარ ცოდჳლმან, უღირსითა ბაგითა წმინდასა მას ადგილსა მსხჳერპლი შევჰსწირო. არამედ ერნი ჩემსა უღირსებასა არა მეცნიერნი, ვითარცა მღდელ-მთავარსა მაწჳევდეს, და მივედით მონასტრად. და ვიხილეთ საწამებელი წმინდისა პანტელეიმონისა, და საფლავიცა მისი და აღვასრულეთ ლოცჳა, და უამბორეთ საფლავსა და ალაგთა მათ, და ურიცხჳთა წმინდათა მოწამეთა სისხლითა დებულთა, მოსრჳლთა მაქსიმიანესა მიერ და სხჳათა უჰსჯულოთა მეფეთაგან. მუნ ახლო იყო სრა მაქსიმიანესი და დიოკლიტიანესი და საწამებელი მოწამეთა მოედანი სასახლისა მისისა ყოფილა. და ვიხილეთ ადგილი იგი მირონ-მომდინარე, სადა ორნი ბევრნი მუნ ნიკომიდიას დასწჳნა წმინდანი იგი მოწამენი, და იდღესასწაულების დეკემბერს 28-სა და საწამებელი იგი მღდელ-მოწამისა ანთიმოსი, რომლისა ხსენება მოვა სეკდემბერს 3-ს. რამეთუ მაქსიმიანე მუნ მოსჳრიდა მრავალთა მოწამეთა, და იყო ადგილი დიდად პატიოსანი, ზღჳთა და მთითა და ველითა შეზავებული, და წარმოვედით მიერ და გამოვვლეთ ცხელნი იგი წყალნი, რომელნიცა წმინდამან ამბერკი აღმოაცენა და მივიწიენით კათრილად და იყო ვინმე მუნ მონაზონი შეყენებული აქსიენტი სახელით, კრიაკედ მცირედ მგბარისა მიმდჳბი, და კარი დახშული სამარად ჰქონდის, რამეთუ

არავის უტევებდა და მიერ წარვედით და მივედით ად-გილსა, სადა ეწამნეს წმინდანი დედანი მინადორა, მი-ტროდორა და ნიმფოდორა, და მიერ მივედით გუმლე-ქად სამიტროპოლიტოდ ნიკეა-ეპისკოპოსისა, კეთი-ლად გუსტუმრეს და დაგვაყენეს ფრიად მშვენიერსა სა-სახლესა, და იყვნეს მუნ მრავალნი ქრისტიანენი და მონასტერნი დედათა და მამათანი.

და განვემართეთ ჟამნი რავდენნიმე და წარვედით მიერ და მივიწიენით ქალაქად ბრუსად, და გვეუცხოვა ადგილი იგი და დედა-ქალაქისა მშვენიერება და ადგას თავსა ქა-ლაქისასა ულუმბო (71), სავსე-ყოფილი მონასტრებითა

---

(71) ულუმბო ანუ ოლიმპი. აქა იყო მრავლად ქართველთა მონასტერი. ესე არს ტროადის ოლიმპი. ხოლო დიდი და თვით ნამდვილი ოლიმპი ანუ ულუმბოი, მრავლად შემკობილი წარმართთაებისა ღმერთთა, არს თესალიაში და მოხსენს დიას მა-რიდამ მთა ესე ვითარცა კავკასიის ელბორუსი, ზავშნულსაცა თოვლით დაფუძნილი. ძველთაგან ამა მთისა ყოფილან ქრისტია-ნეთა მონასტერნი და ქართველთაცა ექონიათ თვისი საკუთა-რი სამყოფელი. ამ მონასტერს შინა ყოფილა დიდი ძმა ილარიონ ქართველი, რომლისა ხსენებასა დღესასწაულობს ქართველთა ეკკლესია 19 ნოემბერსა. ესე ილარიონ, ადგი-ლით კახელი, მოვიდა ულუმბოისა მონასტრით თესალონიკედ და აქა გარდაიცვალა ვითარცა დიდი საკვირველთ-მოქმედი და აქედამ წმინდანი ნაწილნი მისნი მიასვენნეს კონსტანტინოპო-ლეს წელსა 980. და დაკრძალეს მოციქულთა ეკკლესიასა მე-ფობასა ვასილისა. თესალონიკეს, ტაძარსა წმინდისა დიმი-ტრისსა, სადაცა არს საფლავიცა მისი წმინდა. და რომელიცა თურქთა შეექცივნეს მეჩეთად, ვხილე კედელზედ სატი წმინ-დისა ილარიონისა ზედ-წარწერით: წ მ ი ნ დ ა ი ლ ა რ ი ო ნ ი ვ ე რ ი. მარტივად, სახელ და მაკალითად ოლიმპისა მონასტრი-სა, თესალიასა შინა ყოფილის მრავლად ალუშენებიათ ქართლსა, არა შორს დაბისა ალისა, მონასტერი ვრცელი ულუმბოისა, და

და განწმორებულთათა, რომლისათჳს მთასა მას თურქნი ქეშიშ-ტაღის უწოდენ, და მივედით სამიტროპოლიტოსა, და მჯდომარე იყო მელეტი ყოვლად-სამღჳდელო. დიდად შეგჳტკბო და განგჳსუენნა, და ხარისხსა თჳსსა ქამის-წირვად მიგჳწოდა, და განვედით ხილვად ცხელთა მათ წყალთა, და ვიხილეთ შემწყნარებელი იგი წყალი აბანო წმინ-დისა მღდელ-მოწამისა პატრიკისა, რომელი შთააგდო ივლიანე განდგომილმან ცხელთა მათ წყალთა შინა და აწამა და თავი მუნ წარკუეთეს, რომლისა ხსენება არს მაისის 19-სა და მუნ მჯდარა წმინდა ტიმოთე პრუსიის ეპისკოპოსი, რომლისა ხსენება არს ივნისის 10-ს და ვიხილეთ ულუმბის მთისა მირსა მონასტერი დიდად შესაკრებელი მონაზონთა ულუმბისათა, უცხოვთა რათმე ქჳთა მარმარილოთა ნაშენი, და დღეს უპყრიეს თურქთა; და ოსმან სულთანი (72) ეკკლესიისა ეზოტერში მარხია. არს ტამარი იგი საკჳე მეალუბითა მკჳდართა მაჭმადიან-

---

იყო მეტოქე ოქსიაისა შინა ყოფილთა მამათა ქართველთა. აქ ახაფლავის წმინდა მამა ათანემეტაგანი მისაი ულუმბიელი.
ამა ტამარსა შინა, აწ გაუქმებულსა, იყო მკჳრდად სატი ყოვლად-წმინდისა, ულუმბიისა მონასტრიდამ თჳსადით მო-სუჱნებული განსავთიმელის კელოვნებისა. მერე მტრისა შიშით დაკრძალულ იქმნა ხოფელსა შინდისს ჲ აქა, წინ-აღნ-თქმულის ხანილის დაჩრდილით, დაშწუარა შემკულობა მისი;— ამისთჳს 1787 წელსა თავადმა ზაზა ამირეჯიბმან შეუმკია ხა-ტი იგი ჲ დაუსუენებია ხაღოლაშენის მცირესა ეკკლესიასა. ესრეთ აცხადებს ზედა-წარწერა ხატისა.

პ. ი.

(72) სულთანი ოთმან. ანუ ქართულად წოდებული ოსმან მე-ფობდა თურქთა ზედა 1299 — 1326.

პ. ი.

თათა და ყოვლითა არა-წმინდებითა აღსავსე. და განვა-
თიეთ არა მტირედნი ჟამნი მუნ, დიდითა შეწუნარებითა
ქრისტიანეთათა.

ამისა შემდგომად აღვიდეთ ლოცჱა, და წარმგზავნეს მუ-
ნიად ქალაქად სამწყსოსა ბრუსელისასა და მოგჱგებნენ
ერნი და შეგჳმდჱნენ სასახლესა პატიოსანსა და მუნ
დავადგერით და ვიხილეთ საკჳრჱლთ-მოქმედი ეკკლესია
წმინდისა ნიკოლოზისა, რამეთუ საკჳრჱლებისა მი-
სისათჳს მოგჳთხრობენ ქრისტიანენი, ვითარმედ ეკკლე-
სია ესე დარღჱულ იყო ვიდრე სამირკჱლთადმდე, და
გჱნება აღშენება და ვზრუნვიდით რა მისთჳს, დღესა
ამას ოვლორცთა ამათ შინა შემოვიდეს ურემნი, სავსე
კირითა და მელითა. მთისა კაცთა მოაქჱნდათ და იზახ-
დენ, რომელი არს სახლი ნიკოლოზისა, რათა მივი-
ტანოთ მუნ ურემნი ესე. ხოლო ჩჱნ უმეცარ-ვიყჱ-
ნით და ვმტყოდით, ვითარმედ არავის ეწოდების აქა ნი-
კოლოზ. ხოლო იგინი გჱტყოდეს, მოვიდა ჩჱნდა
კაცი ვინმე მოხუცებული და იყიდა ჩჱნგან კირი და
მელი ესოდენი და ამა ქალაქსა მოგჳწოდა და დაგჳტევა
ოვლური ერთ ბედ ([73]), აღმოიდეს და გჳჩჱნეს, რამე-
თუ მჱლისა ჟამისა იყო, და არა ახალი ოვლური იგი,
და მივიყჱანეთ და უჩჱნეთ მათ ხატი წმინდისა ნიკო-
ლოოზისა. ხოლო იგინი გჱტყოდენ, ვითარმედ მჱსგავს
იყო ამისა კაცი იგი. ამისთჳს განვჰკჳრდით და სავსე მი-
ვეცით, და აღვაშენეთ ეკკლესია ესე. მესმა რა ესე, გან-
ცჳრჱბულ ვიყავ და მადლობასა შევჰსწირჳდი წმინდასა

([73]) ბ ე ი, ქართული ენა არ არის. ქართულად ეწოდების
ა რ ა ო ნ ი. ტიმოთე.

ნიკოლოზს. — და კჳალად გჳთხრობდენ, ვითარმედ არს აქა ეკკლესია მთავარ-ანგელოზთა, და იგი მღჳდელმან ვინმე განჭკრიხა საზრხითა ეშმაკისათა და იდუმალ ნავსა ჭშთაუჯდა მწყემსსა ვისმე ცხოვართა ნავით მიმყჳანებელსა. ხოლო ნავი იგი ზღჳთ მიადგა ხმელსა რასმე კუნმულსა და მუნ გარდაიქცა ნავი იგი და მპარავი მღჳდელიცა გარდაავგდო ხმელად, და ნავი იგი მჭსწრაფელ მოიქცა აქვე, და იხილჳცნოდა უცხოდ, რამეთუ ანძისა თავი შთაჭყჳს ზღჳსა შინა და კჳალად აღმოჭსჩნდის. მაშინ ქრისტიანეთა აღმოიღეს ნავი, იხილეს ნამარცჳ ეკკლესიისა, არამედ თათართა წარუხჳნეს ნამარცჳ იგი ძალად. ხოლო ღამესა მას დაეცა შიში დიდი და მრწოლა თურქსა მას, აღიღო განთიად და თჳთ ხელითა თჳსითა მოიტანა ეკკლესიასა მას ნამარცჳ იგი.—ესრეთ გჳთხრეს ქრისტიანეთა მათ და ჩჳენცა ესრეთ აღვსწერენით.

მიერითგან წარვედით და მივედით მონასტერსა მთავარ-ანგელოზთასა სიის, და ხჳალისად წარვედით მენით ზღჳთ და განვვლეთ მონასტერი შინოდაკოსა, და კჳალად ახლოს იყო მონასტერი თეოდორე სტოდელისა, სადა იგი ზოგად ცხოვრებულთა მამობა აღასრულა და მივედით სოფელსა ტრილის. მორწმუნეთა ფრიად შეგჳტკბეს, და იყო მუნ მონასტერი დიდებული მიდიკისა წმინდისა მამისა ჩჳენისა ნიკიტა მიდიკისა მამასახლისისა, რამეთუ თჳთ სამარხოცა მისი მუნ იყო, რომლისა ხსენებასა ვჭყოვთ აპრილის 3, რამეთუ ამაღლებასა უფლისასა მუნ ვიყავით. და მიერიდგან წარვვლეთ დღისა ერთისა სავალი ხმელითა და მივედით ზღჳსასა მას და ტბასა აპოლონისასა, და არს საშუალ ტბისა ციხე და ქალაქი, აღშენებული ტრაიანეს მიერ

მეფისა, და მასრულ-არს მუნ პავლე მოციქული, და ფრი-
ად ვიდრემე პატივით შეგჳწყნარეს. და მიერ წარვედით მახაილს და მუნ განვათიეთ მოსლვისა სულისა წმინდისა და მუნ ვიდღესასწაულეთ და მიერ წარგჳზავნეს ბარდებად და მიერითგან მივედით ქალაქად კჳზიკოდ და მგზავრ განვიცდიდით ციხე-შენებულებასა ტროადისათა ადგილთა, ფრიად მშჳენიერთა და ვიხილეთ ცხრათა მათ მოწამეთა საწამებელი ტროადისათა ადგილთა ფრიად მშჳენიერთა კჳზიკელთა სახელით თეოგნიდოსი, რუფიო, ანტიპატრო, თეოსტიხე, არტემი, მაგნო, თეოდოტე, თამასიე, ფილიმონ, რომელნი იწამნეს კერპთ-მსახურთაგან, და ვჰყოფთ ხსენებასა მათსა აპრილის 29. და მივედით კჳზიკო ქალაქად, სადა დჳწლი მოწამეობისა აღსრულდა წინასწარ მღდელ-მოწამემან ემმელიანე კჳზიკელმან, რომლისა ხსენებასა ვჰყოფთ აგჳსტოს 8. ამათთა ხსალჳსათჳს ვმზადლობით უფალსა. ხოლო მღდელთ-მთავარმან კჳზიკოსმან გვრასხამე, ფრიად სტუმართ-მოყუარებით შეგჳკთჳსა.

და მიერ წარვედით, პრაკონისისა ეპარხია განვვლეთ და მიერ მარმოვოტისა ეკკლესიასა მივედით, და ყოვლად-სამღდელო ნიკომიდიოს, კაცი პატიოსანი, ფრიად შეგჳტკბობად და მოწლედ გჳთავაზებდა. და მიერ წარვედით ქალაქად კალიოპად; რამეთუ სჳლა ეხე ჩუენი ზღჳს პირს იყო; ახლოს ვიარებოდით ამისთჳს, რათა გრძელმან გზამან ზღჳსამან შეგჳრყჳნოს და ნავ-დანთქმულობისააგან შეგჳფამთხჳოს, და კალიოპოლით მივედით ლამფსაკო ქალაქად წმინდისა მამისა ჩუენისა პართენი ლამფსაკოსისა, რომლისა ხსენება არს თებერვლის 7-სა, და მუნვე ლამფსაკოს არს საწამებელი წმინდისა მოწამისა

ტრიფონისა, სადა იგი ბატონ რა ამოუბდა, და მუნვე იწამა, და არს აიაზმა სარწმუნოებით მიმავალთათჳს საკურნებელ, რომლისა ხსენებას მოვალს ფებერვალს 1. და ძიერ განვედით მაიდოს, და მიერ ბიდაზინარს, ციხესა მას, სადა შეიწრდების ზღჳა ვითარ მცირისა მდინარისა ოდნად. და პირის-პირ ციხე თურქთა. რათა არა მტერი ადვილეს კონსტანტინოპოლედ მიჳწდნი არიან იგინი. ხოლო ქრისტიანეთა მათ პატივ-გჳცეს დიდად და მიერ წარვიგზავნენით ჭალაკად მიტილინად, ხოლო სამწყსოსა მეთმენიისასა. და მივედით და ვიხილეთ ადგილი მთითა და ზღჳთა ფრიად შეზავებული, სავსე მონასტრებითა დედათა და მამათა, და იყვდა მუნ მღჳდელთ-მთავარი მათი სახელით არსენი, კაცი პატიოსანი და უცხოთ-მოყუარებითა ფრიად შეგჳწყნარა. და ამისა შემდგომად წარვედით ქალაქად მიტილინისა ეკკლესიასა წმიდისა მამისა ჩუენისა გიორგი მთაწმიდელისასა (74), რომლისა ხსენება არს აპრილის 7, და მიერ ქრისტიანეთა გზა მოგჳცეს და მივედით მონკონის და კუალად სამწყსოსა ეფესოსსა, და მერმე კრულს და კრულითგან ჭალაკსა სამოსს, ქუეყანასა და სოფელსა პითაღორ ფილოსოფოსისასა.

და შევედით ქუეყანასა მას. გჳცუცხოვა ადგილთა სიკეთე და მშუენიერება. კუნძული ზღჳსათა შორის და წალკოტთა და ვენახოვანითა აღუსილი და მთა მაღალი ნაძჳანითა ტყევრითა დაფარულ იყო და მივედით

(74) არა ქართველისა, არამედ მიტილინის ქალაქის ეპისკოპოსისა, რომელიცა ჳსცხოვრებდა ჟამსა თეოფილე იმპერატორისსა 829 — 842.

პ. ი.

მღჳდელთ-მთავრისა მათისა კალინიკესად, და ქრისტეს მოყუარენი ერნი კეთილად შეკრებოდეს, და იქიდამ წარგჳზავნეს პატმოს ჭალაკად, საყოფელსა ღჳთის-მეტყუელისა იოანესსა. და მივედით რა, ჰსცნეს მისჳლა ჩუენი, ჰკრეს ზართა და მოგუეგებნენ წმინდანი წინამძღუარნი და მამანი და ძმანი, და ჩუჱულებისაებრ მონასტერთასა მოგუართუეს მდინარე და კუერთხი; ლამპრებითა და კერონებითა შეგჳმღუნენ და იტყოდენ შეგჳწყალენსა მრავალ-ჟამიერობით მეფეთა ჩუენთათჳს. და ვიხილეთ ნაწილი მრავალი და ქუაბი იგი აპოკალიფსისა, სადა მჯდომარე იყო ღჳთის-მეტყუელი იოანე, და ეჩუენა უფალი და აღჰსწერა გამოცხადება, და იწყო რა ღჳთის-მეტყუელებისა მის მაღალისა თქმად: პირჳელითგან იყო სიტყუა, და აღჰსწერა იგინი. და ვიხილეთ ჯაჭჳ იგი, რომლითა დომენტიანე მეფემან ტყუჱ-ჰყო რა მუნ პატმოსს, ჯაჭჳთა შებორკილა. და სალაროს ვიხილეთ მონასტრისა მდიდარი, ფრიად სავსე ქჳათაგან მძჳრ-ფასთა მრავალთა და მარგარიტთა და ოქროთა და ვერცხლთა, ეკლესიისა წმინდათა ჭურჭელთასა სავსე, და კუერთხნი მძჳრ-ფასნი, და იყო მუნ ჯუარი ოქროსი მეფისა ქართუელთაგან შემოწირული, და განჳსათიეთ მარხჳა მარიამობისა მუნ, და დღესასწაულიცა დამინებისა მუნ აღვასრულეთ ჭეშმარიტსა მას სულიერსა ადგილსა ღჳთისაგან დაფარულსა მას მონასტერსა, მე უღირსმან მათ თანა ხლებისამან. და იყო მუნ შკოლა საფილოსოფოსო დიდი და ისწავებდენ მრავალნი შკოლისაგანნი. და ვიხილეთ ადგილი იგი ზღჳს პირსა, სადა იგი ღჳთის-მეტყუელმან, კჳნოპ გრძნეული დანთქა; და კუალად იხილუების ქუა დაქცეული მუნ ზღჳსთა შინა, და მოვე-

დით დედად-მონასტრად და მოგჳეგებნენ ზარის-ცემი-თა და მდინარითა და შევედით ეკკლესიად და მივედი სახლსა დედათ წინამძღჳრისასა, და იყო აღსავალი სუ-ლიერთა დათა და დედათა მიერ მონასტერი იგი, და ვმა-დლობდით უფალსა, რომელმან არა უღირს-იჩინა ჩემ მდაბლისა მუნ მივრდომა და იყო მთლივ გჳამა წმინ-დისა ხრისტოდულოსი მუნ.

ამისა შემდგომად აღვიღეთ ლოცჳსა, და წარმოვედით ნავით და მოვედით ჭალაკსა ლეროს, მონასტერსა მას ყოვლად-წმინდისასა, საკჳრველ-მოქმედსა და მიერით კა-ლიმონას, რამეთუ მუნ მყოფნი თურქნი საიდუმლოდ ქრისტიანობდენ. მივედით მიერით მშჳენიერსა მას ჭა-ლაკსა სტანკოვს, ადგილსა და სოფელსა ბრძნისა იპპო-კრატისასა, და აღმოქუხს წყალი მრავალი პირით მისით, და ჭრწყავს მრავალ სამოთხეთა, და მიერ წარვედით კუნ-მულსა სუბუქსა, და მიერ ჭალაკსა კუნმულსა რო-დოსს. გჳესმა რამეთუ ამას დროსა შინა სახლებულან მალ-ტისნი, ხოლო აგგის სულთანსა და გაუყრია კაცნი იგი და მისულან და დასახლებულან სხჳანი ჭალაკსა შორს, და ამისთჳს ემტერებიან მალტისნი თურქთა. და ვიხილეთ ციხე ძლიერი და კეთილად ნაშენი, რამეთუ კარებთა ზე-და ჯჳარნი და ხატნი მარმარისანი კჳალადვე იყჳნეს. და ჰსცნეს რა მისჳლა ჩჳენი, მიტროპოლიტმან როდოს-სისმან მოგჳაგება არხიმანდრიტი თჳსი და კეთილად შეგჳ-წყნარა და ჯეროვანი პატივი მოგჳცა და განიცდებოდა ახლად მუნ მირონ ლუკიის ქალაქი და სამარხო წმინ-დისა მამისა ჩჳენისა ნიკოლოზისა. და კჳალად მუნვე ახლოს არს ტბა ერთი, და ტბასა შინა ყასაბა და საყდარი წმინდისა მამისა ჩჳენისა

გრიგორი ნოსელისა ხარისხა, რამეთუ ორნივე ესე ნიკოლოოზ და გრიგორი ეპისკოპოსნი ყოფილან პისიდიისა მიტროპოლიტისა; ხოლო პისიდიაცა ახლოს არს მუნვე და დავიყოვნეთ მუნ დღენი ათექჳსმეტნი, რამეთუ თურქნი რა აღმოიკითხვდენ ფირმანსა ხონთქრისასა, ფრიადსა პატივსა მოგჳპყრობდენ და არას შეგჳაურჳჩბდენ.

წარსჳლა მისირად და იერუსალიმად.

ამად ჟამად მოიწია დიდი გემი იერუსალიმიდამ მომყჳანებელი და შთავსხედით მუნ, რამეთუ იყო ნავი ესე იერუსალიმად მიმყჳანებელი, და მივიწიენით რა ახლოს იავად ნაპირსა იერუსალიმისასა, აღგჳდგა წინააღმდგომი ქარი ესოდენ ძლიერი კნინღა და დავინთქენით; სამდღეღელჳანივითა მთანი იალბუზისანი ეგრეთ იხილჳებოდენ, და უკუნ გჳაქცია ოთხას მილიონამდე და მოწყალებამან ღჳთისამან დააცხრო ქარი. მისრული ვიყავით უცხოსა რასამე ქჳეყანასა არაბეთს ასურეთისასა. და იყო მუნ ქალაქი დიდი, და ვკითხჳდი: უკეთუ ქრისტიანე ვინმე არს, და მითხრეს, ვითარმედ არაბნი ქრისტიანენი არიან; ენა ბერძული და არცა თათრული არ უწყიან. ვაუწყე ქრისტიანეთა მათ და ნავითა გამოეგზავნათ მღჳდელი ვინმე არაბი და მოგჳეგებნენ ქრისტიანენი, და კეთილად შეგჳთჳსეს და ეკლესიად შეგჳძღჳნენ კჳერთხითა და მდინარითა. ხოლო იყო კჳრიაკე. ხოლო მეეცხოებოდა ენა მათი, რამეთუ არა მესმენოდა, დავათიეთ მუნ ჟამნი რავდენნიმე, რამეთუ ყოვლად სამღჳდელო მიტროპოლიტი პართენი არაბი, ფრიად ნუგეშინის-გჳცემდა, და ერნი კჳალად უმეტეს, რამეთუ ქალაქსა ამას ტრიპოლის ზეწარმოსდგომია მთა იგი ლიბანი, რომლისაგან სოლომონ ბრძენი ნაძჳთა ლიბანისათა მუნით მოიღებდა ტაძრისა შენებასა. მუნ ახლო იყო სოფელი და საწამებელი წმინდისა ბარბარესი, და კჳალად სოფელი იერუსალიმელ პატრიარხისა.

ხოლო მთასა მას შინა მჯდომარე იყო პატრიარხი მარონიტთა მწჳალებელთა და სავსე იყო ქჳეყანა იგი

მარონიტთაგან, რამეთუ სრულიად ლათინთა ეკკლესიასა შეერთებოდეს მარონიტნი. ხოლო ღჳთის-მოყჳარეთა მათ არაბთა მოუმზადეს გზისათჳს საგზალი და ჯორნი, რამეთუ ზღჳთ აღარ წარვედით, არამედ ხმელით და აღვიდეთ ლოცჳა, და წარვედით, და ვვლეთ დღენი სამნი სრულიად მარონიტთა ქჳეყანა და მივიწიენით მშჳენიერსა ქალაქსა ბერუთს არაბეთს მშჳენიერსა მას ალაგსა (75). არაბნი მუნებურნი სრულიად ანტიოხიის პატრიარხისა სამწყსონი არიან და ვაახელით კაცი ყოვლად-სამღჳდელოსა ბერუთისასა უფალსა იოანიკოს, და ძრიად მმურად და მამურებრ შეგჳტკბო და განგჳმზადა სადგური და იქა ყოფასა ჩჳენსა ეკკლესიასა თჳსსა ჩჳენ გჳამღჳდელთ-მთავრა და გჳთაკუაზებდა დიდად. და იყო მუნ შიხი დიდებული ვინმე და მდიდარი იოანე და წირჳა გჳაწჳა და ვწირეთ რა, ქრისტიანეთა დიდად გჳმსახურეს; რამეთუ ბერუთას თურქნი არა მპყრობელობენ, არამედ მათ შინა არიან უცხო-თესლნი სახელად დურზნი ეწოდება და იგინი არიან მპყრობელ ქალაქისა მის. რამეთუ დურზნი ეს ვითარნი არიან; ილოცჳენ ეკკლესიათა ჩჳენთა და ჰსწამთ: არცა წინა-დაიცჳენთენ, და კჳალად თურქთა მეჩითთაცა შინა მივლენ და ილოცჳენ, და განვისჳენეთ მუნ ჟამნი რავდენნიმე და აღვიდეთ ლოცჳა და გჳბოძეს ჯორნი და საგზალნი და კაცნი მცჳელნი გზისანი და წარვემართენით გზასა ჩჳენსა, იერუსალიმად მიმყჳანებელსა და ვვლეთ დღისა ორისა სავალი და მივიწიენით ზღჳს პირსა

---

(75) ამას ქალაქსა მწირობდა წმიდა ევსტატი და კჳალად ამასვე ქალაქსა მოჰკლა ვეშაპი წმინდამან გიორგი.

ტიმოთე.

მას თჳთ მას ალაგსა, სადა წინასწარ-მეტყჳელი იონა ვეშაპმან განაგდო, და საფლავი წინასწარ-მეტყჳელისა მის უპყრიეს თურქთა. და მიერ მივედით ქალაქსა სიდონს და შევედით სრასა ყოვლად-სამღჳდელოსა ტჳროსისა და სიდონისასა, და მცირედნი ვინმე იყჳნეს მუნ ჩჳენნი, რამეთუ სრულიად ფლორენციის კრებასა შეერთოდეს ქრისტიანენი, გარნა ფრანგთა მღჳდელთა არა აწირჳნებდეს ეკკლესიათა შინა მათთა: სრულიად ჩჳენნი განწესება ეპყრათ. და ვიხილეთ მუნ ადგილი, რომლისათჳს იტყჳს სახარება: მოვიდა საზღვართა ტჳროსისა და სიდონისათა, და აჰა დედაკაცი ვინმე წყაროთა სისხლისათა გჳემული შეეხო სამოსელსა უფლისასა და განიკურნა. რამეთუ აწ თურქთა უპყრიეს ადგილი იგი, და არს მცირედ მოშორებით ადგილი, სადა იგი წინასწარ-მეტყჳელი ილია მოვიდა სარეფთად სიდონისა დედაკაცისა ქჳრივისა და ჭურჭელსა მას საფქჳლესა და საზეთესა არდარა მოაკლდა. და წარმოვედით მუნით და მოვიწიენით ქალაქსა ტჳროსს, ვითარცა იტყჳს დავით: უცხო-თესლისა მის ტჳროსელისა ასული იყო, რომელიცა მიიყჳანა სოლომონ ცოლად და სიყჳარულისა მისისათჳს კერპსა მას ასტარატეს უზოვრა. ამისთჳს დავით წინასწარ აუწყა, « ვითარმედ და ასულმანცა ტჳროსისამან, ძღჳნითა პირსა შენსა ლიტანიობდენ » და მიერიგან მივედით სოლომონის მიერ სიბრძნით აღმოყჳანილისა წყაროსა ქჳთა და კირითა ხელით უქმნელსა რათმე საკჳრჳელთა, და აღმოვიდის წყალი ექჳსისა წისქჳლისა საბრუნავი, და ვიხილჳდით რა სიუცხოესა მისსა ზედა, მოგჳადგნენ ქორითა და მაღლითა დიდი ვინმე კაცნი უცხო-თესლნი ტჳროსისანი და განგჳაკრთო შიშმან

მათმან, არამედ მჴსწრაფლ წარვედით და ვვლეთ დამქს მას, დავადგერით სოფელსა ზიბს და ზებეეს, რამეთუ თურქნი იყჳნეს მუნ სრულიად.

ხჳალისად წარვედით და მივიწიენით ქალაქსა პტო-ლემიდას. ხოლო ჴსცნა რა მისჳლა ჩემი ყოვლად-სა-მღჳდელომან პტოლემაიდისამან ფილოთეოს, ფრიად კე-თილად შეგჳწყნარა და სავანე გჳბოძა. და ეკლესიასა თჳსსა ჩჳცნ გჳამღჳდელთ-მთავრა. ესე ქალაქი აღუშე-ნების პტოლომეოს მეფესა და სახელიცა მისი ჰქჳან, და არს სამწყსო იერუსალიმის პატრიარხისა, და განვა-თიეთ მუნ ჟამნი ერთისა თჳსანი, რამეთუ ქრისტიანენი კეთილად შეგჳწყნარებდენ. და იყო მუნ ახლო ქალაქი ნაზარეთი, სადაცა აღზრდილ იყო უფალი და წარვედით ადგილსა მას წმინდასა ლოცჳად, რომელი იყო შორს ვიდრე ჟამისა სავალ. და ახლოდ რა მივიწიენით, გორასა რასმე ზედა იყო სახლი იოაკიმ და ანნასი, რამეთუ ნა-ქცევნილა აჩნდეს, რამეთუ მივიწიენით გორასა რასამე ზედა მაღალსა და მივედით ნაზარეთად საყოფელსა უფლისასა. აქა მწუხრი არაბთა მათ ქრისტიანეთა თანა ვილოცეთ ეკლესიასა მას, სადა წყარო აღმოდის და ყოვლად-წმინდა ქალწული წყაროსა მისგან რა აღ-მოივსებდა, ესმა ხმა ანგელოზისა: «გიხაროდენ მი-მადლებულო უფალი შენთანა». — მღჳდელნი და ერ-ნი მუნებურნი ჟამისა წირჳად მაწჳცვიდეს და კურნებასა ითხოვდეს ჩემ მიერ, რომელსა მე მიხმდა უღირსსა მათ მიერ შეწევნა, რამეთუ ვითარცა მღჳდელთ-მთავარსა გან-მიცდიდეს, და არა უწყოდენ უღირსებას შინაგანისა ჩემი-სა, რამეთუ კრთებოდეს ფერხნი ჩემნი სჳლად ადგილთა მათ წმინდათა და ცოდჳათა მოტევებასა ვეჯოდი უფალსა,

რომელმან არა ღირს-იჩინა ცოდვილისა თავისა ჩემისა მუნ მისვლად. და ვიხილეთ საყდარი იგი, სახლი იოსე-ბისა, სადა მსახური საკჳრჳელებისა გაბრიელ, ქალწულსა ემმანუილისა შობასა უნამდვლებდა; და სადა მეცელ-ქმნული მჯდომარე იყო სჳწტსა ზედა, თაყჳანის-ვცით ადგილსა მას საკჳრჳელსა, და იყო ახლო კანას გალილიას, სადა წყალი ღჳნოდ შესცჳალა უფალმან, და კლდეცა იგი, სადა ურიათა ენებათ, რათამცა გარდააგდეს მას ზედა. და იყო მახლობელ, სადა უფალმან ფერი იცჳალა: მთა თაბორი, კლდე მაღალი, წითელი და ზედ მონასტერი. და ოთხი ეკკლესია ნაზარეთს ქართჳელთაგან არსო აღშენებულიო, რაჟამს ვახტანგ გორგასლანმან დაიპყრა იერუსალიმი. და იყო მუნ მცირედ მოშორებით ზღჳა იგი ტიბერიისა, და გზასა ზედა ჯურღმული იგი, რაჟამს ივოტინე დედა-კაცსა სამარიტელსა ზრახჳდა უფალი. და აღვასრულეთ რა ლოცჳა ღირსთა მუნ, წარმოვედით. რამეთუ იერუსალიმს მლოცჳელი მრავალი მივალს, არამედ ნაზარეთს, მლო-ცჳელი ვერ შევალს გზისა სიშორისათჳს და შიშისათჳს არაბათსა. ინება უფალმან, და ჩჳენ, რომელსა არა ვე-ლოდით, უფალი მივჳმლჳა და წარვედით ნაზარეთით.

იყო მუნ ვენახი იგი ნაბოთესი და ათორმეტნი ქჳანი, რომელი ილიამან დასხნა, და მღჳდელნი იგი სიცრუისანი მოსრნა, და მუნ იდგა, შორად ათისა ჟამისა სავალსა, სრა-ნი იროდი მეფისანი, და სახლი, სადა ნათლის-მცემე-ლი შებორკილა იროდიმან და თავი წარჰკჳეთა. და მო-ვიწიენით კჳალად პტოლემაიდად და იქმნა ნებითა ღჳთი-სათა ჰავა კეთილი და ჰშთავსხედით ნავსა და გამოვვლეთ მთა კარმელი, სადგური ილიას წინასწარ-მეტყჳელისა და კესარია ფილიპპესი, სადა უფალი ეტყოდა მოწაფეთა:

რა ჱსთქუან კაცთა მისა კაცისა ყოფად. თჳთ წმინდა მარტინიანზე ამა კესარიელისა, რომლისა ხსენება არს ფებერვალს 13. და მიერითგან მივიწიენით იოპედ, რომელსა აწ თურქნი იაფად უწოდენ. და იღუმენმან მის მონასტრისა, კეთილად შეგჳწყნარა და კელოდით წარსვლად იერუსალიმად: ხოლო იოპეს იყო ვინმე დედაკაცი, რომელსა სახელი ერქუა ტაბითა და იყო მას დღესა შინა დასნეულება და სიკუდილი მისი, ესმა მოწაფეთა პეტრესი, რამეთუ მუნ არს; მოავლინეს მისსა და ლოცვიდეს (საქმ. მოც.). ესე იგი არს, რაჟამს პეტრე მოციქული კორნილიოსმან მოაწჳვა, რათა ტაბითა აღადგინოს მომკუდარი; და კუალად აქავე ყოფასა იოპედ ეჩუენა პეტრეს ზეციდამ ტილო შთამოგიდებული ქუეწარმავალთა და ცხოველითა აღსავსე; და არს ქელბაქად სახლი იგი, სადა პეტრემ მოიხილა და სახლი იგი, სადა ტაბითა აღადგინა, თურქთაგან მოოხრებულ ჰგიეს. და წარგჳმძღუა არაბა თურქი დაზად, სადა იჯდა პორფირი დაზელ ეპისკოპოსი, რომლისა ხსენება მოვალს ფებერვალს 26, და კუალად ესე დაზა არს, რაჟამს სამფსონ გმირმან, თუალ-დაბრმობილმან, სუეტნი წარაქცივნა და უცხო თესლნი მოსრნა. და მოვიწიენით არიმათიად, და აწ რუმლად უწოდენ დილიდიად და მონასტერსა შეგჳწყნარეს და ლუდიად, ახლოს სადა არს საფლავი წმინდისა გიორგისა.

ხოლო აწ ლუდიისათჳს მოხსენება ისმინეთ. რაჟამს ჯუარცმასა უფლისასა ძელსა ზედა უსულოდ დამოკიდებულ იყო გუამი უფლისა, და იოსებ მშუენიერმან გამოითხოვა გუამი უფლისა პილატესგან და გარდამოხსნა ძელისაგან და საფლავსა დასდვა, ამისთჳს

ურიანი შურად აღუდგეს იოსებს, თუ რაჲსათჳს გამოა-
თხოვა გუემა მისით. ამის მიზეზისათჳს შეიპყრეს ურია-
თა და საპყრობილესა შეაყენეს. ხოლო შემდგომად აღ-
დგომისა, საპყრობილესა მას შინა ნათელი გამოუბრწყინ-
და, და უფალი ეჩუენა, და მშჳდობა მისცა, და ეტყოდა
ვითარმედ, პეტრეს უსარწმუნოეს იყავ ჩემდამო, მოვედ
რათა აღმოგიყვანო საპყრობილით და შეიძრა ადგილი
იგი, და ორნივე გამოვიდნენ, და ამისთჳს იოსებ იტყო-
და, ვითარმედ მკუდარნი აღდგომილნი თჳთ თუალით
ვიხილეთ და ზრახუა-ვყავ მათ-თანა. ამის შემდგომად
იოსებისა სახლად თჳსად მისულსა რა ჰსცნეს, სელევკოს
და აბიბოს მე გამალიელისა, ნიკოდიმოს და ბალადიოს
მისთჳს ნუგეშად და სახილველად მისრულ-იყუნეს. მა-
შინ მენ გამობრწყინდა ნათელი გამოუთქმელი და გუერქუა
მშჳდობაო, და ჩუენ ზე ვერ აღვემართენით გამოუთქმე-
ლისაგან ბრწყინვალებისა. ხოლო უფალმან თჳთოეულსა
თავსა ზედა დაგუდუა და გუეტყოდა, რაჲსათჳს ესრეთ
ურწმუნო იქმნენით და შეძრწუნდით; ანუ არა მამამან
მომავლინა მე, და შემძლებელ-ხართ სახელითა მისითა
ქმნად და ჰსთხოვეთ მამასა ჩემსა ნიჭნი სულისა წმინ-
დისანი და აღივსნეთ თქუენ; ხოლო ჩუენ ვარქუთ: უფა-
ლო, რა არს სული წმინდა ანუ ძალი მისი? გუერქუა ჩუენ;
ამინ გეტყჳ თქუენ, უკეთუ არა მიიღოთ სული წმინდა,
ვერ იქმნეთ მე ნათლისა. ხოლო ჩემთანა ნიკოდიმს ეტყ-
ოდა: უკეთუ არა იშუნეთ წყლისაგან და სულისა, ვერ
შეხჳდეთ სასუფეველსა და აწცა ვარქუთ ჩუენ: აწ უფალ
მოგუეც ჩუენ სული წმინდა. მაშინ შთაგუბერა ჩუენ
უფალმან იესო ქრისტემან და გუერქუა ჩუენ: მიიღეთ სუ-
ლი წმინდა და აღჳვსენით ჩუენ სულისა წმინდისა მად-

ლითა და გჳცტყოდა ჩუენ ყოვალი, ვითარმედ ლუდიას შინა წარვედით და ახარეთ აღდგომა ჩემი და წარვიდა ყოვალი ჩუენგან. «იქცეოდა რა პეტრე ყოველთა მათ ადგილთა, შთავიდა წმიდათა მათცა, რომელნი მკჳდრ-იყუნეს ლუდიას და ჰპოვა მუნ კაცი, რომელსა ერქუა ენეა, რვა წლითგან ქჳცმდებარე:» (76) და აღვჰსდეგით და მივედით ლუდიას და უქადაგეთ სიტყუა ჭეშმარიტე-ბისა და მოიქცეს და ნათელ-იღეს და აღაშენეს ეკლე-სია და აწჳეს იერუსალიმით პეტრე, თავი მოციქულთა, და მოვიდა ლუდიას და შეჰსწირა მსხუერპლი საიდუმლოსა და აკურთხეს ეკლესია და ხელი დაასხა ელიას ეპის-კოპოსად. ხოლო ურიათა ჰსცნეს რა ესე, შეიპყრნეს იგინი და ჰგუემნეს და ეკლესია მიუღეს. არამედ მაშინ რომნი მთავრობდენ მუნ, და მიუღეს მათ ეკლესია ჰუ-რიათა, დაბეჭდეს და იტყოდეს: ორმეოცთა დღეთა არა განეღოს კარი საყდრისა ამის, და ვისაცა სასწაული ი-პოვოს მუნ, ურიათა ანუ ქრისტიანეთა, მათ მიეცეს. ხოლო ენეა შეწუხებულ იყო ამისთჳს და მოვიდა იერუ-სალიმად ვედრებად დედისა უფლისა ამათთჳს. ხოლო დედა უფლისა ეტყოდა: ნუგეშინინ, რამეთუ მემან და ღმერთმან ჩემმან სასწაულად სახე ჩემი გამოსახოს მუნ. ხოლო შემდგომად ორმეოცთა დღეთასა, აღიხუნეს კლი-ტენი კარისა მისგან და ურიანი შინა არა შევიდეს, ხო-ლო მთავარი რომთა შევიდა შინა და იხილა დედა იესო-სი გამოსახული და ეწერა ზედა, ვითარმედ «დედა უფ-ლისა». ამისთჳს მისცეს კლიტე ეკლესიისა ქრისტიანეთა მათ. ვინაცა შემდგომად მრავალთა ჟამთა მეფე უსჯულო

(76) საქმე მოც. თავი 9. მუხ. 33.

დიოკლიტიანე მეფე იქმნა, და ზაოვხელს ნიკომიდიას და კესარიას დასათავას დღენი, და ზამთრისა იერუსალიმს და პალესტინეს, და მხედართ-მთავარი სტრატილატი სამეფოჲსა მისისა, ვითარცა ჩჳეულება იყო, თანაჰყჳებოდა. და მოვიდა რა დიოკლიტიანე იერუსალიმად დასზამთრებად, სტრატილატი იგი მივიდა ლუდიას და იქორწინა მუნ და იშჳა მათგან წმინდა მოწამე გიორგი დჳაწლით-შემოსილი ხოლო ადიზარდა რა გიორგი, მონაცჳალე იქმნა ადგილსა მამისა თჳსისა. არამედ ჭეშმარიტითა სარწმუნოებითა ქრისტიანეთა იქცეოდა, და ვინადგან ჰსცნა ესე დიოკლიტიანემ, მრავლითა ლიქნითა ხელ-ჰყო ცთუნება მისი და ვერ-უძლო. და ბრძანა უწყალონი სატანჯველი და სიკუდილი მისი. მაშინ ახოვანი გიორგი მსახურსა თჳსსა ჰარვიკარჰოზს ბეჭედსა თჳსსა მისცემს, და ეტყჳს: ვიცი რამეთუ დიოკლიტიანეს აგულვების წამება და სიკუდილი ჩემი, ხოლო შენ ბეჭედი ესე ჩემი განავაჭრე და გუამი ჩემი წარიღე და დამარხე ლუდიას. და ესრეთ იქმნა და თჳთო-სახეთა სატანჯველთა შემდგომად, თავი წარჰკუეთეს და წმინდა იგი თავი მისი მოიღო და დამარხა დჳლავერიმან ლუდიას. ნოემბრის 3, და კუალად სწორსა მისსა, ილორის მონასტერსა წმინდისა გიორგისასა სასწაულთა მათთჳს, რომელნი იქმნებიან წლითი-წლად (77), დღესასწაულობა განაჩინეს.

(77) რამეთუ კაცთა ვიეთმე უმეცართა დღესასწაულსა წმინდისა გიორგისასა, ჰსწორზედ სასწაულთაცა ჩუენება უარჰყოფს. რამეთუ ნამეტანი დღესასწაული არს დღე ესე ქართუელთა, სიყუარულისათჳს და სასოებისა მისისა. ვითარცა რუსნი მაისსა მიცუალებასა წმინდისა ნიკოლოზისასა დღესასწაულობენ, რომელი ჩუენ არა-ვყვეთ. ტიმოთე.

ხოლო აწ პირველსავე სიტყუასა მივიდეთ. რამეთუ რომლის ყოფასა ჩუენსა, შემოჰკრბენ თურქნი და მთავარნი არაბთანი, მტერნი გზისანი; იყო შიში ფრიადი გზათა შორის და წარვემართენით გზასა იერუსალიმად მიმყუანებელსა მრავალნი სულნი. და იყო დიდი სატანჯველი არაბთაგან, რამეთუ მას წელსა ფაშა თურქთა არა იყო მჯდომი, და ამისთჳს ლაღობდნენ არაბნი. რამეთუ გზათა ზედა არაბნი ურიცხუნი ჩამომდგარ-იყვნეს და ეპყრათ კუერთხა ლურსმანთა მიერ მოსხმულნი რკინითა და სცემდეს ქრისტიანეთა; და იყო ზახილი და

ივერიის წმინდის გიორგის დღესასწაულობა 10 ნოემბერს ეპყრიეს მხოლოდ ქართველთა ეკკლესიასა. არცა ბერძენთა, არცა რუსთა და არცა სხვათა მართლ-მადიდებლობისა შედეგილთა ქრისტიანეთა არა აქუსთ დღესასწაული ესე, რომლისა მიზეზისათჳს ძველადვე ნოემბრისა თთუესა ქონდა ქართველთაგან გიორგობის-თთუე.

ხამ-თთუენში, დაბეჭდილსა ქ. ტფილისს 1791 წელსა მეფის ირაკლის II დროსა, გვერდზედ 295 სწერია ესე:
« აპრილის 23 აღესრულების დღესასწაულსა წმინდის გიორ-
« გისსა, ვინადგან მას დღესა სრულ-ჰყო დევნული წამებისა
« თჳსისა. ხოლო ნოემბერსა 3 განახლება არს ტაძრისა მი-
« სისა, სადა დაიდვა მრავალ-მოღუაწე წმინდა გუამი მისი და
« ლიტონად გარდაიცვლების თჳნიერ სადიდებელისა და სახარე-
« ბისა. ხოლო აპრილსა 23 ბრწყინვალედ დღესასწაულობს
« წმინდა ეკკლესია ბერძენთა და რუსთა: მრავალ-გზის იქმნე-
« ბის თჳთ ბრწყინვალესა ქრისტეს აღდგომისა და ბრწყინვა-
« ლესა კჳრასა, რომელსაცა დღესა. ანუ თუ დიდსა პარასკევსა
« და შაბათსა დაემთხჳოს, აღესრულების, ვითარცა წმინ-
« დის ხარებისა. ხოლო სხვათა დღეთა საეკკლესიოდ განწე-
« სებული დღესასწაული წმინდის გიორგის ვერ სადა გჳპო-
« ვეთ, არცა ბერძნისა და არცა რუსისა წერილსა შინა, ვითარ
« ჩუენ ქართველნი ვდღესასწაულობთ ნოემბერს 10 და სხვასა

ვაებს და ჰსთხოვდენ საფასეთა. არამედ დამბადებელმან, რომელმანცა სიკუდილი დაითმინა და ჯუარცმა ჩუენთჳს თავს-იდვა, და ადგილნი იგი ჯუარცმისა და დაფლვისა მისისანი ქუეყანასა ზედა იხილვების, მისდა მიმავალთა თაყუანის-ცემად სატანჯველთა სახელისა მისისათჳს, სახარულევან ჰყოთ და საწად სარწმუნოებით და სურვილით მიმავალთათჳს. და მივედით სოფელსა ემმაოსს, სადა იგი უფალი ლუკას და კლეოპას სწორად მიმავალთა გამოეცხადა და მათ თანა ზრახვა ჰყო, და მიზეზ-ჰყო მათგან წარსვლა. ხოლო იგინი ეტყოდეს, მწუხრ-არს და მიდრე-

---

« და სხვასა ადგილსა, სხვასა და სხვათა დღეთა: შემდგომად
« ამაღლებისა ყოველთა გზათა ვიდრე ყოველთა წმინდათა გვ-
« რადმდე, რომელსამე ქამოეთად უწოდენ, რომელსამე კალა-
« ობნად, რომელსამე ზღუდრად. თჳთ საუფლოსა დღესა ამაღ-
« ლებისასა თელეთობად სახელ-ჰსდებენ. მე ესრეთ ვჰგონებ:
« ქსენი არცა ერთი სათნო ღჳთისა იყოს, არცა დიდის მო-
« წამისა გიორგისა, არამედ ყოველი მოპოვნებული და საემ-
« მაგო. აწ რომელსა ენებოს დიდებულისა მოწამისა სათნო-
« მსახურება, მოჴსენება და სულიერისა დღესასწაულისა მისისა
« აღსრულება, აპრილსა 23 და ნოემბერსა 3 აღასრულოს, ვი-
« თარცა წერილ-არს თჳსითა წესითა. »

ვჰგონებ ესე სიტყუანი იყუნეს კათოლიკოზის ანტონის პირველისა, რომელსაცა ჰსურდა შეთანხმება ქართველთა ეკკლესიისა ჩუეულებათა ბერძენთა დედა-ეკკლესიისა, მიუხედველად იმა ყოველ-ჟამითისა ჰაზრისა, რომელ თჳთოეულსა გუამად მართლ-მადიდებელსა ეკკლესიასა დაუბრკოლებელად აქუნან საკუთარნი დღესასწაულნი მოსახსენებელად დიდთა შეოხველთა. ესრეთ რუსთა ეკკლესიასა აქუს დღესასწაულობა საფარველისა ყოვლად-წმინდისა ღჳთის-მშობელისა 1 ოკტომბერს და დღესასწაული წმინდისა ნიკოლოზისა 9 მაისს, რომელნიცა არა აქუსთ დღესაცა ბერძენთა.

კილ-არს დღე ესე: დაადგერ ჩუენთანა და მოიღო პური და განსტეხა; ხოლო მათ განეხუნეს თუალნი მათნი და იცნეს უფალი, არამედ თავადი განეშორა მათგან. არს ეკკლესია მას ადგილსა დიდი და გამოვედით მიერ და წარმოვედით, რამეთუ სამოც უტევან შორს იყო იერუსალიმი, და ვვლეთ აღმართი ადგილი ქვანი, და გამოჩნდა გორასა რასმე დიდსა მოგუწრდებით იერუსალიმი, ქალაქი მეუფისა დიდისა, შენებულება ციხეთა მღორი, და ტაძარი სოლომონისი, მჭსგავსი ცისაგან გამოკრთომილისა, ფერადი მჭსგავსი ირისისა, განსაცჳფრებელი მხედუელთა; და კუალად მახლობელ მისსა წმინდა ტაძარი, რომელსა ყოვლად-წმინდა დაემკჳდრა და ტაძრად აღიყუანეს. იერუსალიმი შენებულ-არს, ვითარცა ქალაქი და საყოფელნი მისნი მისთანა, ვითარცა ჭსთქუა წინასწარ-მეტყუელმან. და მივიწიენით და შევკლეთ კარი და მივედით. რომელთა იგი მრქუეს, ვითარმედ გზათა უფლისათა შევიდეთ: მრავლითა სიხარულითა აღვივსე და ვერჩდი მათ, და გალობათა და ლოცუათა შევჭსწირევდი კათოლიკე და სამოციქულო ეკკლესიასა და სრასა იერუსალიმისასა, და მოგუწვებნენ ეპიტროპე და სხუანი განმგენი ეკკლესიისანი, და ხუალისად წარგჳმძღუნენ და

ქსრეთ არა არს საიჭჳო, რომელ პატივად რომელთამე ქუწლად ხასწაულთა საქართუელოსა შინა, ანუ ენკენიობისათჳს და განახლებისათჳს ტაძრისა ილორს, სახელსა ზედა დიდისა მოწამისა გიორგისა, დაწესდუსე დღესასწაულობა ნოემბრის 10. — მაშასადამე არა რაჲ არს დასაწუნებელ და განსაკიცხუელ დღესასწაულობა მისი დღესა ამას მართლ-მადიდებელთაგან ქრისტიანეთა წმინდისა ქართუელთ ეკკლესიისა.

პ. ი.

მიგჳყჳანეს ადგილსა მას, სადა მარიამ მაგდანიელმან იხილა უფალი იესუ და ჱნადა ამბორებად ფერხთა, და უფალი ეტყოდა: მარიამ ნუ შემომეხები, რამეთუ არღა აღსრულ-ვარ მამისა ჩემისა; და ზედა ახლო ეკლე-სია წმინდისა იაკობ მოციქულისა ძმისა უფლისა და მარტჳლისა მღჳდელ-მთავრისა. და აწ საპატრიარხო ეკლესია იგი არს. და მივედით მუნვე მონასტერსა აბრაა-მისსა, სადა ისაკის შეწირჳა ენება, რომელიცა აბაშიძეს გიორგის აღუშენებია დაქცეული, და თაყჳანის-ვეცით ადგილსა მას, და მიერით მიგჳყჳანეს დიდსა მას კარსა აღდგომისა ქრისტესსა და საფლავისასა. განვიცადეთ დი-დი ეკლესია, მაღალი, გუმბათიანი წესისაებრ ეკლე-სიათასა, და მეორე თავი მორღჳწული გუმბათისავით აღ-მართული, ქრისტეს საფლავისა ასწჳრივ, და მირსა ორი კარის ბჭე. ერთი იგი არს, რომელსა მარიამ მეგჳპტე-ლი ვერ შევიდა და მეორე სხჳა. და შევედით დიდსა მას ეკლესიასა, და მივიწიენით საფლავსა უფლისასა, და ვიშიშოდი, თუ ვითარ უკადრისითა სულითა და ულირ-სითა ბაგითა შევკადრო შესჳლად ცოდჳლთაგან შეუვალსა მას ადგილსა, და მომეხსენებოდეს ცოდჳანი ჩემნი. გარ-ნა ხელ-ვჰყავ კადნიერად შესჳლად და მუხლნი დავიდგენ და პირი წმინდასა საფლავთა დამდები მოწყალებისა მიხოვნელი, გლახაკითა და მოწლითა ხმითა ცოდჳათაგან ხსნასა ვეაჯოდი, და ვიტყოდი: გუნდნი ანგელოზთანი განჰკჳრდეს, რაჟამს იხილეს მკჳდართა-თანა შერაცხილი; და იხილეთ და განიცადეთ საფლავი ქრისტეს ღმრთისა ჩჳენისა. და მტირესა მას ტამარსა საფლავისასა, მრავა-ლი კანდელი აღნთებული ელჳარედ ეკიდნეს, ვითა სიმ-ხურჳალეგ შესწჳდა კაცთა. და გამოვედ და ვიხილე ადგილი,

სადა ჯუარიდამ გარდამოხსნეს და მუნ დაჰსდუეს და წარგრაგნეს. და მივედით დილსა მას კათოლიკე ეკკლესიასა და ვიტყოდი ფსალმუნსა: ვიხარე, რომელთა მრქუეს მე სახლსა უფლისასა შევიდეთ; დადგრომილ იყუნეს ფერხნი ჩემნი იერუსალიმს. და ავედ მუნვე გოლგოთად, სისხლითა იესო ქრისტესითა დალტობილსა მას ადგილსა მრავლისათჳს სულ-გრძელებისა, და კაცთ-მოყუარებისა მისისა. რამეთუ მე ცოდვილსა ვითარ არა შემწყდა პირი უდირსი და ხელი შებღალული, წმინდათა მათ ადგილთა მოხუევად. რამეთუ კლდე იგი განპებული იხილუების. და, ჯუარი ამაღლებული; და ზედ სახე ქრისტესი, მელსა დამოკიდებული, სისხლითა შესუარული უცხოდ განიცდებოდა. მართალი იგი, მოწყალებისათჳს კაცთა ცოდვილთაგან სიმართლისათჳს ჯუარცმული მუნ რა იხილუების, ვისი გული იყოს მაღნიტისა, რომელი არა ჰსტიროდეს. და მუნ პატრიარხისა ტახტისა საფერხესა ქუაზედ ეწერა ქართულად: მეფემან ქართუელთა და კახთამან ლეონ წარმოავლინა იოაკიმ ჯუარის-მამა საფასითა, და საფლავი ქრისტესი დაქცეული და გოლგოთა მან აღაშენაო. მას აქეთ წარსრულან წელნი 222 აქამომდე: და ვმადლობდი, ჩემ უდირსისათჳს მუნ მიწევნასა, უფალსა და თაყუანის-ცემისათჳს მუნ, და ვიტყოდი ფსალმუნსა ამას: «არა ვეც ძილი თუალთა ჩემთა და რული წამთა ჩემთა და განსუენებას ხორცთა ჩემთა, ვიდრემდის ვჰპოვო მე ადგილი უფლისა და საყოფელი ღუთისა იაკობისა, და გაქებდე იერუსალიმ, უგალობდე ღმერთსა შენსა სიონ».

და ვიხილეთ ადგილი იგი და ეკკლესია, სადა დედოფალმან ელენე ჯუარი ჰპოვა, და სადა მოაბეს სუეტსა

უფალი და ჴსცემდეს და სხჳანი მრავალნი ადგილნი წმინდანი. ანუ ვითარ მალ-მედჳსა თჳთოეულად აღწე-რად და იერუსალიმისათჳს შესხმად, და თუ ვითარ ჴელითა მტკიცითა და მკლავითა მაღლითა ღ̃თისათა აღშენა და ანუ ახლისა ქრისტესა განხორციელებისა და ჯუარცმისა, თუ ვითარ საკჳრჳელად განიცდებოდა. თუცა ფრიად რიტორება აღჳწმასჩო და ანუ ჭურ-რჩეულება-თა ენა ენისადმი აღმეგო, ეგრეცა ვითარ მემლო ჯეროვა-ნი აღწერა საიდუმლოთა მათ შინა ქმნილთა. არამედ სუ-ლისა მუსთა ენათა მოქცევანი, კნინ თქმულება ესე ჩემ-მიერ ერმაულად იმწჳერვალენ ჭირჳელიდგან შენებულე-ბა ქ`ფუანისა მის გულის-სათქმელისა, საბაოთისა თითოთა განრჩეული და აღმკული ხუროებადი ესე ხუროთ მოძ-ღჳრისა და შემოქმედისა მიერ, ვითარცა ჴსთქჳა დავით: გამოირჩია უფალმან სიონი სამკჳდრებელად თჳსად. ფე ჭეშმარიტად ხერუვიმთა ზედა მჯდომარემან მეუფემან და უფალმან მალთამან, რომელმანცა აღაშენა ზღუდენი იერუსალიმისანი სახლად საბაოთისა და წმინდათა წმინ-დათა სახლი იგი სოლომონებრივი და ტაძარი სამეუფო მალთა თუ განცხადდა, თუ ვითარ სიბრძნითა დაოფუძნე-ბულობა მისი მის უცნოსაგან წარმოინერგნეს და ქმნუ-ლება საკჳრჳელებისა ამისი მისუქმნოსამდე, აღამკჳდეს; ანუ ვითარ ქართულადმდე ამისთჳს ვისიბრძნის-მეტყჳე-ლოთ კნინ-მოუბარ ენითა ჩჳენითა. არამედ უსაწად ჩემ-და ესე, რათა დავითებრივი ხმანი მიუმუსიკნეთ ზედა ქა-ლაქსა ამას წმინდასა იერუსალიმსა, ქალაქსა მისსა. და ანუ თუმცა ეკმაება შესხმა ფისიკურთა ხმათამი შკოლი-ის ებნათამი, დაბერჳა ათთა ნამდჳლისათა ნამკოთა მუსთა ჩე ქებათა აღტკროფჳა მისი, და ღ̃თის-მეტყჳე-

ლებითაცა ნიშთამე ჰოკნად მათ შორის სახლისა ღ̃თისა იებოსელისათჳს, აწ უკუჱ ანუ უკუჱ-არს მეა ამისთჳს თნებაჲ. — ისმინეთ ამისა არსებისათჳს (78).

1. ა რ ს ე ბ ა მ ა ნ და მიზეზმან ზესთა გონიერისა არსებისამან, რომლისა იგივეობა უმრავ. ამან მაუკუდავებლითა ვნებითა, და ზენივთთა საკვირითა ღრმილთა ქალაქი ესე აარსა და იზიარა არსებამან უცხომან. არსებითი ესე და ნივთიერებრივი შენება და დიდად ზიარდიდებულისა თჳსისა ჴუო, რომლისადმი სოლომონცა ისიბრძნა წინა-მეტყველებაჲ ესე, და ვენახად ადონაჲსა ამკო. ვითარმედ ადუმსთოთ ვენახთა. უკეთუ ადუჴუავნა ვენახი, ადუჴუავდეს თუ ხილნი, ადუჴუავდეს თუ ვარდნი, მუნ მიგცნე შენ მუმჟნი ჩემნი, მან გამოჴსცეს სუნნელებაჲ და ვინ არს რომელი აღმოიჭურვს, ვითარცა ცისკარი. სადა კიდობანი მედაბირით და კანთორიდმი, თვიცარნი, კერობი და მანანა არსებითნი, ნავთნი და ქჳანიცა ათორნი, სამარაგდე და ზმური და ტოპაზიონ განდგმულ უსაშეალოდ და განწმედილებ იჩინებოდეს.

2. რ ა ო დ ე ნ არა თუ განწყალებით, არამედ შერწყმით, არამედ განუსაზღჳრებელობისა გარდასრულებითა რაჲთამე ზესთა აღმატებული ყოვლისა საზომისა და რიცხჳსა ვითარ იგი ვიტყჳთ, ვითარმედ მრავალ-არს მოწყალება ღ̃თისა, დიდ არს საიდუმლო სიტყჳსა ღ̃თისა, განკაცებულებისა ღ̃თისათჳს მივიღებთ; ეგრეთუკუჱ სოფლისა

(78) ესრეთისა ქებისა შესხმა, ათთა კატიღორიისა ხმათა ზედა დაქსული, ჩჳეულებად აქუნდათ მეტყველთაცა ხსოლასტიკისა ჟამთა მწერალთა ესრეთსავე მწერლობისა გუარსა ხმარობდენ ქართველნი მიწერ-მოწერისა წერილთაცა შინა.
პ. ი.

შინა რაოდენ აღმატებული ყოვლისავე საზომისა ქება-თასა, და მრავალ-არს საიდუმლონი ძუელნი და ახალნი ქმნილნი იერუსალიმს, რომელთა არა არს რიცხჳთა შე-მოდება.

3. რაჲსა მიმართ არიან სახელ-მოდგამისა ხმო-საებრ, ვითარმედ ზე წმინდა იგი იერუსალიმი საყდარი მეუფისა დიდისა უნივთოებისა, ხოლო ესე ნივთიერებო-თა თქმულებრ ქალაქი მეუფისა დიდისა ანუ ვითარცა მცირე დიდისა მიმართ, ვითარცა მონა და მეფე.

4 ვითარ დიდებულებითა წინასწარ-მეტყუელთა და მამათ-მთავართა მშობი, მცხები შარავანდთა ტაძრისა სამღუდელოსა ძუელისა და ახლისა მქონე ზეუვითარო-სათჳს, აწ იესე ივითარა სახელ-მოდგამად.

5. ხადა ანუ არა ყოველსავე ადავსებს და ყოველ-ნივე მას შინა, არამედ სამღდელოთათჳს. ხოლო ამისთჳს ანუ არა აზიასა ქუეყანასა პალესტინესა საშუალ-ქუე-ყანისა მოსცეს სიტყჳს ადგილსა მენ ხედჳდეთო, ცხო-რებისა თქუენისა წინაშე თქუენსა დამოკიდებულსა და გერგულისა-ხმა ჩუოთ.

6. ოდესობა არა არს მაღლისათჳს პირჳელ საუ-კუნეთა და ყოველსა ჟამსა. ხოლო ესე ხელითა მტკიცი-თა ისრაილთა რა შემოიყჳანდა და ზღუდენი იერიქო-სნი შემუსრჳოდეს, მას ჟამად ზღუდენი იერუსალიმი-სანი აღშენდებოდეს.

7. მდებარეობა მაღლისათჳს არა არს ამისი მოდება, არამედ მდებარედ არს იერუსალიმი შუა მთისა ზეთის-ხილთასა და ქუაბსა ბარუქისასა დაემინა.

8 მქონებელ არს უფალი ყოვლისავე არსისა ხილულთა და უხილავთა, ხოლო ესე მქონე-არს საივლავისა

ცხოველს-მყოფელისა საპკურებელისა სისხლითა მეუფი-სათა ცხებული გოლგოთა, წმინდა სიონი. ვითარმედ არ-ქეთ ასულთა სიონისათა; აჰა მეუფე შენი მოვალს მშჳდი.

9. ქმნა მოქმედისათჳს, ვითარცა ყოვლისა-მპყრობელი და ჰქმნა იერუსალიმმან აღზრდა ჳფლისა და ხორცითა იპოვა მხოლოდ-შობილი, შემოქმედი შექმნილისა შორის. აქეს სასწაულება, ქმნილება მათ შორის.

10. ვნება ჳვნებელისათჳს აქა ვნებისა თავს-დება და შეკჳალება კეთილისა მის სორექასა, სავენახოისა მის წინა-უკმო, რაჟამს უფალი ეტყოდა: იერუსალიმ, იერუსალიმ, რომელმან მოსწყჳდენ და ქვა დაჰკრიბენ მივლინებულთა შენდა და სახლი და სავენახე საყუარელისა ღმრთისა მრავალთა ვნებათა მოქმედად გამოჰსჩნდა, ვითარცა ჰსთქუა უფალმან; რა ყო სავენახოსა ჩემსა; მოვარღჳო ზღუდე მისი და იყოს დასატაცებელ; რამეთუ ველოდი, რათამცა ჰყო ყურძენი, ხოლო მან ჰყო კუროთავი. დახსნად მისა მოსრულისა მკჳდრისა, რომლისა ზედა იზრახა, ესე არს მკჳდრი, მოვედით და მოვჰკლათ იგი და ჩუენდა იყოს სამკჳდრებელი: მოჰკლეს სიტყჳთა და მე ღმრთისა ხორცითა და ჯუარის-მყოფელ მისსა იქმნეს. ამისთჳსცა დაუტევა სახლი ისრაილისა ოხრად და წარსატაცებელად, ვითარცა თჳთ იტყოდა.

ესენი თჳთ მეცა ვიხილენ ვნებათა მათ ადგილნი, და სადა იგი მტილსა გარე ილოცვიდა, და მოციქულნი ურჩწლნი მძინარე იყვნეს, სადა მტილო-არს და ხევი ნამოვანი, და ადგილი იგი შეპყრობისა მისისა, სადა ჰსცემდეს, და პირქჳც სასჯელის-გან დაეცემოდა, და სადა პილატესა წარადგინეს, და გამოჰყუანდათ რა, დასხურეს თავსა და ჰსცემდეს, სადა იგი დედა სიურჩწლსა მისა

ჰყუებოდა და მტარუალთა მათ მისთჳს ცრემლით შევე-დრებოდა, და იგინი განამებდეს, სადა მჯდომარე ჰსტიროდა მშობელი საღმრთოსა საწმისისა და სახლი ანნასი და კაიაფასი, და შოლტით სცემსა მას ადგილსა მოვი-ხილჳდით. რამეთუ ვისი გული იყოს ქჳს და სული ან-დამატისა და არა ჰსტიროდეს, სადა ჯუარს აცუეს და კლდე იგი განპებული (79), სადა წარგრაგნიდეს და სადა დაიდუა უფალი.

ხოლო, რამეთუ არა ვინ მეცნიერ იყო მას ჟამად თჳ-თოეულად, თუ რაოდენი სატანჯველი მიაპყრეს უფალსა და არცა წერით ვინმე გარდამოსცა. არამედ წმინდა ელი-საბედ ღირსი საკჳრველთ-მოქმედი, რომლისა ხსენება არს აპრილის 24-სა (80), ამისთჳს შევედრებოდა უფალ-სა, რათა გამოუცხადოს სატანჯველი თჳსი. ხოლო შემ-დგომად მრავლისა ვედრებისა, ეჩუენა უფალი და ეტყო-და ვნებათათჳს: ვინადგან ესოდენ დაჭმუერ და შევედრე-ბოდი, სიყუარულისათჳს ჩემისა, ვნებათა ჩემთათჳს გამო-გიცხადო.

---

(79) რამეთუ ორნი საფლავნი არიან ქრისტესნი. ერთი მტილი-სა, გამოკუეთილი კლდისაგან, სადა არა ვინ დადებულ-იყო. მუნ რა დაჰსდუეს უფალი, ანნამ და კაიაფამ აღიღეს მუნით და მცუელთა მაჰსხცნეს და სხუასა ადგილსა დაჰსდუეს და მუნ აღ-ჰსდგა უფალი. ტიმოთე.

(80) არ ვიცი, რომლისა მიზეზისათჳს არა მოუხსენებიათ საკჳრველთ-მოქმედი ელისაბედ ახლად დაბეჭდილთა ქართულ-თა ჟამნთა შინა. რუსთა და ბერძენთა ეკლესიისა ჟამნში იპო-ება იგი მოხსენებულ, ვითარცა იპოებოდა ჟამნთა შინა ქარ-თულთა მუელთა, ვითა აცხადებს თჳთ ტიმოთე.

პ. ი.

რამეთუ მტილსა მას ზეთის-ხილთასა ოდეს შემიპყრეს მცეს მე პირსა მჯიღი 122.

ყურილის-ცემა მომიპყრეს 30.

მტილით ვიდრე ანნას სახლადმდე დავეცი შჳდ-გზის და იგინი აღმადგინებდეს ქუეყანით. 7.

მცეს თავსა და მკერდსა კუერთხი 205.

შემდგომად კისერსა და წელსა მჯიღით 22.

კუალად კისერსა და წელსა მჯიღით 8.

თოკი მომაბეს მკლავთა და მათრიეს.

მაგლიჯეს თმა თავისა ჩემისა

ხმა-ჵვყავ სულისა მიცემადმდე 38 გზის.

პირქუე მათრიეს 105 გზის.

სუეტსა რა დამაბეს, მცეს შოლტითა 32 გზის.

და კუერთხითა მცეს 6665 გზის

ამა წყლულებაზედ მცეს მე ლელწმითა 1 გზის.

ეკლისა ხურთითა მცეს 22 გზის.

მრავალ-გზის დამადგეს გჳრგჳნი ეკლისა.

შემდგომად კუალად მცეს კუერთხითა.

მერმე სამი ლელწამი მცეს.

მნერწყუეს პირსა 22 გზის.

მხედარნი შეკრებულ იყუნეს ჩემთჳს 508.

მსახურნი იყუნეს 303.

რომელთა შემიპყრეს და შემკრეს იყუნეს ხუთნი 5.

სისხლი ჩემი დასწუდა შჳდ-ჯერ ასი ათას ერთ-ჯერ ათი ათას ხუთ-გზის 710,005.

ვის არა უკჳრდეს მეუფისაგან ესოდენთა სატან-ჯუელთა თავს-დება, ვინ არა სძრწოდეს და ვინ არა განკჳრდეს ?

ამათ სატანჯჳელთა ადგილი ვიხილეთ და უღირსითა ფერხითა ვსტკეპნიდი, და ადგილთა მათ საკჳრჳელთა და უცნაურთა და საკჳრჳელ-მოქმედთა ხილვისათჳს ყოვლისა მადლობასა შევწირჳდი. მას მახლოსა მადლობა, რომელმან ღირს-მყო მე ხილჳად მათდა. მისსა დიდება ამინ (*).

(*) წმინდა ელისაბედ, ჩიყრმითგან ქალწულებასა შინა ალზრდილი. შევიდა დედათა მონასტერსა და ესოდენისა ღჳაწლითა და მარხჳთა განატარებდა ცხოვრებასა, რომელ შეახმენ მას ჴორცნი. ხაზრდელად აქუნდა პური მცირედ და მდელონი; ღჳნო და ზეთი არა უხმევის არა-ოდეს; იმარხჳდა ორმეოცს დღეს, ვითარცა წინასწარ-მეტყუელი მოსე; შუაღამე ლოცჳად აღდგენილი განათლებოდა მარადის ზეცისა ნათლითა; მოხუცებისა წელთა დაიდგინა განმგედ დედათა მონასტრისა და იქმოდა სასწაულთა; ლოცჳთა მოჰკლა გჳელი მძჳნვარე; განჰკურნა დედაკაცი მრავალ-წელ გჳემული სისხლისა დინებითა; განდევნიდა სულთა ბოროტთა კაცთაგან, მათმიერ შეპყრობილთა. — შემდგომად სიკჳდილისაცა იქმოდა სასწაულთა. სნეულნი შეხებითა საფლავისა მისისა, მიიღებდენ კურნებათა, ბრმანი მადლებითა სამკურნალოდ მტჳერისა საფლავისაგან მისისა. მიიღებდენ ხედჳასა და სხჳათაცა მრავალთა იქმოდა სასწაულთა.

ვერა ვჰპოვე ოდესობა ცხოვრებისა მისისა, ვერცა ბერძულსა, ვერცა რუსულსა მამათ-ცხოვრებათა შინა.

პ. ი.

უკეთუ გენებოს ცნობად თუ ქართჳელნი ვითარ იპყრობენ იერუსალიმს, ესრეთ ვჰპოვენით მუნ წერილთა შინა.

რამეთუ პირჳელ ქრისტიანე ჰქმნილი მეფე საქართჳელოჲსა მირიან ხოსროიანი, ნინოს მიერ წარმოვლენილ-არს; მეფე კონსტანტინე უხილავს და იერუსალიმად მისრულ-არს, და ჯჳარის მონასტრის ადგილი მას უშოვნია. რამეთუ ესე არს ადგილი იგი, სადა ლოთმან სამი ხე; სარო, ფიჭჳ და ნაძჳ, დარგო სასწაულად, უკეთუ მიეტეოს ცოდჳა იგი და სამივე ერთ-ხე დიდი აღმოხდა. ამისა შემდგომად მოჰსჭრა იგი სოლომონმან ტაძრისა შენებასა, არამედ უქმად გამოჩნდა სახმარებად იგი მისი მუნ და მდებარე იყო საჯდომელად კაცთა გარე. ხოლო ჯჳარცმასა უფლისასა განგებითა ზენათა მას ზედა აცჳეს უფალი, რამეთუ მონაკჳეთისა მის ხის მირი ქჳეშე წმინდისა ტრაპეზისა დღესამომდე ჰსჩანს. ხოლო ამისა შემდგომად სულიერი ვინმე მონა შავთელი სახელით პროხორე (81) მონასტერსა და ლავრასა წმინდისა საბასასა მოსრულ-არს და დაყუდებულა მუნ; და მეფესა საქართჳელოსასა ბაგრატ კურაპალა-

(81) პროხორე იყო ადგილით შავთით, რომელიცა ძჳელად იყო დიდი სოფელი და აწ გაოხრებული დღეთაგან ვერის ხეობაზედ. აღიზარდა იგი სიყრმითგან ბეთანიის მონასტერსა, ოდესმე ჩინებულსა და აწ გაუქმებულსა. აქა ვჰპოვეთ სახე ანუ პორტრეტი დედოფლის თამარისა და სხჳათა, რომელნიცა კავკასიისა, ხელმწიფე იმპერატორის, მოადგილემან კნიაზმან მ. ს. ვორონცოვმან ინება გარდმოხატჳა და დაბეჭდჳთ განმრავლება მათი.

ლატის სათვასე დიდ-მალი წარმოუცემია ღირსისა პრო-
ხორესათჳს რათამცა ჯუარის მონასტერი აღაშენოს, და მას აღუშენებია ჯუარისა მონასტერი შესაკრებელად ქართუჱლთა. რამეთუ წერილთა შინა მდებარე-არს მუნ, ვითარმედ სულთანი მისრ-ეგჳპტისა ჰქვედრა მეფესა საქართუჱლოსასა ვახტანგ გორგასლანსა ([82]), რათა

ამავე შავთა წოდებულის სოფლიდამ იყო აბდულ-მესხია შავთელი, რომელმანცა აღჰსწერა ლექსად ქება-შესხმითი პატივად დიდის დედოფლის თამარის.

წიგნი ესე მისი დაბეჭდდა ქ. თფილისს 1838 წელსა და მიუძღუჱნ იმერთა მეფისა სოლომონ მეორისა მეუღლეს დედოფალს მარიამ კაცია დადიანის ასულს. პ. ი.

([82]) რომელსა ეგჳპტისა მპყრობელსა უწოდებს სულთანად, არა ჰუწყი. ხალიფთა ანუ მაჰმადის მოადგილეთა ფათიმიტთა დაიპყრეს ეგჳპტე 909 წლითგან შემდგომად ქრისტესსა; ხოლო სულთანნი ეგჳპტისა გამოჰსჩნდნენ 1171 წლიდგან. ამა დროთა შინა ვახტანგ გორგასლან არღა ცხოვრებდა: იგი, ქართუჱლთ მეისტორიეთა-მებრ, მეფობდა ქართუჱლთა ზედა 499 წელსა. ამა დროთა ფრანგთა არა ეპყრათ იერუსალიმი. ამისთჳს რომელ დაიპყრეს ფრანგთა ანუ ლათინთა 1099 წლიდამ, ოდეს გამეფდა მუნ გოდფრიდი ბუილიონისა და განგრძელდა მათი მუნ მეფობა 1237-დმდე, ქ. ი. დრომდე, ოდეს თურქთა გამოდევნეს ქრისტიანენი პალესტინით. — აქედამ ჰსჩანს ცხადად, რომელ მოთხრობა ესე ტიმოთესი, არს ყოვლად წინააღმდეგი საზოგადოებისა ისტორიისა და სრულიად არა-ჭეშმარიტ მისჳლა მუნ ვახტანგ გორგასლანისა დროთა ამათ, რომელთაცა ესრეთისა გარემოებით უჩჳენებს ტიმოთე.

აქა ვიტყჳ ამასაცა, რომელ დროსა მეფობისსა ქართუჱლთა ზედა ვახტანგისსა, ეგჳპტე ეპყრათ ბერძენთა; ჯერეთ არა იყო გამოჩენილი მაჰმად; ლათინნი იყჳნენ ერთობასა შინა საწმუნოებისსა ბერძენთა-თანა და კეისრობდნენ ეგჳპტესა და მისრო-ზედ ანასტასი და იუსტინე პირუჱლი, და ეპყრათ მკლავითა მტკიცითა ყოველი აღმოსავლეთი.

წარმოვიდეს ლაშქრითა და იერუსალიმს ფრანგნი, რომელნიც იპყრობენ განდევნოს და თჳთ დაიპყრას. ამისთჳს მოვიდა სპითა დიდითა და გინიოტნა და თჳთ დაიპყრა იერუსალიმი და აღაშენა მონასტერნი მრავალნი.

შირიან ხოსროიანის მოსჳლისა შემდგომად, მოსრულ არს დიდად სახელოვანი მეფე ვახტანგ გორგასლან; და ეგჳპტელთაგან მას მისცემია, და მრავალ-ჟამ ჰსჯერიათ იერუსალიმი და პალესტინე, და მრავალნი მონასტრები აღუშენებიათ, და მცჳელნი ქალაქისა იერუსალიმისანი და მხედარნი, რომელნიცა განუწესებიან ვახტანგს, მუნ დასახლებულან. ენა შეჰსცჳლიათ არაბულად, და იგინი ქართჳელნი არიან გარემოს იერუსალიმისა, და ევფრატისაცა არაბნი არიან. აწ არაბნი იერუსალიმელნი ქართჳელნი არიან (83).

უკეთუ თქმულობა ტიმოთესი მოღებულ-არს ძჳელთა წერილთაგან, ვითარცა ჰსწერს თჳთ, მაშინ შესამეცნებელ-არს ძიება დროჲსა მის, ოდეს მეფობდა ვახტანგ სახელ-წოდებით გორგასლან. და ესრეთ საეჭჳოდ სადმე დაიდება ჭეშმარიტი დროჲ მისისა მეფობისა. პ. ი.

(83) მოგზაური იერუსალიმსა **Nicolas Huen Carmel** წიგნსა თჳსსა **Uoyage en Palestine**, დაბეჭდილსა ლიონში 1480 წელსა, გჳერდი 74, ჰსწერს:

ქართჳელნი ესჳენ წმინდასა გიორგის თჳსდა პატრონად; არიან თურქთაგან დიდსა პატივში და სიყჳარულში; აქჳსთ თავიანთი მონასტერი იერუსალიმში; არა აძლევენ თურქთა ხარკსა; კაცნი და ქალნი არიან შეჭურვილ ვითა ამაზონნი; თმათა და ულჳაშთა არა იპარსჳენ; ქუდები ჰსხურავსთ შეღებილნი სხჳა და სხჳა ფერად; საუბრობენ. გარდა საკუთარისა ენისა, არაბულად, ხალდეურად და თურქულად.

ვრცლად იხილე წიგნი ჩემი: **Ист. Груз. церкви. изд. 2. стр. 92—93.** პ, ი.

იაკობ ალფეოსისა მოციქულისა საწამებელი და საფლა-ვისა მონასტერი აღუშენებია საქართჳელოს მეფესა გი-ორგის (84), აწ რომელიცა სომეხთ უჭირავსთ. იტყო-დენ, ვითარმედ ზარაფხანა მეფეთა საქართჳელოსათა ამა დიდს მონასტერში ყოფილა (85). კჳალად მოუოხრებიათ სპარსთა და თურქთა იერუსალიმი და ქრისტეს საფლა-ვი, ხოლო კეთილ-მსახურსა მეფესა ქართჳელთა და კახ-თასა ლეონს ბატონის თეიმურაზის პაპის მამას, მრავა-ლი საფასჲე წარუგია და თურქთაგან აუღია ადგილი ქრის-ტეს ვნებათა, წარმოუგზავნია ჯჳარის მამა იოაკიმ სა-ფასითა, და ამას აღუშენებია ახლად ქრისტეს საფლავი მარმარილოთი და გოლგოთა. ეს ჰსწერია, გოლგოთას პატრიარხის ფეხის ქჳს მარმარილოსა ზედა ქართუ-ლად (86). ამისა შემდგომად არაბთა ქრისტიანეთა დაუ-

---

(84) ესე იყო რიცხჳთ პირჳელი და მეფობდა 1027-გან წლისა. პ. ი.

(85) ბერძენთა ხჳნაქსარსა შინა ენკენიისასა, 13 სეკდემბერს აღუწერიათ ხსენება ღირსისა მეფისა ლეონისა დასხსნისათჳს ქრისტეს საფლავისა. ტიმოთე.

(86) აქა წერილი ესე: საქართჳელოსა ზედა მეფედ ცხებული ქართლისა და კახეთისა ღირსად მოხსენებული მეფე ლეონ, ახლად განმაახლებელი და აღმაშენებელი საფლავისა ქრისტესი-სა და გოლგოთისა და მაღლისა კათოლიკე ეკკლესიისა იერუ-სალიმისა, აოხრებულისა თათართაგან, მომსყიდველი საფასისა-თა თჳსითა. რაჟამს წარმოგზავნა იოაკიმ ჯჳარის-მამა ქართჳე-ლი და დაიხსნა სახსენებლად საუკუნოდ მისდა და მომავალთა ნათესავთა.

რამეთუ არს წარსრული წელი მას აქეთ 227 და კჳალად არს ეგივე აღმაშენებელი მთაწმინდას ფილოთეოსის მონასტრისა, მამა მეფის ალექსანდრესი, პაპისა მეფის თეიმურაზისა. ესე

ჰყრიესთ: დიდი ეკკლესია იერუსალიმისა და პატრიარხისა არაბისა (87), არამედ ქრისტეს საფლავი და გოლგოთა და გარეთ მონასტრები/ კჳალად მოოხრებულა ესრეთ: რამეთუ სულთანი ვინმე მძლავრი აჴრობდა იერუსალიმს და ტყჳე ერთი ქრისტიანე მიაბარა პატრიარხსა და მტყოდა: მე მნებავს გალაშქრება და ერმა ესე დამი-

---

თეიმურაზ იყო პაპა მეფის ერეკლესი, ცხებულის მეფის თეიმურაზის მამისა. ესე ჰსწერია გოლგოთას პატრიარხის ტახტის ფერხთით მარმარილოზედ. იქ მისრულნი საქართველოსანი დაბრმობილნი ყოფილან, თუ რასათჳს არა აღმოუკითხავსთ ესე, და არა უწყებიათ საქართველოთაგანთათჳს. მიკჳრს ფრიად. თუ ვითარ არს ესე.
ტიმოთე.

(87) ქართველთა მონასტერთათჳს თანხმად ტიმოთესა ჰსწერს ნემეცთა მოგზაური ტუხერნ, წელსა 1456 იერუსალიმსა ყოფილი.

. . . Mehr haben sie inne zween Altar, anf dem Berg Calvarie denn die Georgiten die den Berg innen haben, sind auch von ihrer sect. Sie haben auch in S. Elena capell ein Ampel.

ესე გარდმოვჰსწერე იმპერატორის ს. პეტერბურღის ბიბლიოტეკაში წიგნიდამ, დაბეჭდილისა ნემეცურად ფრანკფურტში 1609 წელსა.

Beschreibung der Reiz ins heilig land Hern Ioh. Tüchern von nürnberg ნაწილი 1. გჳერდი 663.

ნემეცთავე მოგზაური ლეონარდი რაუხვოლფი, ყოფილი იერუსალიმსა 1573 წელსა, ჰსწერს, რომელ ქართველთა აქვსთ იერუსალიმსა ხსენანი და სხვანი ამწირველოდ ადგილნი, სადაცა ხმითა თჳსითა გალობენ; ერთი თჳთ ქრისტეს საფლავის გჳერდზედ მენ, სადაცა მაცხოვარი ეჩუენა მაგდალინელსა.

მასივე ნემეცურის წიგნისა, ნაწილი 1. თავი 13. ქართველთათჳს. გჳერდი 633.
პ. ი.

მარხე მოსჳლად ჩემდამდე. ხოლო პატრიარხმან ტყჳჱ იგი წარმოუგზავნა მამასა მისსა იდუმალ. და საფრხითა ეშმაკისათა, კჳალად ტყჳჱ იგი ჴელთა სულთანისათა ჰშთავარდა. და მოვიდა სულთანი იერუსალიმად და ჰსთხოვა პატრიარხსა ტყჳჱ იგი, ხოლო პატრიარხი ეტყოდა ვითარმედ, მოკჳდა ტყჳჱ იგი. და არა უწყოდა, ვითარმედ სულთანსა ჰყავს. ამისთჳს სულთანი ეტყოდა ვითარმედ: დამიფიცე უკეთუ მოკჳდა და სარწმუნო მიჩნდეს. მაშინ პატრიარხმან წმინდისა საიდუმლოსა მიერ შეჰფიცა, და წარმოაყენეს ტყჳჱ იგი. ამისთჳს სულთანი განრისხდა და პატრიარხსა და ერთობით ქრისტიანეთა თავნი წარკჳჱთეს და ოხერ-იქმნა წმინდა ეკკლესია და წმინდა საფლავი და გოლგოთა; ცხენთა და პირუტყჳთა ახურად იყო ვიდრე სამეოცდა ათთა წელთა. 1529 წელსა, ჟამსა ქართჳჱლთა მეფისა დავით გიორგის ძისასა ([88]), წარმოავლინა ხონთქარმან სულეიმან ელჩი, და მოჰსწერა ვითარმედ არს იერუსალიმი ქალაქი ჰსჯულისა თქჳჱნისა, განყარენით ფრანგნი მუნით და თქჳჱნ დაიპყრენით, რამეთუ სამკჳდროცა არს თქჳჱნი პირჳჱლისა ვახტანგ გორგასლანისა დაჭერისა გამო. ვინაცა ფრიად ჰსთნდა ესე მეფესა, შემოჰკრიბნა ლაშქარნი და ათაბაგი ყჳარყჳარე ([89]) და წარვიდა იერუსალიმს და აღიღო იერუსალიმი და დაიმკჳდრეს და განსწმინდეს ეკკლესია და საფლავი უფლისა და გოლგოთა და მონასტერნი, და ეპყრათ ქართჳჱლთა ორმოცდა რჳა წელი.

([88]) მეფე ესე იყო რიცხჳთ მ ე რ ჳჱ; და შეიმოსა მონაზონება და მოკჳდა ქ. ტფილისს 1525 წელსა. პ. ი.

([89]) ესე ყჳარყჳარე ათაბაგი იყო რიცხჳთ ამა სახელისა მეოთხე. პ. ი.

კუალად ჯუარის მონასტერი დამუელებულა და გუმბათის ქუეით სუეტნი განუახლებია, და დაუხატვნებია შოთას რუსთაველს (90) მეჭურჭლეთ-უხუცესს: თჳთონაც შიგა ხატია მოხუცებული (91). ამისა შემდგომად კუალად დამუელებულა და განუახლებია და აღუშენებია

(90) ესე იყო მთქმელი ლექსთა ბოროტთა, რომელმან ასწავა ქართუელთა სიწმინდისა წილ ბოროტი ბილწება, და განჰრყუნა ქრისტიანობა. ხოლო უწინარეს ჩუენთა უმეცართა სამ-ღმრთოდ თარგმნეს ბოროტი ლექსი მისი; აღწერა ქალისა ვისთჳსმე თუალი მელნისა, პირი ბროლისა, ღაწუ ძოწისა; და ამის-გამო დედანი საქართუელოსანი სატად ღმრთისა შექმნილნი სახის-წილ ფერადთა წამალთა იცხებენ და მიცუალებულთა თმათა მოიბმენ ხათრისად სულთა. ტიმოთე.

ამა ჟამისავე იყო თჳთ კათოლიკოსი ანტონი პირველი, რომელმანცა მრავალნი დაპეჭდილნი მეფის ვახტანგისა დროსა 1710 წელსა, ვეფხვის-ტყაოსანნი დაჰსწუნა და შთაყრევინა მტკუარში და აღუკრძალა კითხვა წიგნისა ამის ქართუელთა. წყობილ-სიტყუაობასა შინა თჳსსა (§ 803) ესრეთ იტყჳს ანტონი რუსთაველისათჳს:

შოთა ბრძენ იყო, სიბრძნის-მოყუარე ფრიად,
ფილოსოფოსი მეტყუელი სპარსთა ენის,
თუ სამ ჟამსწავლოდა, ღმრთის-მეტყუელიცა მაღალ,
უცხო საკჳრუელ, პიიტიკოს მესტიხე,
მაგრა ამაოდ დაჰშურა, საწუხარ არს ესე.

პ. ი.

(91) არა ვუწყი არისა დღესცა სახე ესე შოთა რუსთაველისა იერუსალიმს. — აქა თფილისს მეფის ირაკლის ასულს თეკლას აქუნდა ძუელად ნაწერი ვეფხვის-ტყაოსანი სახით ანუ პორტრეტითურთ თჳთ რუსთაველისა, ერისკაცისა სამოსით, უფრო ყიზილბაშთა წესით. ესე წიგნი და პორტრეტი წარუდგინე კნიაზს მ. ს. ვორონცოვსა და ამან წარგზავნა სახე ესე გულითა აქა ყოფილის ფრანცუზის მოგზაურის ფლერისა საფრანგეთისა ქალაქსა პარიჟსა, რათა გარდაბეჭდონ იგი მრავალრიცხუედ ეგზემპლარებად ხრომო-ლიტოგრაფით. — პ. ი.

საკურთხეველსა ზედით კონქი (*) დადიანს ლეონს და მე-უღლესა მისსა ნესტან-დარეჯან დედოფალსა, ჭილამი-სა ქალსა: ორნივე შიგ ჰხატიან. ამისი განმგე, ჩოლაყა-შვილი, ომანის-შვილი, მეტეხის წინა-მძღუარი და ჯუარის-მამა ნიკოლოოზ, ყოფილა (**). დადიანს, ამისის ჴელით გაუკეთებია. ჯუარის-მამა ნიკიფორე თუ ნიკოლოოზ შიგ ჰხატია, და თეოდოსი მანგლელიცა.

(*) გუმბათსა თაღად-ნაშენსა ნიშნავს, და არს ლექსი ლათი-ნური (concha). პ. ი.

(**) ესე ჰსცხოვრებდა 1630 წელსა. ამისთჳს იტყჳს კათო-ლიკოსი ანტონი პირველი:

ჩოლაყაის ძე, ნიკოლოოზ საქები,
მრავალ-ფერ ენათ, გამომთქმელ მშვენიერად,
აზიას შინა ევროპას და აფრიკას,
მავალი სიბრძნით, კაცი სიბრძნის-მოყუარე,
დრამმატიკოსი, რიტორ-ფილოსოფოსი.

—

ესე ქალაქად, წმინდად იერუსალიმად,
მონასტერს ვანსა, წმინდის ჯუარისასა,
არვეთ მთავრობდა, ჰსწავლათა თჳსთა მიერ,
განაშვენებდა კახთა, მეგრელ-ქართველთა,
ძე ჩინებულთა, მთავართა კახეთისათა.

წყობ.-სიტყუ. 784 და 785.
პ. ი.

აქა, თუ ვის მიერ აღეშენნეს იერუსალიმს მონასტერნი, ისმინეთ.

გოლგოთა, სადა ჯუარს-აცუმს უფალი, ესე ადგილი ბაგრატ მეფეს, ალექსანდრეს მამის-წულს, უშოვნია დიდის საფასით არაბთაგან და მასუკან რა გაოხრდა, ლეონს ქართუელთა და კახთა მეფეს ([92]). ქრისტეს საფლავი და გოლგოთა და წმინდანი ადგილნი და მონასტერნი საფასით დაუხსნია, და მარმარილოთი აღუშენებია. მას აქეთ წელნი არიან 222.

იაკობ ალოფესის მონასტერი გიორგი კურატ-პალატისა მეფისაგან აღშენებულა.

ჯუარის მონასტერი, ბაგრატ კურატ-პალატის აღშენებულა. წმინდის ნიკოლოზის მონასტერი კახთ დედოფლის, ელენე ყოფილის ელისაბედისაგან, აღშენებულია. წმინდა ნიკოლოზ თჳთ მჯდარა მუნ: სენაკი მისი მუნ ყოფილა.

ღუთის-მეტყუელის იოანეს მონასტერი, სათაბაგოელთ და ათაბაგს აღუშენებია.

([92]) ამ წელიწდიდამ ჩანს, რომელ მეფე ლეონ და ძე მისი ალექსანდრე აჴსნენ იერუსალიმსა და ათონისა მთაზედ 1533 წლისა, ოდეს მეფობდნენ თურქთა ზედა სულეიმან II და სპარსთა ზედა შაჰ-თამაზ. — ლეონ გამეფებულა 1520 წელსა და გარდაიცუალა 1574 წელსა ღრმად მოხუცებული და დასაფლავდა გრემის ეკკლესიასა. — მეუღლემან მისმან თინათინ, მამია გურიელისა მთავრის ასულმან, აღაშენა, ახლოს მჳწლისა, ახალი კახეთის შუამთისა მონასტერი, და ასაფლავეის შინა ეკკლესიასა. ამისთჳს იხილე წიგნი ჩემი Путев. записки по Кахетіи 1846. Тифлисъ. стр. 96.

პ. ი.

წმინდისა აბრაამ მამათ-მთავრისა მონასტერი, სადა ისაკ შეეწირა, ის დარღვეული აღუშენებია აბაშიძეს გიორგის ლეონის ძესა. გარდასრულნი წელნი არიან 57 [95].

წმინდის ვასილის მონასტერი აღუშენებია ამილახორს ამირინდოს და თაყას. დედათ მონასტერი არის.

მეორე წმინდის ნიკოლოზისა, ჯუარის მონასტერთან, აღუშენებია წულუკიძეს პაატას და ქაიხოსროს.

წმინდის თეოდორეს მონასტერი ბექანისაგან და ბაადურ ჩოლაყაშვილისაგან არის აღშენებული.

წმინდის თეკლას მონასტერი ჯუარის-მამას ქრისტეფორესა და მის ნათესავთა ჩედგინიძეთაგან აღშენებულა.

წმინდის გიორგის მონასტერი ურიათ უბანში დადიანთაგან აღშენებულა, და მოსახსენებელი მათი მუნ არს.

წმინდის დიმიტრის მონასტერი ქსნის ერისთავს შალვას და ვარშელს იოანეს აღუშენებიათ, და მათი მოხსენება მუნ არს.

დედათ მონასტერი წმინდისა ეკატერინასი. ფანასკენტელისა ციცის-შვილის ამილახვარისა და მაჩაბელთ მოხსენება მუნ არს.

დედათ მონასტერი მირქმისა რაჭის ერისთავს აღუშენებია, და მათი მოხსენება მუნ არს. ეს მონასტერი დედათა ქართველთათჳს არს. რამეთუ არს იღუმენიაცა ქართველი, სახელით ხარიტინა, ასული ანაჩავის-შვილისა. ორნი მონაზონნი კახნი არიან, სხუა რუსელი, იმერელი და გურიელი იმყოფებიან სულიერად და კეთილად წმინდასა მას ადგილსა.

---

(95) ესე იგი წელსა 1698 წელსა. პ. ი.

ბეთლემს და გეთსამანიას სამწირჳელო არს საქართჳელოთა. კჳალად იერუსალიმში მონასტრები არიან აღშენებულნი ქართჳელთაგანვე, არამედ მე ვერ შევიგენ, თუ ვის-მიერ აღეშენნეს.

ჯჳარის მონასტერში არს ღირსისა პროხორეს ლუსკუმა და თჳთცა შიგა ხატია. არის წიგნი მრავალი ქართული ამა მონასტრებთა შინა. მოხსენება არს სამარადისო აღმაშენებელთა მათთა. კანდელნი, ზოგი გოლგოთას, და ზოგი ქრისტეს საფლავზედ, ჰკიდიან მათი მოსახსენებელნი.

ჯჳარის მონასტერში ხატია დიდი და ღირსი მეფე მირიან ხოსროიანი. კჳალად ხატია დიდი და სახელოვანი მეფე ვახტანგ გორგასლან (94) ხოსროიანი, რომელმან დაიპყრა იერუსალიმი და პალესტინე და რომელმან აღაშენა მცხეთა და დასჳა უფლისა საქართჳელოსა

(94) რამეთუ მელეტი, უფალსა რა აღწერს, საქართჳელოთა შინა სამთა ეპარხიათა მოიხსენებს. ერთსა ძჳელსა, ევსტატი ანტიოხელისა მიერ განწესებულსა; უფლისა საქართჳელოსა მთავარ-ეპისკოპოზსა; სხჳასა ვახტანგის მიერ ხოსროიანისა დასხმულსა, შემდგომად ამათსა, სხჳასა ირაკლი ბერძენთა მეფისა მიერ ქჳემოსა საქართჳელოსა იმერეთისა. ხრისანთოს პატრიარხი, უფლისა სოფლისა ეპისკოპოზთა რა აღსწერს, ქართლისას ერთად აღსწერს სამართლად. ხოლო მე ვეტყოდი მცოდნესა ბერძენსა, ვითარმედ არა რა მცირემე არს ქართლისა მთავარ-ეპისკოპოსი. და ბერძენი იგი მეტყოდა: და ვითარ ეგების დამცირება მისი, რამეთუ არს დამყარებულ დიდისა ევსტატი პატრიარხისა მოციქულთა სწორისა, და დიდისა კონსტანტინე მეფისა მიერ, და ვინ არს უმაღლეს მისსა, რამეთუ მირიან მეფემანცა მუნ დასჳა უფლისა საქართჳელოსა არხიეპისკოპოსი. პატრიარხი იერუსალიმისა მეტყოდა ამათ.

ტიმოთე.

კათოლიკოსი. სამთავრო დაამდაბლა და მცხეთას უმაღლეს უწოდა, ბერძენთა მეფის კონსტანტინე მონომახის მოწმობით.

მუნ ხატია მეფე საქართჳელოჲსა ბაგრატ კურატ-პალატი დავითიანი (95), აღმაშენებელი ქუთათისისა და ჯუარის-მონასტრისა.

მუნ ხატია დადიანის ასული მარიამ, დედოფალი ქართლისა (96).

მუნ ხატია შოთა რუსთაველი, მეჭურჭლეთ-უხუცესი.

მუნ ხატია დადიანნი თავისის მეუღლითა.

მუნ ხატია აფხაზეთის კათოლიკოსი ღირსი მაქსიმე (97). მუნ ხატია თბილელი ელისე; მანგლელი თეოდოსი; ბედიელი და ჯუარის-მამა ნიკიფორე. მუნ ხატიან წულუკიძენი პაატა და ქაიხოსრო. ამ მონასტერს ცხოვრებულა არსენი ვაჩნაძე, კაცი ფილოსოფოსი და

---

(96) გამეფდა 1027 წელსა. პ. ი.

(96) როსტომ მეფისა ცოლი, რომელიცა მარხია მცხეთას. პ. ი,

(27) მაქსიმე პირველი, განმგე იმერეთის ეკკლესიისა 1630 წელს. იხილე მისთჳს წიგნი ჩემი Ист. Груз. церкви. 1843 С. П. Б. стр. 152 (изд. 2). — ესე მაქსიმე იყო იერუსალიმს და მუნ გარდაიცვალა.—კონსტანტინოპოლის იერუსალიმის საპატრიარხოს ბიბლიოთეკაში ვიხილე მსოფლიოთა წმინდათა მამათ-ცხოვრება, რჯულებად ქართულად აღწერილი, სადაცა იყო მიწერილი ესრეთ: ეს მამათა-ცხოვრება მისკჳნა ტრაპეზუნტის არხიმანდრიტმან პამფილემ, და დაუჭსედავ აქა საპატრიარხოსა იერუსალიმისასა ჩემდამი ცოდჳლმან და უღირსმან, სახელით ოდენ კათოლიკოსმან აფხაზეთისა მაქსიმე. პ. ი.

მთარგმნელი ღრმათა წერილთა, მოძღჳარი დავით აღმაშენებელისა (98)

ივლისის 20-სა მუნ წამებულა წმინდა მოწამე სალომე. რამეთუ შეიპყრეს უჰსჯულოთა და დატევებასა ჰსჯულისასა აიძულებდენ, განბასრა რა სარწმუნოება მათი მკნემან მან. ამისა შემდგომად ცეცხლითა და მახჳლითა უწამებიათ სანატრელი იგი.

ოკდომბრის 19-სა მუნ წამებულა წმინდა მოწამე ნიკოლოოზ დჳალი. ესე იყო შვილი მშობელთა მორწმუნეთა, რამეთუ სიყრმესავე შეჰსწირეს ღმრთისა მშობელთა, და რა მოიზარდა, წარვიდა მონასტერსა კლარჯეთისასა და მუნ მონაზონ-იქმნა, და მრავალი მოღჳაწება აჩჳენა. ამისა შემდგომად აღისურჳა წმინდად ქალაქად იერუსალიმად აღსჳლა, თაყჳანის-ცემად ცხოველს-მყოფელისა საფლავისა უფლისასა და დადგომად მონასტერსა ჯჳარისასა ქართჳელთა-თანა. ვინაცა შეპყრობილ-იქმნა უჰსჯულოთაგან და მრავალნი სატანჯჳელნი თავს-ისხნა. ამისა შემდგომად ჯჳარის-მამისა მიერ, შიშისათჳს თურქთასა, კჳპრეს წარიყვანეს, და მუნ სამარადისოდ ვედრებასა შეჰსწირვიდა უფალსა, რათა მოწამეობისა ნაწილსა ღირს-ჰყოს. და უხილავს ჩჳენებას, რათა კჳალად წარვიდეს იერუსალიმად, და მამამან გაჰსწაოს შენ, ვითარცა ჯერ არს. და მივიდა რა მონასტერსა ჯჳარისასა იერუსალიმად, გამოეცხადა მამასა მონასტრისასა, რათა მაკედონიად წარავლინოს ნიკოლოოზ. ამისა

---

(98) ესე ასაფლავია გაენათის იყალთოს მონასტერში, სადაცა აქჳნდა მას დიდი სასწავლებელი, რომლისა შენობანი დღესაც ვრცლად მოჩანან.

ვ. ი.

შემდგომად წარავლინა მაკედონიად, და მირავიდა, შეურაცხ-ჰყო ჰსჯული წარმართთა მათ, და შეპყრობილ-იქმნა და დაეპატიჟა ჰსჯულისა დატევება. და მან ფრი-ად განბასრა და აგინა ჰსჯული მათი და შეპყრობილი ნიკოლოოზ წინაშე ამირისა წარადგინეს. და კჳალად მან ლიქნითა ხელ-ჰყო ცთუნება მისი და ვითარ არა მორ-ჩილ-იქმნა, მახჳლითა წარჰკჳეთეს თავი მისი. იქმნა სა-კჳრველი, რამეთუ მოკჳეთილმან მან თავმან ხმა-ჰყო: დიდება შენდა, ქრისტე ღმერთო, რომელმან ღირს-მჰყავ დათხევად სისხლისა შენთჳს. ამისა შემდგომად დას-წჳს ცეცხლითა გჳამი მისი. ხოლო ჰსცნა რა ქე მა-მან ჯჳარისამან, შეჰსწყჳხნა ფრიად და ჰსტიროდა სა-მარადისოდ და აქებდა ზრუნჳასა მისთჳს, უკეთუ მითჳა-ლულ-არიან დჳაწლნი მისნი წინაშე უფლისა. დღესა ერთსა განკჳრვება დაეცა და იხილა გუნდი მოწამეთა, და შორის მათსა მთავარი მოწამეთა გიორგი, და გუნდსა მას შინა ნივოლოოზ დჳალი, შემოსილი ბრწყინჳალე-ბითა, და ეტყოდა ბერსა; ამიერითგან დასცხრე მწუხა-რებაჲ ჩემთჳს, რამეთუ წამება ჩემი შეწირულ-არს წინა-შე უფლისა.

ივნისის 27-სა მუნვე წამებულა წმინდა მღჳდელ-მოწამე ლუკა, ჯჳარის-მამა მეფა შჳლი აბაშიძე, ესრეთ, რამეთუ დედა ლუკასი პირჳელვე მისრულ-არს იერუსა-ლიმად, და მონაზონ-ქმნილა. ამისა შემდგომად მე მი-სი მოიწია და იქმნა მონაზონ და მოღჳაწე ფრიად და სათნო მონა უფლისა, და ისწავა ენა არაბული. და იხი-ლეს რა კრებულთა ღირსება მისი, აკურთხეს მღჳდელად, და ადიყჳანეს მამად ჯჳარისა; ვინაჲ, განიცდიდის რა მხურჳალეს ღჳთისა-მოყჳარებასა მისსა, თურქნი მჳრად

აღუდგნენ მტერისა რასამე მონასტრისა მიზეზისათჳს, და აწჳევდეს მას დატევებასა სჯულისასა; და ამირობასა და სიმდიდრესა აღუთქმიდეს. არამედ მან ფრიად განბასრა და შეურაცხ-ჰყო სჯული მათი. ამისა შემდგომად ათვითით წარკჳეთეს წმინდა თავი მისი; ხოლო მოკჳეთილი იგი თავი განიცინებდა და მადლობასა შეჰსწირჳ-და ღჳაწლისა მისთჳს უფალსა. რამეთუ ამათ მოწამეო-ბისა სჳნაკსარიცა დაუწერიათ და დღესასწაულიცა განუ-წესებიათ.

ამისა შემდგომად წარვედით მონასტრად სომხითს და განვჰკჳრდი სიკეთესა მისსა, რამეთუ მე ეგეთი ბრწყი-ნვალე ტაძარი არა ოდეს მიხილავს და არცა ეგრეთი შემკობა. ესე მონასტერი არს, რომელიცა აღაშენა მე-ფემან გიორგი, რამეთუ მეფეთა საქართველოსათა სა-ხელოვანთა ხმლითა მით ძლიერითა აღიმაღლნეს ხმანი მათნი, და ტყჳე-ქმნილი ქრისტეს საფლავი სპარსთა და თურქთა წარუხჳნეს, გამოიხსნეს და დაიპყრეს; და აღაშენეს წმინდანი ესე ადგილნი და ესეოდენნი მო-ნასტერნი სულისა საოხად, და შემდგომთა ნათესავთა დაუუნჯნეს საუნჯედ წარუვალად და საქართველოთა შინა აგარაკნი და სოფელნიცა შეჰსწირნეს. ხოლო წმინ-დათა მამათა ჩუენთა ქართველთა სასოებად, ამა ადგილსა წმინდასა ხორცნი განლივნეს და მოღუაწებათა სი-სხლნი დასთხივნეს ამა საკჳრველთა ადგილთა. სხუათა თარგმანება სამღრთოთა სჯულთა აქედგან მიიღეს და აღასრულეს ცხოვრება ორისავე სოფლისა, დიდებისა და ბრწყინვალებისა მომატყუებელნი.

აწ განცჳფრებულ-ვარ, თუ რასათჳს უგულებელს-ჰყჳნეს ქართველთა დიდნი ესე და წმინდანი ადგილნი, და

ანგელოზთაგანცა თაყჳანის-საცემელი. მრავალნი მეფე-
ნი ქრისტიანენი იღჳწიან და ყოვლისა სოფლისა ქრის-
ტიანობა, რათამცა ადგილი იქონიეს აქა, აღსანთებელი
კანდელთა, და ტრაპეზი მსხჳერპლისა შესაწირავი. არა-
მედ იგი სრულიად ქართჳელთა-არს, და მათი კანდელი
და მოხსენება არს ამათ შინა, და მათ ნეტართა აღუ-
შენებიათ. რისათჳს ერთი ვინმე მათი მღჳდელი არა
იყოფების აქა? მათის ჯჳარის-მამის შემოსავლითა და
ხარჯითა მოვიდეს, რათა მათ ძჳელთა მიცჳალებულთა
მოხსენება არა მოშალოს და აწ მყოფთა ხსენება დაა-
წესოს და რათა მონასტრებივე დაიმყარან და მათი კანდელ-
ნი ქრისტეს საფლავსა ზედა და გოლგოთასა და სხჳა-
თა მონასტერთა შინა არა დაავსონ, ვინათგან მოკჳდავ-
ნი ვართ. ამისსა უბრწყინჳალესსა ადგილსა სადა ვჰპო-
ვებთ, და სადა მოიხსენებოდეს ჩჳენი სული? ანუ რა-
სათჳს დაუგდიათ ესოდენი ჭირნახული?

ჭჳალად ამასაცა განვკჳრჳებულ ვარ, რისათჳს უმეცარ-
იქმნენ საქართჳელოსაგანნი? ერთი ვინმე რისათჳს არა
მოიწია აქა? აქაური ამბავი შეეტყო, ანუ ქჳაზედ ანუ
წიგნთა შინა აღმოეკითხათ ესე ამბავი და ქართჳლთათჳს
ეუწყებინათ? არცა ვის სმენიეს, თუ იერუსალიმი ქარ-
თჳელთათჳს რა არის; არცა მე ვეწყოდი აქაური ესე
ვითარი საქმე. ჵ მე! რა დიდის უგუნურებით არის დამ-
თჳრალი ნათესავი ჩჳენი! რამეთუ არს მუნ ქრისტეს
საფლავსა მოხსენება ღჳთის-მოყჳარეთა მეფეთა ქარ-
თჳელთა და კახთა ლეონისა და თეიმურაზისა, და ჭჳალად
აწერა მეფე, ნიკოლოოზ ყოვლადი ერეკლე (99), და მე

(99) ირაკლი I ნა ნაზარალიხანი, მოსკოვს რუსეთის ჴელმწი-
ფესთან აღზრდილი. პ. ი.

მისი გიორგი და ასულნი მარიამ და ხორაშან, და ამის-თჳს მეცა ვინებე და ვაწჳე ერთობით კრებულთა მღუდელ-მთავართა და მღუდელთა და ჟამი ვაწირჳნე, და მოხსე-ნება განუახლე მეფესა ჩუენსა თეიმურაზს და ძესა მის-სა მეფესა ერეკლეს, მეუღლეთა, ძეთა და ასულთა მათთა, და ძალისაებრ ჩემისა ტრაპეზი და სერი განუმზადე და სათვასე მივართჳ და ვიდღესასწაულეთ ბრწყინუალედ. მე-ფენი საქართუელოსანი თეიმურაზ და ირაკლი მრავალ-ჟამიერ-ჰყოს !

და კუალად იერუსალიმით მივედით მონასტერსა ქარ-თუელთასა ჯუარს, და განვიცადეთ კედელთა ზედა. წმინდანი მამანი და მოწამენი საქართუელოსანი ეხატ-ნენ შარავანდითა და გჳრგჳნითა ესენი:

წმინდა მღუდელ-მოწამე მოსე ქართუელი.

წმინდა მარი მღუდელ-მოწამე ქართუელი.

წმინდა მოწამე ქაიხოსრო ქართუელი, რომელი აწამა ყაენმან შაჰაბაზ წმინდათა ხატთათჳს ქორონიკონს ტ, (100).

წმინდა მამა არსენი იბადის მე ქართუელი, გუარად ვაჩნაძე ფილოსოფოსი.

ღირსი მამა ევთიმი გრძელის მე ქართუელი.

ღირსი მამა მიქელ ჭუაჲს მე ქართუელი.

ღირსი მამა იოანე რეხუაჲს მე ქართუელი.

ღირსი მამა დანიილ აბა შჳლი ქართუელი.

ღირსი მამა იოანე ჭამჭიმელი, ქართუელი, ფილოსო-ფოსი (101).

---

(100) ქრისტესითგან არის წელი 1612. პ. ი.

(101) სახელ-წოდებით პეტრიწი, მთარგმნელი კლემაქსისა იოანე სინა-მთის მოძღურისა და აღმწერი პროლოგისა ლექსად

დირსი კათოლიკოსი ქართლისა არსენი ([102]).
დირსი კათოლიკოსი ქართლისა იოანე.
დირსი ეპისკოპოსი ნუნუს ქართუელი.
დირსი ეპისკოპოსი კინდ ქართუელი.

და ცხოვრებულა მუნ ჯუარის-მამა, ნიკოლოოზ ყოფილი, ნიკიფორე, მე ომან ჩოლაყა-შვილისა, და დედით არაგჳს ერისთავის ასულისა, კაცი სახელოვანი, წინამძღუარი მცხეთისა ქალაქს, და მომღუართ-მომღუარი კახეთს, ოდიშს სოფლის კოცხერულის, და იერუსალიმს ჯუარის მონასტრისა და გოლგოთის სამკჳდროსა ჩუენისა არხიმანდრიტი, და მისთანა თეოდოსი მანგლელი რევის-შვილი, და ნეოფიტე მმართებელი მონასტერთა ქართუელთა.

ამისა შემდგომად ჯუარის მონასტერით წარვედით ბეთლემს და მივიწიენით სოფელსა ბეთსაიდას და მიერ ევფრათას, და ვიხილეთ საფლავი რაქელისა, იოსებ და ბენიამინის დედისა და მიერ მივიწიენით ბეთლემად. და მოგუეგებნენ მმანი და შეგვყუანეს ეკლესიასა ბეთლემისასა, იუსტინიანე კეისრისა მიერ აღშენებულსა. რამეთუ ორმეოცდა ათექუსმეტნი სუეტნი მარმარისანი იდგნეს, და ზედ ეკლესიას სოფიას-კენჭითა აღშენებული; დიდი და საკჳრუელი ეკლესია, და იატაკნი მარმარითა დაფენილნი და ტრაპეზის ქუეშე შთასწურივ ქუაბი იგი კლდისა, სადა უფალი ჩუენი იესო ქრისტე იშუა. და შთავედით კიბითა და ვიხილეთ ქუაბი იგი, და

იამბიკოდ. წიგნისა ფრიად მშუენიერ-სიტყუაობითისა ჵ სხუათა. პ. ი.

([102]) ესე ვჰგონებ იგივე არსენი, რომელიცა მოვიხსენე სხოლიოსა 98. პ. ი.

სადა იგი ბაგა პირუტყჳთა იყო მუნ, და მიაწჳნეს უფალი, და შიშითა ფრიადითა კუამბორეთ ადგილსა მას წმინდათა უწმინდესსა, რომლისათჳს წინასწარ-მეტყჳელმან წინათ მოასწავა, ვითარმედ: და შენ ბეთლემ, ქჳეყანა ეგე იუდასი, არა სადა უმრწემეს ხარ მთავართა იუდასთა, რამეთუ შენგან გამოვიდეს წინამძღჳარი, რომელმან დამწყსოს ერი ჩემი ისრაილი. და განვიცდიდით შობისა მოსისა ადგილთა ქალწულისა მიდგომილისა და ემმანუილისა მშობელისა პირჳელ-საუკუნეთა ღ̃თისასა. და მიერ წარმოკედით და მივიწიენით ადგილსა მას, სადა ერისა ვისმე აქჳნდა მიწა სეყანე და შიგან ეთესა მუხუდო, და მივიდა თხოვად მარიამ დედა უფლისა მუხუდოსა მის და არა მისცა. ამისა შემდგომად იხილა იგი, რამეთუ ხრელიად ქჳად შეცჳლილ-იყო მუხუდო იგი, და აღჳკრიბენით ქჳანი იგი, მსგავსნი მუხუდოსანი, და მოვიწიენით მონასტერსა წინასწარ-მეტყჳელისა ილიასსა, სადა ხესა ქჳეშე წჳა მუნ ილია. და მიერ მივიწიენით წმინდასა სიონსა, სადა მოციქულთა ზედა გარდამოხდა სული წმინდა მეერგასესა დღესა, და სადა მარხიან დავით და ძე მისი სოლომონ. და მიერ შთავედით ადგილსა მას, რომელი ანნა და კაიაფა მღჳდელთ-მომღჳართა მოიყიდეს ([103]), საფლავად უცხოთა, იუდის დაბნეულის თეთრითა. და მიერ წარვედით, სადა ისაია განხერხეს, და მიერ, სადა თიხა შექმნა უფალმან და სცხო ბრმასა, და ვიხილეთ საბანელი სილოამისა, ღრმად მომდინარე, კიბეებითა შთა-

---

([103]) აწ სასაფლაოდ ქრისტიანეთა არს წმინდა იგი ადგილი.

ტიმოთე.

სასვლელი. რამეთუ შუა-დღე განდიდნების წყალი იგი, და განთიად და სადამოდ მოიკლების. და მიერ მივედით გეთსამანიად საფლავსა ყოვლად-წმინდისასა, და ჰშთა-ვვლეთ ვრცელი იგი კიბე, და ვიტყოდით: « კიდობანი სიწმინდისა შენისა, მოვიხსენო სახელი შენი ყოველსა შორის თესლსა და თესლსა ». და ვუამბორეთ საფლავსა ყოვლად-წმინდისასა, სახოსა ქრისტიანეთასა; და განვი-ცდიდი რა, მეტყოდენ, ვითარმედ გვსმენია დამველებუ-ბული ეკკლესია ესე განუახლებიათ ქართველთა და გან-ვიცდიდი კარით ჩრდილოსათ კლდეთა რათმე. და გვე-ტყოდენ ვითარმედ, მდინარე ცეცხლისა აქედამ გამო-სვლად-არს, რამეთუ არს ესე ღელე გლოვისა, და კარსა ზედა გეთსამანიისასა სახლი იგი, სადა შიშისათჳს ურია-თასა შეკრებულ იყვნეს და დამალულ წმინდანი მოცი-ქულნი, და კართა ხშულთა შევიდა უფალი და თომას გვერდი უჩვენა და მშჳდობა მიანიჭა, და სული წმინდა შეჰბერა და მიჰსცა. და მუნვე, ზედა არს ახლო მტილი ზეთის-ხილთა, სადა უფალი შეიპყრეს, და სადა ილო-ცჳდა. და წარმოვედით და მოვედით ადგილსა მას კლდე-სა, სადა წმინდა სტეფანე დაქოლეს და აღმოვვლეთ აღ-მართი და შევედით ქალაქად და ვიხილე ეკკლესია იგი, სადა იშვა ყოვლად-წმინდა და გამოვვლეთ ღელე იგი მწჳრისა. სადა წინასწარ-მეტყუველი იერემია ჰშთააგდეს, და მოვიწიენით, სადა უფალსა ჯვარი ეკიდა თჳთ და მეტყოდა: ასულნო იერუსალიმისანო, ნუ ჰსტირით ჩემ ზედა, არამედ შჳლთა ზედა თქვენთა ჰსტიროდეთ. და მიერ მივიწიენით მონასტერსა დედათასა ყოვლად-წმინ-დისასა, სადა ყოვლად-წმინდა ჰსჯდა და სცრემლო-და. ხოლო მუნვე არს საფლავი მელანიას რომა-

ელისა (104), ღირსისა მის ენკრატისისა. და სხჳსა დღესა აღჳდეგით და მივედით სახლსა დავითისსა, სადა მჯდომარე იყო და ჰსწერდა ფსალმუნსა. ესე არს სახლი იგი, რომლისათჳს მოასწავნეს, სახლსა დავითისსა საშინელი სამჰსჯავრო დაიდგას და მეფლი დღეთა დაჰსჯდეს.

ხოლო ამას გეტყჳ თქჳენ ღმრთის-მოყუარეთა, რამეთუ არიან კაცნი ვიეთნიმე გულ-ცივნი და იტყჳან, ვითარმედ იერუსალიმს განმაცხოვებელთა მათ ადგილთა თაყუანის-ცემა არა რაჲ არს; გარნა ბოროტ-არს სიტყუა ესე. უკეთუ ვისმე უძლურება არს ჰსჭირს, და შემძლებელ-არს სჳლად, და არა არს ფრიად გლახაკ, და არა მოიწევის აქა ხილჳად ამათ ქრისტეს განგებულებისა საიდუმლოთა ადგილთა და არა თაყუანის-ჰსცემს, მას ქრისტიანობა განგრილებულად უტჳრთავს. რამეთუ წმინდანი მამანი პირუელად აქა მოიწეოდეს, და ადგილთა ამათ მიერ განმტკიცებულნი, სხჳათა ადგილთა მისრულნი მხნედ ქრისტეს-მოყუარედ გამოჰსჩნდებოდეს. და უფროსად ქართუელნი, რამეთუ რჩეულნი მეფენი და მთავარნი და მონაზონნი აქა ცხოვრებითა და მოსჳლითა განათლდებოდეს. რამეთუ დიდებულ-არს ქალაქისა ამის წინა შემოსულა, ვითარცა ითქუა: ვითარმედ, დიდებული ითქუა შენთჳს ქალაქო ღმრთისაო; და კუალად ისაია წინასწარ-მეტყუელისა ისმინეთ წინასწარ-მეტყუელებით წინათვე მოასწავებს იერუსალიმისა თაყუანის-ცემისათჳს და შენდობისა მოღებას კაცთაგან ადგილისა მისგან

(104) რომლისა ხსენებასა დღეს:სწაულობს ეკკლესია 30 დეკემბერსა ქ რომელიცა, შემდგომად დიდის მოღუაწეობისა, განვიდა ამიერ სოფლით 434 წელსა.

პ. ი.

წმინდისა და თაყუანის-სცემელისა: და სხჳამან ჰსაქჳან მივიდენცა და მივიდოდიან ერნი მრავალნი და ნათესავ-ნი გამოძიებად პირსა უფლისა ყოვლისა-მპყრობელისსა იერუსალიმს, და ლხინებისა თხოვად პირისაგან უფლისა ყოვლისა-მპყრობელისა, და კჳალად: რამეთუ იყოს უკა-ნასკნელთა დღეთა გამოჩინებულ მთა უფლისა და სახლი ღ̂თისა წჳერსა ზედა მთისასა და ამაღლდეს უფროს ყოველთა ზედა ბორცჳთა, და მივიდოდიან მუნ ყოველ-ნი ნათესავნი, და მოვიდოდიან ერნი მრავალნი და იტყო-დიან: მოვედით აღვჴდეთ მთასა უფლისასა და სახლსა ღ̂თისა იაკობისსა და მითხრას ჩ̂ჳენ გზა თჳსი და ვი-დოდეთ მას ზედა. იხილეთ ქრისტეს-მოყუარენო ერნო სიტყუანი მეხუთისა მის მახარებელისა ისაიასნი, ვითარ წინათჳე უწინასწარ-მეტყუჱლა ყოველთა ერთა ქრის-ტიანეთა მუნ აღსრულა და ჭეშმარიტისა შენდობისა მო-ღება მუნით. ხოლო უკეთუ ვინმე იცილებოდეს, ვითარ-მედ სნეულება და სიგლახაკე სახივად მძეს და ვითარ უძლო წარსულად წმინდად ქალაქად იერუსალიმად; ეგე ვითართა არა ეტყჳს წინასწარ-მეტყუჱლი, არამედ შენ-დობისა ღირს-არიან იგინი. ხოლო რომელთა უძლავს და არცა მოხუცებითა და არცა სნეულებითა, და არცა ნა-მეტნავითა სიგლახაკითა შეპყრობილ-არიან, არამედ უდე-ბებით და დაზარებით გარდაიხდიან ცხოვრებასა თჳსსა, და იტყჳან, ვითარმედ ღმერთი ყოველგანვე არს, და არა საჭირო-არს აღსრულა იერუსალიმად, ესენი წინა-აღმდგო-მად გამოჰჩნდებიან ბრძანებისა ღ̂თისა, პირითა წინა-სწარ-მეტყუჱლისათა თქმულისა. და კჳალად მომეხსენე-ბის მისივე წინასწარ-მეტყუჱლისა მიერ თქმული იერუ-სალიმად აღსრულისათჳს; ვითარმედ დაჰბერეთ ნესტჳსა

სიონსა შინა და შორის ხარისხსა საკურთხეველისასა, ჰსტიროდეთ მღდელნი და იტყოდეთ, ჰლხინე უფალო ერსა შენსა, და ნუ მიჰსცემ სამკჳდრებელსა შენსა საყუედრელად.

ესე სიტყუანი ყურად-ღებო განათლებულსა და ღმრთის-მოყუარესა მეფესა ქართუელთა და კახთასა უფალსა ლეონს, რამეთუ ესმოდა რა ოხრად დაცალიერება წარმართთაგან წმინდისა სიონისა და საფლავისა ქრისტესისა, და არა რა ზრუნვა დაედვა გულსა თჳსსა მისთჳს, არცა ბერძენთა, არცა რუსთა და არცა ფრანგთა, ამისთჳს შური იშურვა სახლისა ღმრთისა საბაოთისათჳს მარადის მოხსენებულმან მეფემან და მრავალი საფასე წარავლო, და იოაკიმ ჯუარის-მამა ქართუელი წარმოავლინა წინაშე მთავართა და შიხთა არაბთასა. და ადავსო საფასითა იგინი და აღაშენა საფლავი ქრისტესი და გოლგოთა და განსწმიდნეს წარმართთაგან შეგინებული წმინდანი ეკლესიანი და იწყეს წესისაებრ ქრისტიანეთასა დღესასწაულობა სიონს მთასა წმინდასა უფლისასა. და ვიდრე დღეინდელად დღედმდე არს ჰარისია მოხსენება სამარადისო და ვიდრე აღსასრულადმდე სოფლისა სანატრელისა მის მეფისა, რომლისათჳს მე არა მესმნეს სახელი ლეონისა. ვევედრე წმინდათა სინოდთა იერუსალიმისათა, რათა ესეცა მოხსენება შეჰსმინონ, ვითარმედ ნათესავნი მის მეფისანი მომავალნი, და აწ მსუფევენი საქართუელოთა ზედა მეფე თეიმურაზ და მე მათი მეფე ირაკლი, მეუღლენი, ძენი და ასულნი მათნი მრავალ-ჟამიერობით, და მუნ ცხოვრებად საუკუნოდ მოიხსენებოდეს. ამისთჳს, რჩეულნო, ნუ იტყჳთ და ნუცა სხუაგან შეისმენთ, ვითარმედ არა რაჲმე არს აღსჳლა

იერუსალიმად შემუ̂სრებელისა მის ჩუ̂ენისა მისა ღ̂თი-სა, რომელმან არა ჰრიდა ჯუ̂არსა და სიკუ̂დილსა და დაფლვასა მუნ. ვითარ საკჳრუ̂ელ-არს, თუმცა მცირედ რაჲმე დავშუ̂რეთ და ვიხილოთ საფლავი ცხოველ-მყო-ფელი და გოლგოთა, სისხლითა ღ̂თისათა მეწამულ-ქმნი-ლი, და მიწა და ქუ̂ანი მუნანი, მსმენნი ხმისა მისა ღ̂თისა ცხოველისანი.

და აწ კუ̂ალად პირუ̂ელსავე სიტყუ̂ასა მოვიდეთ. რა-მეთუ მოიწია დღესასწაული ბაიასა და პასქისა მუნ ქა-ლაქსა იერუსალიმსა, სადა იგი შუ̂ენის გალობა და დღე-სასწაული სიონსა, და ერნი სავსე იყუ̂ნეს ასპარეზთა და ურაკპარაკთა წმინდისა მის ქალაქისათა, და უცხოე-ბით მოსრულნი ხილუ̂ად სიმისა მის უკუ̂დავისა საფლა-ვისა, რაჟამს იგი სმლისა მის მშუ̂ენიერისა ეკკლესიისა წინდობა მოწურჳლ-იყო, და სიმე იგი ხერუვიმთა უწმა-დე მშუ̂ენიერსა მას სერსა განმზადებდა და მეინახედ მებრომიერნი და მწორნი შესუ̂ლად ქორწილსა მზა-იქმნე-ბოდეს. და არა თუ მთავარნი ებრაელთანი და აზნაურნი გალილიისანი მხოლოდ წუ̂ეულ-იყუ̂ნეს, არამედ სავსებს სოფლისა. და მოიწია სიმე იგი საკჳრუ̂ელი მშუ̂ენებითა, და გარდამატებული ბრწყინვალებითა, და სმლისა მის ეწადდა შესუ̂ლად, რათა ქორწილსა მას დიდებულსა პე-რის-მტკე იქმნენ ზეცისანი და ქუ̂ეყანისანი ერთ-ბამად. მაშინ მექორწინენი განცხოვრდეს და შეიპყრეს სიმე იგი და მრავალსა საკანჯუ̂ელსა მოუპყრობდეს, სიხარულისა წილ გჳრგჳნსა კიცხვევისასა თავსა; სამკლაუ̂ალსა მას ხელ-თა და ლახუ̂არსა გუ̂ერდსა, და უმშჳჳვრად მოჰკუ̂ლი-დენ სასმლად განმზადებულსა მას მეუფესა.

ამათი მშჳენნი და მრწმენნი კაცნი სარწმუნოებითა და სასოებითა მორბედნი, შორით სურჳლით მოსრულნი ხილუად ამისა, თუ სადათ დაასხა ვენახი სიძემან მან, და სადა ჰქმნა გოდოლი, და სადა აღაშენა საწნახელი და დაათრო ნაწნეხითა მით ღჳნისათა სავსება სოფლისა, და ანუ სადა გარეგან ვენახისა მის მოჰკლეს ქუელი, იგი სიძეჲ. და საკჳრუელ ხილუად და განცდად ადგილთა მათ განსაცჳფრებელთა ჭურეტად ერთი ერთსა წინა-უსწრობდეს, და რტო ბაიასა ხელთა ეპყრათ და იტყოდენ გალობასა: კურთხეულ-არს მომავალი სახელითა უფლისათა, და კუალად, გიხაროდენ სიონ წმინდაო დედაო ეკლესიათაო, რომელმან მოიღე ცოდუათა მოტევება აღდგომისა-მიერ, და მგალობელნი ტკბოდეს მნობითა, და ორღანოთა ხმა შინაგან დიდებულისა მის ეკლესიისა გურგჳნვიდა. მუნ მღუდელთ-მთავარნი შემოსილნი და მრავალნი სამღუდელონი. ხოლო პირუელსა მღუდელთ-მთავარსა ეპყრა ჯუარი ძჳრ-ფასი ზმურისა, ქჳსა საფირონისა და იაკინთისა თლილისა, და მით ჯუარსა სახჳდა ერთა. და შესულსა უამბორეთ ადგილსა მას, სადა უფალი წარადგინეს სუდარით. და ანუ ვითმე აღვჰსწერო მორთუა ტაძრისა მის, და პირად-პირადობა სამკაულთა საკურთხეველსა მას და განსაცჳფრებელსა ეკლესიასა, სადა იმგურგულივ მოეფარდაგათ სტავრითა და ნაახლითა: სახედ გამოუჳანილ ნიოქრო-ქსოვილნი ძჳრ-ფასნი. და სასანთლენი აღენთოთ იმგურგულივად; ხოლო შუასა მას ადგილსა ტკბილისა მის სიძისასა, სადა ანგელოზი ელუარე ეტყოდა, რასათჳს მკუდართა თანა ემიებთ ცხოველსა მას და უკუდავსა, საფლავსა მას გარემო ქოლგანი და ალამნი დას-დასად მოედგუათ ოქროსა

განაზიდისა; ხომლნი ოქროსანი და ვერცხლისანი მაღრიბულისა, მამისა და მჯრისა აღსარისხჳბით თუ განკარგჳთ ესრეთ ანათობდეს, ვიტყოდი მოდებულ-არსო ედემით შუქ მკთომარეობა ამისი, და ანუ სამოთხით მოუბაზარმოუფარდულებიათო. გოლგოთა აღჳსილ-იყო ოქროჲსა ხომლითა და კანდლითა და თჳალითა განთქმულითა სამკაულნი ზედან გარდამოჰსდგომია საფლავსა, და მუნ ზემოდგან ესრეთ ანათობდა, საწუთოთა დამეთა ლაჟჳარდიანთა მანათად მთოვარესა და მთიებთავე შეუდრიდი. აღმართულ-იყჳნეს სამნი კანდელნი ოქრო-ცურჳჱბულნი კათოლიკესა მას ეკლესიასა. ესრეთ უნათობდა, ვითა ბაზმაკი შორის მდჯმეთა, და ანუ ვითა ელჳარება მზისა დისკოჲსა, და ირისე ზეცით გარდამოკრთომილი, და სამკაულნი ტრაპეზისანი, სასაკმეველნი და სახარებანი და მრავალ-ფერნი სასანთლენი, ბარძიმ-ფეშხუმნი მუდარბარად აღმკულნი, და რქათა ზედა საკურთხეველისათა ხერუვიმნი აღმართებით განმარტებულ-იყჳნეს, და განკრძალულად ერნი შემოკრებულ-იყჳნეს ეკლესიად.

მოიწია ჟამი და ჰკრეს სიმანდრათა, მელჳა და თუჯთა, ამოდ და მიმოყოვნებით. ხოლო ორდანოისა ლათინთასა ხმა ისმინებოდა ძლიერი, და სომეხთა მწყობრისა და მნობისა ხმანი ტკბილად აგემებდეს, ეგრეთჳც იაკობითთა, ასურთა, აბაშთა (105), მჰსგავსად მათისა განწესებისაებრ. და ხორონი ბერძენთა მგალობელთანი განწყობილ-იყჳნეს, და ჰგალობდენ ამოდ; მოადეგით ერნო სიონსა და მოიცევით იგი და მიეცით დიდება მას შინა აღდგომილსა მკჳდრეთით, რამეთუ იგი არს ღმერთი ჩუჱნი,

---

(105) აბისინელნი არიან. პ. ი.

რომელმან მახსნა ჩუჱნ. და ლოცვასა მას ღამის-თევისასა იყჳნენ შემოსილ მღჳდელთ-მთავარნი ხუთნი, არხიმანდრიტნი, იღუმენნი და პროტოსინკელნი სამოცნი და ათორმეტნი დიაკონნი, და იყო ღაღადება და მხურვალე ვედრება ქრისტიანეთაგან. და იყო განმზადება დღესასწაულთა საკჳრველ, და მსგავსი მეორედ მოსვლისა, რამეთუ ძლიერად დაჰბერეს დღესასწაულთასა მსგავსად ხმისა ნესტჳსასა ბრწყინვალესა დღესა ღმრთისა ჩუენისასა. რამეთუ მაშინ თთუჱ იყო აპრილი ათცხრამეტი, ჟამი და პაემანი ყუავილთა და იატაკთაგან წმინდათა ვიდრე რქათადმდე საყურთხეველისა მსგავსად გაზაფხულისა აღყუავებულ-იყო; თჳთო-ფეროთა სუნნელებათა ნელსაცხებელთა კმევითა, და უთქმთა და მრავალ-ფეროთა მიხჳწრპელთაგან წმინდათა შეიმკჳმბოდა დღე იგი უფალი და დედოფალი დღესასწაულთა, წმინდა ერთ-შაბათისა. შემოსილ-იყვნენ ერნი ყოველთაებრ გაზაფხულისა ფერადობათათა და ასოვთადელოებათაებრ მაისისა ველთა ესახებოდა, ჭირითა და ღუაწლითა მრავლითა მოსრულნი ქრისტიანენი ზოგნი ხმელით მგზეტით და პარაშამით, და ზოგნი თარშისა ჯალაკთა ზღჳთ, უცხოთა ენითა მოუბარნი, და უცხოთა ქუეყანათაგან მოსრულით განკჳთვილნი უცხოდ ერთ-ბამად იხარებდენ, ვითარცა მარად ერთად ცხოვრებულნი და ნადიმნი და სურნი ბრწყინვალედ მოემზადნეს; და ზედა გალობათა იტყოდიან: ხილვად ჩემდა მშვენიერება უფლისა და მოხილვად ტაძარი მისი, რამეთუ დამფარა მე კარავსა შინა მისსა; არა ვსცე ძილი თუალთა ჩემთა და რული წამთა ჩემთა, ვიდრემდის ვჰპოვო მე ადგილი უფლისა და საყოფელი ღმრთისა იაკობისი, ამისთჳს დღე-

ეროვნული ბიბლიოთეკა

სასწაულის შენის გჳრგჳნოსან მეფჱნ, და სხჳანი იტყო-დეს; ვითარ საყჳარელ-არიან სავთიველნი შენნი უფა-ლო ძალთაო და რომელნი შევალთ მას შინა განწმე-დილნი ძალითა მით, გალობით გიდადებთ: დიდება ძალსა შენსა უფალო.

და დიდისა ეკკლესიისა მოხელეთა განმზადნეს ტრა-პეზნი სავერონი და აწჳვნეს ქრისტიანენი, ხაჯნი მო-სრულნი მუნ, და სერი ბრწყინჳალე, ტრაპეზობა პა-ტიოსანი და ლხინი გარდაიხადეს, რამეთუ იყჳნეს უცხოებით მოსრულნი ხუთასნი ოდენ.

ამის შემდგომად აღვედით მთასა წმინდასა ზეთის-ხილთასა, სადა ამაღლდა უფალი და მუნ არს მცირე გა-ლილეა, სადა უფალი აღდგომილი ეჩჳენა; ხოლო დიდი გალილეა კანას, ნაზარეთს და თაბორს შუა არს; სავალი არს იერუსალიმადმდე დღისა სამისა. ხოლო მთასა მას ზეთის-ხილთასა ცხოვრებულა წმინდა ევგენია და არს სენაკი მისი მუნ. და მიერითგან წარვედით ბეთანიად საფლავსა ლაზარესსა, და მუნითგან მივიქეცით კჳალად იერუსალიმად, და მამანი და მღჳდელთ-მთავარნი შემო-მიკრბენ, და შეწევნისათჳს საფლავისა ქრისტესისა, ვი-ნათგან თურქთაგან სათხოვარი აქუს, მევედრებოდენ, რა-თა წარვიდე და შევეწიო მათ რასმე. ხოლო მე ვერ ურჩ-ქმნილი მათგან ვიწყებდი ზრუნჳად განურისათჳს მის უცხოსა ადგილისა წმინდისა და იორდანედ წარვედ მლოცჳლი სრულიად. და იქიდგან მოსულით განვემზა-დენით წარმოსულად, და ვამგზავსებდი ედემით გან-ხჳმბასა მუნიდგან წარმოსულასა, და სულ-თქმითა მრა-ვლითა ვუამბორე საფლავსა ცხოველ-მყოფელსა და

ეროვნული ბიბლიოთეკა

გოლგოთასა წმინდასა, და გეთსამანიას საფლავსა ყოვლად-წმინდისასა. და აღვიღეთ ლოცჳსა სინოდთა მათგან და თჳალნი უკანა დგებოდეს, კჳალად ხილჳად ადგილისა მასთჳს რჩეულისა და მივიწიენით არემათიად, ქუეყანასა იოსებისსა და მუნით იოპედ.

წარსულა კჳპრედ და ათინად, და უკუმოქცევა საქართუჱლოდ.

აქა გუჱმოვა ნავი მარჯუჱ. ჰმთავსხედით და ჰავითა კეთილითა მივიწიენით კჳპრესა, ადგილსა სახელით კიტე-ოსს, მეორესა სათვალავსა ლაზარესსა. რამეთუ აღადგინა რა უფალმან ბეთანიით, შემდგომად ამაღლებისა ურიანი შურად აღუდგნენ ლაზარეს, რამეთუ მკუდრეთით აღდგო-მილ-იყო ქრისტესაგან და ჰსდევნიდეს სიკუდილად. ამის-თჳს აკურთხეს მოციქულთა ეპისკოპოსად კჳპრიისა და მოვიდა კჳპრედ და საეპისკოპოსო ხარისხსა თჳთ აღაშე-ნა. და იყო ეპისკოპოსი მუნ, და არს სათვალავი მისი მუნვე. და მიერ წარვედით ქალაქად ლევკოსად ხილვად კჳპრიისა კათოლიკოზისა, და მივედით სადაცა მჯდომა-რე იყო კათოლიკოზი, არხიეპისკოპოსი კჳპრიისა, უფალი ფილოთეოს, კაცი ფრიად პატიოსანი და განთქმული თჳ-თო-სახითა სიკეთითა, და განგჳსუჱნა და უცხოთ-მოყუა-რებისა სალბუნი გუაგემა, და ვჰკითხჳდით განთავისუფლე-ბისათჳს ხარისხისა მისისა. ხოლო იგი გუჱტყოდა კი-თარმედ, ჟამთა პირუჱლთა პატრიარხი ანტიოხიისა იცი-ლებოდა, რომელ კჳპრე სამწყსო-არსო ჩემი. ხოლო მას ჟამისა არხიეპისკოპოსი კჳპრიისა უარ-ჰყოფდა, ვითარმედ არა არს კჳპრე სამწყსო შენი, და ცილობა შემოვიდა; ამისთჳს მეფემან ბრძანა ორთავე აღსულა კონსტანტი-ნოპოლედ, რათა მუნ იქმნას ბჭობა მათი. ამისთჳს არ-ხიეპისკოპოსი კჳპრიისა იყო ფრიადსა ურუასა შინა, და იხილა ანგელოზი ჩუჱნებით, რომელი ეტყოდა: რასა-თჳს მწუხარებ, აღჰსდეგ, წარვედ ადგილსა რომელსაშე

და აღმოსთხარე, რამეთუ მუნ არს საფლავი მოციქულისა ბარნაბასი, და ხელთა უპყრავს სახარებას მარკოზ მახარებელისა, დისწერილის თჳსისა; აღმოიღე იგი და მიართუ მეფესა. და ვითარცა ჰყო ესრეთ, ამას ზედა ფრიად განიხარა მეფემან და განათავისუფლა კათოლიკო-სი მთავარ-ეპისკოპოსი კჳპრიისა და უბოძა კჳპროსისა წალ სამწყემსოისა სკჳპტრა, რათა მპყრობს, და მდი-ნარე მეწამული, და რათა მეწამულითა ჴელწერდეს. (ესე დღეისამომდე) ([106]). მუნვე არს ლუსკუმა დიდისა ეპიფა-ნე კჳპრელისა, და არს კჳალად საფლავი წმინდისა ტი-ხონ ამათუნტელისა, რამეთუ მუნ ეპისკოპოს-ქმნილ-არს, და მუნვე არს სამარხო წმინდისა მამისა იოანე მოწყა-ლისა, რამეთუ მუნებერიცა ყოფილ-არს, და მიმავალსა კონსტანტინოპოლედ აღსასრული მუნ შეემთხჳა, და ერთად ტიხონისა თანა დასუჱნებიან.

მუნ კჳპროს არს სადგური წმინდისა ქალწულ-მოწა-მისა ეკატერინასი; მუნ არს სამარხო და სამწყსო წმინ-დისა მამისა ჩუენისა სპირიდონ ტრიმითუნტელისა, და დავჰყავით ჟამნი რავდენნიმე და აღმდებულნი ლოცვათა არხიეპისკოპოსისათა წარვიგზავნენით ზღჳთ ალაღიად; მიერითგან პისიდიოსსა; მივედით და ვიხილეთ მიტროპო-ლიტი პისიდიისა და მოვიკითხეთ რა ამბავთა მუნე-ბურთა, გვესწავლენ, ვითარმედ არს აქა ტბა და მას შინა ეკლესია, რამეთუ მუნ არს სამარხო წმინდისა მო-წამისა ქრისტეფორესი, მუნვე წამებულისა, და მუნვე

([106]) მერმედგან სამნი იქმნენ თჳთ-განმგენი ეკლესიანი: ბოლგარია, კჳპრე და საქართველო. იხილე ჩემი Ист. Груз. церкви стр. 144.

ახლოს არს ხარასხი წმინდისა გრიგორი ნოსელისა, რა-მეთუ წმინდა ნიკოლოოზ და გრიგორი ნოსელი პისი-დიის მიტროპოლიტისა სამწყსოს ეპისკოპოსნი ყოფილან.

პისიდიით ქრისტიანეთაგან წარვიგზავნენით ზღჳთ მირონ ქალაქად, ლუსკუმასა წმინდისა მამისა ჩუჱნისა ნიკოლოოზისსა. და მუნითგან მივედით კასტელორიზოს, ჭალაკსა, სადა მჯდომარე იყო პირუჱლ სჳმონ მეფე ბერძენთა ([107]), და უკანასკნელ მეფობისაგან რა იჯმნა, და იქმნა მიტროპოლიტ სოფრონიოზ, რომელსა მო-იხსენებს ხრონოღრაფი. და მიერითგან წარვედით ჭალაკ-სა როდოსს, ადგილსა წმინდისა მამისა ჩუჱნისა ისი-დორე პელიუსიოტელისასა, და მუნებურმან მიტროპო-ლიტმან წარმგზავნა ჭალაკსა ასტოპალიეს, ციხესა მას მუჱლთა მეფეთასა. რამეთუ დაგჳზამთრდა, ამისთჳს მო-რად ვერ უძლეთ წარსულად; ახლო ჭალაკითი ჭალაკად ვიდოდით და მიერითგან წარვედით სათნო ირინის ჭა-ლაკსა ([108]), და კეთილად შეგჳტკბო მუნებურმან მღჳდელთ-მთავარმან. ხოლო ვიხილე მუნ საკჳრჳლი რაჲ-მე, რამეთუ ზღჳათა შინა აღმოსრულ-არს კუამლი დიდ-მალი და აღმოსდევნებიან მთა შავი და არს ასოსული იგი მთა. თჳთ ვიხილეთ, და მიერითგან ზღჳთ წარვედით ჭალაკსა აქსიას და მუნითგან ბაროსს, და ვიხილეთ დიდი

---

(107) გჳგონებ, მეფე არა ბერძენთა, რომელთაცა შორის ამა სახელით მეფე არა [illegible]დეს ჰყოლიესთ; არამედ მეფე ბოლგართა სჳმეონ, რომელიცა მეფობდა 888 წლიდგან 937 წლადმდე.

პ. ი.

(108) ამას ჭალაკსა იყო დიდი მონასტერი დედათა უკაროთ; რამეთუ სარკმლითა მიართმევენ საზრდელსა და არა გამოვლენ.

ტიმოთე.

იგი ეკკლესია, რომელიცა დედამან კონსტანტინე მეფისამან ელენე, რაჟამს ჯუარი ჰპოვა იერუსალიმს და მოიქცა რა მუნ, აღაშენა ეკკლესია იგი, რამეთუ მუნ ეკკლესიასა მას შინა იყო დაუფლებული დიდი დედა თეოქტისტე.

მიერითგან ნავით წარვედით ჯალაკის სეროვოს, მონასტერსა წმინდისა მთავარ-ანგელოზისასა. ახლოს ამისა იყუნეს მუნ მონასტერნი დედათანი კეთილად მგალობელთა და მედღესასწაულეთა. მიერითგან მივედით სახელოვანსა მას დიდსა ქალაქსა ათინას და გარდავხედით ნავით ზღჳს პირსა, მონასტერსა წმინდისა სპირიდონისსა, რომელი შორავდა ათინას ხამისა ჟამისა სავალ. და მოგჳვიდა მთავართაგან ათინისთა ცხენნი რახტითა აღკაზმულნი და სხუანი კრებულთა ჩუენთათჳს, და მივედით ათინად და შორად მოგუეგებნენ სამღუდელონი მათნი, და წესისაებრ გუთავაზეს და შეგუმდჳნენ სადგურად მერიპატოსა ათინელთასა და დაგუასადგურეს მუნ.

ამისა შემდგომად მოვიდნენ ხილუად ჩუენდა მთავარნი და ფილოსოფოსნი ათინელთანი, და ამოდ მოგუკითხეს და ვითარება მგზავრობისა ჩუენისა იკითხეს. და აღმოიკითხეს ბრძანება თურქთა ხელმწიფისა და წიგნი საყოველთაო პატრიარხისა კონსტანტინოპოლისა, რაოდენ კრძალვად ეწერნეს მოგებისათჳს ჩუენისა და თავაზისა და ზედას-ზედა გუეუბნარებოდენ და გუკითხვიდენ ქუეყანისა ჩუენისათჳს. და ვკითხვიდით სამეცნიეროთა და სასიბრძნეოთა მათგან, და ფრიად ვიდრემე კეთილად შეგუატკბეს და გჳჩუენეს შკოლა პლატო-

ნისა (109) და სხუათა ფილოსოფოსთა, და ათორმეტნი ღმერთნი ქჳთ გამოქანდაკებულნი ათინელთანი. და ვიხილეთ ეკკლესიანი და პალატნი ქჳთა მარმარითა დაჩარდახებულნი და ქჳთა დაფიცრულნი განსაკჳრუებელნი, და სუეტნი მარმარისანი აღმართებულნი მაღალნი ფრიად,

---

(109) შკოლისა ანუ აკადემიისა დიდისა ფილოსოფოსისა და ფილოსოფოსთა მთავრისა პლატონისა შენობა არღა არს. მხოლოდ მოჩანან სამირკუელნი და დანაქცევნი ფრიად მშუენიერსა ადგილსა ჩრდილოეთით და გარეთ თჳთ აწინდელისა შემცირებულისა ქალაქისა ათინისა. გარემო მისა არის დიდ-ტყედ ზეთის-ხილთა ბაღნი და გარემოვლენ მას მრავალნი წყალთა ნაკადნი, მომდინარენი მთისაგან ლიკაბეტისა. მე ვიყავ აქა ივლისს 2 და დიდისა სიცხისაგან მორიდებული განვისუენებდი მყოვარ-ჟამ სიგრილითა დიდ და ფრცელ-ფურცლოვანთ ხეთა ქუეშე, რომელთა ეწოდება პლატანი და ჩუენებრ ცაცხჳ.

ძუელად პლატონისა ჟამსა, აკადემიისა გარებნის შესავალთან იყო აღმართულ ანდრიანტი ღმერთაჲსა ამურისა ანუ სიყუარულისა და შინა ეზოში იყუნენ წარმოდგენილ სახენი სხუათა და სხუათა ღმერთაებთა. თჳთ სადგური პლატონისა იყო მიყრდნობილ მცირისა ტაძრისა, რომელიცა აღაშენა მან პატივად მუზათა, ჴსწავლათა და მეცნიერებისა ჴელოვნებისა მომცემთა. ოროგზის მოვიხილე ადგილი ესე: პირუელად თანა-მყჳა დიდი ბრძენი და ევროპასა შინა განთქმული მეცნიერებითა პრესვიტერი კონსტანტი ეკონომი, ათინასა მცხოვრები და მეორედ რექტორი ათინის უნივერსიტეტისა და მასწავლებელი ბერძნულისა ენისა კოროლის ოტტონისა და მეუღლისა მისისა დედოფლისა ამალიასისა, ბრძენი და მრავალთა ენათა მეცნიერი არხიმანდრიტი მიხაილ.

რომისა კონსულმან სილლამან წინათ ქრისტესსა აიკლო პირუელ აკადემია ესე და მოაკუეთინა მრავალნი მაგრილობელნი ადგილისა ამის პლატანნი და რაჲცა იმპერატორმან ადრიანე 125 წელსა შემდგომად ქრისტესსა ქმნა აქა განახლება, — გააოხრეს იგიცა ბარბაროსთა სხუათა და სხუათა დროთა შინა. მეათესა, მეათერთმეტესა და მეათორმეტესა საუკუნეთა შინა იყო

მეფისა ქსერქსისანი. რამეთუ ესე ქსერქსი მეფე ელლინთა იყო, რომელმანცა შავი ზღვს პირი განჰკუეთა და გარდაუტევა თეთრსა ზღუასა (110), რამეთუ უწინ შავი ზღუა ქუთაისამდე მოაწევდა (111), და ვიხილეთ მუნვე არეოპაგე მახლო-

---

მცირე რაჲმე ჰსწავლა ამა ადგილსა შინა, და ქართუჱლნიცა განისწავლებოდენ აქა სახელსა ზედა დიდისა მეცნიერთა სჳჱტისა და მისაყრდნობელისა პლატონისა — უკანასკნელ თურქთა დაიპყრეს ათინა და დაჰშრიტეს მუნ ბუკუტი ხათლისა მის და ცეცხლისა, რომელიცა დიდთა მეცნიერთა, პლატონმან, სოკრატ და არისტოტელმან მოიღეს ზეცით და ამისა ნიშნად აღუმართესთცა ანდრიანტი ღმერთსა პრომეტეოსს.

აწ, ამა ადგილთა შინა, სადაცა აღიზარდა და განმტკიცდა გონება კაცისა, — მიმსჳლელი მუნ ჰხედავს, საშწუხაროთა დანაქცევთა და მხოლოდ მარტივსა ადგილისა ამის სახელსა და წოდებასა, და ამასცა აწინდელთა ბერძენთა ბაგეთა შინა განრყუნილად «აკათიმია» (Acathimia. — ესრეთ წარმავალს არს დიდება ამა სოფლისა! — Sic transit gloria mundi!

პ. ი.

(110) თქმულება ესე არს მოღებული ბერძენთა მეისტორიისა ღეროდოტისაგან. — თჳთ ამა ადგილსა, რომლისაცა ჰსურდა განკუეთა ქსერქსსა, ეწოდებოდა ყელი მაკედონიისა (перешеекъ Македонскій) და ამა გზით შკუდ. თესალონიკით წარსრული, ათონის მთად. სივიწროვე ამა ადგილისა არს დიას მცირე, ვჰგონებ არა უმეტეს 200 საჟენისა. — და განჰხედავს არხიპელაგსა. ქსერქსის ენებდა განკუეთა მისი, რათა პირ და პირ შესულიყო მაკედონიასა და არა მოვლით ათონისა გრძელისა მთისა. გარნა შეუძლებელ-იყო და არსცა დიას გრძელჟამითი დროისა, დაქცევა დიდისა ქჳანისა მთისა, შესაერთებულად ორთა არხიპელაგისა ზღუათა.

პ. ი.

(111) დაწევა ჭეშმარიტით შავისა ზღვსა და დატევებს იმერეთისა ზღვს-პირთა თუალით სახილუჱლია და უეჭუელ. თჳთ პალეოს-

ბელ [112], სარისხი იეროთეოს და დიონოსიოს არეოპაგელთა, და კჳალად აკადემია სასწავლო მათი და განვიცდიდით ადგილთა სოუცხოვეს, მჴსგავსად ედემისასა, ცალ-კერძო ზღჳთა მოზღუდჳლ და ცალ-კერძო ჭალანი ზეთის-ხილთა და ვენახოვანთა და ბაღთა-ბახჩათაგან მომაღნარებულნი; და შიგან მომდინარენი წყალნი; და მთიათა და ჴავითა ფრიად განშუენებულნი, და ნამდჳლ ბერძენთაგან და ფილოსოფოსთა გამორჩეული ქუეყანა. და იყო ახლოს ათინასა თევადიას, სოფელი პინდაროს ბრძნისა [113] და კჳალად ზღჳთ-კერძო ტანტალა სოფელი ოვრუტიოს ბრძნისა და მოვიხედვიდით რა,

---

ტომი, ორი ათასისა წლისა წინათ, ზღჳსა კჳპრა და ამისთჳს ქჳოდა აწინდელსა ტბასა პალეოსტომად, ესე იგი ზღჳსა ძუელ-ყურედ.

პ. ი.

(112) არეოპაგი ანუ ძუელი სამჱსჯავრო ათინისა არს აღშენებული ბორცჳსა ზედა მახლობელ აკროპოლისისა, სადაცა არს განსაკჳრჳელი ტაძარი პართენონისა. არეოპაგი დაფუძნდა ერთსა და მასვე წელსა, რომელსაცა ეგჳპტის მდჳდელთ-მთავრად ჰარონ ძმა წინასწარ-მეტყუელისა მოსესი 1490 წლით წინათ ქრისტესსა. ამას ადგილსა სოლონმან ჰსწერა ჰსჯულისდებანი თჳსნი. აქა დემოსთენ ჰქუხდა მჭევრ-მეტყუელობითა თჳსითა და განსაკჳრჳებდენ სიტყჳთა და სიბრძნითა ესხინი, თემისტოკლე, კიმონი, პერიკლე და ალკივიადე. ციცერონისა ჟამთა რომისა ელჩნი მიიღებოდენ აქა ბერძენთაგან. აქავე მოციქული პავლე განუმარტებდა ჰსწავლასა თჳსსა ძისა ღუთისათჳს (საქმე მოც. თავი 17) და სიტყჳთა თჳსითა ქრისტიანე ჰყო პირუელი მსაჯული ანუ მსაჯულთ-უხუცესი არეოპაგისა დიონოსი. ყოვლადი შენობა მისი, აწ თავ-მოქცეული, არის მარმარილოსა ქვათაგან აღგებული.

პ. ი,

(113) დიდი და სახელოვანი ბერძენთა მოლექსე. პ. ი.

აღივსო ცნობა ჩუენი და გონება სახილავთა-მიერ დიდებულთა ათინელთასა.

და წარვედით მათგან პატიოსნად ხილუად მონასტრისა მის დიდებულისა ფერის-ცვალებისასა ქუეყანასა არნაუტთასა. და მივედით რა, მოგუეგებნენ მამანი არნაუტნი და შეგჳმძღუნენ მონასტრად წესისაებრ და ვიხილეთ ეკკლესია დიდი და მშუენიერი და დავადგერით მუნ ჟამ-რაოდენმე. მუნ იყო ახლოდ კორინთე, რომელსა მოციქული პავლე მიუწერს ეპისტოლეთა კორინთელთა. რამეთუ გუეწადა წმინდისა სპირიდონისა ნაწილისა ხილუად კროიფოსად. არამედ მოგუესმა ამბავი, ვითარმედ თურქთა და არნაუტთა ბრძოლა არს გზათა ზედა, და უკუ-მოვიქეცით, და მოვიწიენით ჳალაკსა ანდროს, მონასტერსა წყაროსა ღუთის-მშობლისასა. და მიერითგან ნავითა ვვლენით გზანი მრავალნი ზღუთ და მივიწიენით მთად-წმინდად მონასტერსა ვატოპედს, რამეთუ მუნ ქმსორია ქმნილ-იყო პატრიარხი კირილე, და ფრიად ჱსთნდა მისულა ჩუენი და დაგუესადგურა თჳს-თანა და შეგჳთჳსა.

ამისა შემდგომად აღვიღეთ შენდობაჲ და წარმოვედით და მოვიწიენით მონასტერსა ჩუენ ქართუელთასა, და ვიყოფოდით მრავალ-ჟამ მათ-თან სამარადისოსა ლოცუასა და ღამის-თევისა მომსმენი. ამისა შემდგომად ვაწჳე მამანი და მოუმზადე სერი ბრწყინუალე, და შევიმოსეთ და პორტიატისა ღუთის-მშობლისა წინაშე პარაკლისი გა-ხადეთ მრავალ-ჟამიერობისათჳს მეფეთა ჩუენთასა. ამისა შემდგომად ვინებე ხილუად პატრიარხისა იერუსალიმისა საქმისა რაჲსათჳსმე, და აღვიღეთ ლოცუა მამათაგან და წარმოვემართენით კონსტანტინოპოლედ, გა-

მოვვლეთ ჭალაკი თასო, სადა ექსორიობით მოკჳდნენ ნესტორ მწჳალებელი და საბელიოს ბიელი. და მუნით გამოვვლეთ ქალაქი მაკედონიას ტახტი ალექსანდრე მაკედონელისა, და ვიდრე აქამომდე იხილჳების ახური ქჳსა რქიანისა მის ცხენისა დუჩიფალისა ([114]) ალექსანდრეს ცხენისა. და მიერ გამოვვლეთ ზღჳა იწრო ტროადას და მიერ ზღჳა პროპონტოჲსა, და მივედით კჳალად კონსტანტინოპოლედ ქუელის-მომნიჭებელისა ჩუენისა გიორგი სპათარისადმი.

ხოლო ყოფასა ჩუენსა მუნ, მივედით ცხოვრების წყაროსა ყოვლად-წმიდასასა, რომელსა ვდღესასწაულობთ თომას კჳრიაკის პარასკევსა. და კჳალად მივედით ეკლესიასა მას ყოვლად-წმიდისასა, რომელსა ვდღესასწაულობთ, სადა ყრმა ამაღლდა ლიტანიობასა ერისასა, და შთამოვიდა რა, პირით გალობა მოაქჳნდა: წმიდაო ღმერთო, წმიდაო ძლიერო, წმიდაო უკჳდავო, შეგჳწყალენ ჩუენ.

და მუნით მივედით ეკლესიასა მას, სადა აბრაამ ურიასა თეოდორე ქრისტიანემან ხატი მაცხოვრისა თავსმდებად მისცა, და ურია სიცრუით ჯუარ-ჰყოფდა რა თეთრისა მიღებასა, ხატი მყოვარ-ჟამ უჭჳრეტდა ურიასა მას. ხატი იგი მუნვე არს.

ამად ჟამად აღვჳმზადა პატრიარხმან იერუსალიმისამან წარმოსჳლად საქართუელოდ, და გჳბოძეს წიგნი, და მზა-ვიქმნენით წარმოსჳლად. ხოლო ყოფასა ჩუენსა

([114]) ბუკეფალისა, რომელსა მოიხსენებს კჳნტოს კურციოს.

მენ, მივედით სალაროდ პატრიარხისა, და ვიხილეთ მჴცლი სამოსი ეპისკოპოსთა: თავსახურავად შლამა იის ფერი და ჯუბა და ვიწრო პაჭიჭი, და მაშინ წინა აბზინდით შესაკრავი და რაცა, ყოვლადვე იის ფერი. რამეთუ იტყოდენ მოხუცებულნი მათნი, ვითარმედ ასი ოდენ წელი არს გარდასრულ, ამისა უწინ ეპისკოპოსთა ესე ემოსათო; ახლა მონაზონთ კუნკული დააწესესო. მომეხსენა, ქართლს მცხეთას სუეტის-ცხოველზედ დახატული კათოლიკოსი სამზეურით, და აფხაზეთის კათოლიკოსი მურასას სამზეურით, ჭეშმარიტი ყოფილა (115).

წარმოვედით კონსტანტინოპოლედ, გამომსალმებელი პატრიარხთა, მთავართა და ერთა, და მოვიწიენით ზღჳთ სოფელსა შილას, სადა ასუენია მთლივ ღირსად ხსენებული ევთიმი სარდეოსი, რომლისა ხსენება არს დეკემბრის 27. და მიერ ვვლეთ და მოვიწიენით სოფელსა ქუხაიტს, სადა ეწამა წმინდა მოწამე თეოდორე სტრატილატი. და მიერ ვლეთ და მივიწიენით ქალაქსა სინოფსა (116), საწამებელსა წმინდისა ძლიერ-მოწამისა ფოკასისა, რომლისა ხსენებასა ვჰყოფთ სეკდემბრის 22. და იქიდგან ზღჳთ ვლეთ და მოვედით სამსონსა, სადა ეწამნეს წმინდანი ფროლოს და ლავრა, და გან-

---

(115) დღესცა ეგრეთ მოჩანან მცხეთის ეკკლესიაში მხატურობანი ესენი.

პ. ი.

(116) ამა ქალაქიდამ იყო ფილოსოფოსი დიოგენი, რომელიცა იხილა ალექსანდრე მაკედონელმან ხისა ჰჳმირსა შინა მჯდომარე.

პ. ი.

ველეთ ამასია და მივედით ქჳალად კომანად, და მიერ წარვემართენით და მივიწიენით ადგილსა მას, სადა ეწამნეს წმინდანი აჳქსენტი, ევსტატი, ორესტი და მარდარი. და მიერ მივიწიენით მელიტონს სომხითისასა, სადა ეწამნეს წმინდანი ორმეოცდა ხუთნი მოწამენი; და მიერიდგან მივედით ხალდეს, რომელსა აწ უწოდებენ გუმიშხანას (117), სადა ეწამნეს წმინდანი ევგენი, კანდიდოს და ვალერიანე.

დასასრული.

---

(117) გუმიშხანა მდებარებს ბაიბურთისა და ტრაპეზუნტისა შუა. აქედამ ჭსჩანს, რომელ მოგზაური ტიმოთე სამხუნიდამ ხმელით მოსულა ამასიას და აქედამ ხმელითავე ბაიბურთის გზით არტაანს, მერეთ ახალციხეს და აქედამ ქ. თფილისს.

ზ. ი.

შეცთომანი:

გუერდ.	ტრიქ.	დაბეჭდილა	წარიკითხე.
12	4	უკუჱ კეთილად	უკუჱ ვერცა კეთილად
13	1	ათონის მთადმდე.	ათონისა მთად.
17	10	გვიმასპინძლეს	გჳმასპინძლეს
—	14	ხაკჳრველი	საკჳრუელი
38	20	**чудотворнои**	**чудотворной**
48	16	წირვისა	წირჳსა
86	29	decouvetes	decouvertes
107	28	მეორედ	მეორედ.